

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת ויגש | גיליון 247 | טבת תשפ"ג

משיא ומתן

הגאון רבי חיים קאהן שליט"א
פסקי דינים - חזקת ממון ברכב | להעיד
בערכאות | מעשה שהיה

יעלת חן

הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
למה יעקב קרא קריאת שמע ולא יוסף?

עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים
היכר במאפה חלבי

גיליון חדש

וכל מאמינים

מבית 'בני אמונים'
גיליון מרתק בעניני תפילה ועניית אמן

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע
ביאור מקיף על עניין יוסף ואחיו -
והדברים שביניהם

שיר השירים אשר לשלמה

קווים לדמותו ופרקים ממסכת חיון
של הגאון המופלא
מופת לדור
בגדלות והרבצת תורה וכל מעלות האדם
ובקבלת הייסורים שנים רבות
הגאון רבי מרדכי שלמה ברמן זצלה"ה
ראש ישיבת פוניבז'
ובעל ספרי אשר לשלמה
גלב"ע א' טבת תשס"ה

מגד גרשי ירחים

פנינים משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א
שנאת חנם באה מחסרון תורה
דרכי הלימוד - ההתקשרות לתורה לפי טבעו

חשבתו דרכי

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל
ירח טבת מאד לקיתי בו - וממנו יוצאת הציפיה
לישועה

שיעור חומש

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
מדור חדש - מערכי תפלה

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
העולם הזה תבנית העולם הבא

מתורת סלבודקה

משיחות הגאון רבי משה טיקוצ'ניסקי זצוק"ל
פרשת ויגש

שיעורי בינה • מגיד דבריו ליעקב • נחל אליהו • עינינו גל • לדעת • פניני הלכה • התכונות בפרשיות התורה • מחשבה קצרה על הדף • מענה יחזקאל • יסודות אמונה בין בתרי הפרשה • אז נדברו • תוספת שבת • זמים זכים • הפרשה המהכימה • טמונה בפרשה • עם הספר

לעילוי נשמת הר"ר שלמה (רוברט) ב"ר צבי הערש קנול ז"ל י"ב כסלו תש"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

ר"ת	יציאה	כניסה	
ירושלים	17:25	16:10	18:03
בני ברק	17:26	16:23	18:04
חיפה	17:24	16:13	18:02
מודיעין עילית	17:25	16:18	18:03
בית שמש	17:26	16:09	18:04

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

ר' בטבת תשפ"ג

תוספת שבת	פלג המנחה
4:00	ירושלים 3:42
4:13	בני ברק 3:43
3:58	בית שמש 3:43
4:08	מודיעין עילית 3:42
4:07	אלעד 3:43
4:24	אשדוד 3:44
4:00	כית 3:43
4:15	קרית גת 3:44
4:06	אחיכנד 3:43
4:01	טבריה 3:39
4:05	חיפה 3:41

אם ברצונכם להיות שותפים עם
מזהירי השבת ניתן להירשם:
0722-722-730 (תקן שודרג)

גולדה גומא

לכבוד שבת קודש

בתקופה הראשונה לבואו של רבי שמעון שקופ זצ"ל לגרודנה, התאכסן בביתו של רבי משה שמעון סובול.

כשהגיע יום שישי, ביקש לעשות דבר מה לכבוד שבת קודש.

שאלה אותו בעלת הבית מה ברצונו לעשות. ענה לה, שכיון שהוא רואה כי ביתם משופע בעציצים ובפרחים, הוא ישקה אותם וינגב מהם את האבק לכבוד שבת קודש, וכך עשה במשך כל התקופה שהתארח בביתם.

(תורה יבקשו מפיו, עמ' 251)

יום הבית שלנו התערער לפני היקר, וכמה שהלכנו
לסיפור וייסור, מאוחר לא ספר. קיבלתי אל עיני בסתר
לקבל סבת חוקים יותר, וביה הבית שלנו הכריא וחתנה
לחופת
[כ' חנוכה, חיפה]

טוב להקדים לקבל את השבת, כי משעה שמרליקים נרות שבת קודש, מסתלקים ומתבטלים כל כוחות הרע והטומאה מהבית

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות בעמדות "נדירים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"
בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778
ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46
על כל תרומה לאוסף גיליונות
(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדירים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פניני הלכה | 38

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

התבוננות בפרשיות התורה | 45

משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

מחשבה קצרה על הדף | 49

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א

מענה יחזקאל | 51

הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 53

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 55

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 61

מעלת השבת וקדושתה

וכל מאמינים | 63

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

מים זכים | 67

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

אבני חן | 69

ביאורים והערות בפרשת השבוע

הפרשה המחכימה | 71

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

מתורת סלבודקה | 75

מדברי תורת מרן המשגיח דסלבודקה

הגאון הצדיק רבי משה טיקוצ'ינסקי זצוק"ל

טמונה בפרשה | 76

עלון לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

שיר השירים אשר לשלמה | 79

קווים לדמותו ופרקים ממסכת חיו
של הגאון המופלא
מופת לדור

בגדלות והרבצת תורה וכל מעלות האדם
ובקבלת הייסורים שנים רבות

הגאון רבי מרדכי שלמה ברמן זצלה"ה

ראש ישיבת פוניבז'

ובעל ספרי אשר לשלמה
נלב"ע א' שבת תשס"ה

עם הספר | 84

ממגד גרש ירחים | 7

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

חשבתי דרכי | 9

נקודות אור במשנתו של

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

שיעור חומש | 11

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 13

שיעורים ע"ס המצוות

מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 15

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 17

"מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים"

נחל אליהו | 19

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

משא ומתן | 23

הגאון רבי חיים קאהן שליט"א

פסקי דינים ונידונים שונים בעניני חו"מ

יעלת חן | 25

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א

עינינו גל | 27

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 31

דיוני הלכה אקטואליים
אב"ד חיפה

לדעת | 35

מבחן בדף היומי

לדעת | 36

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 37

מבחן בחפץ חיים

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" סורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיוי"י"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' ימים משמחי לב' – אימתי
הן ימים כשיוצאין מפי יצר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל בבלקוט
תהלים)

פרשת ויגש שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 123 * עיה"ק ירושת"ו * כתיבי תלמידים

שנאת חנם באה מחסרון תורה

(לקראת י' בטבת)

ראיתי פעם בבית הלוי (ע"ל בה"ל פרשת בא ד"ה והטעם) ששורש השנאת חנם שהיתה בזמן החורבן, היה מחמת חסרון תורה, וזהו כמו שאמרו בקידושין (ל"ב) בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, שהתורה משפרת את המידות.

ואע"פ שאמרו ביומא (סט) כי בבית שני היו עוסקים בתורה ובמצוות, מכל מקום זה לא היה בשלמות, כי אם עסק התורה היה בשלמות שוב היה זה תבלין ליצר הרע וכבר לא היה שנאת חנם.

ובמשנה ברורה (סימן א') כתב שתורה תבלין זה תורת היראה, והיינו לעסוק בספרי מוסר המביאים ליראת שמים ולתיקון המידות, וזהו התורה תבלין כנגד יצר הרע.

ואמנם כן, רואים אנו את גדולי התורה שבכל הדורות, וכי ה'קצות' היתה לו שנאת חנם? האם ל'חזון איש' היתה שנאת חנם? וכן כל גדולי התורה, לא היה אצלם דבר כזה, רק מי שהתורה אצלו לא בשלמות, זהו הגורם לשנאת חנם.

ובאמת זה תלוי בנו, כי הרי כל אחד משפיע על אחרים בהנהגתו, כמו שכתב החזון איש באיגרת (ח"ג סב) שבעל תורה אמיתי משפיע השפעה ניכרת על הסביבה, בעל תורה אמיתי, אם הוא בשלמות בתורה זה משפיע על כל הסביבה, ורואים את ההשפעה, השפעה ניכרת גם אם אינו מדבר כלום, במציאות יש השפעה! והוסיף החזון איש שם שגם על הרחוקים שלא בסביבה הקרובה יש השפעה נסתרת, מכח ה'בעל תורה האמיתי'.

אם כן בידינו הדבר לקרב את הגאולה, וזה תלוי בנו, כי אם היינו יותר בשלמות בתורה ויראת שמים ומידות טובות, זה היה משפיע גם על אחרים, על הקרובים ועל הרחוקים.

ונהג רואים בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם (באבות פ"ו) שהרבה מהם זה ענייני מידות טובות, כגון אוהב את הבריות, ועוד הרבה דברים שהם מידות טובות, ועל ידי זה יש הצלחה בתורה, ואז התורה משפרת את המידות והמידות מוסיפות עוד לתורה, וכך זה חוזר והולך ומוסיף, על ידי קצת תורה יש קצת מידות, ואם מוסיפים מידות מוסיפים תורה, וכשמוסיפים תורה מוסיפים עוד מידות, וזהו החיוב לכל אחד לפי מדרגתו, כמה שהוא יכול להתקדם ולהוסיף בשלמות התורה והמידות, וממילא הוא גם משפיע על אחרים!

לנו שחסרה לנו השאיפה והרצון, ומכיון שכפי משפטי השי"ת אין לנו את הרצון העז לזכות ח"ו לא נזכה כלל, עכ"ד.

היינו שהקב"ה יוכיח וידון את האדם לפי מהותו האמיתית, ובדרך כלל אדם מאד משוחד מעצמו ואינו מכיר את מהותו, וחושב שהוא צדיק ובעל מידות טובות, אבל לעתיד לבוא ביום הדין והתוכחה, הקב"ה יוכיח לכל אדם את מהותו האמיתית, ועל פי זה יהיה הדין.

וכפי שכתב שם זה תלוי גם ב"מידת שאיפתו של כל אחד ואחד", שגם זה נכלל באומרם לפי מה שהוא, מה השאיפות שלו, למה הוא שואף, האם הוא שואף לעולם הזה או שואף לעולם הבא, ומה מושך אותו יותר, האם העיקר אצלו הוא העולם הזה, כל הרצונות שבאים מהגוף, או שהרוחניות והעולם הבא הם העיקר אצלו.

זהו לאחדים בידך' (מתוך ההפטרה)

הגאולה תבוא בכח האחדות

כתיב (יחזקאל לו) "ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו, וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך".

בפסוקים אלו באה הנובאה כיצד ומתי תהיה הגאולה? ונתבאר כאן שהגאולה תבוא על ידי שתהיה אחדות בין כל אחד ואחד, עם אהבת הבריות ובלא שנאת חנם, ואז תהיה הגאולה! כי שנאת חנם זה חטא החורבן המעכב את הגאולה, ועל ידי האחדות ואהבת הבריות תהיה הגאולה.

ויתירה מכך מבואר כי לאחר הגאולה תתעלה הבריאה עצמה למצב של אחדות, כדכתיב (ישעיה יא) 'וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ', היינו שבימות המשיח גם בעלי החיים יהיו עם מידות טובות, ויהיה שינוי הטבע של בעלי החיים!

וזה יהיה אמנם רק לאחר שהמשיח כבר יגיע, אחרי הגאולה, אך כאמור הזכות לגאולה תהיה על ידי האחדות, שלא יהיה שנאת חנם אצל הציבור, ולאחר הגאולה יהיה עוד יותר שישתנה הטבע גם בבעלי החיים.

כי נבהלו מפניו'

יום התוכחה - 'לפי מה שהוא'

במדרש רבה (צג, י) איתא בזה, ולא יכלו אחיו לענות אותו, אבא כהן ברדלא אמר אי לנו מיום הדין אי לנו מיום התוכחה וכו', יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו וכו', לכשיבוא הקב"ה יוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך, על אחת כמה וכמה, ע"כ.

ויש לפרש כפל הלשון "יום הדין" ו"יום התוכחה", שהם שני עניינים: דין ותוכחה. דין הוא המשפט ועונשי העבירות, ותוכחה זה חוץ מהעונש, שמרגישים את החטא, ומרגישים את הרע שבחטא, הרגשת הרע, שאדם מרגיש כמה שהוא גרוע, זה נקרא תוכחה, וביום התוכחה יוכיחו את האדם, שיהיה "מוכח" אצלו ויבין את מדרגתו כמה גרוע מה שעשה.

ועל זה אמר כי התוכחה תהיה לכל אחד "לפי מה שהוא", ובפשטות היינו לפי הבנתו, שכל אדם יש לו הבנה שלו, והקב"ה יוכיח לכל אחד לפי הבנתו, שיבין עד כמה גרוע מה שהוא עשה, ומה שלא עשה, צריכים הבנה לזה, וכל אחד לפי הבנתו יבין וירגיש את גודל העוולה, ובעודו חי בעולם הזה אינו מבין מפני שהוא משוחד, אבל בעולם האמת כבר לא יהיה משוחד, ושם יבין עם כל הבנתו, לפי מה שהוא, עד כמה גרוע שהוא היה, וזהו צער הבושה.

וכמה גדולה תהא הבושה, הצער הגדול ביותר זהו צער הבושה, ובושת הנפש זהו גיהנום שאין לשער, וכמו שכתוב (שיר השירים ח,ו) "קשה כשאול קנאה", היינו לא קנאה במה שיש לשני, אלא קנאה של הרגשת האפסיות, שהאדם מרגיש את חסרונו ומתבייש, וייסורי הנפש בלי גוף הם הייסורים הקשים ביותר, כי הגוף אינו עומד בייסורים גדולים ומת מרוב ייסורים ואילו הנפש היא נצחית ועומדת גם בייסורים הקשים ביותר, וסובלת ייסורים קשים ועדיין קיימת.

וראיתי למרן המשגיח זצ"ל ב"אור יחזקאל" (אמונה עמ' רלא) שהביא דברי המדרש שהקב"ה יוכיח כל אחד לפי מה שהוא, וביאר שגם ה"דין" יהיה לפי מה שהוא, ולא רק ה"יוכיח", וכך כתב שם: ביאור הדברים "לפי מה שהוא" כפי גודל תאוותו ושאפתו. וזאת יוכיח הקב"ה הבוחן לב וחוקר כליות ויודע מידת שאיפתו של כל אחד ואחד, ולכן נאמר אי לנו מיום התוכחה, כי יתכן ואין אנו מרגישים כלל בחסרון השאיפה ורק השי"ת יוכיחנו ויראה

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן שליט"א דרכי הלימוד - ההתקשרות לתורה לפי טבעו (מאמר שני)

לימוד שמעניין יותר צריך ללמוד מה שיותר מעניין, שכך יש יותר דקות בתורה.
העולה מזה, שחובת כל אדם לעסוק בתורה דוקא באופן הראוי לו מצד טבע שכלו ונפשו, "כל אחד רוצה להצליח בתורה, אך לא כל אחד מצליח... והסיבה לזה היא מפני שאינו לומד לפי הטבע שלו מה שמעניין אותו, והכלל הוא שלימוד שמוכן אצל האדם בקלות זה מעניין ומושך אותו, אבל דבר שצריך להתעמק כדי להבין, תלוי בטבע הלומד, ויש כאלה שנהנים מזה, אך יש כאלה שזה משעמם להם ואין זה לפי כוחם ולפי טבעם.

יש מי שטבעו מושך אותו ללמוד דברים פשוטים, וכשומד גמרא עם רש"י בפשטות זה מעניין ומושך אותו, ואם ילמד בצורה זו לפי טבעו אזי הוא יהיה מתמיד וילמד בהתמדה, אך אם ילמד בעמקות יותר מכפי כוחו זה לא יעניין אותו והוא לא יוכל להיות מתמיד, לכן צריך ללמוד כל אחד לפי הטבע שלו.

וכבר היה מעשה, בצעיר אחד שהיה אוהב את הפשטות ולא נמשך להתעמק בהבנה, ונהנה ללמוד רק מה שהגמרא אומרת עם ההבנה הפשוטה, והמלמדים רצו קצת להסביר לו שיתעמק יותר אך אדם גדול מאד אמר להם - תנו לו שילמד לפי מה שהוא, לפי הטבע שלו בלי להתעמק בהבנה, כי הוא נהנה מהלימוד הזה ומבין את הפשטות, ואכן הוא המשיך ללמוד כך והצליח מאד.

ולעומת זאת היה צעיר אחר שגם כן אהב את הפשטות, ורצו לחנך אותו ללמוד בעמקות, וזה גרם שהפסיק לגמרי ללמוד, כי זה לא היה לפי הטבע שלו... ולעומתו הראשון שהמשיך ללמוד לפי טבעו בפשטות, נהנה מן הלימוד, והוא מתמיד גדול ובקי בש"ס. לא שייך להצליח בלימוד בכפייה נגד הטבע, זו המציאות.

יש גם מקרים שאדם כופה ומכריח את עצמו, ישנם בחורים ואברכים שמכריחים את עצמם ללמוד בעמקות גדולה שלא לפי טבעם, ועל ידי זה יוצאים קרחים מכאן ומכאן, מפני שטבעם נמשך ללמוד ולהבין בפשטות, אך הם רוצים את העמקות ומכריחים את עצמם להתעמק נגד טבעם, וסופם ששוארים קרחים מכאן ומכאן ולא יוצא כלום.

וידועים לי מעשים בצעירים שהיו יכולים ללמוד בפשטות, ויש להם זיכרון טוב מאד ויכולים להיות בקיאים בש"ס, אך הם רצו את העמקות ולמדו שלא לפי טבעם, ואם יצא לבסוף, לא זה ולא זה... הכרתי אחד שהייתה לו תפיסה מהירה מאד, והיה יכול ללמוד ביום אחד שלושים דף, אבל בפשטות, והוא התחיל ללמוד כך, והפסיק כי התבייש... ולא יצא ממנו כלום, ואם הוא היה לומד לפי טבעו היה יכול להיות בקי בש"ס, על ידי שהיה לומד הרבה בהספק ונהנה מזה, אך הוא התבייש והפסיד הכל...

ויש כאלה שבאמת מנצלים את כוחותיהם והם מאושרים, ואפילו אלו שאינם בעלי הבנה עמוקה, אם ילמדו בפשטות לפי כוחם, ילמדו בהתמדה ויקבלו בקיאות גדולה, ויחיו חיים מאושרים עם דקות בתורה.

והמבחן לדבר היאך הוא דרך הלימוד לפי טבעו, הוא כניל, שאם 'געת ב' - היינו שאם יגיעתו בתורה היא יגיעה של מעבר לכח שכלו וגופו, הרי שאין זו הדרך, אך אם היא דרך המושכת את הלב וגורמת לידבק בתורה ובמתקנתה, או אז יידע כי בדרך הישר הוא הולך.

וכפי שאומר מרן: "כל אחד יכול לבדוק את עצמו מה היא צורת הלימוד המתאימה לפי טבעו, וכשולמד שלושה סדרים ביום יבדוק באיזה סדר הוא מרגיש יותר טוב ונהנה יותר מהלימוד, וככל שהלימוד יותר מעניין עבורו, זוהי צורת הלימוד המתאימה לפי טבעו, והיא הצורה הכי טובה בשבילו מעמד ללמוד בהתמדה ולא יהיה קשה לו.

יש כאלה שנהנים ללמוד בעיון, ויש שנהנים יותר ללמוד בבקאות, ונהנים אפילו מלימוד פשוט של גמרא עם רש"י, וכשולמדים עם חברותא זה יותר קל, ויש שנהנים יותר בלי חברותא, כל אחד בצורה המתאימה לפי טבעו, באופן המעניין ומושך אותו, זוהי צורת הלימוד הטובה ביותר בשבילו, שכל ראשו שקוע בזה, וככל שמרוכז יותר בלימוד זה מקדש אותו..."

והאמנם שנתחייבנו בעמל התורה עד אין קץ, ולימדונו חז"ל כי דרכה של תורה הוא 'אדם כי ימות באהלו ועוד כהנה רבות, אכן הדברים אמורים בעמל הבא לפי טבעו של אדם, באופן שיש בו סיפוק וחיוב, שאז הוא מחוייב לעסוק בו בכל כוחו, אך לא מדובר בעמל שאינו לפי יכולתו, או שאינו לפי השגתו ותפיסתו, ועוד בהגדרת 'עמל התורה' נאריך בס"ד במאמר הבא, ובס"ד יתאר עוד במאמרים הבאים כיצד יתקיים חיוב ידיעת התורה באופן שיתאים לפי טבעו.

הן נודע משלו של המגיד מדובנא וצ"ל עה"פ 'לא אותי קראתי יעקב, כי יגעת ב' ישראל' (ישעיה מג), משל לשני סוחרים שהביאו סחורה בעגלה, האחד סוחר בתכשיטים והביא ארגז קטן מלא אבנים טובות. השני הביא ארגז מלא ברזל, והנה בטעות החליף הסבל את שני הארגזים והביא עבור סוחר התכשיטים את ארגז הברזל, כשהגיע הזמן לתבוע שכרו, תבע תשלום גדול עבור נשיאת ארגז כבד כל כך והתייגע מאד בניגעת כפיו וביזעת אפיו. זקף הסוחר בתכשיטים את עיניו בתמהון, ארגז כבד אתה אומר, א"כ אין זו הסחורה שלי, סחורתי איננה כבדה ואינה מעייפת כל עיקר...

זו כוונת הנביא: 'לא אותי קראת יעקב' הקב"ה אומר - אם יגעת ב' ונעשית עיף מעבודת ה', זה סימן שלא אותי קראת, כי מעבודת ה' לא תמעייפים ואדרבה היא מביאה שמחה לאדם.

כמדומה שזהו המסר אותנו מבקש מרן שליט"א להעביר בנוגע לעסק התורה, כי חובת לימוד התורה וקיומה באופן הרצוי להקב"ה, הוא כשיעשה הדבר בצורה המביאה שמחה ואשר לאדם, ואינו מייגע את נפשו בעמל מעבר לכוחותיו, ואם רואה האדם שלימודו אינו באופן המביא לתכלית זו, אות הוא שאינו צועד בדרך הנכונה...

ומלבד שאמורים הדברים לענין יגיעת כוחות הגוף בלימוד, שאף שמחוייב האדם לעסוק בתורה בכל כוחו ממש, אך לא יותר מכוחו, שזה מחליש את בריאותו וגם פוגם בכושר לימודו להבא, וכפי שהארכנו כבר במאמר צרכי הגוף, אך גם לגבי צורת הלימוד עצמה, אם יש בה יגיעת השכל שלא באופן הראוי לו לפי טבעו ועניינו, הרי שלא זה האופן הרצוי והראוי.

וכן מורה מרן ובא תדיר: "צריכים לדעת כיצד קונים תורה, והכלל הראשון בזה הוא ללמוד לפי הטבע וכמו שאמרו חז"ל (ע"ז ט"א, לעולם ילמד אדם במקום שלבו חפץ, ומי שלומד מה שמשמעם זה ביטול תורה! אלא צריך ללמוד מה שיותר מעניין, לא לפי מה שמתחשק מצד השכל שבביל מטרת בקיאות והבנה ועיון והשגות כאלה, אלא כפי הסקרנות ומשיכת הלב, וכמו שקוראים סיפור מרתק שקשה להפסיק באמצע, ולפעמים שוכחים איפה שנמצאים ומדברים אליו ואינו שומע, כך גם בתורה..."

"לימוד התורה, צריך להיות מתוך התעניינות וסקרנות לדעת ולהבין את דברי התורה, וזה שייך רק על ידי שאדם לומד באופן המתאים לפי טבעו וכפי כוח הבנתו..."

ואמנם אין הכוונה שלילד אדם 'מה להתחשק לו', וכפי שהבהיר מרן בעצמו בדברי הדרכה למתחנכים: "בצורה שהוא אוהב, צורת הלימוד. מה שהוא אוהב זה לא מה 'שמתחשק לו', אלא מה שמרתק אותו! לימוד שמושך ומרתק, שהוא מרגיש טעם ונהנה מזה".

וזכור מרן ואמר, וכך גם הדגיש בשיחותיו, כי יש שמקילים ללמוד בקיאות ושטחיות מחמת עצלותם, אף שמסוגלים הם להעמיק ולהתבונן מעבר לזה לפי טבעם, ואילו בודאי חיובם רב ללמוד כפי הרגשתם, ורק עצלותם היא הגורמת, "אמנם מצד שני ישנם בעלי כישרונות גדולים שיכולים ללמוד ולהתעמק בהבנה, אך הם מתעצלים ואינם רוצים להתאמץ, ואם הם היו לומדים בהתמדה ומנצלים את כוחותיהם, הרי הם בעלי הבנה והיו מצליחים מאד ונהנים מזה, ורק צריכים להתרגל, אבל יש עצלות, וזהו הטבע שיש באדם מידת העצלות, נגד השכל, וההפסד בזה גדול, שהרי אם היה לומד ומתאמץ קצת היה לו תענוג וחיים מאושרים..."

ואמנם מעלת העיון גדולה יותר, הן מצד איכות הלימוד והן מצד השקיעות בלימוד "כל אחד מה שבכוחו וכפי רמת ההבנה שלו, וכמובן מי שיש לו כוחות להיות שקוע בעיון ובעמלה של תורה, הרי זה מקדש את הנשמה, שהוא מרותק יותר ויותר והמח מונח יותר בתורה..."

ואם אינו לומד לפי רמת השגתו הרי זה גם ביטול תורה, וכפי שרגיל מרן להביא ממורו ורבו הגרא"א דסלר זצ"ל בשם רבינו חיים הלוי מבריסק זצ"ל בביאור מה שאמרו בגמרא (סנהדרין צ"ט, ב) 'כי דבר ה' בזה - זהו מי שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק'. "ואמר הגרא"א כי אם אדם יכול יותר להבין ויותר להעמיק באיכות הלימוד ואינו עושה כן, זה גם נקרא שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק! וחסר לו בשלמות בקיום מצות עסק התורה..."

ולכך, מאחר שמעלת העיון גדולה יותר, הורה מרן כי בחור שאינו משקיע מספיק בעיון וניכר שיכול להצליח בכך "אפשר לנסות ולדבר איתו שינסה קצת בזמנים מסוימים ללמוד יותר בעיון, להסביר לו שזה כדאי לו, שיקח חברותא שלומד בעיון וינסה ללמוד איתו ויראה אם זה ימשוך אותו, אבל יש כאלה שזה קשה להם ונגד טבעם, ובאמת אינם מסוגלים ללמוד בעיון... ואם ילמד בעיון נגד טבעו הוא סתם יבזבז את הזמן וישתעמם בזה"

עוד אומר מרן בעניין זה "ומי שהכל משעמם לו הוא מוכרח להתאמץ... אבל אם יש

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMAGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת ויגש – עשרה בטבת תשפ"ג

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ' ע"ה

ירח טבת מאד לקיתי בו – וממנו יוצאת הציפיה לישועה

עניינם של שלשת הימים אחד

במגילת תענית שכתבו זקני בית שמאי וזקני בית הלל כתובים הימים האסורים בתענית והימים שחייבים או שמן הראוי להתענות בהם. ושם נמנים בין הימים שמתעניין בהן שלשת הימים שלפנינו, ח' ט' ו' בטבת, וכנוסח הסליחה שאומרים האשכנזים בעשרה בטבת "הלא שלשתם קבעתי תענית", והיינו שנקבע להתענות בשלשת הימים האלה תענית קשה של ג' ימים בזה אחר זה, ולפנים קיימה בישראל, עלינו ללמוד את עניינם של הימים האלו.

בח' בטבת, בו הכריח מלך יון את חכמי ישראל לתרגם את התורה ליונית, כדאיחא במסכת סופרים (פ"א ה"ז) "מעשה בחמישה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה", ועל כך שנינו במסכת תענית שכאשר עשו את המעשה הזה ירד חושך לעולם שלשה ימים, והם ח', ט', ו' בטבת. למדנו שמכח תרגום התורה ליונית הם נעשו ימים שמן הראוי להתענות בהם, "הלא שלשתם קבעתי תענית", ימי תענית יומי צרה לישראל, והתפשטה אותה רעה על כל שלשת הימים, אכן בנוסף לזה אף בשני הימים האחרים קרה עוד משהו. על ט' בטבת לא כתוב במגילת תענית טעם מדוע הוא נקבע ליום תענית, כדאיחא התם "בתשעה בו לא כתבו רבותינו על מה הוא", אבל באותה הסליחה נאמר שכיום זה נפטר עזרא הסופר ולכן נקבעה התענית, ועל י' בטבת כבר נאמר בנבואת יחזקאל (כ"ד ב') "בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה, סמך מלך בבל אל ירושלם בעצם היום הזה", ולשון הרמב"ם (פ"ה מה' תעניות ה"ב) "ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלם והביאה במצור ובמצוק".

מדוע תחילת תהליך החורבן מחייבת צום

עצם עניינו של עשרה בטבת לכאורה לא מובן. העובדה שירושלים נכנסה למצור ולמצוק הייתה נקודת ההתחלה, והרי אנו מתענים על החורבן בעצמו, ואחר שהתענית הלא אינן כוללות את כל התהליך של החורבן, מה המקום לפצל ולעשות את היום שבו סמך מלך בבל על ירושלם והביאה במצור ובמצוק ליום תענית, מדוע נקודת ההתחלה מחייבת בתענית כשלעצמה, מה זה מוסיף אחר שהדבר כבר הסתיים ואנו בוכים ומתאבלים עליו, וכבר נקבע יום החורבן ליום אבל, יום מר.

יתירה מזאת מצינו בביאור הגר"א לספר יצירה, שם הוא מביא מספר הוזהר שישנם שלשה חדשים הנקראים חדשים של כוחות הרע, אלו הם "ירחין דעשו", החדשים של עשו, שבהם עשו ניצח אותנו, והם תמוז אב וטבת, אכן כתוב בדברי הגר"א שטבת הוא הגרוע ביותר, דווקא החדש הזה הוא היתר חמור. הדבר אינו מובן, קשה מאד להבין מדוע הזמן שבו סמך מלך בבל על ירושלם והביאה במצור ובמצוק צריך להיות יותר חמור מהחורבן עצמו.

עוד עלינו להבין, מה המשותף לשלשת הדברים האלו, תרגום התורה ליונית, הסתלקותו של עזרא הסופר כפי המסורת, והתענית שבעשרה בטבת הכתובה בנבואה בספר יחזקאל ונקראת בזכריה בשם "צום העשירי", הנתפסים כחטיבה אחת שלימה. תרגום התורה ליונית הביא שלשה ימי חושך, והעובדה שהם שלשה ימי חושך היא משום שגם בהם קרו דברים. לכן זה נקרא שתרגום התורה ליונית הביא שלשה ימי חושך, כאילו הדברים שייכים זה לזה וכולם מתבארים מתוך תרגום התורה ליונית, שהוא הדבר הרע שהחשיך את כל שלשת הימים, והדברים צריכים ביאור.

חורבן בית המקדש הביא ריבוי קללה בעולם

שנינו בסוף סוטה (מ"ח ע"א) "משחרב בית המקדש בטל השמיר ונופת צופים ופסקו אנשי אמנה מישראל שנאמר הושיעה ה' כי גמר חסדי וגו', רשב"ג אומר העיר ר' יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין יום שאין בו קללה ולא ירד הטל לברכה, וניטל טעם הפירות וכו'", והגמרא שם אומרת שאין יום שאין בו קללה והכי איתא התם (מ"ט ע"א) "אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו שנאמר בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר", ועד כדי כך שהגמרא שואלת, שאם זה כל כך נורא עד שבכל יום הקללה מרובה יותר מהיום הקודם, וכלשון רש"י "מאחר שהקללה הולכת ורובה". אם כן מה הביסוס של העולם, "אלא עלמא אמאי קא מקיים", העולם אינו יכול לעמוד בצורה כזאת ועל מה הוא עומד.

פירוש הדבר. דאיחא בברייתא ד"אותיות דרבי עקיבא" ובכמה מדרשים, וכן בהקדמת ספר הוזהר, שבורא העולם כביכול בדק את כל אותיות הא"ב מי האות הראויה שבה הוא יפתח את מעשה הבריאה, והיא תהיה המובילה את בריאת העולם. והוא החל לברוך מהסוף, במהות ת', ופסל את כל האותיות, עד שהגיע לאות ב' והחליט שהאות הזאת תפתח את בריאת העולם. היא ה"ב הרבתי. ובה נברא העולם. הסיבה לכך שנבחרה האות ב' היא משום שזאת האות של ברכה. וכפי שמבאר זאת המהר"ל (תפארת ישראל פל"ד) אין הכוונה רק שהמילה ברכה פותחת ב', כהבנת האבן עזרא המקשה על כך כי הרי ישנם מילים אחרות

המתחילות ב' שאינם ברכה, אלא ביאור הדבר שב' היא תחילת הריבוי והברכה, דבר המתברך הוא פרה ורבה, מתרבה והולך, ותחילת הריבוי זה ב', שנים, וסימנך, כי המילה ב'ר"ך היא שנים ביחידות, שנים בעשרות, ושנים במאות, היינו, מכאן זאת תחילת הברכה. נמצא שזוהי קושיית הגמרא "עלמא אמאי קא מקיים", אם כל יום מתרבה הקללה, הרי שהעולם שנברא באות ב' - משום ששורש הבריאה זו ברכה - איבד את הבסיס עליו הוא עומד, ואם כן על מה עומד העולם, על כך מתרצת הגמרא "אקדושה דסידרא ואיהא שמה רבא דאגדתא", ישנם כמה ברכות שאנו מברכים שעליהם העולם עומד, הברכה האחת היא כשבני ישראל אומרים "יהא שמה רבה מברך" בקדישא דאגדתא, והשניה היא "קדושא סודרא", כאשר אנו מזכירים את דברי השבח של המלאכים "קדוש ו"ברוך" ואומרים אותם בתרגומם. אנו משלשים בשלש קדושות ומתרגמים, אומרים ברוך ומתרגמים, ואומרים אף "ה' ימלך לעולם ועד" ומתרגמים. והיינו שצריך להביא ברכות שעליהם העולם עומד, כי הברכה היא קיום העולם.

והנה, למדנו כאן כי משחרב בית המקדש אין לך יום שאין בו קללה, אכן עלינו להבין את דברי הגמרא "משחרב בית המקדש אין לך יום שאין קללתו מרובה משל חברו", והיינו שבכל יום ויום מתווספת קללה על הקללה של אתמול, והיינו שהתהליך של העולם הוא תוספת קללה, מה פירוש הדבר.

ביאור העניין, כי הנה כשם שהברכה היא תוספת ריבוי כך הקללה היא הדיפת מכך. ונקדים לברר את עניין הברכה, פירוש המילה ברכה, וכל עצם עניינה, הוא שפע ותוספת ריבוי. כשאנו אומרים "ברוך אתה ה'" הרי שהעיקר בזה הוא, כפי הכרעת ה"נפש החיים", ש"ברוך" אינו שבח אלא תפילה, כשאנו אומרים "ברוך אתה ה'" אנו אומרים שגילוי כבודו, כל מה שמונה בשם הזה, יתברך ויתווסף ויתגדל יותר ויותר. כל ברכה שאנו אומרים היא תפילה לתוספת ריבוי, יותר ויותר שפע. כך הוא בכל הברכות. זהו הפירוש הפשוט של המילים "ברוך כבוד ה' ממקומו" ושל "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", זאת בקשה, שאותו דבר ועניין שאנו מדברים בו, אותם שמות יתגלו בתוספת ריבוי, ובשפע מרובה הגדל והולך, זה נקרא ברכה. והנה, העולם נברא כדי להיראות כך, בורא העולם ברוך את העולם כדי שהעולם יראה כך, ציוה את בני האדם "ואתם פרו ורבו ומלאו את הארץ", ואף העולם עצמו נוהג כך באופן שהוא מתגדל ועושה פירות ומתגלה והולך. ההיפך מכך היא הקללה. המשגל קללה זה כיוון צמצום ועיצור, ההיפך הגמור מתוספת ריבוי ומהתפשטות. הקללה היא הסתלקות ומניעה והיפך השפע והריבוי, ההיפך מגדילה זוהי הקללה.

אברהם כנגד בלעם – הברכה כנגד הקללה

שנינו באבות (פ"ה מ"ט) "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע", המשנה מעמידה את בלעם הרשע כנגד אברהם אבינו, זה לעומת זה, לכאורה מה לאברהם אבינו ולבלעם הרשע, היכן נמצאת נקודת המגע ביניהם, במה הם דבר והיפוכו. ביאורו של דבר, על אברהם נאמר "והיה ברכה, ואברכה מברכך ומקללך אר ונברכך כך כל משפחת האדמה", וכפי שמביא רש"י על פסוק זה את דברי הגמרא בפסחים (ק"ז ע"ב) שנאמר לאברהם "בך חותמים", אתה הברכה. אכן, כשם שאברהם אבינו הוא הברכה כך בלעם הרשע הוא הקללה. כשם שאברהם אבינו הוא שורש הברכה בעולם כך בלעם הוא שורש הקללה, הוא זה שעוצר ומסלק מהעולם את השפע ואת הריבוי. אלו הם שני ההפכים, אברהם מצד אחד ובלעם מצד שני, הברכה מצד אחד והקללה מצד שני, וכך הם עומדים זה לעומת זה, הוא ה"והיה ברכה", והוא, בלעם [אף שלא כתוב עליו בפירוש בפסוק] ה"והיה קללה".

הגמרא בברכות (דף ז' ע"א) דורשת על הפסוק בנבואת מיכה "עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'", "אמר רבי אלעזר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, והיינו דקאמר ליה בלעם בלבך מה אקב לא קבה אל ומה אזעם אל זעם ה', מלמד שכל אותן הימים לא זעם, וכמה זעמו רגע וכו'", קודם לכן דורשת הגמרא את הפסוק "אלקים שופט צדיק ואל זועם בכל יום". והנה, בורא העולם נקרא כאן בשם "אל-ל" שהוא שם של חסד כלשון הפסוק "חסד אל-ל כל היום", זה השם של מידת החסד, ואילו כאן כתוב "אל-ל זועם בכל יום", למדנו בדברי הגמרא שכביכול בכל יום ויום יש מהוה שנוהגת מידה של זעם וכעס.

לביאור הדבר נקדים, ידועים דברי חז"ל "מתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין", והנה, עצם המחשבה בכלל לברוא את העולם בכלל זה חסד, "עולם חסד יבנה", ואם כן אותה המחשבה של "עלה במחשבה לברוא את העולם" היא מחשבת חסד, אלא שהשאלה היא איך לברוא את העולם. על כך אומרים חז"ל שמתחילה עלה במחשבה - באותה מחשבת חסד - לברוא את העולם בדין, זהו החסד האמיתי שאדם יזכה בכל מה שהוא צריך לזכות, בכל הטוב שהוא מקבל שצריך להיות שלו, הוא יזכה בדין, לכן באותה מחשבת חסד לברוא את העולם, עלה במחשבה שהיא תצא לפועל במידת הדין. זהו החסד

האמיתית והמתוקן, זאת טובה שלמה ואמיתית, בזה שהוא מקבל את הדברים לא כחסד אלא כדבר שמגיע לו, כדבר שהוא שלו.

אכן בפסוק "קל זועם בכל יום" נאמר שאכן יש קיום ל"עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין". עלה במחשבה זאת מציאות קיימת כלפי בורא העולם [אין חלילה הוה אמניא אצל הבורא] אלא ש"ראה שאין העולם מתקיים עמד ושיתף עימו מידת הרחמים", פירוש הדבר, אי אפשר לקיים את העולם בצורה כזאת של מידת הדין לכן "עמד ושיתף עימו מידת הרחמים", אך דבר זה הוא רק עד כמה שזה נוגע להנהגה, אם הנהגת העולם הקבועה תהיה במידת הדין העולם לא יתקיים, והיינו "שאין העולם מתקיים במידת הדין", אבל עצם קיום מידת הדין, וזה דבר מחויב. וכך, מידת הדין קיימת בעולם, אבל אין לה המשך, היא לא מציאות בתהליך של העולם. לכן קל זועם בכל יום "וכמה זעמו, רגע", ותו לא, רגע היינו שהדבר נמצא אבל הוא לא מתקיים. הדבר נמצא והוא חלק מציאות העולם אחר שכך עלה במחשבה, וזאת מציאות קיימת, אבל כיון שאין העולם מתקיים, הוא לא חלק מהנהגת העולם.

בלעם, היה האדם שהיה מחובר לאותו רגע. הוא היה היחידי שידע לכונן את אותו רגע. יש רגע של זעם שכביכול "קל זועם בכל יום" והוא ידע לכונן את השעה, הוא ידע לפרש את הרגע הזה ולהמשיך אותו. זאת הקללה, זהו כח הקללה של בלעם, ושוורש של קללה בעולם, זאת מציאות של "אין העולם מתקיים". יש בתוך מציאות העולם משלו שיכול להיות סיבה "לאין העולם מתקיים", העולם נברא כדי שתהיה בו ברכה, העולם נברא כדי להתברך ולפרות ולרבות, אבל יש מציאות בעולם שמפקיעה את זה, דבר שנקרא "אין העולם מתקיים". אותו הדבר שמונע ועוצר את הקיום גם הוא נמצא בתוך מציאות העולם, ומי שמחבר לזה, הוא אותו אחד שבאמת מחובר לצד שהוא בעצם האי קיום של העולם, שכל קיומו וכל מציאותו הם להביא ככל שיותר אי קיום לעולם, הוא חי מהאי קיום. זה בלעם הרשע, בלעם המקלל. בלעם שהוא הצד שכנגד לאברהם אבינו. אברהם אבינו הוא הברכה של העולם, וכפי שדורשים חז"ל על הפסוק "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" "בהבראם באברהם", הוא ה"בהבראם" של העולם, ואילו בלעם עומד כנגד ה"הבראם".

וכך, כשם שהברכה היא התפשטות וגדילה לכל הכיוונים, כך הקללה היא התכווצות והסתלקות. ההיפך הגמור. מעתה, המושג "מצור ומצוק", המצור שצר נבוכדנצר על ירושלים כלשון הכתוב "סמך מלך בכל על ירושלים", וכפי שכתב הרמב"ם "הביאה במצור ובמצוק", הפעולה שנעשתה כאן היא להוציא את ירושלים מברכה ולהניחה בתוך מסגרת מציאות שהיא מצור ומצוק, ההיפך מברכה.

תרגום התורה ליוונית – ההיפך מהברכה שבתורה

כפי העולה מדברי חז"ל תרגום התורה ליוונית היה נקודת החושך הראשונה, שהיא החשיכה את יומה ואת שני הימים שאחריה. והלשון שנאמרה במסכת סופרים היא "והיה אותו היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל שאין התורה יכולה להתרגם על צרכה". התורה לא מתרגמת, אי אפשר להליכש את התורה בלשון זר ועדיין זה יישאר התורה בעצמה. כך הוא בעצם כשמתורגמים את התורה, ובפרט בלשון היוונית שהיא לשון מיוחדת המסוגלת להפוך את התורה לעוד אחד מספרי יון, להפוך את התורה רחמנא ליצלן ל"זמר יווני" שלא פסק מפיו של "אחר". "אחר" היה גדול מאד בתורה, הוא היה חברו וכן גילו של רבי עקיבא, והיה אף חברו למשימה הנוראה של להיכנס לפרד"ס, הם נכנסו יחד, אך ככל שהוא נכנס עמוק יותר, אז מכח אותו "זמר יווני" שהתורה שלו הייתה אפילו במשהו מלובשת בו, התורה עצמה נעשתה לו לסם המוות, וכמאמר חז"ל "לא זכה נעשית לו סם המוות". לא נמצאו "לא זכה" יותר גדול ממה שאירע כאן, אדם שיש בו כל כך הרבה תורה, ומדובר פה על דגות שהם מעבר לישוגותינו, השגות המצטרפות להשגות של רבי עקיבא, אולם אצלו "זמר יוני לא פסק מפיו", מובן כי אין הכוונה שהוא שר כל היום, כי הגמרא מביאה את סיבת הקלקול שלו ולא את מה שהוא עשה אחרי שהוא התקלקל. פירוש הדבר בזה שסיבת הקלקול שלו הייתה "זמר יוני לא פסק מפיו", כי התפיסה שלו בתורה, נקודת ההנאה והשמחה שלו בדברי תורה, הייתה זמר יוני. זאת לא הייתה תורה, זה היה זמר יוני. הוא תפס פה את היופי של יון, זו מין תפיסה זרה ולא תורה. אף על פי שלא פסק פיו מגירסתו והוא למד בלי תפק, אבל הפסוק שלו היה זמר יוני שלא פסק מפיו.

"אל תשית לבך, אל תחכמת יון שאין לה פרי כי אם פרחים", כך אומר רבי יהודה הלוי, פרחים זאת לא ברכה, הפרי מביא תועלת, אולם הפרחים זה דבר שבן לילה היה וכן לילה אבד ולא נשאר ממנו כלום, חכמת יון אין לה פרי כי אם פרחים. לפי ערכנו, הרי שהגמרא אומרת שזה סוד ה"זמר היווני" שלו, הוא לא נהנה מפירות התורה אלא מפרחיה והם שימחיהו. הפרחים זה זמר יוני.

שלושת הדברים שקרו בשלושת הימים האלה. הדבר הגרוע ביותר שקרה, זה אותו ההיפך מברכה של התורה עצמה. התורה בעצמה היא הסוד הגדול של ברכה. התורה מתברכת בליבו של הלומד, מתברכת בתוך מעין, כשהתורה מתורגמת ליוונית אז התורה נמצאת במצור ובמצוק, במצב שהוא היפך מברכה.

בט' בטבת, כאמור בסליחה שהבאנו, נסתלק עזרא הסופר הנביא האחרון, הגמרא אומרת (מגילה ט"ו ע"א) "מלאכי זה עזרא". "מלאכי" זה לא שם אלא כינוי, הוא מלאכי, שלוחי. ההסתלקות של עזרא הסופר אינה הסתלקות של אדם גדול בלבד, אלא זהו סיום הנבואה בעולם. עליו להבין שכאשר הנבואה הסתיימה אז הדעת נמצאת במצור ובמצוק, הדעת נמצאת בתוך גבולות צרים ואינה יכולה להתרומם באמת. כשהייתה נבואה בעולם אז היה כביכול חיבור עם המקור בעצמו, כשנסתלקה ונלקחה נבואה מהעולם, העולם ירד. כל זמן שהייתה נבואה בעולם היה הממשל למעמד הר סיני. הזכרנו כבר כמה פעמים כי מעמד הר סיני היה מקור לנבואה בישראל, כשנסתלקה ונסתיימה הנבואה הרי שהקשר למעמד הר סיני ניתק, אין יותר חיבור למעמד הר סיני. וכך ההשגה, התפיסה, ההבנה, נכנסה למצור ולמצוק, זו כבר לא אותה הבנה שהייתה קודם, אין את התפיסה היותר גבוהה, יותר עמוקה, ויותר פנימית, באופן שהדברים מתברכים ומתרחבים ופותרים יותר ויותר. כשההשגה יותר גבוהה הדברים נתפסים, אולם כשההשגה נעשית קטנה ומוגבלת ומגיעה עד גבול מסויים ולא מתרוממת יותר, אז נקרא שניתלה הברכה מן התורה.

עשרה בטבת, זה היום שבו סמך מלך בבל על ירושלים והביאה במצור ובמצוק. כל הברכה בעולם מגיעה מהעבודה בירושלים. כשירושלים, עם כל מה שמתגלה ממנה, נכנסת במצור ובמצוק, הברכה נטלה מירושלים. וכך, מה שבאמת קרה בימים האלה, ימים אלו הם ימים שבהם ניטלה הברכה. כאן היא נקודת החורבן של בית המקדש, ומכאן התחיל התהליך שהביא את ה"אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבורו". התהליך של העולם הוא תהליך של היפך מברכה, הדברים מצטמצמים ומתכווצים. כשהכיוון הוא להסתלקות ולהצטמקות, ההיפך מברכה שהיא התפשטות ופריסה, גילוי ושפע. הכל נעשה מצומצם ומכווץ יותר.

כל מציאות הברכה בטלה בחורבן בית המקדש

במשנה בסוף סוטה איתא ד"בטל השמיר ונפת צופים", אלו שני כוחות הפוכים זה מזה, השמיר, זהו כח שאין כמותו. שמיר זה יצור קטן מאוד ששמים אותו על סלע והוא מתבקע. זהו כח כביר שקשה לנו לאמוד כח כזה, עוצמה כזאת שמונחת ביצור קטן כשמיר, שכאשר הוא מהלך על גבי אבן הוא בוקע אותה לשנים. זו דוגמא לעוצמה הגדולה שנמצאת ביצורים הקטנים. גוף גדול עם הרבה עוצמה זהו דבר פשוט ומוכן יותר, אבל מין יצור כזה עם כוח עוצמה, כל כך הרבה כח עד כדי לבקוע סלעים, שכאשר בני אדם רוצים לטרוח ולהתאמץ ולבקעם צריכים המוני בני אדם להשקיע המון כח, והנה, כאן יצור קטן ששמים אותו על הסלע והוא מתבקע. זאת עוצמה מצד אחד של הבחינה הנקראת גבורה. מהצד השני נמצאת ה"נופת צופים", הגמרא מאריכה בעניינה, ועיקר הדבר שזו מין מתיקות שהיא לא מעלמא הדין, מין מתיקות נפלאה כזאת. "משחרב בית המקדש בטל השמיר ונופת צופים", אלו הם שני הכוחות, האחד הוא כח שמביא את הרכות והמתיקות, את הנועם שיש בדבר מתוק, לא שייך לצד ימין, המון חסד מונח בדבר הקטן הזה. ומנגד, המון כח ועוצמה, המון גבורה ומונחת ביצור הקטן הזה. הדברים האלה נלקחו מאיתנו, הדברים האלה הם היו הדוגמאות להתברכות הגדולה שדבר קטן יכול להגיע. כשנראים שמיר עם עוצמה שכזאת, או פרי קטן או מאפה קטן עם כזאת מין מתיקות, ללא כל פרופורציה, דבר כל כך קטן עם כל כך הרבה כח ועוצמה, או עם נועם מיוחד ונפלא כל כך, שני הדברים האלה הם ברכות. זה לא עצם הדבר, זה דבר שהוא מבורך.

משחרב בית המקדש בטלו הברכות האלה. הדברים חזרו להיות כמו שהם נראים, כפרופורציות הנמוכות, הרגילות. הדבר הזה קרה, כשסמך מלך בבל על ירושלים והביאה במצור ובמצוק. זה היה עוד לפני שנסתלק עזרא הסופר, והרבה לפני שתרגמו את התורה ליוונית כמה מאות שנה אחר כך. חז"ל הליכשו את כל שלשת הדברים האלה לתרגום התורה ליוונית. זאת נקודת העיקר. לקחו את התורה שהיא כולה ברכה, ושמו אותה במצור ובמצוק. הליכשו עליה בגדים שהם לגמרי לא במידות שלה וצמצמו אותה, שמו אותה במצב שהיא לא יכולה לנוע ולהתרווח. וכך, התורה במצור ובמצוק. ההשגה של מקבלי התורה במצור ובמצוק, וירושלים במצור ובמצוק. זה קרה בימים אלו, זה עניינו של חרש טבת. "ירח טבת מאיר ברכי", כפי שאנו אומרים באותה סליחה, "ונשחנו עלי סדרי נתיבנו", מהלך המאיר שלנו השתבש. מה שקרה בירח טבת ועשה אותו לגרוע ביותר מ"חדשי החורבן", כי אכן בחדשי החורבן חרבו הבתים, לקחו מאיתנו את מה שנתנו לנו, אבל כאן אנחנו נכנסנו למהלך של קללה, זה קרה פה. אותו מהלך של כל יום ויום קללתו מרובה מחבורו. זה המהלך שהתחיל בכיוון הזה, בצמצום הזה. בהבאה במצור ובמצוק של כל הדברים, שהם צריכים להיות הברכות שלנו.

עניינו של חודש טבת – כנגד חודש דן

חודשי השנה מכוונים כנגד השבטים, ולפי הכרעת רבותינו האריז"ל והגר"א, הסדר הוא לפי הדגלים. וכך חודש ניסן הוא כנגד יהודה אייר כנגד יששכר וכן הלאה, וירח טבת שייך לשבט דן. שבט דן נקרא "הירוד שבשבטים", כפי שאומרים חז"ל בהקמת המשכן שצירף הקב"ה את המעולה שבשבטים "בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה", ואת הירוד שבשבטים "אהליאב בן אחיסמך מן הדן", לפי שני הקצוות, המעולה שבשבטים והירוד שבשבטים. וכן דרשו חז"ל על הפסוק "פן יש בכח איש או אישה או שפתה או שבת אשר לבבו פונה היום ללכת לעבוד אלהים אחרים" כי "או שבט" הכוונה לשבט דן. ונראה שלכן אומר הגר"א שירח טבת, הוא הגרוע והנמוך ביותר מכל החודשים הרעים.

המעלה היחידה שיש בחודש הזה, זו המעלה הגדולה שיש בשבט דן. בסוף פרשת וישב כתוב "אין שר בית הסהר ראה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו ואשר הוא עשה ה' מצליח". כאן כתוב שמו של הקב"ה, השם המפורש כמו שהוא כתוב תמיד בתורה. מכאן, בכל פרשת מקץ ובכל פרשת ויגב לא מוזכר שם ה'. זהו דבר פלא. יש פרשה אחת ששמו של משה רבינו לא מוזכר ויש עסק שלם בעיניו, ואילו כאן השם המפורש לא מוזכר. שם אלוקים אכן מוזכר, אבל השם המפורש, מה שנקרא "שמי", "ישמו את שמי על בני ישראל", לא מוזכר. כך זה עד הברכה של יעקב "דן ידן עמו כאחד שבטי ישראל, יהי דן נחש עלי דרך שפיץ עלי ארח הנשך עקבי סוס ויפל רכבו אחרו, לישועתך קייתי ה'". הסיבה שלא מוזכר שם ה' היא משום שסוף מעשה אבות זה סימן לבנים. זה סימן לדורות הנמוכים ששם שמים לא יהיה פתוח וגלוי. מה שנאמר בסוף, "ישמו את שמי", זה "לישועתך קייתי ה'", זאת הציפייה לישועה. כאן עלינו להבין, כי מי שרוחק ביותר, מי שנמוך יותר, יותר מצפה לישועה. הוא מרגיש וחש את הריחוק, הוא יודע שהוא מרוחק מאוד, וככל שהוא תופס יותר את העובדה שהוא מרוחק יותר, אז הוא מצפה יותר לגילוי ולחיבור. חלק מברכת יעקב לשבט דן היא "לישועתך קייתי ה'", לכאורה קשה להבין איך זה מצטרף לברכה, יעקב אבינו אומר זאת בתוך הברכה של שבט דן ואחר כך ממשיך בברכות דג ונפתלי, מהי הברכה של דן ב"לישועתך קייתי ה'". אכן, דן הוא זה שנושא את הציפייה לישועה. הציפייה האמיתית לישועה צריכה לבוא אנו מושלכים למרוחק, עד כמה שאנו רחוקים מברכה. זאת הברכה של שבט דן, הברכה של שבט דן היא שהיא זה שממנו נגיע לכלל ישראל הציפייה האמיתית לישועה. הציפייה לישועה צריכה לבוא אלינו מחודש טבת דווקא. זהו החודש, "ירח טבת", ש"מאוד לקיית בו" ואשר "גשנתו עלי סדרי נתיבנו". מה שצריך לבוא מכח זה, מה שצריך לעלות ולבעור בנו, זה "לישועתך קייתי ה'".

אף זאת לקינו בירח טבת, כאשר בעשירי בו חשך מעלינו מעיל הוד וצפר, וטורף טורף הנותן אמרי שפר, בעלות מאיתנו בסערה השמימה רבנו וצוק"ל אשר האיר לנו את ימי החושך, וזכינו לראות בחושך היאך דברי התורה מתברכים ללא גבול. מיגון ואנחה פדה א-ל את נפשי, לששון ולשמחה תהפוך לנו את צום העשירי.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת ויגש תשפ"ג

מעתה אלו בני העליה הזוכים למדרגות העליונות להודוך לפני הקב"ה, הם זוכים להיות נידונים גם על אותם הדברים שראוי ליענש עליהם מצד מידת הדין, ולכן נענשו על מכירת יוסף, על הטא המחשבה.

ובזה מבואר מה שאמר הקיסר לעשרה הרוגי מלכות שאלו מצא גדולים מהם היה דן אותם, כיון שדין זה הוא רק לבעלי מדרגה גבוהה ששייכים להנהגה שעלה במחשבה לברא את העולם, וככל שהוא יותר גדול ויותר מוזכר במדרגתו לפני הקב"ה, יותר הוא ראוי להיות נידון בדין זה.

ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה וגו'. (מ"ה, י"ד). וכתב רש"י ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב, ובנימין בכה על צואריו, על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב. וצריך ביאור מה ענין החורבן לענין שיוסף נפגש עם אחיו, ולמה כאן הוא המקום לבכות על החורבן העתידי של המקדשות.

ונראה לבאר בזה, דהנה מכירת יוסף והמחלוקת של השבטים עם יוסף, היא יסוד מה שנחלקה מלכות ישראל לשתי ממלכות, ונפרדו למלכות יהודה ומלכות ישראל, ודבר זה יש ללמוד ממה שקורין בהפטרה את נבואת יחזקאל על השלמות והתאחדות מלכות יהודה עם מלכות ישראל, שאומר 'דבר אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד והיו אחד ביד, ולהלן שם עוד כתוב, 'ולא יהיו עוד לשני גויים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד', ומבואר דענין חלוקת המלוכה בישראל לשתי ממלכות, יסודו הוא במחלוקת האחים עם יוסף, וההתחלקות של ישראל לשתי ממלכות שורשו הוא בחלוקת יוסף עם אחיו.

וכן מבואר דבר זה בדברי המדרש (צ"ג, ה'), דהנה דרשינן הכתוב בנביא עמוס 'הנה ימים באים נאום ה' ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע והטיפו ההרים עינים, חורש זה יהודה, בקוצר זה יוסף, דורך ענבים זה יהודה, ומושך הזרע זה יוסף, וביאור דברי המדרש שלעתידי לבא בעת הגאולה העתידה יגש יהודה אל יוסף ויאחדו מלכות יהודה וישראל למלוכה אחת.

והנה המדרש מביא דרשה זו על הכתוב 'ויגש אליו יהודה' שגישה זו של יהודה שניגש אל יוסף, היא הגישה האמורה בכתוב בעמוס ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע. הרי מבואר דפלוגת האחים עם יוסף, היא יסוד ההתחלקות של המלוכה בישראל לשתי

ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרת אותי הנה כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם וגו', ומושל בכל ארץ מצרים. (מ"ה, ה' ח'). יש לבאר דאמר להם בזה דהגם דהם נתכוונו למוכרו בשביל להרע לו, אבל כיון דבפועל התוצאה של מעשה המכירה היה לטובה, כי למחיה שלחני, א"כ אין כמעשיהם הטא ועון, ולא נחשב מעשה עבירה, ואין המכירה רעה כלפי יוסף כלל.

והנה מצינו בחז"ל דמכירת יוסף נחשב לחטא, דעשרה הרוגי מלכות היה בעון מכירת יוסף, וכמו שאמר להם הקיסר שדנם בדין וגונב איש ומכרו, וכן איתא בחז"ל והובא ברש"י (במדבר ז', כ"ב) דשעיר עיזים לחטאת שהביאו הנשיאים היה לכפר על מכירת יוסף שנאמר בו וישחטו שעיר עיזים, הרי דנחשב שהיה הטא במכירת יוסף.

ויש לבאר דהן אמנם דמצד המעשה נתברר שאין זה מעשה עבירה, אבל מ"מ מצד מחשבתם היה בזה הטא, וכמו שכתוב להלן בפרשת ויהי (נ', כ') שאמר להם יוסף 'אתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה' וע"ז אין מועיל מה שבפועל יצא הדבר לטובה, דסוף סוף מחשבתם הייתה להרע, וא"כ עדיין יש הטא במה שחשבו להרע, זהו החטא שעליו נידונו.

וביאר הענין שנענשו על מחשבת, אע"פ שאין עונשין על מחשבה, כמבואר בגמ' בקידושין דף מ' ע"א דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה זולת בעבודה זרה. ויש לבאר ע"פ דברי השל"ה (בראשית אות ט') שביאר את דברי הגמ' במנחות (דף כ"ט ע"ב) בשעה שראה משה רבנו את ענשו של רבי עקיבא, אמר לפניו, רבש"ע זו תורה וזו שכרה, א"ל הקב"ה שתוק כך עלה במחשבה לפני, וביאר השל"ה דהתשובה היא ע"פ מה שאמרו חז"ל שבתחילה עלה במחשבה לברא את העולם במידת הדין, וזהו הכונה במה שאמר כך עלה במחשבה לפני, דהיינו שעלה במחשבה לברא את העולם במידת הדין, ויש בני עליה שזוכים למדרגות עליונות להודוך לפני הקב"ה במידת הדין באותה בהינה עליונה שעלה במחשבה לברא את העולם וגילה הקב"ה שעונשו של ר"ע היה לרוב מעלתו שהיה במדרגה של מה שעלה במחשבה, עכ"ד.

ולפי זה יש לבאר דבאמת מצד שורת הדין ראוי ליענש גם על מחשבה לבד, וכמו שמצינו שעכו"ם נענשים על מחשבה, כמבואר ברש"י בפר' כי תבא על הפסוק 'ארמי אובד אבי', שהביא דברי הספרי והירושלמי דאע"פ שלא עקר את הכל, מ"מ חשב לעשות כן, ולאומות העולם הקב"ה מצרף מחשבה למעשה. ומבואר דמצד עצם שורת הדין ראוי ליענש גם על מחשבה, והא דישאל אינם נענשים ע"ז הוא רק משום מידת הרחמים שנוהג עם הקב"ה.

ממלכות, והפיוס של יוסף עם אחיו הוא הפיוס שיהא לעתיד לבא בין המלוכות להיות מלוכה אחת לכל ישראל.

והנה בגמ' בשבת דף נ"ו ע"ב איתא דאלמלי לא קיבל דוד לשון הרע, לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודה זרה, ולא גלינו מארצנו, וברש"י שם כתב שעל ידי שנחלקה המלכות, העמיד ירבעם הענגלים שלא יעלו ישראל ירושלים לממשלתו של רחבעם. הרי מפורש בדברי הגמ' דיסוד חורבן הבית נגרם ובא מכה שנחלקה המלוכה לשתיים ונעשו לשתי ממלכות.

ולפי זה נמצא דבמעשה זה של מכירת יוסף והמחלוקת עם האחים מונח השורש והיסוד גם לתוצאה של החורבן, שמכה המחלוקת הזו עתידה מלכות ישראל להתחלק לשתי ממלכות, ומכה ההתחלקות לשתי ממלכות עתידים לעבוד ע"ז, ומחמת הטא זה יבא ויגרם חורבן הבית.

ובזה מבואר היטב השייכות של חורבן הבית לענין מכירת יוסף והמחלוקת עם אחיו, וכאן הוא המקום והשעה לבכות על החורבן, כי בזה מונח השורש והיסוד לחורבן הבית. ואף שעכשיו כבר נפגשו עם יוסף והשלימו עמו, מ"מ כיון שממעשה זה נתגלגל לבסוף חורבן הבית שפיר שייך הכא בכיה ע"ז.

ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא. (מ"ה, ב'). אף שפרעה אמר להם שאין צורך בהבאת רכושם אשר רכשו בארץ כנען, כי טוב כל ארץ מצרים לכם, מ"מ יעקב ובניו לא שמעו לדבריו, כמו שנאמר להלן (מ"ו ו') 'זיקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה'. וצריך ביאור מדוע באמת הורידו למצרים את מקניהם ורכושם, והלא אמר להם פרעה 'כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא'. ונלפי פשוטו יש לומר דצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, וכמו שחזר על פכים קטנים לקחתם, כן גם בירידתו למצרים חס על רכושו ולא השאירו בארץ כנען, אף שכל טוב ארץ מצרים לו הוא.

ונראה לומר בזה עוד, דכיון דירידת יעקב ובניו למצרים הייתה

מחמת גזירת בין הבתרים של ארבע מאות שנות גלות, לפיכך סבר שאם רכושו וקנינו ישארו בארץ כנען, יחסר בזה מהענין של הגלות, שנשארו לו שייכות וחלק עם ארץ כנען.

וכעין זה מצינו לגבי עשו כשהלך מארץ כנען, דאיתא בחז"ל והובא ברש"י (לעיל ל"ו) שאמר עשו מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, עכ"ל. וכתוב 'זיקה עשו את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל נפשות ביתו, ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו', הרי שכשעשו הסתלק מארץ כנען, לא הניח אחריו כלום אלא לקח אתו הכל, כי אם היה מניח כמה מחפציו בארץ כנען לא היה נחשב שהסתלק מן הארץ. ועל דרך זה י"ל דכשירד יעקב למצרים היה זה הטעם שלקח עמו כל רכושו.

ויעמידהו לפני פרעה. (מ"ז, ז'). מלשון הכתוב 'ויעמידהו' משמע דיעקב לא נעמד בעצמו, אלא יוסף הוא שהעמידו. וצריך ביאור דממה נפשך אם יעקב היה הפיץ לעמוד לפני פרעה, למה לא נעמד מעצמו, ואם לא היה הפיץ לעמוד לפני פרעה למה העמידו יוסף.

ונראה לבאר הטעם דהאבות הקדושים אין אצלם מציאות שהם עומדים לפני פרעה, והם אינם כפופים לשום מציאות בעולם, בלתי לה' לבדו, ועל כן יעקב מצד עצמו אינו נעמד לפני פרעה, ורק יוסף הוא שמעמידו. ונגדולה מזו הוי"ו, דאפילו קיום החלום שחלם יוסף, שיעקב ישתחוה ליוסף, נתקיים רק כשנשתחוה לו על ראש המיטה, ולא נתקיים להדיא, וכמש"כ רש"י שהיה זה השתחוואה לשכינה.

ונראה להוסיף בזה עוד, דבאמת מה שיוסף העמידו, לא חשוב עמידה, על פי דברי השיטה מקובצת בזבחים דף י"ט ע"ב שהביאו מהירושלאמי, דבכל מקום שצריך עמידה, כגון בתפילה והקורא בתורה, צריך ליזהר שלא יסמוך, דאם סומך לא שמה עמידה, ולפי זה יש לומר דכיון דיוסף העמידו, ונסמך על יוסף, לא שמה עמידה, ולא נחשב שעמד לפני פרעה.

מערכי תפלה

וקבצנו יחד מארבע נפשות הארץ. צריך לבאר מהו יחד, ומה ר"ל שהקיבוץ יהיו יחד. ויש לבאר על פי הכתוב בהפטרות ויגש על הגאולה העתידה 'ודבר אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני לוקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אותם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם. ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכולם ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד'. הנה מפורש בכתובים דחלק מהגאולה העתידה ובכלל הגאולה הוא שיתאחדו מלכות יהודה ומלכות ישראל לממלכה אחת, ולא יהיה עוד חילוק במלכות ישראל. לפי זה יש לבאר דזהו הכונה וקבצנו יחד, ר"ל שיקובצו להיות יחד במלכות אחת, ולא יהיו עוד במלכויות חלוקות.

הנר המערבי

מתוך משא היוזק בישיבת תורה ודעת, ב"ב - הנזכה תשפ"ג

במקדש היה נס מיוחד במנורה שהנר המערבי היה דולק ואינו כבה, ואע"פ שהיה נותן בו שמן כמדת חבורתיה, ותכלית הנס היה בשביל עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. איזה נר מהנרות נקרא הנר המערבי, כתוב ברש"י בשבת שלמ"ד שהמנורה הייתה מונחת ממזרח למערב, אז הנר השני ממזרח, הוא נקרא הנר המערבי. ויש להתבונן כי הן אמנם הוא נחשב מערבי כלפי הנר המזרחי, אבל מ"מ הנר האחרון הוא הרי הנר הכי מערבי, ולכאורה ראוי היה שהוא יהיה נחשב הנר המערבי. מה אנו למדים מכך, אנו למדים שאפילו פסיעה אחת לכיון השכינה, אפילו צעד אחד 'איין טראט וייטער', זה כבר מחשיב אותו למערבי, וכבר נעשה ראוי ליעשות בו הנס ולהיות עדות להשראת השכינה לכל באי עולם. ומצינו עוד דבר זה אצל משה רבנו בענין מראה הסנה שכתוב 'ירא ה' כי סר לראות', ובמדרש שם איתא מחלוקת אם סר הוא שהלך ה' פסיעות, או שרק עיקם צווארו לראות, וכתוב שאמר הקב"ה למשה 'נצטערת לראות, חייך שאגלה עליך, מיד ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה'. הנה משה לא עשה אלא דבר מועט שהלך ה' פסיעות או שרק עיקם צווארו, וכבר זכה שהקב"ה יתגלה אליו ונעשה שליח לגאולת ישראל. הנה למדנו כי כבר כשמתחיל להשקיע בעמילות בתורה, שמתחיל לעמול ולשקוד ולהתמיד, הוא כבר במעלה גדולה, ולא רק בדרך ארוכה, אלא מיד עם תחלת העבודה והעמל הוא כבר ראוי להצלחה גדולה.

מצוה קפד

לעשות מעקה

שנאמר ועשית מעקה לגגך

את המכשולות בכל מקום, כך יש לעשות מעקה בבית שער. אמנם לענין חיוב מעקה מסביב לבור מצינו כמה דעות בפוסקים, דבסמ"ק (מצוה קנב) כתב דמצות מעקה מחייבת רק בניית מעקה לגג, אך הסרת כל שאר המכשולות כגון סולם רעוע או כלב רע וכן אינה מחויבת מכח מצות עשה אלא מכח הלאו ד'לאו תשים דמים בביתך' וכן פסק בחיי אדם (ככלל טו כד). וחילוק זה מאחר ומצות מעקה נאמרה ל'בית' דווקא ולא לשאר המקומות שיש בהם מכשול, ולכך אין בהם אלא לאו ד'לאו תשים דמים בביתך'. ואף שבלאו הוזכר 'בית' אין הכוונה לבית דווקא אלא לרשותו של אדם כדילפינן בכמה מקומות בגמ' (ב"ק טו: כתובות מא: ועוד) מפסוק זה שלא להשאיר ברשותו סולם רעוע וכלב רע. וכן משמע מדברי הסמ"ע (שם סק"י) והגר"א (שם סק"ה).

ולפי שיטה זו, בהכרח יש לפרש את מש"כ ברמב"ם שיש חיוב לעשות הרחקה ממכשולות בכל המקומות המסוכנים, אינו מכוח המצוה לעשות מעקה אלא מכוח האיסור, וברמב"ם באמת לא הזכיר אלא את המצוה של "הישמר לך ושמור נפשך".

תמיהות על פטור מחובת מעקה במקומות סכנה

מאיך בגמ' (קידושין לד.) נמנית מצות מעקה עם שאר מצוות עשה שלא הזמן גרמא, והק' בתוס' הא איכא לאו ד'לאו תשים דמים' עם העשה, ובמקום שיש לאו נשים חייבות אף אם היא מצות עשה שהזמן גרמא. וברמב"ן ובריטב"א מיישבים דלאו ד'לאו תשים דמים בביתך' מתייחס רק אל העשה דעשיית מעקה ובא הלאו לחזק את העשה ולומר דחייבים לבנות מעקה שהרי אין לשים דמים בבית, ולכך אם היו הנשים פטורות ממעקה מצד שהיא מ"ע שהזמן גרמא, לא היו מוזהרות על הלאו כלל. ולשיטתם החיוב לבנות מעקה בבור ולהסיר את שאר המכשולות אינו רק מצד הלאו ד'לאו תשים דמים בביתך' בלבד, אלא בהכרח דאיכא גם עשה דמעקה. ובר"ן (יד: מדפי הרי"ף) מתרץ באופ"א וסבר דתיכף שהחל לבנות על מנת שלא לעשות מעקה עובר בלאו, ואילו על העשה עובר רק אח"כ כשבנה את הבית, ואין העשה והלאו באין כאחד.

בין כך ובין כך יש לתמוה על הא דפטר הרמב"ם את בית העצים ובית האוצר ממעקה, דהא איכא לאו ד'לאו תשים דמים בביתך' ולשיטת הרמב"ן והריטב"א מצוות עשה נמי איכא, ואמאי פטורים ממעקה.

וכעין זה קשה על הלכה נוספת שנפסקה ברמב"ם (שם ה"א) ובשו"ע (שם ס"ב) דבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור ממעקה, דלענין סכנה לא שנא יש בו ד' אמות או אין בו ד' אמות, ומדוע לא נתחייב במעקה מכוח המצוה להרחיק ממכשולות והלאו ד'לאו תשים דמים'. ובשלמא לפי מה שפי' הסמ"ע (סק"ג) דבית פחות מד' אמות אינו בית תשמיש ואינו ראוי לדירה, וכמו כן הביא בביאור הלכה (תקמ) את שיטת הריטב"א דאין מצות מעקה אלא במקום שרגלים להשתמש בו, א"ש דליכא חשש סכנה. אמנם בגמ' (ב"ק נא.) מבואר דבית שאין בו גובה י' טפחים פטור מן המעקה, היות ואין לו שם

חיוב מעקה והסרת המכשולות

הרמב"ם בסה"מ מפרש את מצות "ועשית מעקה לגגך" (דברים כב ח), שנצטוונו לבנות כותל מסביב לגג הבית, ונכלל במצוה זו גם חיוב לבנות כותל מסביב לבורות ושיחין, ולהסיר את כל המכשולים והתקלות מהמקומות שיש בהם סכנה. והוזהרנו גם בלאו שלא להימנע מלבנות מעקה כדכתיב "ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו".

ובהלכות כתב (פי"א מהל' רוצח ה"א-ד) כתב הרמב"ם ז"ל - "מצות עשה לעשות אדם מעקה לגגו ועשית מעקה לגגך... אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו... חייב לעשות להן חוליה... או לעשות לה כיסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות. וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהיזהר בדבר יפה יפה שנא' 'הישמר לך ושמור נפשך' (דברים ד ט). ומבואר שמלבד החיוב לעשות מעקה לגג שנתפרש בתורה, יש חיוב לעשות מעקה לבור או לבאר, וחיוב נוסף להסיר את כל המכשולות ולהישמר מהם. אמנם לא נתברר בדבריו בהלכות אם חיובים אלו נובעים מכח המצוה של מעקה או שהוא חיוב חדש שנכתב בפסוק "הישמר לך ושמור נפשך" שהזהיר בו הכתוב על שמירת הנפש [שלא כפי השגור בפי רבים בטעות דהאזהרה על כך נאמרה בפסוק "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" (שם ט)].

מקומות הפטורים ממעקה

עוד כתב הרמב"ם (שם) דאיכא חיוב לבנות מעקה רק בבית דירה, אבל בית האוצרות ובית הבקר וכיוצא בהן פטורים ממעקה. והשיג עליו הראב"ד דבספרי (כי תצא רכט) א"ל להדיא דבית התבן ובית הבקר בית העצים ובית האוצרות חייבים במעקה, וממעטינן מדכתיב "כי תבנה בית" רק בית שער אכסדרה ומרפסת שאינם בכלל בית ופטורים ממעקה. ובכס"מ מיישב דאפשר דכיון דפליגי תנאי בגמ' (יומא יא.) לענין מזוזה אי בית האוצרות וכיו"ב חשיבי ל'בית' ומחויבים במזוזה או שאינם בגדר בית ופטורים, י"ל דה"נ לענין מעקה סבר תנא דספרי כמאן דמחייב, ואילו הרמב"ם פסק כמאן דפטר דאין להם שם 'בית'. והגם דנתייבשה שיטת הרמב"ם מ"מ תמה בסמ"ע (חור"מ תכ"ז סק"ב) על פסק השו"ע דבהל' מעקה סתם וכתב דבית האוצרות ובית הבקר וכיוצא בהן, אינו זקוק למעקה, ואילו בהל' מזוזה (יו"ד ריש סי' רפו) פסק דהרפת ובית בקר ובית האוצרות חייבין במזוזה.

חיוב 'בית' במעקה

והנה לענין בית שער אכסדרה ומרפסת כו"ע מודו דפטירי ממעקה, ותמוה מאי שנא מבור מים ושאר מקומות סכנה דמחייבי במעקה על אף שאין להם שם 'בית', וכשם שיש להרחיק מן הסכנות ולתקן

'בית', וטעם זה אינו מספיק לפטור מחיוב הרחקה מן הסכנה. ואין לחלק בין מקום שסכנתו להמית לבין מקום שאינו גבוה כ"כ וסכנתו רק להזיק, דבמאירי רצה להוכיח מהגמ' שאין חיוב מעקה אלא במקום גבוה שמסוכן להמית, ודחה ראייה זו יעו"ש. ובחינוך (מצוה תקמא) כתב דמצות מעקה לבנות ולתקן כל כותל וכל גדר שיהיה קרוב לבוא תקלה ממנו, והטעם דבית האוצרות ובית הבקר, ובית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ובתי כנסיות ובתי מדרשות פטורים מן המעקה, לפי שאינן עשויות לדירה. וטעם זה טעון הסבר, דמה ענין תורת בית לחיוב מעקה, דהא בפשטות כל מקום שיש בו סכנה הוא בכלל החיוב למנוע את הסכנה וכמו שמצינו חיוב מעקה גם בחדר מדרגות (ח"י אדם שם) הגם שאין לו תורת בית, ומה נפק"מ אם חשוב בית.

עוד יש לשאול על המרפסת שפטורה מן המעקה לכו"ע כדאי' בספרי וכו"ל, ובריטב"א (מ"ק יא.) פירש דהא דתנן דהותר לבנות מעקה למרפסת בחוה"מ, בוודאי מיירי דהמרפסת עשויה לשימוש, ואעפ"כ פטורה ממעקה דאין לה שם בית, ומ"מ הרוצה לעשות שימור מותר לעשות מעקה בשינוי.

וכן נתמעטו בגמ' (חולין קלו.) בתי כנסיות ובתי מדרשות מחובת מעקה מדכתיב "ועשית מעקה לגגך", ופירש"י "שאיין חלק לאחד מהן בו, שאף לבני עבר הים הוא, ועוד שאינו בית דירה". וצריך תלמוד מפני מה אין כל אלו מחויבים מדאו' לבנות מעקה מצד הרחקה הסכנה.

מאיך ממעטי' בגמ' (ב"ק נא.) מקום שרה"ר גבוהה מן הבית ויכולים ליפול מרה"ר לגג הבית דאינו חייב במעקה, דכתיב "כי יפול הנופל ממנו" - ממנו ולא לתוכו. וכתבו רבינו חננאל (מ"ק ה.) והמאירי דמ"מ בני רשות הרבים חייבים לעשות מעקה כדי להרחיק את הנזקים, ואילו הסמ"ע כתב שיש לפטור מסברא דכיון דבני רה"ר קדירא דבי שותפי נינהו, פשיטא דאין עליהן לעשות מעקה לרה"ר. ועכ"פ חזינן דמעיקר הדין מחויבים בני רה"ר לבנות מעקה במקומות שיש בהם סכנה, ותימה אמאי בתי כנסיות ובתי מדרשות פטורין מן המעקה.

עוד דבר פלא שיש לעמוד עליו, הטור חו"מ מסתיים בסימן תכו ואילו השו"ע הוסיף סימן אה"כ - סי' תכז הלכות מעקה, והשמטת הטור את הלכות מעקה טעונה הסבר, הלא דבר הוא. ושמה לדעתו אין לייחד הלכות מעקה בפרט, אלא הכל בכלל ההלכה להישמר מסכנות שנסדרו בטור יו"ד בסימן קטז. אך אם כן הוא אין דין מסוים של מעקה בבית, אלא יש חיוב להתרחק מכל דבר סכנה ולא דווקא בבית.

ביאור החזו"א במצות מעקה - מקום המשמש בקביעות נחשב כמכשול

ובחזו"א (חו"מ ליקוטים סי' יח) מאריך להסביר את גדר חובת מעקה, ונביא את דבריו בתוספת הסבר.

ומתחילה מקשה מהא דאמרו בגמ' (ב"מ קיב.) "ואליו הוא נושא את נפשו, מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו", ולכאן' כיון דהוא מקום סכנה היאך הותר לפועל לעלות בכבש ולהיתלות באילן, הא נצטוינו במצות מעקה על שמירת הנפש והפועל מחויב לשמור את נפשו. ומפרש החזו"א

דפשיטא דמותר לעשות כן לצורך פרנסה שכך הוא טבעו של עולם, וכשם שמותר לאישה ללדת ילדים אע"פ שמכניסה עצמה לסכנה, וכן מותר לאכול על אף שיש צד 'שמה יחנק' ח"ו שמחמתו אומרים וידוי בעיו"כ קודם סעודה מפסקת, דכל אלו אינם בכלל מקום סכנה מפני שהוא טבעו של עולם. וכן מייסד הברכת שמואל דשור תם משלם חצי נזק, דהזיק רק חצי ואילו על החצי השני לא נחשב כמזיק אלא המציאות היא שיש נזקים וסכנות בעולם באופן טבעי. וכן כל הנזקים שנמנו בפרק לא יחפור הם דברים טבעיים המצויים לבוא, ואינם נחשבים כסכנה לענין הרחקה מצד מצות מעקה.

ולפיכך מעיקר הדין בית אינו מחויב במעקה, דאף שאסור לעשות מכשולות מ"מ גג הבית אינו חשוב מכשול, כיון שהעולה לגג יודע שיש אפשרות סכנה ושומר את עצמו ממנה כשם שהעולה בכבש וניתלה באילן מותר כיון ששומר את עצמו. וחיידה תורה שכל גג צריך מעקה ונחשב כמכשול אע"פ שאפשר להישמר, דבהיות שהוא בית שיש לו שימוש תמידי ויש חשש קרוב יותר שיפול הנופל ממנו, נחשב גובה הגג כמכשול וצריך להעמיד בו מעקה להסיר את המכשול. משא"כ שאר מקומות שהשימוש אינו תמידי, אינם חשובים כמכשול המחייב מעקה.

וא"כ אין גזירת הכתוב מיוחדת על בית ומקום שיש לו שם 'בית', אלא הגדרת החיוב נאמרה בבית שהוא מקום שיש בו שימוש קבוע דמ"מ יש סיכון מסוים בגג זה וכשמשמש בו בקביעות הוא מצוי יותר, ולכן הזהירה התורה ממכשול במקום כזה, וכך הוא בכל מקום הדומה לו. ולכך מרפסת שיש בה שימוש אבל אין משתמשים בה בקביעות ובשימוש תמידי אלא היא מקום מעבר בלבד, אינה חשובה כמכשול ואינה מחויבת במעקה. ויתכן שלכך תלוי דין הבית בחיוב מזוזה, דמקום המחויב במזוזה משמש בד"כ בקביעות ומחויב גם במעקה, ומקום קטן אינו משמש אלא לפרקים או למעבר וכיו"ב ואינו חייב במעקה, ולשיטת השו"ע אינו תלוי בדיני מזוזה וגדרי החיוב שונים.

ומעתה יש לחלק בין בור שמשמש לשימוש קבוע וחייבים לעשות בו כותל ומעקה, וכמו כן חדר מדרגות מחויב מחמת שהוא משמש כל הזמן למעבר ושימושו תמידי. ומצד שני בתי כנסיות ובתי מדרשות ששייכים לרבים אינם מיוחדים לשימוש קבוע של משהו מסוים אלא של הרבים בכללותם, ופעמים משתמש זה פעמים משתמש זה, ולא חשיב בקביעות.

וה"נ כל שאר המקומות שאין שימושם קבוע כמו בית האוצרות ובית התבן, פטורין מן המעקה, ומ"מ יש חיוב אחר של הרחקה מנזיקין מצד הלאו וכמו שאסור להעמיד סולם רעוע בתוך הבית.

נמצא - יש חיוב הרחקה מסכנה והיזקים מצד איסור "לא תשים דמים בביתך" או מצות שמירת הנפש שנאמרה בפסוק "הישמר לך ושמור נפשך", ומתייחס לכל הסכנות האפשריות, ואילו מצות מעקה מחייבת את הבית לעשות לו מעקה, כיון שגג הבית נחשב כמכשול בשל היותו משמש בקביעות לבני אדם וכן כל מקום המשמש בקביעות מחויב במעקה אף שאין סכנתו סכנה גמורה.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בשיה"ק

העולם הזה תבנית העולם הבא

זה, מצד אחד 'יפה שעה אחת של מעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא', ומן הצד השני 'יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא יותר מכל חיי העולם הזה', ומשמע שהמשפט השני הוא כעין המשך או תשובת המשקל אל המשפט הראשון, ואילו לדברים האמורים לא קרב זה אל זה, ומה ענין זה אצל זה. הלא המשפט הראשון עוסק בכך שהאדם מוכרח להכין לעצמו צידה בעולם הזה, ואילו המשפט השני עוסק בשכר הצפון לו לאחר מכאן בעולם הבא, והיכן יש כאן דבר והיפוכו דא לקבל דא.

משלך יתנו לך

וביאור הדברים נראה, שהנה השכר הצפון לעתיד לבוא אינו מגיע סתם כך כנגד המעשים, אלא רק לאחר שהאדם הכין את עצמו כאן בזה העולם. והיינו, שכאשר האדם מזכר את נפשו ומעלה את דרגתה בתורה ומעשים טובים, הוא מכשיר אותה להיות ראויה לעולם המתוקן לצדיקים, וכאשר הוא מניח אותה על מכונית כפי שהיא בגוף ארצי ועכור, אין לו יכולת להכנס לגן עדן ולזכות לקרבת אלוקים.

ועומק הענין הוא כפי שביארנו מלפנים, שהשכר שיקבל האדם בעולם הגמול אינו 'תגמול' בעלמא, 'שכר' או 'פרס' חלף עבודתו, אלא הוא המשך ישיר למה שהאדם יצר בכוחות עצמו. אותם מעשים שהאדם עשה כאן בעולם הם מציאות של טוב שעולה איתו לעולם האמת, ואתה מציאות עצמה חוזרת על ראשו ומקרבת אותו אל הבורא, לזכות לרב טוב השמור לו מאז ומקדם.

ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, אנחנו נמצאים כאן בעולם מצומצם, שכל המושגים בו מוגבלים וגשמיים, ולפיכך אין לנו יכולת להכיר בכוחו של כל מעשה, אבל אותם מעשים גופם שנעשים כאן בזה העולם - מעלים את האדם, עולים איתו למעלה, ושם הם מקבלים משמעות נצחית של עולם האמת, והופכים לאוצרות של עולמות על גבי עולמות.

כל מצוה ומצוה שנצטוונו בה על ידי הבורא, אינה רק פעולה בעלמא - שאם נתאמץ לעשות אותה יגיע לנו יותר שכר, אלא היא היא המציאות של השכר שאנו עתיים לקבל בעולם הבא, ומשום כך הקדים הקב"ה ונתן לנו את המצוות כבר בעולם הזה - כדי שנוכל בכוחות עצמנו ליצור את השכר, ולאכול את פירותיו מהקדן הקיימת לעולם הבא.

ומפני שרצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות ונתן להם כבר בעולם התחתון אפשרות לעסוק בענינים רוחניים ששייכים לעולם העליון, כשכל מעשה שעושה האדם היא מציאות אין סופית של נצח שניתנת לו על ידי עבודתו, וכאשר הוא מגיע לעולם הבא הוא נכנס לתוך מציאות קיימת ועומדת שאותה כבר הכין בעצמו על ידי מה שעשה במשך ימי חייו.

כפי המידה שבה האדם יזכר את עצמו יותר, יהפוך את עצמו למציאות רוחנית ויעשה דברים שמזכים אותו בקרבת אלוקים בעודו כאן בעולם הגשמי, כך הוא יוכל לקטוף את הפירות בעולם הבא, ומה שלמדונו רבותינו שהאדם לא נברא אלא בעבור מצבו בעולם הבא - אין הכוונה שרק בעולם הבא האדם יוכל להתחיל ולזכות, אלא ששם יהיה מקום האכילה, אבל כבר בעולם הזה האדם מתחיל להכין וליצור את אותה מציאות שמעותדת לו.

והם הם הדברים המפורשים במה שאמרו חז"ל סוף פרק אמר להם הממונה (יומא ל"ט, א'): "תנו רבנן, והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא י"א, מ"ד) - אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא."

הרי לנו להדיא, שהקדושה שתהיה לאדם בעולם הבא אינה קדושה חדשה שתבוא לו להתענג אל ה' שכר חלף עבודתו, אלא היא תהיה אותה קדושה ראשונה שהיתה לו בעולם הזה, שקדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, כי כאשר האדם מקדש עצמו מלמטה - מקדשים אותו מלמעלה, וכאשר הוא עושה מעשים טובים בעולם הזה - בשמים מודדים זאת לפי מושגים של נצח, והופכים את אותה קדושה עצמה לקדושה עליונה שמזכה אותו לאין סוף.

אמנם בהיות האדם כאן בעולם השפל אין לו כח להשיג איזו קדושה עצומה הוא פועל עם כל מעשה ומעשה, אבל חז"ל באו ולמדונו שבעולם העליון לוקחים כל מעשה בפני עצמו ומודדים אותו באופן שונה לגמרי, כי על אף שמקום המעשים היה במושגים של עולם הזה - משמעותם נקבעת למעלה

"רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה" (ד', ט"ז - י"ז).

מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת

אמרתו של רבי יעקב 'העולם הזה דומה לפרוזדור' נודעה בפי כל לבטא את חיי האדם בעולם הזה, כפי שמצינו במקומות אין ספור בדברי חז"ל, שמטרת כל המצוות היא למען יטב לך בעולם שכולו טוב ולמען יארכו ימיך בעולם שכולו ארוך, כי היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, ואין מטרת העולם הזה עומדת בשביל קיום התכלית כי אם בשביל להכין את המזומן לאורחא רחיקא ביום שכולו שבת ומנוחה.

ועל זה אמרו בגמ' ריש מסכת עבודה זרה (ג', א'), שלעתיד לבוא יתחרטו האומות על מעשיהם ויאמרו לפני הקב"ה תנה לנו מראש ונעשה, והקב"ה יאמר להם "שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת".

ובמסכת שמחות (פרק ב') ובמדרש (רות רבה פ"ג) הביאו לכך חז"ל עוד כמה משלים, שעולם הזה דומה ליבשה ועולם הבא לים, עולם הזה דומה ליבשה ועולם הבא למדבר וכו', שמי שלא הכין לעצמו כדי חייו במקום מושבו בישוב, לא יהיה לו מה לאכול לעתיד לבא בבואו לפני בית דין של מעלה.

ולכאן יש לשאול מה חידש רבי יעקב במשנתו יתר על מה שידוע לנו מלפנים, הלא הכל יודעים שהאדם לא נברא אלא בעבור מצבו בעולם הבא, וכבר לא יוכל שום בעל שכל להאמין שתכלית בריאת האדם הוא למצבו בעולם הזה, כי מה הם חיי האדם בעולם הזה וכו', כשם שאמרו לנו כל רבותינו, ואף כי רבי יעקב הציג את הדברים בצורת משל של פרוזדור וטרקלין, הלא ודאי שבא ללמדנו דבר, ומהו זה אשר בא לפנינו.

והנה המשנה שלאחר מכן ממשיכה להביא עוד מדבריו של רבי יעקב; "הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", ופירושו של דבר על פי פשוטו הוא כפי שפירש ברבינו יונה, כי אין מעשה וחכמה ודעת בשאול אשר אתה הולך שמה, ורק בעולם הזה אפשר לאסוף עוד ועוד מצוות ולזכות על ידם לחיי נצח, מה שאין כן בכל חיי העולם הבא - ששם כבר לא יוכל האדם להוסיף מאומה, ויוכל לאכול רק מעמלו אשר הביא בידו.

ועל כך אומרת המשנה לענין המעשה, שלגבי התוספת שהאדם יכול להוסיף לעצמו ולקנות עוד ועוד - יפים חיי העולם הזה מהעולם הבא, שרק בהיות האדם כאן הוא יכול לקנות את עולמו בשעה אחת, ואשריו כי צידק נפשו בשעה קלה, אבל לאחר מכן יהיו ימים שאין בהם לא זכות ולא חובה.

ואם כן נמצא לכאורה שרבי יעקב לא הוסיף מאומה בדברים אלו יתר על דבריו הקודמים, והמשנה הקודמת אינה אלא משל לדברים האמורים כאן במשנה זו, דהאי עלמא כבי הילולא דמיא, חטוף ואכול חטוף ושתה, "ועשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועורך בידך".

ולאחר מכן מוסיפה המשנה ואומרת עוד: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", וידועים הדברים בשם הסבא מקלם, שאם יניק את כל תענוגות העולם במשך כל ימי חייו עלי אדמות, ונכפיל את התענוגות במנין כל מליארדי יושבי תבל על פני כל הארץ, ואתם נכפיל במשך כל שנות הבריאה למשך כל שית אלפין שנין - עדיין אין שווה כל זה ל'שעה אחת של קורת רוח' בעולם הבא, שהיא גדולה לאין ערוך יותר מכל תענוגות העולם יחד לאין שיעור.

ודקדקה המשנה בלשונה ואמרה 'שעה אחת של קורת רוח', וכפי שפירש בנו של הסבא, רבי נחום זיו מקלם, ש'קורת רוח' פירושה דבר שאינו תענוג בעצם אלא רק הנאה בעלמא שנגרמת לאדם אגב גררא, כמו הנאת ריחא וכדומה שמטיבה את לב האדם מלבד הנאת המאכל עצמו, וגם אותה 'קורת רוח' שתהיה בעולם הבא אינה משתווה כי הוא זה לכל תענוגי העולם הזה גם יחד. אך הנה בלשון המשנה נראה שבאה להשוות בין דבריה ולהעמידם זה לעומת

על פי המושגים שיש למעלה, ושם כל מעשה מקבל משמעות של נצח, שאין לנו שום יכולת ודמיון לקבוע את מידתה.

ונמצא אם כן, שיש ביד האדם כבר בעולם הזה כח אין סופי שאין מי שיוכל להעריך את ערכו, בכל מעשה הוא בונה עולמות או חלילה לוקח עולמות ומחריבן, ובמעשים פשוטים של יום יום הוא מתקן שנים אין סופיות של נצח שימשו אותו לעתיד לבוא, כל מעשה קטן כנגד שוויות שלמה של נצח בפני עצמה.

וכן הוא גם לא ידריך גיסא, וכשם שאמרו שם במסכת 'ומא כלפי הצד השני - 'תנו רבנן, ולא תטמאו בהם ונטמתם בם (ויקרא י"א, מ"ג) - אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה, מלמטה מטמאין אותו מלמעלה, בעולם הזה מטמאין אותו לעולם הבא".

הוא אומר, שהעונש שיהיה לאדם רח"ל לעתיד לבוא גם הוא לא יהיה עונש בפני עצמו, אלא תוצאה ישירה מהמציאות שהעמיד כבר מקדם, שכאשר הוא עושה עבירות בעולם הזה ומרחיק את עצמו מהקב"ה - הוא שאר לעולם הבא עם אותה מציאות של ריחוק, שהיא שלא נותנת לו להתענג אלא מקבלת משמעות כפולה ומכופלת שמניחה אותו באש של גיהנום.

ועל זה אמר מרן בעל החפץ חיים, שהאפשרויות הבלתי מוגבלות שיש לאדם בזה העולם לרכון וללקט מרגליות הם אפשרויות מיוחדות של העולם הזה, שבעולם הבא לא יהיה אפילו כדוגמתם, כי כאן הכל בנוי בצורה של 'שורשים' ואילו שם הכל בנוי בצורה של 'פירות' - תוצאה של מה שיצר האדם לפני כן, ולשון החפץ חיים היתה שלעתיד לבוא לא יתנו לאדם לראות 'אפילו את הכריכה', אלא כל מה שיהיה מתוקן לו הוא רק מה שדאג להכין לעצמו מלכתחילה.

עולם הזה דומה לפרוזדור

ומעתה לפי זה נמצא דהא גופא מה שבא רבי יעקב לבאר, שההבדל בין העולם הזה לבין העולם הבא הוא לא רק ש'היום לעשותם ומחר לקבל שכרם', כי לזאת אין צורך דוקא ברבי יעקב לבאר את הידוע לכל, שלעתיד לבוא יזכה האדם לשכר תמורת מה שעבד בעולם הזה.

מה שבא רבי יעקב להשמיע בפנינו הוא, שהעולם הזה הוא 'פרוזדור' לעומת 'טרקלין', כלומר, שהעולם הבא בנוי על אותו בסיס שנוצר בעולם הזה. היינו יכולים לשם דוגמא להמשיך את העולם לחנות, שבה האדם קונה את מה שיאכל בבית או את מה שימכור לאחרים, כמו כן היינו יכולים להמשיך את העולם לרכב ולסוסים שעל ידם האדם מעביר את חפצו ממקום למקום, וכן עוד כהנה וכהנה, אך על דא קמ"ל רבי יעקב שלא זהו המשל - אלא דוקא משל של 'פרוזדור' ו'טרקלין'.

כי מהו 'פרוזדור'? פרוזדור הוא חלק בלתי נפרד מהבית, שבנוי באותה צורה, ומעוצב בתבנית מתאימה שתוכל לשמש מעבר נאות אל הטרקלין. אין זה רק תחנת מעבר, שמעבירה את האדם מרציף זה לרציף אחר, אלא כעין הקדמה למה שמצפה אל האורח לאחר מכן.

ומכאן המשיל רבי יעקב, שהעולם הזה דומה לפרוזדור, שהוא עצמו מכין את האדם למה שיהיה לו בטרקלין. כפי איך שייראה הפרוזדור כך יראה הטרקלין - אלא ששם המושגים יהיו אחרים לחלוטין, בצורה גדולה לאין שיעור ומפוארת לאין שיעור, והכל על פי מה שקיבל האדם בפרוזדור. כי הפרוזדור, הוא עצמו מקום ההכנה שקובע כיצד תהיה הכניסה אל הטרקלין.

ולפרש את דבריו, הוסיף רבי יעקב במשנה הבאה ופירש עוד יותר: 'יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי העולם הבא' - וביאור הדברים, שאין זה רק הבחנה גרידא, שבעולם הזה יש אפשרות להוסיף ולתקן ובעולם הבא לא, אלא שהעולם הזה מהווה בסיס ושורש לכל העולם הבא - ולכן הדגש הוא על 'יפה שעה אחת', כי אותה שעה בודדת של עולם הזה יש בכוחה לקבוע עולמות שלמים של נצח בעולם העליון, וממנה יתד וממנה פינה לכל חיי העולם הבא.

אמנם העולם הבא הוא הטרקלין והוא מקום האכילה, אולם אין בו את אותו כח מיוחד של היסודות שנקבעים כאן בעולם הזה, שיש באפשרותם ליצור עולמות ולהכין קדושה עליונה שתשמש בסיס לכל מה שיהיה על ידה אז לעתיד לבוא, ומשום כך יש יופי בשעה אחת של עולם הזה יותר מכל חיי העולם הבא.

ועל כך מגיעים דברי המשנה הבאים, שבאים כהמשך אל הדברים הקודמים: 'יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא יותר מכל חיי העולם הזה', ללמדך כאמור, שמכיון שהעולם הזה הוא בית היוצר של העולם הבא, אם כן שם נמדדת היצירה במושגים שונים מהעולם הזה - כי בעוד שכאן יש רק מעשים פשוטים שמשמשים יסודות בתוך הקרקע, שם מגיעות קומות הבנין שנותנים משמעות אחרת לגמרי לכל מה שהיה לפני כן. אין כאן יסודות בלבד, אלא מושגים חדשים של נצח, שהופכים את אותם מעשים עצמם למעשים נצחיים שאין להם גבול, עד שגם שעה אחת בלבד של קורת רוח אינה משתווה לכל

תענוגות חיי העולם הזה.

ואם כן מבוואר כיצד כל דברי המשנה באים כאחד במקשה אחת, מצד אחד עולם הזה הוא פרוזדור שמהווה בית יצירה אל הטרקלין, ולפיכך יש משמעות יתירה לתשובה ומעשים טובים בעולם הזה שיוצקים את מה שיהיה על ידם בעולם הבא, אולם מן הצד השני מגיעים אותם המעשים ומקבלים למעלה פירוש של נצח, שהוא הופך את המציאות שכבר נוצרה ונותן לאדם שכר אין סופי שאין לו ערך ודמיון.

ומדברי המשנה הללו יוכל האדם להתעורר ולהוסיף לקח, כי הנה אחד המכשולות שעולות על לב האדם הוא להמעיט בערך עצמו ולהחליש את כוחו לאמר מי אני ומה אני, גם אם אעשה ואפעל בכל כוחי - לאיפה כבר אוכל להגיע, ומה יהיה חלקי מכל עמלי. אך על כך באה המשנה ומבארת, שכאן בעולם הזה הוא רק מקום בית התבשיל מאחורה, שבו עוד לא זוכים לשבת ולאכול ולהינות מכל העמל. ואם כי כבר בעולם הזה זוכה האדם למדרגות עליונות, ואין ספק שאם יעבוד בכל כוחו יהיה לו שפע סיעתא דשמיא שתעלה אותו למעלה - מכל מקום עיקר התוצאה תבחן למעלה בעולם האמת, ששם כל מעשה ומעשה יקבל משמעות אחרת ויתן לו פירות לנצח נצחים.

ועיקר הלימוד מכאן הוא, שפעמים רבות יש לאדם תכונה שנותנת לו מחשבת טעות - אם לא זכיתי להכל אז כבר לא אעשה כלום, אם כבר נפלתי - אמשך ואפול, ואם כבר לא הצלחתי - מה שיין להצליח, הרי בין ובין כך לא זכיתי כבר להגיע לשלימות, אם כן מה יש להמשיך הלאה.

וכאן נמצאנו למדים, שבהיות האדם בעולם הזה, אין רגע אחד ששייך לבטל אותו ברוב ולומר דכיון דאידיחי אידיחי. כי אכן, ביחס למושגים של עולם הזה, יש דברים רבים שמהווים טפל אל העיקר, ואם אין עיקר טפלה מנין, אך מכיון שהמדד האמיתי נקבע שם למעלה, על פי מה שעתידי להיות מכך לנצח - כל מעשה פעוט וכל חלקיק של רגע בפני עצמו שווים ערך של מליארדי מליארדים של שנים, שאין לנו דרך להשיג את ערכם.

מכיון שהאדם מונח בעולם הזה, עם מושגים מוגבלים, הוא רגיל להסתכל על החיים כרצף אחד ארוך, שכולו תלוי אחד בשני. אבל עלינו לחלק את החיים לרגעים ולהבין שכל רגע הוא עולם בפני עצמו. כל רגע טומן בחובו עולמות שלמים שאפשר ליצור על ידם אין סוף, וכאשר מסתכלים על כל רגע בצורה האמיתית, של מה שעתידי להווצר מכוחו - אין לו מדד לעומת הרגע הקודם או הרגע הבא.

פעמים אפשר לראות בני תורה מאחרים לסדר חצי שעה, מזה אחד ומזה אחד, והכל מתוך תחושה של 'מה זו חצי שעה'. ובאמת, ביחס לחיי העולם הזה - מהי חצי שעה. היא לא משנה הרבה להספק היומי של פועל מן השורה. אולם אם מסתכלים במבט הנכון, שכל 'שעה אחת של מעשים טובים בעולם הזה' היא המקפלת בתוכה את 'חיי העולם הבא', ולעתיד לבוא היא עצמה תלך ותקבל משמעות אחרת של אין ספור שנים, כיצד שיין להביט עליה בתור חצי שעה? היא לא מספר של דקות והיא לא תזוזה קלה בשעון, היא עולם נצחי שיוצר נצח בלי גבול.

לפעמים האדם נכשל בעבירות, ואפילו בפגולות חמורות. הוא יכול למצוא את עצמו לאחר חצי שעה, מתבוסס כל כולו בתוך איסורים נוראים של עשרות לאוין בחטאי הלשון, כשראשו ורובו בתוך הדין והדברים. הוא אומר לעצמו, אם כבר אז כבר... מה יתן לי ומה יוסיף לי אם אפרוש עכשיו מן השיחה, הרי בלאו הכי אני נמצא ושרץ בידי. פעמים שאדם מוצא את עצמו בסוף תפילת העמידה, כשלתע הוא מגלה שראשו בל עמו, ומרישא ועד כען שוטטו מחשבונותיו בעולם התווה, והוא אומר לעצמו - הרי בלאו הכי לא היתה כאן עמידה לפני המלך, ומה יש לי להתחיל ולכוון ב'שים שלום' או ב'שלום רב'... ואכן תחושות כאלו הם תחושות המוכרות לכל, שלפי המחשבה העולה על לב האדם - הרי שהצדק עמו, אך ידוע בזה משלו של החפץ חיים שהמשיל את הענין לרוכלת העומדת עם מרכולתה בשוק למכור פירות לעוברים ולשבים, כשלתע מגיע 'קוזק' - חייל רוסי של אותם ימים, מפיל את הדוכן על מרכולתו וחוטף מהפירות. האשה עומדת ממררת בבכי ופוכרת את ידיה, וילי לחסרון כיס, עד שמגיע חכם אחד שצווח לעומתה: מה לך עומדת ובוכה? הוא חוטף - תחטפי גם את, לפחות תצילי את מה שאת יכולה להציל...

כן הוא הנמשל לענינו, גם כאשר מגיע היצר ו'חוטף' לאדם מכל הבא ליד, האדם צריך לא לעצור ולהתייבש אלא לחטוף גם הוא את מה שהוא יכול. כל מילה בפני עצמה היא נצח נצחים, וכל דקה היא עולם שאין לו סוף, ואם כן איזו טענה היא זו שכבר נכשל ואיבד את מה שאיבד, עדיין הרי שלך לפניך, ויש בידיך את היכולת לקנות אוצרות תבל שמה ידמה להם.

'העולם הזה פרוזדור בפני העולם הבא' - אתה האדם הוא היוצר והבונה, שיש בידיך את הכלים ליטוע בשמים וליסוד בארץ, ובכל שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה ניתן ליצור יסודות עולם לחיי נצח של עולם הבא.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
 בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
 שנאמרו במקלות על ידי
 הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
 ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
 ולהצטרפות לרשימת התפוצה
 במייל:
 8542164@gmail.com

פרשת ויגש

אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו הביאו שבר רעבון בתיכם ואת אחיכם הקטן תביאו אלי ולא תמותו! האחים רואים את הפליאות שסובבות אותם מאז ירדתם למצרים, וכיצד הקב"ה שולח להם מאורעות וצרות. בתחילה שמים אותם בבית הסהר, ועכשיו משלחים את רובם אבל אחד נשאר במצרים כמשכון וכעידבון ומי יודע מה יהיה אתו בשעה שיעזבו אותו שמה, אולי ייהרגו... או אז האחים ידעו והבינו מה קרה. הפסוק אומר: ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת.

מיד כשתפסו מה שקורה, תלו את כל זה בחטא של מכירת יוסף. כמה זמן עבר ממכירת יוסף ועד לאותו הזמן? כעשרים שנה. הרי יוסף נמכר כשהיה בן שבע עשרה. שנים עשרה שנה ישב בבית הסהר (שמות רבה פ"ז, א) ולאחר מכן העלו אותו לגדולה, ואז באו שבע שנות השובע, ולאחר מכן כשהתחילו שנות הרעב באו האחים למצרים לשבר אוכל. אם כן בערך עשרים שנה עברו מאז. ולמרות הזמן הרב שעבר, מיד כשהתרגשה אליהם הצרה הגדולה הזו, מיד תפסו עצמם ואמרו, אכן, זה בגלל העוון שעשינו לפני עשרים שנה.

מישהו מאתנו אם היו תופסים אותו ומכניסים אותו בבית הסהר, היה אומר אכן, זה בגלל חטא שעשייתי לפני עשרים שנה? - בחלום. אפילו בעוון שעשה באותו היום לא יתלה בזה. יאמר, אתה יודע למה תפסו אותי? - כי הלשינו עלי... אבל האחים הקדושים כשתפסו אותם לא התחילו לחפש סיבות, אולי זה כי לא עשו מספיק תחבולות שלא יחשבו שהם מרגלים, אולי הלשינו עליהם, לא. מיד כשתפסו אותם הם קראו היטב את המציאות ואמרו, 'אבל אשמים אנחנו'. לפני עשרים שנה חטאנו בחטא זה של מכירת האח שלנו, ומחמת זה בא לנו כל הסער הזה.

"אבל אשמים אנחנו". מכאן העתיקו רבותינו את הנוסח שאנחנו אומרים בתפילה בידוי, 'אבל אשמים אנחנו'. 'אבל מפרש התרגום: 'קושטא'. אמת. אמת שחטאנו. לא התחילו האחים בפלפול אולי אנחנו כן אשמים ואולי לא, ונצרך לזה עוד ספק ויהיה ספק ספיקא... לא, אין תירוצים. אבל - באמת, אשמים אנחנו.

ומי שיתבונן בפסוק יראה דבר פלא. למרות כל ההכרה בחטא, ולמרות כל ההודאה ואמירתם 'אבל אשמים אנחנו', על מה הם מתחרטים ומתוודים? - 'אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת'. ולכאורה האחים הקדושים עושים את הטפל עיקר ואת העיקר השמיטו. שכן, אין כאן שום הבעת חרטה על עצם המכירה. הם לא אומרים 'אבל אשמים אנחנו על שמכרנו את אחינו', אלא 'אשמים אנחנו אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו'.

רבינו הספורנו הקדוש הרגיש בזה והלשוננו: "בהתחננו אלינו ולא שמענו, והיינו אכזרים נגד אחינו. אף על פי שחשבנוהו לרודף, היה לנו לרחם בהתחננו. וכנגד מידת אכזריותנו, זה האיש מתאכזר נגדנו".

כל מעשיהם של האחים הקדושים היו לפי דעת תורה, ולפי גדרי השולחן ערוך. המכירה של יוסף היתה לפי דעתם מוצדקת על פי ההלכה ועל פי הדין, כיון שהחזיקו אותו לרודף שרוצה לאבד אותם משני עולמות. ואמנם הם טעו בזה, אבל על כל פנים לפי דעתם עצם המכירה היתה צודקת. ולכן על זה הם לא התוודו והתחרטו. אבל כן התחרטו על מה שכשיוסף היה יושב בבור ומתחנן 'תצילו אותי ותעלו אותי מכאן, הם לא ריחמו עליו. נכון שיש לו דין רודף והוא חייב מיתה, אבל מכל מקום יש גם בחינה של 'לפנים משורת הדין', וכיון שהתחנן היו צריכים לשמוע ולרחם עליו. ועל זה התחרטו עכשיו האחים

אוי להן לבריות מעלבונה של תורה

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בפרשה, פרשת ויגש.

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה.

בסוף הפרשה הקודמת ובפרשה שלנו, כשבאים על האחים כל הקורות אתם עם יוסף, אנחנו רואים כאן ענין מיוחד שחשוב לתת עליו את הדעת, כיצד האחים הקדושים שבטי י-ה, השכילו להבין נכון את המצב. הרבה פעמים אדם רואה מה שמתרחש במציאות, רואה לנגד עיניו דברים שקורים, מרגיש בהם, אבל אינו יודע לקרוא נכון את המציאות.

ידוע מה שכתוב בספרים (ספר הבהיר המיוחס לרבי נחוניא בן הקנה ס"י) שהעולם הזה נקרא "עולם", מלשון העלם. כולו מעורפל, סתום ונעלם. אלא שתפקידו של כל מאמין הוא להאיר את החשכה ולקרוא נכון את המציאות, להבין מה הקב"ה מרמז לו.

במשנה במסכת אבות כתוב (פ"ו מ"ב): "בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת, אוי להן לבריות מעלבונה של תורה". והמפרשים התחבטו להבין את המשנה הזו, אם באמת בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת בקול 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', הווי אומר שאת הבת קול כל אחד ואחד צריך לשמוע, שכן אם לא שומעים אותה לשם מה יוצאת הבת קול הזו, והרי ברכה לבטלה היא? ואם כן, מדוע אנחנו לא שומעים אותה?!

והביאור האמיתי הוא, שבאמת כל אחד ואחד מאתנו אכן שומע את הבת קול הזו שיוצאת ומכרזת ואומרת אוי להן לבריות מעלבונה של תורה. אלא מאי? - לא מטים אהן לבת קול, דוחקים אותה ומתעלמים ממנה.

ועל זו עיקר הבכיה. בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת ואומרת לכל אחד ואחד, תראה מה אתך, כבר הלבינו שעדותיך, והאדם במקום להתעורר הולך וצובע אותו. אומרת לו הבת קול, תראה את זקנך לבן, והוא הולך ומגלה אותו. וכך יש אנשים רבים ששומעים את הבת קול ומתעוררים לשוב ולהתחזק, אבל דוחקים אותה מלבם. משכיחים את זה מהם. מפחדים לקבל על עצמם עול מצוות ולשנות את החיים.

הבת קול יוצאת יום יום. נכון, אדם לא שומע דוקא את המילים "אוי להן לבריות מעלבונה של תורה", באזניו, אבל הלב שלו שומע את הבת קול היטב היטב. אין אחד שלא מרגיש את הבת קול הזו מידי יום ביומו. והלב שלו באמת מעורר אותו, מראה לו שהוא לא בסדר, שהוא טעון שיפור וצריך יותר להתקרב לבורא, לשקוד על התורה ולקיים את המצוות, ולהתאמץ בקנין המידות הטובות. אבל האדם לא אוהב לשמוע את זה, ומשכיח את זה מלבו. אומר, לא עכשיו, כשאחיה זקן כבן שמונים, אז אעשה תשובה ואז אקבע את שבתי בבית ה'. וזו היא העלבונה של תורה היותר גדול, שיוצאים ומכריזים בכל יום ויום בקולי קולות את האמת, והאדם קולט את האמת, יודע ומבין אותה, ואף על פי כן מתעלם ממנה.

כך זה אצל רוב בני אדם, שלא יודעים לקרוא את המציאות נכון, ולפעול על פיה. הגם שהם מתעוררים, מבינים שמדברים אתם מן השמים, ממשיכים בדרכם שלהם, ללא ההבנה וההפנמה של הדברים.

האחים קראו היטב את המציאות

אבל אצל האחים זה לא היה כך. מיד כשבא להם משהו שהגיע לעורר אותם, הם הבינו אותו נכונה. בפרשה שעברנו, אחרי שיוסף אסף אותם אל משמר שלושתי ימים, הוא משהיר אותם ואומר (פ"ב כ"א): 'אם כנים אתם, אחיכם

והתודו, הנה, בגלל שאנחנו לא רחמנו אז לפני עשרים שנה על אחינו הקטן כשהתחנן אלינו, לכן גם עתה האיש הזה לא מרחם עלינו ומתאכזר אלינו. שהרי זה כלל גדול בתורה, שמידה כנגד מידה לא בטלה (בראשית רבה ט, יא). אלו היו האחים הקדושים. קראו היטב את המציאות וידעו בבירור את שמתרחש.

ויגש אליו יהודה - למלחמה

אנחנו רואים את הנקודה הזו עוד יותר, בפרשה שלנו. הנה, לאחר כל מה שאירע עם האחים בפרשה הקודמת, עכשיו שרוצה יוסף להשאיר אתו את בנימין, נגש יהודה אל יוסף, ומתחיל לדבר עמו: ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. הנה לא כתוב כאן "ואמר" נא עבדך דבר באזני אדוני, או "יספר" נא עבדך דבר, אלא כתוב "ידבר" נא עבדך דבר. ויש הבדל גדול ביניהם, כי בלשון התורה כל מילה ומילה מדוקדקת היטב לבטא ולהגדיר בדקדוק את מה שהיא אומרת. אמרו רבותינו (מכות י"א א' ומדרש שמות רבה סב, א), כל לשון "דיבור" שבתורה, לשון קשה היא. וכאן מגיע יהודה אל יוסף ומדבר אתו דברים כדברנות וטוען טענות קשות כנגדו.

ומוסיף יהודה 'אל יחר אפך בעבדך', למי אומרים אל יחר? - למי שמעוודת ועומד לבעוס. כאשר הולכים לומר לאדם משהו קשה, וחוששים שייכעס, מקדימים ואומרים לו 'דבר יש לי אליך אבל בבקשה אל תכעס'. וזוהו שאומר יהודה 'אל יחר אפך בעבדך', יהודה יודע מה שהוא עתיד לדבר, דברים קשים כגידין העלולים להכעיס את חמתו של יוסף.

ובאמת, מיד פתח דבריו ואמר יהודה, כי כמוך כפרעה. ומפרש רש"י: אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך. הוא מתחיל באיומים על יוסף. ובמדרש כתוב ששלח יהודה את נפתלי, אילה שלוחה, ואמר לו לך וראה כמה שווקים יש במצרים, חזר נפתלי ואמר שתיים עשרה יש. אמר יהודה שתיים מהשווקים עלי להחריב ולאבד, והשאר כל אחד יקח אחד ויהרוג את כולם שם. והאריכו בזה רבותינו (בראשית רבה פ"ג, ו) לתאר מה שהיה, כיצד כשיהודה היה כועס עמדו שתי שערותיו כנגד לבו, ועוד ועוד, כמבואר לכל מעיין.

ויש כאן פלא. הרי כשרץ אחריהם של יוסף ואמר להם למה גבתם את הגביע, ופתחו כל אחד איש את אמתחתו והחלו מחפשים ובודקים, ובאמת האחים היו בטוחים שהם צודקים, וגם אמרו לו טענה ניצחת, איך ייתכן שאנחנו נגנוב את הגביע?! - והלא אפילו את הכסף שמצאנו החזרנו לך. לכן הסכימו שיבדוק ופתחו כל אחד את שקו.

והשליח ידע איך לעשות את זה, ייחפש בגדול החל ובקטון כילה וימצא הגביע באמתחת בנימין (פ"ד, יב). הוא לא נגש ישר לאמתחת בנימין למרות שידע שהגביע שם. הוא התחיל בגדול, והאחים רואים כיצד הוא פותח עוד שק ועוד שק ולא מוצא דבר, כבר עשר נבדקו והכל בסדר, ובדאי כל אחד מהאחים אמר לאחיו 'תראה איזה רשעים אלו המצריים שלחנם באים עלינו בעלילות'. אך לבסוף - וימצא הגביע באמתחת בנימין.

ויבוא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם. יוסף עומד ומצפה, מחכה. ויפלו לפניו ארצה. ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם. איך אתם עושים כדבר הזה, לגנוב לי את הגביע. והנה לפנינו, תשובתו של יהודה. הבה ונשמע מה הוא אומר: ויאמר יהודה, מה נאמר לאדוני מה נדבר ומה נצטדק אין לנו פתחון פה ואין לנו איך להרץ את עצמנו, האלהים מצא את עוון עבדך. באמת זה לא מתאים לנו ואנחנו איננו גנבים, אבל גזירה זו משמים היא באה עלינו, ולכן - הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו.

יהודה בא בלשון הכנעה שאין כמוה. מדבר אל יוסף בתחנונים, 'מה נדבר ומה נצטדק, אין לי מה לומר. אני מוכן שאני אהיה עבד, ולא רק אני אלא גם כל האחים, וגם בנימין שנמצא באמתחתו הגביע. כולנו נהיה עבדים לאדוני. וכששומע זאת יוסף, משיב ליהודה: הלילה לי מעשות זאת אני לא עושה דברים כאלו, חס ושלום. אלא מה? האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד.

כאן התחולל שינוי עצום. כיוון ששומע כך יהודה מיוסף, מיד מתהפכת הקערה על פיה. מיד 'ויגש אליו יהודה - למלחמה, כדרשת רבותינו (בראשית רבה פ"ג, ו) ומיד מדבר אליו קשות ואומר לו 'אותך אני הורג וגם את אדוניך'. זהו דבר שטוען ביאור. איך ייתכן שברגע שמקודם לכן הוא מדבר בתחנונים ובהכנעה, וברגע שלאחר מכן הוא קם ונגש למלחמה, בשאגות נוראות

ובמעשי גבורה. והלא כבר הסכים מקודם שכולם יהיו עבדים ליוסף, כולל בנימין עצמו, כמו שאמר 'גם אשר נמצא הגביע בידו, ואם כן מדוע זה כשיוסף פוטר את שאר האחים ומבקש שיהיה רק בנימין לעבד, קם יהודה במלוא עוזה ותוקפו, ונערך למלחמה נגד יוסף? ובמדרש כתוב שיוסף הכניס עצמו באותה שעה בסכנה עצומה, שהרי שנים מאחיו הרגו את כל שכמם, וכל אחיו כשהם ביחד על אחת כמה וכמה.

וההסבר בזה הוא במה שפתחנו. האחים הקדושים ידעו היטב היטב לקרוא את המציאות, ולא התעלמו משום דבר. הם ידעו שלא חשד קדושא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא (ברכות ה). הם ידעו שהקב"ה מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים, וכל מה שמתרחש וכל מה שרואים הכל הוא משמים בהשגחה פרטית ובדקדוק עצום, וכמו שאומר יהודה "האלהים מצא את עוון עבדך". ולכן כשתפסו אותם אומר יהודה, מה נוכל לעשות, לצאת למלחמה? - הרי זו גזירת שמים בגלל העוון של יוסף. ולכן כולנו נהיה לך לעבדים.

אבל אחר כך כשאומר לו יוסף 'לא לא, אתם עלו לשלום אל אביכם. רק את בנימין אני לוקח'. בנימין? - זה לא יתכן. הרי הוא לא היה ולא השתתף בכלל במכירה של יוסף. הוא היה עם יעקב באותו הזמן. ואם כן מוכרח להיות שלא בעוון המכירה התגלגל עליהם כל זה, ולכן מיד ויגש אליו יהודה.

ידע יהודה, 'לא הנחש ממית אלא החטא ממית' (ברכות ל"ג א' ומדרש שמות רבה פ"ג, טז). כל זמן שחשב יהודה שהצרה הזו באה עליהם בגלל חטאם שלא שמעו אל יוסף בהתחננו אלינו, סבר וקיבל. אמר, זה מה שמגיע לנו, מדה כנגד מידה. אבל עכשיו שהתברר שזה לא מחמת החטא, אין לי מה לפחד לא מיוסף ולא מאדוני, ויצא לערוך מלחמה כנגד יוסף.

כך הבין יהודה וכך הבינו האחים את מה שקורה. הם שמעו טוב טוב את המציאות. בתחילה עמדו והכו על חטא, אמרו וודאי שמכירת יוסף מקטרגת עלינו ולכן אנחנו אבודים, אבל ברגע שיוסף אומר להם עלו בשלום אל אביכם ורק את בנימין אני לוקח, והרי בנימין לא היה במכירה, מיד ידעו שאין כאן חטא ולא החטא מה שעומד ומקטרג עליהם - ויגש אליו יהודה.

חובתנו להתבונן ולקרוא את המציאות

אמר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, עם כל אחד ואחד מדברים מן השמים, ולכולנו משמיעים מן השמים. אלא שאנחנו או טרודים בשלנו, או לא רוצים לשמוע ולהטות אזן. אבל כאן מהאחים הקדושים אנו לומדים, שכשבא משהו לאדם, אל לו להתחיל לחשוב בטח זה קרה בגלל פלוני או בגלל אלמוני, ולחלות בסיבה זו או אחרת. הכל כך וממך מתחיל. ובגלל מעשים שעשית, בגללם באים עליך מאורעות, כדי לעורר אותך ולהזהיר אותך למוטב.

ולכן אם יש לאדם אזנים כרויות ועינים פקוחות, הוא יוכל לראות שמאותתים לו מן השמים. מרמזים לו ורוצים שירגיש ויתעורר, אם ברזו עבה ואם ברזו דק. "בכל יום ויום יוצאת בת קול ואמרת אוי להן לבריות מעלבוניה של תורה", תמיד יש רמזים. תמיד הקב"ה שולח לאדם דברים שיכולים לעורר אותו ולהשיב אותו למוטב.

ויש הרבה אנשים שיודעים את האמת, ואומרים: 'נכון, הכל אמת ויציב, ברור שצריך לפתוח דף חדש וללמוד תורה בשקידה, בודאי, אבל עכשיו אני לא יכול. אני עוד צעיר, רק בן ארבעים וחמש, בתחילת חיי... וצריך אני להינות קצת מהעולם הזה, אחרי זה כשאיהיה בן שבעים וחמש בעל קביים וממילא לא אוכל לעשות את כל התאוות שלי, אז אקבע שבתי בבית ה'.

וכל אלו דיבורים בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא. ראשית, הרי לא חתמת חוזה עם מלאך המוות שתחיה עד גיל שבעים וחמש. אף אחד בבריאה לא יודע את יומו (פסחים ד' ד' ב). שנית, מי אמר שכשיגיע גיל שבעים וחמש לא תדחה הלאה? תבקש דחיה עוד עשר שנים? ושלישית, אפילו נניח שתחיה עד גיל שבעים וחמש וגם תרצה לעשות את זה, אבל מי אמר שיהיה לך כח? אדם בסוף ימיו כשכבר כל גופו בלה, יש לו כח? - אתה שומע ממנו כל הזמן אנתות וחריקות... פה זהו לו עצם ושם כואב לו, ועכשיו יש לו תור לרופא ומחר טיפול אחר... לכן אמרו רבותינו (עבודה זרה י"ט). 'אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש', בהיותו במלוא כחו ובמלוא אוננו אז יעשה את הכל.

זה מה שלמדנו מיהודה, שצריך לקרוא נכון את המציאות. לא לזלזל במה שקורה אלא להתעורר ולהבין בזמן מה פשר דבר. וה' יהיה בעזרנו.

נחל אליהו

עוד יוסף חי · חיי תורה כוח תפילת הנשים

הגשת יהודה בדברו אל יוסף היתה תפילה לפני הקב"ה

בכל הפרשה של דברי יהודה אל יוסף שמעתי פי נפלא ע"ד הדרוש מהגרצ"פ פראנק שליט"א שהרי מצאנו בחז"ל שלשו הגשה זה תפילה ובדרכ"מ ריש סי צה מביא מהרוקח שקודם התפילה ילך לפניו ג פסיעות דכתיב ג הגשות לתפילה ויגש אברהם [בראשית יח כג] ויגש יהודה [שם מד יח] ויגש אליהו [מלכים א יח לו] ואע"פ שעמד ודיבר עם יוסף מ"מ ליבו היה לשמים ועומד לפני המלך ומדבר עמו כמו **שיסד הגר"א** על מה שאמר חז"ל [מגילה טז]. דכשאתר המלכה אמרה איש צר ואויב המן הרע הזה הושיטה אצבעה להצביע על אחשוורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן ולכאו תמוה טובא הרי כל ההשתדלות שעשו שצמו שלשת ימים וכל הסעודה שהכינה היה בשביל להטות את לב אחשוורוש ואיך רצתה להצביע עליו והרי יכולה להפסיד הכל וביאר הגר"א דאסתר דיברה עם הקב"ה שאף בשעה שהיתה יושבת בסעודה עם המן ואחשוורוש היה ליבה לשמים ונתפללה שתבטל הגזירה ולכן הצביעה על אחשוורוש שהוא זה שגזר הגזירה והביא ראיה לזה מהמקראות בנחמיה [ב ד] שהמלך שאל את נחמיה **על מה זה אתה מבקש ואתפלל אל אלוקי השמים** הרי שתוך כדי שדיבר עם המלך היה ליבו ותפילתו לשמים,

שלש טענות יטען משיח בן דוד לפני הקב"ה לגאול בעבורם את עם ישראל מהגלות

וכיון שנתבאר שהגשת יהודה ליוסף היתה תפילה לקב"ה ביאר שנרמז בזה הטענות שמשיח בן דוד שבא משבט יהודה טוען לקב"ה שיגאל את בני ישראל מן הגלות ובא עליו בשלש טענות:

הטענה הראשונה - אתה הסבות את ליבם אחורנית שבראת יצה"ר וכמו שדרשו חז"ל דהקב"ה מסכים עם טענה זו דכתיב ואשר הרעותי [יעוי סוכה נב: וברכות לב:],

הטענה השנייה - צער השכינה שהרי שכינה עמהם בגלותם וכדכתיב [ישעיה מג יד] **למענכם שולחתי בבלה** וכן המקרא [ירמיה מ א] **דוהוא אסור בזיקים** שדרשוהו כלפי שכינה וזה

הבהירות בראיית התמונה בכללותה

אחר כל דברי יהודה אל יוסף כתי [מה א] **ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים** כו ועמדו מה חידש יהודה ליוסף שלא ידע קודם שהרי רק סיפר דברים כהוייתן [ויש שר"ל שחידש לו שנעשה ערב על הנער] וביאר הגר"א **דושניצר צ"ל** דהרבה פעמים אדם יודע את כל הפרטים אבל אינם מצרפן לתמונה שלמה וכששם לב לכל הפרטים יחד תופס הרבה יותר ממה שהשיג קודם וכמו בלימוד סוגיא שכשכל פרט עומד לחוד יש חוסר בהירות וכשמעמידים את כל הסוגי יחד על תילה יש בהירות גדולה בהכל.

הצער הוא ודאי עונש על המכירה

בפירש"י עה"פ ואל יחור אפך מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות ועמדו המפרשים למה דיבר עמו קשות הרי יהודה הסכים עמו והוא בעצמו אמר הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו ויוסף ויתר לו ולקח רק את בנימין וביאר בזה ה**הנחה"מ** בספרו עה"ת דהחשבון של יהודה היה כך שהם סברו שהצער שיש להם כל הזמן ע"י יוסף זה עונש על המכירה ולכן הסכים שכולם השתעבדו שיענשו כולם אך כשראה שיוסף משחרר ומניח רק את בנימין אצלו שהוא היחיד שלא היה במכירה ואם זה לא עונש על המכירה אין סיבה שיענשו מאומה ולכן דיבר עמו קשות.

יעקב לא יסאיק לשמוע שבנימין גנב

והיה כראותו כי אין הנער ומת [מד לא] ביאר בזה ר"י **וולוזינער צ"ל** עפ"י משל לנער טוב שכשגדל נתחבר עם חברים רעים ונתפס בקלקלתו בגניבה ותפסוהו לבית סוהר ואביו לא שמע כלל שבנו נתקלקל בדרכיו ואם יבואו לאב ויגידו לו שבנו הטוב יושב בבית סוהר יבהל ותסער נפשו אבל אם יספרו לו שבנו גנב יכול להגיד מעצמו אולי יתפסו אותו ויחנכו אותו וזה מה שאמר יהודה שאם נספיק לספר ליעקב שבנימין גנב אולי יסכים שצריך לימכר לעבד אבל יעקב מיד בראותו כי אין הנער ומת שלא נספיק לספר לו כלום.

ושותים וישנים הלזה יקרא חיים והרי הם מחוסרים הכרה שאינם מכירים שום דבר ממה שמתרחש סביבם כך ממש זה רשעים אדם שקם בבוקר ולא מכיר שהקב"ה הוא שהחזיר לו הנשמה וכשרואה בעיניו לא קולט שהקב"ה פוקח עורים ובהליכתו לא חי שהקב"ה מכין מצעדי גבר הרי הוא מחוסר הכרה ממש מי שאינו רואה שהקב"ה הוא מאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים יוצר אור ובורא חושך אינו חי למרות שהוא אוכל ונושם ומדבר עם סביבתו שהוא אינו מכיר ומבין את מה שמתרחש סביבו ולכן רק הצדיקים נקראים חיים וזהו שאמרו השבטים ליעקב עוד יוסף חי שהוא עומד בצדקו ובחיותו וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים שהוא מושל בטומאת מצרים וטומאת מצרים לא מושלת עליו ולזה לא האמין יעקב איך יתכן ילד בן שבע עשרה יפה תואר בלי מסגרת בלי אב בלי אם נשני אלוקים מכל עמלי ששכח את תורתו בתוך כל זוהמת מצרים איך לא נכשל ולכן ויפג ליבו.

אם יוסף נכשל טוב מותו מחיי

אבל אם יוסף היה ח"ו נכשל בטומאת מצרים היה יעקב מעדיף את מיתתו מחיי ו"הגרי" גלינסקי זצ"ל היה מספר על גזרת הקנטוניסטים שהיתה גזירה נוראה על עם ישראל שגזלו ילדים צעירים מבתי הוריהם ומסרו אותם לצבא הרוסי וגידלו אותם כגויים גמורים ורובם נלחמו במסירות נפש על יהדותם ועמדו בכל הייסורים הנוראים שעברו ומקובל שהח"ח זיע"א אמר שהם נשלחו משמים לתקן את הע"ז של נביאי הבעל או את עובדי ע"ז בזמן בית ראשון והם שמסרו נפשם על היהדות תקנו את החטא של ע"ז והרוסים ראו שבכל פעם האמהות היהודיות הקדושות היו צועקות לילדים כשחוטפים אותם תזכרו שמע ישראל תזכרו שהקב"ה היה הוה ויהיה והבינו שצריך למנוע מהאמהות לחנך את ילדיהם ופעם אחת בשעה שנתכנסו היהודים בביה"כ לתפילה על הגזירה הנוראה והיה שם בכיות נוראות ובפרט מהעזרת נשים שליבם קרוב לה [כמו שמקובל מכמה גדולי ישראל שהקפידו להתפלל בימים נוראים במקום שיש בו עזר"נ] ותוך כדי התפילה השליכו הרוסים ראש של ילד יהודי שנחטף לתוך ביה"כ והאמא באמצע הבכיה ראתה שבנה הוא זה שנהרג ומיד צעקה מודה אני לרבש"ע שזכיתי שבני ימות כיהודי כמה חששתי שהוא לא יעמוד בפיתוי וימיר את דתו כך חיו האמהות הצדיקות באותו הדור - ומזה חשש יעקב שאם יוסף נשלט בטומאת מצרים היה עדיף שימות ולכן ויפג ליבו כי לא האמין להם ואימתי חיה רוחו כשראה את העגלות ואז כתי ותחי רוח יעקב אביהם.

אנו אומרים אני והו הושיעה נא עמו אנכי בצרה וכהנה רבות וצער השכינה הוא איום ונורא כמו שדרשו חז"ל בריש ברכות שבכל יום בת קול יוצאת ומכרזת אוי לו לאב שהגלה את בניו וכתבי בירמיה [יג יז] **ואם לא תשמעוהו במסתרים תבכה נפשי מפני גוה ודמוע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה ודרשו חז"ל [חגיגה ה:]:** מקום יש לקב"ה ומסתרים שמו ויושב ובוכה על גאותם של ישראל שניטלה מהם ויעוי עוד במדרש איכה דברים נוראים בזה ובטענה זו יבוא משיח בן דודו לרבש"ע עשה למענך אם לא למעננו לא לנו ה כי אם לשמך תן כבוד [תהילים קטו].

הטענה השלישית - מה שמבואר בחז"ל להמשיח סובל ייסורים בשביל עם ישראל והמקראות בישעיה [נג מפסוק ג והלאה] **איש מכאובות וידוע חלי גו אכן חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלוקים ומענה והוא מחולל מפשעינו מדכא מעוונותינו מוסר שלומינו עליו ובחברתו נרפא לנו כולנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו וה הפגיע בו את עון כולנו עי"ש עוד מקראות וקאי אמשיח בן דוד שסובל ייסורים עבור עוונותינו כמבואר בחז"ל [עי סנהדרין צח].**

וביאר דג טענות אלו נרמזות בדברי יהודה אל יוסף **הטענה הא** - ותאמר אל עבדיך הורידוהו גו שאתה גרמת לכך שבנימין ירד לכאן ובזה נרמז הטענה שאתה גרמת להם שבראת יצה"ר, **הטענה הב** - והורידו את שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה ובזה נרמז הטענה של צער השכינה, **הטענה הג** - ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני מרמז על היסורים שמישיח מקבל ע"ע בשביל לפדות את עם ישראל מעבדותם, והדברים נפלאים.

מדוע לא האמין יעקב שיוסף חי

ויאמרו לו עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג ליבו כי לא האמין להם [מה כו] ויש להקשות וכי סבור היה שמהתלים בו אחרי שהיה כב שנה בשקו ובתעניתו ונתאבל בכל אותו זמן ולמה לא האמין להם.

רשעים בחייהם קרואים מתים

וביאר בזה המשגיח הגר"א לופיאן זצ"ל שכשאמרו לו עוד יוסף חי הכונה היתה שהוא עומד בצדקו כמו שאמרו צדיקים במיתתם קרואים חיים רשעים במיתתם קרואים מתים וזה לא עפ"י סוד או דרש אלא כפשוטו ממש מי שמכיר רח"ל מחלקות בבתי חולים שיש בהם אנשים שהם צמח שאינם מזהים כלום מהסביבה ומקויים בהם הפסוק האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת בניו לא ידע ולמרות זאת אוכלים

להיות שקוע בתורה בכל מצב עמו אנוכי בצרה

ב' מעשיות על שקיעות בלימוד אצל גדולי ישראל

עוד דרך דומה נראה לבאר - ונקדים שתי מעשיות הראשון שח הרב מפונביז זצ"ל שזכה ללמוד בחברותא עם הגר אלחנן וסרמן זצ"ל אצל הח"ח שפעם אחת באמצע לימודם הגיע מברק לר"א שאשתו עומדת ללדת והלך להתייעץ עם הח"ח האם לחזור לביתו שאלו הח"ח האם אשתו רוצה שיחזור והשיבו שהיא מעדיפה שישב וילמד נענה לו הח"ח וכי אתה רופא למה לך לנסוע ואח"כ הגיע מברק שנולד לו בן ושוב נתייעץ ברבו אם לחזור ושוב שאלו האם אשתך רוצה וענהו שהיא מעדיפה שישב וילמד אמר לו הח"ח וכי אתה המוהל וסיפר הרב מפונביז שכשהגיע המברק אחזו באמצע הלימוד והוא עצמו איבד את הריכוז אבל ר אלחנן המשיך מאותו מקום שאחזו והשלים את המשפט שהתחיל קודם,

מעשה דומה סיפר הגר יואל קלופט זצ"ל שהיה בוילנא בתחילת מלחמת העולם השנייה היה אז תקופה רגועה בעיר והיו שם הרבה גדולי תורה ופגש את הגרא"מ שך זצ"ל שהיה שקוע בלימוד ולא פסיק פומיה מגירסא ושאלו קושי חמורה בדברי הרמב"ם והרב שך לא השיבו ונפרדו ובינתיים נפטרה בתו של הרב שך בת יד ועבר תלאות וגלגולים בכל המלחמה ועלה לא"י ונתגלגל מעיר לעיר בלי פרנסה ואחרי שבע שנים פגש את ר יואל ברחוב ומיד נענה לעומת ר יואל יש לי תשובה על הרמב"ם ויהי זה לפלא איך בתוך כל התלאות שעבר מה שהיה מונח לו בראש זה הקושי בדברי הרמב"ם,

עשרים ושתיים שנה יוסף שקוע בסוגיית עגלה ערופה

ואפשר לבאר שזה מה שהחיה את יעקב ונדמה בנפשנו יעקב ויוסף היו עוסקים בתורה שלימדו כל מה שלמד בבית שם ועבר והיו עוסקים בסוגיות החמורות של עגלה ערופה רוב וקרוב עיר שאין בה זקנים וכיוצ"ב ובאמצע אמר לו יעקב לך נא ראה את שלום אחיך ומאז עבר יוסף תלאות רבות ויתנכלו אותו להמיתו אך ראשו ורובו בסוגי של עגלה ערופה השליכוהו לבור נחשים ועקרבם שכתוב שמה שמכרוהו רק בעשרים כסף לפי שהחזיר כ"כ בהיותו בבור ובכל הזמן הזה הראש של יוסף תפוס בדברי תורה וכך הלאה בהיותו בבית פוטיפר ובנסיון הגדול שגירה בו הדוב ובהיותו בבית האסורים שיש שנה עינו בכבל רגלו ברזל באה נפשו ובכל אותו זמן המחשבה תפוסה בסוגי של עגלה ערופה וכן כל השמונה שנים שמלך בכל ארץ מצרים עדיין לא הסיח דעתו והיה שקוע בלימוד ומיד כשהיתה לו הזדמנות שלח ליעקב ווארט על הסוגי מזה חייתה רוח יעקב שראה שבנו היה שקוע בתוה"ק כל הזמן.

הקב"ה נגלה ליעקב במראות הלילה

ויאמר אלוקים לישראל במראות הלילה גו אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה [מו ב ד] וכמו"כ מצאנו כשירד יעקב לחרן

יעקב לא האמין שיוסף נשאר בצדקו

ביארנו שמה שלא האמין יעקב לבניו היה על מה שאמרו לו שיוסף חי ועומד בצדקו והוא מושל על טומאת מצרים ואימתי האמין להם כשראה את העגלות ואז כתי ותחי רוח יעקב אביהם ומביא רש"י דברי חז"ל סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה ועי"ז כן חייתה רוחו של יעקב - ונראה לבאר בזה בב דרכים:

חכמתו של הגר"א מוילנא כשיש טומאה בראש

אין מקום לקדוש

הדרך הא - עפ"י מעשה שהיה בימי הגר"א באשה שבעלה ברח מיד אחרי החתונה והשאירה עגונה במשך שנים רבות לימים חזר הבעל וביקש סליחה בתחנונים ואמר שמתחרט על כל מה שעולל לה ורוצה לשוב לחיות עמה כאשר בתחילה אך לאשה היה הרגשה שאולי זה לא בעלה אבל כל ששאלוהו על החיים קודם ועל המאורעות שעברו יחד ידע וסיפר ועדיין האשה היה ליבה נוקפה ושלחו השאלה קמיה דהגר"א והשיבם שילכו אתו לביה"כ ויאמרו לו לשבת באותו מקום שהוא ישב כשהיה חתן וכך עשו וכשהגיעו לביה"כ שאל היכן לשבת ואמרו לו באותו מקום שישבת פעם מיד התחיל להחזיר ולגמגם שאינו זוכר וכפתוהו והודו שהוא הכיר את בעלה ופעם הלה סיפר לו שהניח אשה צעירה עגונה והלה היה הולך עם הבעל ומשקהו יין ותוך כדי כך היה חוקרו על כל חייהם קודם כשבדעתו לעשות מעשה נבלה ולילך לשקר על אשתו ולחיות ח"ו עם אשת איש והלכו ושאלו את הגאון איך ידע שדוקא פרט זה לא ידע וכי נביא הוא השיבם הגאון לא נביא אני ולא בן נביא רק סברתי שאם זה לא הבעל בהכרח שיש לנו עסק עם אדם מנוול שראשו מונח בטומאה ורוצה לעשות חטא איום ונורא ומי שראשו מלא בטומאה אין שם מקום לקדושה ולכן את הכל ישאל מהבעל הראשון אבל על בית כנסת שזה קדושה לא ישאל.

כשיש תורה בראש אין מקום לטומאה

וזה מה שהחיה את יעקב כשראה את העגלות שהרי יוסף היה בן יקיר יז שנה וודאי היה יכול לשלוח ליעקב עוד סימנים מדברים שרק בנו יכול לדעת אבל יוסף בחר בסימן של עסק התורה ואם זה מה שיש לו בראש ודאי שהוא מושל בטומאת מצרים כי אם טומאת מצרים היתה מושל עליו והיה לו טומאה בראש לא היה מקום לתורה הקדושה ומזה ותחי רוח יעקב אביהם שראה שיוסף בנו נשאר חי בקדושה ובטהרה,

וזה יסוד גדול לכל החיים שכשאדם ממלא את ראשו בתורה ומצוות ודברי קדושה לא יהיה מקום לטומאה וכן להיפך רח"ל מי שראשו מונח בטומאה אין לו מקום לקדושה,

[לעיל כח טו] אמר לו הקב"ה בחלום והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת וגו' וצריך ליתן לב למה בב הפעמים הללו נגלה אליו במראות הלילה ובשניהם הלשו אנכי אהיה עמך,

יעקב אבינו עבד את השי"ת בחשכת הגלות

ויש בזה דברים נפלאים מהמשך חכמה [והגרמ"מ שולזינגר זצ"ל סיפר שהגר"י אברמסקי זצ"ל היה מביא בכל שנה את דבריו בהתרגשות גדולה] צריך להבין שהירידה של יעקב לבית לבן לא היה סתם יציאה מביתו אלא היה גלות הגוף והנפש שלבן ביקש לעקור את הכל ונשתעבד ביעקב בפרך והיה בזה מעין כל השיעבוד שעם ישראל עבר במצרים שמעשה אבות סימן לבנים וכך גם הירידה לגלות מצרים זה לירד לכוך הברזל לועבדים ועינו אותם ארבע מאות שנה ומבאר המשך חכמה שבאברהם ויצחק לא מצאנו שנגלה להם במראות הלילה לפי שהם עבדו את הקב"ה בא"י וזה מקום השראת השכינה ודוקא יעקב שהוא ירד לגלות אצלו היתה התגלות במראות הלילה להראות שאף בלילה בחשכת הגלות שורה שכינה עמהם שהנסיון של יעקב היה קבלת ייסורים באהבה רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל ודרשו בכל מאדך זה יעקב אבינו וכמו שהעיד הוא עצמו מעט ורעים היו ימי שני חיי ולכך תיקן תפילת ערבית שיעקב אבינו עובד את הקב"ה בחשכת לילה וזהו שאמר הכתוב [תהילים כ] **יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלוקי יעקב** שבעת צרה ההנהגה של הקב"ה עמנו היא ההנהגה שנהג עם יעקב אבינו,

השראת שכינה בחו"ל זה רק המשך להשראת השכינה בא"י

ומוסיף המשך חכמה דבר נפלא דהנה תפילות אבות תיקנום וגם כנגד תמידים תיקנום [עי הסוגי ריש תפילת השחר] ואברהם תיקן שחרית וזה נגד תמיד של שחר יצחק תיקן מנחה שזה נגד תמיד של בין הערביים ויעקב תיקן ערבית שזה לא נגד קרבן חדש אלא כנגד אברים ופדרים שזה המשך של קרבנות שהקריבו ביום כי עיקר השראת השכינה היא בא"י כשהמקדש על מכונו אלא שהמשך של זה יכול להיות בחו"ל בחשכת הגלות וכך זה בכל העבודה בימי הגלות שכל הכח לזכות להשראת השכינה ושהקב"ה יתנהג עמנו בשם אלוקי יעקב שהיה עמו בכל הגלויות זה רק אם ישראל אוחזים במעשה אבותיהם אז **הישראלי הוא גוי איתן עתיק יומין** ואז שורה שכינה גם בלילה בחשכת הגלות אבל אם עם ישראל מחדש דרך ולא ממשיך ומשלים את הדרך של אבותיהם אזי אין שכינה שורה בחו"ל ונתונים למשיסה ולבז,

מה נתייחד קדוש יעקב להיזכר כברכת הטוב והמטיב

והנה בברכת הטוב והמטיב אנו אומרים קדושינו קדוש יעקב וזה מיוסד על לשה"כ [ישעיה כח כג] **והקדישו את קדוש יעקב** ומה נתייחד יעקב אבינו להיזכר בברהמ"ז ומדוע דוקא בברכה רביעית,

ביאור המשך חכמה למה תיקנו ברכה על קבורת הרוגי ביתר

ונראה להמתיק בזה עפ"י דברי המש"ח הנ"ל בצירוף עוד דברים שכתב בפר עקב [ח י] דהרי אמרו [ברכות מח:]: הטוב והמטיב ביבנה תקנוה על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה וצריך להבין דאמנם ודאי שהיה אז שמחה גדולה שגויים נתנו לקבור את בני"י אך לכאו זה לא דבר מהותי בתולדות עם ישראל ולמה תיקנו על שמחה זו ברכה בכל ברהמ"ז **ומבאר ר מאיר שמחה זצ"ל** דכל ברהמ"ז נתייסדה על בנין האומה הישראלית באצבע ההשגחה וברכה ראשונה נתקנה על המן שאכלו לחם משמים דבר יום ביומו וראו בחוש השגחה פרטית וברכה שניה נתקנה על א"י שנתן הקב"ה לישראל וברכה שלישית על ביהמ"ק שהשרה הקב"ה שכינתו שם וראו שם ניסים תמידים אבל כשיצאו לגלות חשבו שלא יהיה קיום לאומה הישראלית ויכלו ככל האומות הנוודים ממקום למקום אבל כשראו שנתנו הרוגי ביתר לקבורה הבינו שהקב"ה עדיין משגיח עליהם בפרטות וזה עוד נדבך בבנין האומה שגם בהיותם בחשכת הגלות עדיין יד ה' עליהם לזה תקנו עוד ברכה **על קיום האומה ההולכת בגולה זה אלפים שנה והיא קיימת ברוחה ובהודה ותפארתה** ע"ש עוד באורך למה מברכים ברכה זו גם על יין,

ובצירוף דבריו הנחמדים בב המקומות ימצא ביאור מתוק מדבש למה דוקא בברכה רביעית מזכירים קדוש יעקב שהמידה וההנהגה שבימי הגלות היא דוקא שם אלוקי יעקב שאליו נגלה ה במראות הלילה וכמתבאר.

הגיל הראוי לנישואין

שינוי באבות [ה כא] **בן יח לחופה** וידועה דעת הרמב"ם [טו] מאישות ב] דהיינו מבן יז שנה ויום אחד וכבר עמדו המפרשים דאינו דומה לשאר הדברים השנויים שם במשנה דודאי בן יג למצות היינו יג ויום א [ובמאמר המוסגר צריך לידע דדין זה דבן יח לחופה אינו מנהג חסידות אלא דין גמור שברמב"ם שם כתב דמבן כ שנה ולא נשא אשה הרי"ז עובר ומבטל מצות עשה א"כ היה עוסק בתורה וטרוד בה ושמעתי מבעל השבט הלוי שברור לו שמש"כ ברמ"א [אהעי"ז סד ג] שנהגו שלא לישא נשים אלא בתחילת החודש בעוד שהלבנה במילואה כ"ז דוקא קודם כ אבל לאחר כ ודאי אין לאחר בשביל זה ובתחילה היו הדברים מחודשים בעיני אך נתבוננתי דזה דבר פשוט בתכלית דהרי בכל יום שעובר מבטל מצו"ע וכי מותר לבטל מצוה בשביל ענינים],

מקור מתיב"ע לשיטת הרמב"ם

ועכ"פ יש מקור נפלא מפרשתינו לשיטת הרמב"ם בתרגום יונתן בן עוזיאל עה"פ ובני בנימין גו וחופים כ יב"ע **דביזמן דאיתפרש מנה הוה בר תמניסר שנין וחזי לכילת הלולא** ויוסף הלא היה בן יז שנה כדכתי ריש פר וישב הרי כדעת הר"מ דהזמן הראוי לחופה הוא בן יז שנה ויום אחד.

משא ומתן

גליון שבועי | יוגש - תשפ"ג

י"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחושן משפט | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

פסקי דינים

דיני חזקת ממון (ג) //
הרב חיים קאהן שליט"א

נקודה למעשה:

נקודה למעשה: ישיבה ברכב אינה נחשבת מוחזקת להוציא מהבעלים הראשונים

חזקה שכל מה שביד אדם שלו הוא
בגליון הקודם מובא ש'כל מה שתחת יד האדם שלו הוא' ד'אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן' וזוהו עדיף המחזיק בפועל מהמערער מכח חזקת מרא קמא¹.

תפיסה הראוי לקנין

הפוסקים דנו באופן האחזקה בידו שעליה נאמר 'כל מה שתחת יד האדם שלו הוא'. יש שהוכיחו מהראשונים² שחזקה זו נאמרה כשמחזיק בדבר באופן שאילו בא לקנותו היה קונה, כגון מטלטלים בחצירו או ביתו שקונה בקנין חצר, שאז בתפיסתו אינו 'מחזיק' בעלמא אלא 'מוחזק', כי תפיסתו בקנין שעושה בעלות, מוכיח בעלות³, אבל אם תפוס בדבר שלא בביתו כגון שיושב במכונית, שיש להסתפק האם בזה לבד קונה, אין די בתפיסה של המחזיק להוכיח בעלות לפיכך עדיף המרא קמא שיש לו חזקה ודאית להוכיח שכפי שהדבר היה שלו מכבר גם כעת הוא הבעלים⁴.

הטור חוב נקנה רק במסירת השטר ליד הקונה עם שטר מכירה על המכר (כתיבה ומסירה)⁵, לפיכך כתבו ראשונים שתפיסת הלוקח אינו ראייה שהוא מוחזק בשטר כדיון, שהרי לא היה קונה באופן תפיסתו⁶. לפי זה נחלקו האחרונים שסוברים שדעת הראשונים היא שהמוחזק צריך שיתפוס בתפיסה הראויה לקנין, האם המוחזק שטוען נגד המרא קמא שקנה בקנין מסויים, חייב לתפוס את המטלטלים באופן שמועיל לקנין ההוא, או די אם תפיסה זו מועיל לקנות מטלטלים אלה במקום אחר⁷, כגון המסיע מכונית (מטלטלים) ברשות הרבים, וזו משיכה שקונה רק בסימטא.

אכן יש חולקים על ההנחה של הפוסקים הנ"ל בדעת הראשונים שרק בתפיסה הראויה לקנין נאמר 'חזקה תחת ידו שלו הוא', ולדעתם כל התופס מטלטלים אפילו באופן שאינו ראוי לקנין קמא מוחזק, מלבד בשטר שהדיון על החוב ולא על הנייר והרי לא שייך להחזיק בפועל את

החוב, ולכן מה שמחזיק בשטר באופן שאינו ראוי לקנין לא נחשב שהוא מוחזק בחוב⁸, או באופן שהתפיסה עצמה אינה תפיסה גמורה כגון ששניהם מחזיקים בה⁹.

דברים שאינם עשויים להשאל או להשכיר

'חזקה כל שתחת יד אדם שלו הוא' נאמר כאשר אין להסתפק שמא הדבר אינו של המחזיק, כגון שמחזיק חפצים אישיים או עשויים להשאל או להשכיר¹⁰, ובסתם באו לידו במכר או מתנה. גם אין להסתפק שמא באו לידו שלא כדיון ולהצריך אותו שיביא עדים היאך באו לרשותו, שהרי הקונה מטלטלים בסתם אינו קונה בעדים¹¹. בהיות שאינו חשוד לגנב, דנו הפוסקים האם די בזה להחזיק אותו כבעלים אפילו שותק ואינו משיב שהדבר שלו, או האם המחזיק צריך עכ"פ לטעון שהדבר שלו¹².

דברים שעשויים להשאל ולהשכיר

ברם אם יש להסתפק שמא הנכס לא בא לידו במכר או מתנה, אין ראייה ממה שמחזיק בדבר שהנכס שלו הוא¹³, לפיכך אם הכלים שבידו עשויים להשאל או להשכיר¹⁴ שיש לחוש שמא שאל או שכר הכלים או שהיו הבהמות בשדה שעשויים לילך משדה לשדה אחר (גזירות)¹⁵ או אם הוא יושב בקרקע בלי שטר או עדים והרי סתם קרקע נמכר בשטר או עדים, או שהוא אומן שעשוי להחזיק כלים שמסרו לו לתקן, והמערער מביא ראייה שהכלים היו שלו מכבר - והוא המרא קמא - וטוען שבאו ליד המחזיק בשאלה או בשכירות או נתנו לאומן לתקנו, בכל אלה צריך להביא ראייה נגד המרא קמא שהנכס בידו כדיון¹⁶.

האחרונים דנו האם המחזיק נאמן אפילו טוען שלא קנה את הנכס או קיבלו במתנה, אלא שהיה שלו מעולם, ומה שהמערער מביא ראייה שהדבר היה בידו מכבר, אינו מפני שאז היה שלו, אלא שהוא (המחזיק) השאיל לו¹⁷.

מעשה שהיה

לא תשנח //

ר' ראובן שוסטהיים, היועץ הפיננסי הוותיק, קיבל לידי את צרור הדפים שהגיש לו ר' אריה לוי. "הנה סיכומי ההוצאות החודשיות שלי, הכנתי אותם כפי שהסברת לי. יש כאן סיכומים על שלושת החודשים האחרונים". "אה! יפה מאוד, לרוב האנשים זה לוקח יותר זמן" אמר ר' ראובן, בעודו מעיין בטבלאות הכתובות בכתב ידו המסודר של ר' אריה. "משהו כאן מוזר לי", אמר ר' ראובן אחרי מספר דקות של עיון בדפים, "אני רואה כאן רשימת הוצאות רגילות של משפחה ברוכת ילדים: מזון, חשמל, מים, גז, ביגוד, שכר לימוד, ועוד. אבל אין כאן בכלל הוצאות על דיו, האם הדירה שלך היא במתנה או בירושה? אתה לא משלם משכנתא?" "נכון, זה באמת מוזר", הסכים ר' אריה, "אבל העובדה היא שבאמת אין לי הוצאות על הדירה, וזה סיפור מעניין מאוד". "מה הסיפור? הבה ונשמע, אולי גם אני אוכל להשיג איזו דירה בחינם?" צחק ר' ראובן.

"הענין הוא שיש לי דוד, ר' שלמה פסח", התחיל להסביר ר' אריה. "כן, כן, אני מכיר את ר' שלמה פסח, אני יודע שהוא אדם אמיד, אך לא ידעתי שהוא קונה דירות לכל האחיניים שלו" התפלל ר' ראובן. "לא אמרתי שהוא קנה לי את הדירה", הסביר ר' אריה, "יש לך שלמה פסח מנהג, שהוא נותן הלוואה ממש גדולה לכל אחד מהאחיניים לפני החתונה, בתנאי תשלום מאוד נוחים. אך ככל שתנאי הלוואה נוחים, ר' שלמה פסח עומד בתקיפות על כך שהלווים ישלמו את כל התשלומים במלואם וזמנם. מי שמאחר בתשלום - זוכה לקבל טלפון תזכורת אדיב אך ברור מאוד, שעליו לשלם. אך למרבה הפלא, זה נראה כאילו הוא שכח ממני לגמרי, כבר חמש עשרה שנה עברו מאז הלוואה, ולא קיבלתי ממנו אפילו תזכורת אחת, כלום! בהתחלה הרגשתי מאוד לא נעים מזה, אבל אחרי שנפגשתי איתו כמה פעמים, וראיתי שהוא מדבר איתי כרגיל, במאור פנים, הבנתי שכנראה הוא פשוט החליט לוותר לי על החוב". "מה?" התפלל ר' ראובן, "דוקא לך הוא החליט למחול על הלוואה? האם יש לך איזו קירבה מיוחדת אליו? אולי הוא ראה שאתה במצב דחוק יותר מאשר האחיניים האחרים?"

"לא", השיב ר' אריה. "אני ממש לא יודע מה הסיבה, יש אחיניים יותר נצרכים ממני, ויש גם אחיניים מקורבים יותר ממני לר' שלמה פסח, ומכולם הוא גבה את הלוואה במלואה".

"אולי אבד לו שטר הלוואה?" הציע ר' ראובן. "לא נראה לי", השיב ר' אריה, "ר' שלמה פסח הוא אדם מסודר מאוד, והוא גם החתים עדים על שטר הלוואה, כך שבכל זמן שהוא רוצה הוא יכול לתבוע אותי לשלם את הלוואה". "תגיד", שאל ר' ראובן בהיסוס, "אני לא תלמיד חכם גדול, אבל אולי אתה צריך להזכיר לר' שלמה פסח את הלוואה? הרי גם אתה לא יודע למה הוא לא מבקש ממך לשלם, אז אולי הוא שכח, או שיש כאן איזו טעות אחרת?" "אני באמת לא יודע", ענה ר' אריה, "כבר התרגלתי לרעיון שהוא מחל לי את החוב, ואני קצת פוחד לשאול רב, אולי הוא יאמר לי שאני צריך לשלם... וחופץ מזה, מי אמר שאני צריך לשלם חוב אם המלוה אינו תובע ממני לשלם?"

אחר מחשבה קצרה, הוסיף ר' אריה "וגם אם הוא יתבע אותי, האם זה שבמשך חמש עשרה שנה הוא לא ביקש ממני לשלם, זה לא מראה שהוא מחל על החוב? האם בבית דין יחייבו אותי לשלם?"

כאמור, ר' אריה העלה שתי סברות בכדי לפטור עצמו מתשלום החוב: א', אולי אין ללווה חיוב לפרוע את החוב אם המלוה אינו תובעו. ב', אולי מזה שהמלוה לא תבע את החוב במשך זמן רב יש הוכחה שהוא מחל על החוב, ואף אם יתבענו בב"ד הלווה היא פטור.

הנה, בגמרא (ערכין כב) מבואר ש'פריעת בעל חוב - מצוה, וכלומר, מצוה על הלווה לפרוע את חובו למלוה. דין זה נפסק בשו"ע (ח"מ סי' צו סעיף טו) ויש אומרים שמצוה זו היא מדאורייתא (ע"ש בפת"ש סק"ד, ובש"ת רדב"ז ח"ב סי' תרי). אמנם ישנה מחלוקת

(המשך בעמוד ב)

[1] ראה שם הערה 16 שאינה ראייה גמורה ומשו"ת חת"ס ח"מ סי' ס"ז ד"ה ואיני, שהחזקה מדין כאן נמצא כאן היה, ובחלק אה"ע ח"א סי' פ' ד"ה חזקה שני, שזה מסברא בב"ק מ"ו ב' האזי מאן דכאיב וכו', עיי"ש. [2] עיין תוס' ב"מ ח' ב' ד"ה או דילמא, ובמלחמות כתובות פ"ה א', ועיין קונטרס הספיקות כלל ח' סי' א' מעוד ראשונים, ועיין הערה 7, 8, אבל עיין, ועיין הערה 8 [3] ראה שערי ישר שער ה' פרק ט"ו ד"ה ונראה, וד"ה וכן. [4] ראו"ש ב"מ פרק א' סי' כ"ד, אבל ראה בפלפולא חריפתא אות ז', ובקונטרס הספיקות הנ"ל סי' א' ב', ועיין קצות סי' ר"ב סוף ס"ק ז' דבספק בקנין לא הוה מוחזק

(המשך בעמוד ב)

להעיד בערכאות

שאלה:

ידידי תבע את חברי בערכאות, וביקש ממני לבוא ולהעיד לטובתו. אני יודע שאכן הנתבע חייב לשלם לו, אך השאלה שלי האם מותר לי לבוא ולהעיד בערכאות, שכן אסור לתבוע ממון אלא בבית דין. ואם מותר לי להעיד - האם אני חייב בכך?

תשובה:

יש בזה שני נידונים, דיני ממונות, ודיני איסור והיתר: מצד דיני ממונות, אף אם אתה יודע שהנתבע חייב, אסור לילך ולהעיד ולחייבו בערכאות, אלא באופן שהיו מחייבים אותו גם בדין תורה. ולכן, אם אין עד כשר נוסף המעיד כדברך, הרי בבית דין לא היו מחייבים אותו על פי עד אחד, ולכן אסור להעיד על כך בפני ערכאות (ראה ח"מ סי' כח סעי' ג, וש"ת משפט צדק ח"ב סי' סח).

גם אם יש שני עדים כשרים, אסור להם ללכת ולהעיד, אלא אם אותו תובע קיבל היתר מבית דין לתבוע את חברי בערכאות, אך אם הלך ותבעו באיסור, אסור ללכת ולהעיד לטובתו (ש"ת רמ"א סי' נב, הובא בחי' רעק"א סי' כח סעי' ג, וע"ש מה שהביא מים של שלמה ב"ק סי' כ"ג כג הובא בט"ז).

יסוד דין זה הוא על פי המבואר בגמרא (פסחים כב:) שהמושיט חברי דבר שיעבור בו איסור (לדוגמה, כוס יין לזו"ר), הרי המושיט עובר על איסור 'לפני עור לא תתן מכשול' (ויקרא יט, ד). ומבואר שם עוד, שהאיסור מדאורייתא הוא רק אם חברי לא יכל לעבור על האיסור אלא אם היה מושיטו לו (כגון שהוא נמצא מעברו השני של נהר), אך אם היה יכול לקחת את האיסור העצמו, אין המושיט עובר על איסור דאורייתא של 'לפני עור', אלא על איסור דרבנן של 'מסייע לידי עוברי עבירה' (יו"ד סי' קנא סעי' א. ה. הכרעת האחרונים שאיסור 'מסייע' הוא אף כשהעובר הינו מזיד. ראה משנה ברורה סי' רמז ס"ק ז, אמרי יושר ח"ב סי' קטו ודרכי תשובה סי' קנא ס"ק יח, ודלא כדגול מרובה יו"ד סי' קנא).

לאור מה שנתבאר, פסק הרמ"א (שם), שאסור ללכת ולהעיד לטובת חברי בערכאות, משום שהתובע עובר בכך על

איסור (ואף אם התובע והנתבע הלכו לשם מרצונם. כמבואר בס' כו סעי' א).

והנה, יש שהעירו על דברי הרמ"א, שאיסור 'מסייע לידי עוברי עבירה' הוא כשהמסייע משתתף בהכנה לעשיית האיסור, אך כאן הלא התובע כבר עבר על האיסור לתבוע בערכאות, ומדוע יהא בזה איסור 'מסייע'. ועוד, אחר שכבר עבר התובע על האיסור, שוב יהיו העדים חייבים להעיד לטובתו, משום 'לא תעמוד על דם ריעך' והשבת אבידה (עיי' מה שכתבנו בגליון רעא), כדי שלא יעכב הנתבע את ממונו שלא כדין (שער משפט סי' כו ס"ק א).

אך האחרונים נקטו כדעת הרמ"א, וביארו שאף אחר שתבע הלה את חברי בערכאות באיסור, עדיין יש איסור לעדים ללכת לתם ולהעיד, משום שבכך הם מייקרים את משפטי הערכאות, והם גם מסייעים לערכאות לגמור את פסק הדין ולבצעו, ועוד, שבכך הם מרגילים אנשים אחרים לילך ולתבוע בערכאות, כשיראו שעדים כשרים אינם נמנעים מלהעיד שם. ואין בזה כלל נידון של השבת אבידה, שהרי בעל הממון עצמו אסור לו לילך לערכאות לתבוע את ממונו (ואף קנסוהו שאם יבא אחר כך לתבוע את הממון בב"ד, אין נוקטין לו, כמבואר בס' כו סעי' ג ונתי"מ סי' ק, ב) וכל שכן שהעדים אינם מחוייבים בכך (ערך ש"י, אמרי בינה דיינים סי' כז, אולם המשפט, אבני החושן ואורח משפט. ויש שהתירו אף להעיד בשקר לטובת מי שתבעוהו בערכאות באיסור. עי' ש"ת מהריב"ל ח"ג סי' מח, וספר הערכאות בהלכה עמ' קפא).

אמנם אם התובע עשה כן בהיתר מב"ד, אזי העדים מחוייבים ללכת ולהעיד לטובתו, משום השבת אבידה (ש"ת מנחת יצחק ח"ד סי' נא).

המשך ההערות מפסקי דינים

ע"פ בעלים אלא מעצמו, כלומר, שבוה התפיסה אינו הוכחה לבעלות כמוחזק אלא תפיסה כמוחזק (עיי' הערה 3) [5] סי' ס"ז סעיף א'. [6] רמב"ן במלחמות כתובות פ"ה א'. [7] הקצות סי' ע"ב ס"ק כ' כתב שצריך שיתפוס בקנין שטוען שקנה והנתיבות ס"ק ל' כתב שדי שיתפוס בקנין שמועיל בעלמא לזה. [8] דברי משפט סי' נ' ס"ק ב' וסי' ע"ב ס"ק י', וקצות ר"ב ס"ק י', ועיי' הערה 2 ממחרש"א ע"ז בשיניהם מחזיקים. וע"ע תקפו כהן סי' י"ט. [9] מהרש"א בדעת התוס' ב"מ ח' ב' ה"ל, שכתבו זאת רק בשיניהם מחזיקים ועיי' במהר"ם ש"י"ף שם שמקשה עליו, ובדברי משפט הנ"ל מיישב זאת. [10] שבוות מ"ו ב', קל"ג סעיף א'. [11] רשב"ם ב"ב מ"ב א' ד"ה אין להם. [12] הקצות קל"ג ס"ק א' כתב שצריך לטעון כמו בקרקע, אבל בעליות דרבינו יונה ב"ב כ"ח ב' א' כ"כ. [13] עיי' הערה 1 שאחוקי אינשי בגנבי לא מחזיקין אינו חזקה גמורה. [14] עיי' סי' ע"ב סעיף י"ט לפי הרמב"ם היינו שתחילת עשייתם לכך כגון תכשיטין העשויים להשכיר לכהן להתקטש בהם, ולר"ת כל כלים הם בכלל עשויים להשאיל ולהשכיר אם הוא רגיל להשאיל ולהשכיר, מלבד מה שמקפידים שלא להשאיל מחמת חשיבותו, וכתב הרמ"א הכל תלוי בראות עיני הדיין, עיי"ש. [15] ב"ב ל"ו א'. [16] דהיינו במטלטלין אם עדים ראו החפץ בידו צריך להביא ראיה בעדים או שטר, וכשאין עדים שראו החפץ נאמן בטענת מיגו, ובקרקע בטענה וחזקה ג' שנים. [17] עיי' דברי משפט קל"ג סעיף ה' שגם בזה נאמן המחזיק ובאבן האזל ה' שכנים פרק ב' ה"ל י"ח לא כ"כ.

מעשה שהיה

הפוסקים אם המצוה היא רק כשהמלוה תובע את החוב, או שגם כשאינו תובע הלוה מעצמו מחוייב לעמוד ולפרוע (מלשון הרא"ש בתשובה כלל ח' סי' ו' משמע שאינו חייב לפרוע כשלא תבעו אדם, הביאורו הסמ"ע והש"ך סי' ע"ג ס"ק יט. וכן כתב להדיא בקצה"ח סי' ק"ד סק"ב, אך הנתיחה מ"ס ק"ד סק"א חולק, וסובר שהלוה חייב לפרוע אף אם אין מלוה תובע). ואם כן, לגבי הנידון הראשון, מצאנו בזה מחלוקת, וכיון שכמה פוסקים מצדדים שזהו נידון דאורייתא, לכאורה יש להחמיר ולפרוע אף אם המלוה אינו תובע. באשר לנידון השני, האם אומרים שמכך שלא תבע את החוב מוכח שמחלו, מבואר במשנה (כתובות קד.) שאלמנה שלא תבעה כתובתה במשך עשרים וחמש שנים, אינה יכולה שוב לתבעה, משום שמחלה. ובגמרא שם מבואר, שדין זה הוא דוקא באלמנה, אך בעל חוב יכול לתבוע חובו אף אם לא תבעו במשך יותר מעשרים וחמש שנה. דינים אלו נפסקו בשו"ע (אה"ע סי' קא סעיף א, ח"מ סי' צח סעיף א), אלא שהוסף שהדין צריך לחקור ולדרוש למה לא תבעו עד עתה, כיון שנראה מזה קצת רמאות (ע"פ ש"ת הרא"ש כלל פה סי' ז). אמנם הש"ך (ח"מ סי' רלב סק"ב) הביא מדברי השלטי גבורים (ב"ק מ"ה ב' מדפי הרי"ף) שמלוה שאינו תובע הלוואתו אין הלוה חייב לשלם מעצמו, שבמתנה ביקש ליתנה לו. והש"ך סיים על כך 'וצריך עיון בזה'.

בפשוטו, כוונת השלטי גבורים היא ע"פ המבואר בגמרא (ב"מ סג.) שאדם המקבל מעות מחבירו על מקח, ורואה שנתן לו מעות יתירים, ואין לתלות שטעה במניינם (בכדי שאין הדעת טועה), מותר לו להשאירם אצלו, שמסתמא רצה לתתם לו במתנה או מסיבה אחרת (ועל דין זה כתב הש"ך את דבריו הנ"ל). אמנם אחרונים רבים תמחו על כך מהדין המבואר לעיל שהמלוה יכול לתבוע חובו אף אחר זמן רב, ואין אומרים שמחל על החוב. ויש שכתבו שכוונת השלטי גבורים היא שמוותר לו שלא לשלם מעצמו, ויכול להניח שהמלוה דוחה את זמן הפרעון 'במתנה', אך אינו מחל את עצם החוב, ואם יתבענו יצטרך לשלם לו (שואל ומשיב מה"ק ח"א סי' נ', אמרי בינה גביית חוב סימן ב', וש"ת תורת ש"י סימן רמ"ז). מאידך, מצאנו כמה פוסקים המתחשבים באומדנא זו, שאם לא תבע זמן גדול, מוכח שמחל על החוב (מהר"ם מרוטנבורג ד"פ סי' תעטע, רא"ח חלק א' סימן ק"כ, ומשפט שלום סימן ק"צ סעיף ט"ו ד"ה וריתת). ולמעשה נראה שהדין יעשה כפי האומדנא, אם המלוה התכוון למחול את החוב (ואומדנא זו צריכה להיות ברורה לכל, שאם לא כן הרי זה דברים שבלב, ואף אם נתכוון למחול אינה מחילה, כמ"ש בפתי"ש סי' צ"ח סק"א).

כל הזכויות שמורות לזאח מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

לקבלת הגיליון במייל:

mm@businessshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט או לכל ענין הקשור לגיליון אפשר להתקשר:

BHI | 1937 Ocean Avenue | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455 | ask@businessshalacha.com | www.businessshalacha.com

הדפסה והפצה ע"י הוצאה לאור צוף - נתן מלדמן

טלפון: 02-6504055 דוא"ר: zuf@zuf.co.il

יעלת הון

יגש תשפ"ג

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

התוכחה של יוסף לשבטים

"ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" (מ"ה, ג)

בגמרא בחגיגה (ד' ע"ב) רבי אלעזר כי מטי להאי קרא בכי 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', ומה תוכחה של בשר ודם כן, תוכחה של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה.

ובמדרש רבה (פרשה צג אות י) אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטנן של שבטים היה, ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הדא הוא דכתיב 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו' לכשיבוא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא שנאמר (תהלים ג) 'אוכיחך ואערכה לעיניך' על אחת כמה וכמה. (ובאות י"א) רבי אלעזר בן עזריה אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף הצדיק שהוא בשר ודם כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקדוש ברוך הוא שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין, ודן כל אחד ואחד על אחת כמה וכמה שאין כל בשר ודם יכולים לעמוד לפניו עכ"ל.

וצ"ב היכן מצינו שהוכיח אותם, הרי אמר להם רק אני יוסף העוד אבי חי? וכן צ"ב שינוי הלשון במדרש בין אבא כהן ברדלא לבין רבי אלעזר בן עזריה והגמרא בחגיגה?

ונראה שהספורנו כתב (פסוק ג) 'העוד אבי חי', איך אפשר שלא מת מדאגתו עלי עכ"ל. והכלי יקר כתב 'העוד אבי חי' וגו', אע"פ שכבר אמרו לו שהוא חי כמובן מכל דברי יהודה, חשבו שלא נתכוון לשאול אם הוא חי או לא, אלא שבא להזכיר עונם, על כן אמר 'העוד אבי חי', לומר שאבי הוא ולא אביכם, כי לא חסתם על צערו כאילו אינו אביכם, על כן נבהלו ולא יכלו לענות דבר, ורבותנו ז"ל אמרו (ב"ר צג יא) שמבאלה זו יוקח לימוד על יום הדין, כדאמר רבי אלעזר בן עזריה ווי לנו מיום הדין, ווי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף כשאמר לאחיו אני יוסף לא יכלו לענות אותו, כשהקדוש ברוך הוא עומד לדין על אחת כמה וכמה, כי האחים סברו שיוסף הזכיר עונם בדרך שנתבאר, ומה יעשה אדם ליום פקודה כי יפקד מושבו ומשאו ומתנו וכו'. ודעת רבי אלעזר שלכן כתבה לנו התורה שאחיו נבהלו, כדי שהמשכיל יתן אל לבו חרדת יום הדין ולמוד ק"ו מאחי יוסף עכ"ל. ולדעת רבי אלעזר התוכחה של יוסף היה על עונם שמכרו אותו, וכמו שפירט גם הספורנו, והאדם ילמד לעצמו ק"ו ומה יענה ליום הדין על כל מה שעשה כל ימי חייו.

אולם בזוהר הקדוש משמע שהתוכחה היתה שהראה להם את מדרגתו הגדולה שזכה וז"ל הזוהר הקדוש: [בלשון הקודש] 'ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו' וכי למה קרא להם והרי קרובים עמדו אצלו, אלא בשעה שאמר להם אני יוסף אחיכם, תמהו, שראוהו במלכות העליונה, אמר יוסף מלכות הזאת בשביל זה הרוחתי לה, גשו נא אלי ויגשו, שהראה להם ברית מילה, אמר זאת גרמה לי מלכות זו, לפי שנטרתי הברית, מכאן למדנו מי שהוא נוטר אות ברית מלכות שמורה לו וכו' עכ"ל.

ונראה שהפירוש שראוהו במלכות העליונה, היינו שמלך על העליונים והתחתונים, וזכה לדרגה גדולה מאד, ולכן הם נבהלו מפניו. וכמו שכתב המסילת ישרים (פרק ד') וז"ל: ועל זה אמרו זכרונם לברכה (ב"ב ע"ה, א) על דרך המשל מלמד שכל אחד נכוח מחופתו של חבירו, כי אין זה מטעם הקנאה, אשר תפול רק בחסרי הדעת וכו', אלא מפני ראותו עצמו חסר מן השלימות מדרגה שהיה יכול להשיגה כמו שהשיגה חבירו וכו' עכ"ל, ולכן הם נבהלו מפניו שראו עצמם חסרים מן השלימות שיוסף הצדיק השיג ולכן כתוב במדרש רבה, אבא כהן ברדלא אמר, יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, היינו כשהראה להם מדרגתו, ולכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה

שהוא, שנאמר 'אוכיחך ואערכה לעיניך' על אחת כמה וכמה, היינו שהקב"ה יוכיח את כל אחד ואחד לפי מה שהוא לאיזה מדרגה היה יכול להגיע, שהתוכחה היא תהיה לאיזה מדרגה היה יכול להגיע ולאיזה מדרגה הוא הגיע, על אחת כמה וכמה שלא יוכלו לעמוד בתוכחתו, ומדויק לשון המדרש שיוסף קטנן של שבטים, וזכה למדרגה הגדולה, כשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, היינו לפי הכשרונות והכוחות שנתנו לו לאיזה מדרגה יכול להגיע על אחת כמה וכמה שלא יוכלו לעמוד בתוכחתו, והתוכחה היא על הדרגה והתורה והמצוות שיכל להשיג ואל השיג, נמצא רבי אלעזר אמר שהתוכחה היא על העבירות כמו שפרשנו לעיל, ואבא כהן ברדלא אמר שהתוכחה על מה שלא השיג בקום ועשה המדרגות שיכל להשיג.

כשהאדם בצער השכינה שורה עמו, וכשמצטער על צער השכינה זוכה שהקב"ה מוציאו מהצער ומעלהו ומכבדהו

"אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" וגו' (בראשית מו ד)

וכתב האור החיים הקדוש וז"ל, אנכי ארד עמך מצרימה וגו', מהכתוב משמע כי ירדה עמו שכינה, וקשה לדבריהם ז"ל (שמ"ר יב ה) שאמרו כי מצרים להיותה מלאה גילולים לא היתה שכינה שם, ולזה היה משה צריך לצאת חוץ לעיר להתפלל, דכתיב (שמות כט) כצאתי את העיר? ואולי שכוונת דברי ה' היא על דרך אומרו (תהלים צא) 'עמו אנכי בצרה' שרמז לו כי כביכול יסבול עמו הצרה, והוא אומר 'אנכי ארד עמך מצרימה', פירוש לשון מיצר, וכמו שמצינו שנגלה למשה בסנה להראותו כי שוכן בסנה מקום קוצים לצד צער ישראל, ולעולם לא ירדה שכינה למצרים מקום המטונף.

אלא שראיתי שאמרו ז"ל בכמה מקומות כי שכינה עמהם במצרים, כאומרם (מגילה כט). גלו למצרים שכינה עמהם, וכן אמרו (תנחומא יח ג) וישתחו ישראל על ראש המטה (להלן מו לא) לשכינה שהיתה וגו' וכו'. אכן אשכילך כי הדרגות אור השכינה רבים המה, הלא תמצא שעשרה שיושבים ועוסקים בתורה, שנו רבותנו (אבות פ"ג מ"ה), כי שכינה שרויה ביניהם, ואפילו שנים ואחד אמרו ז"ל (שם) כי מצויה שכינה, ומצינו שלא ירדה שכינה ביניהם של ישראל אלא אחר שעשו המשכן ואחר כמה הכנות האמורים, ובירידתה ראו מעשה ה' וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות מ לה), מה שאין הרגש כן ולא כיוצא בו בשעה שעוסקין בתורה אפילו אלף, אלא ודאי יש הדרגות אין מספר להם להשראת שכינה וכו', ויתרבה האור בהשראתו כפי בחינת הסובב השראת השכינה, וצא ולמד השראת השכינה בהר סיני ולמטה ממנה השראתו בבית המקודש, ולמטה ממנו השראת שכינה על הנביא, ובית הכנסת ובית המדרש, ובין עשרה שעוסקין בתורה, ולמטה בהדרגות המנין. ובה נתיישבו דבריהם ז"ל כי לא ירדה שכינה שהוא בחינת אור הגבוה ביותר שהוא המנבא, ולזה אמר משה כצאתי את העיר, אבל בחינת אור המצוי אצל לומדי תורה וכיוצא, ירד עם יעקב אבינו, ושם היה עד יום צאת ישראל ממצרים, וכו' עכ"ל.

והנה האור החיים הקדוש בתחילה כתב שכוונת דברי ה' ליעקב אבינו 'אנכי ארד עמך מצרימה', לא למצרים ממש, אלא לשון מיצר, על דרך אמרו 'עמו אנכי בצרה', היינו שהשכינה תרד כשתהיה בצרה. ואחר כך כתב שהכוונה למצרים ממש, והכוונה אנכי ארד עמך מצרים, היינו שהשכינה בדרגה שמצויה אצל לומדי תורה תרד עמך למצרים. ויש דרגות רבות מאד עד אין מספר להשראת השכינה.

והנה בפירוש הראשון של האור החיים הקדוש, זה חיזוק גדול לכל אדם שיש לו צרות, שידע כי עמו אנכי בצרה, כי על ידי הצרות הוא זוכה

השכינה תשרה עמו, ובפירוש השני כתב כי הדרגות של השראת השכינה הם רבים מאד עד אין מספר, וכשנחבר את מה שכתב בפירוש השני למה שכתב בפירוש הראשון, הרי השראת השכינה כשיש לאדם צער הם גם כן בלא מספר, וכמה שיש לאדם יותר צער כך הוא זוכה ליותר השראת השכינה עמו, ולכן הוא צריך לקבל בשמחה את כל מה שעובר עליו, כי על ידי הצרות הגדולות הוא זוכה ליותר ויותר השראת השכינה, ואם האדם ידע שהשכינה נמצאת עמו בצרה, יזכה להמשך הפסוק 'ואנכי אעלך גם עלה' שכל הצרות שהיו לו הפכו לעליה. והאור החיים הקדוש מבאר שם הכפל הלשון, 'אנכי ארד עמך מצרימה', 'ואנכי אעלך גם עלה', דלכאורה היה לו לכתוב אנכי ארד עמך מצרימה ועלך גם עלה ולמה חזר וכתב ואנכי, אלא זה סוד אומרו, 'אנכי ה' אלווקיך' (שמות כ') והיא בחינת שכינה העליונה או שיוון באומרו אנכי פעם שניה, רמז שההצלה תהיה על ידו יתברך, והוא על דרך אומרו (מכילתא מסכת דפיסחא ז) ויוציאנו ה' ממצרים לא על ידי מלאך ולא וכו', אלא הקב"ה בכבודו וגו'.

ולכן אם האדם ידע ויאמין שעל ידי הצרות שיש לו, השכינה נמצאת עמו, ויתפלל לקב"ה, כמו שכתוב בספר תהלים (צ"א) 'יקראני ואענהו, עמו אנכי בצרה, אחלצהו ואכבדהו', היינו שאם האדם קורא לקב"ה, ואומר הרי עמו אנכי בצרה, הרי כביכול לקב"ה יש צער כשישראל יש להם צער, ולכן מתפלל שהקב"ה יציל אותו מצרות למען שלקב"ה כביכול לא יהיה צער, אז יקראני ואענהו, וגם אחלצהו ואכבדהו, כיון שהוא מבקש למען כבוד השי"ת, אז מידה כנגד מידה, אחלצהו ואכבדהו, אציל אותו מהצרות ואכבדהו, כיון שהוא מתפלל על כבוד השי"ת, גם הקב"ה אחלצהו ואכבדהו.

למה יעקב קרא קריאת שמע ולא יוסף

"ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו וגו' ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד" (בראשית מ"ו כ"ט)

ופרש"י ז"ל, לשון הרבות בכיה וכו', אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע, עכ"ל. וכתב השפתי חכמים ז"ל, ואם תאמר יוסף למה לא קרא גם כן את שמע, ויש לומר דיוסף היה עוסק במצות כבוד אביו, ועוסק במצוה פטור מן המצוה (סוכה כו). וכו' עכ"ל, עיי"ש.

א- ובספר זרע שמשון כתב ז"ל, מקשים העולם למה דוקא קרא יעקב את שמע בעת ההיא שהיה יודע שיוסף בא אליו, ואי תימא שאז דוקא באותו העת היה הזמן לקרות כותיקין, קשה על יוסף למה לא קראו אף הוא בעת ההיא? ועוד קשה דמשט הכתוב נראה שיעקב ראה את יוסף, דמדכתיב 'ירא אליו' משמע שיעקב ראה אותו, דאי לאו הכי לא אתי שפיר הלשון של וירא אליו, ואם כן על כרחך לומר שמיד שיעקב ראה אותו התחיל לקרות את שמע. וזה תימא, וגם אין לומר שיעקב נשא עינו וראה אותו באמצע הקריאת שמע, שהרי סוד הקריאת שמע הוא בסגירו דעיניו וכו' עיי"ש.

ב- בספר גור אריה למהר"ל כתב, למה יעקב קרא ק"ש דוקא בשעה שנפגש עם יוסף, כי זו דרכם של צדיקים, בשעה שמזדמן להם מעשה הדורש אהבה, מיד הרי הם משקיעים את כל אהבתם באהבת השי"ת, ולכן כאשר ראה יעקב את יוסף, ובלבו מתלקחת אהבה לבנו אהובו, אשר לא ראהו עשרים ושתים שנים, הריהו מכוון את אהבתו זו כלפי השי"ת, ובאותו שעה הוא קורא קריאת שמע, ומתעסק באהבת את ה' אלווקיך, ולפי זה הטעם שקרא ק"ש, משום שאז היה לו אהבה בלא שיעור ליוסף, וכיון את זו לאהבת השי"ת.

לכאורה צ"ב לפי"ז למה יוסף לא קרא אז ק"ש, שהרי בודאי היה לו גם כן אהבה בלא שיעור לאביו, וכיון את האהבה הזו להשי"ת ויקרא ק"ש?

ג- במחלוקת הראשונים הם יש מצוה לאהוב את אביו ואמו

והנה מצינו מחלוקת ראשונים האם יש מצוה לאהוב את אביו ואמו.

בשיטה מקובצת במסכת בכורות ו. אות ג' מביא מהרא"ש, דואהבת את ה' אלווקיך, לרבות אב ואם לענין אהבה, כיון שהשווה הכתוב כבודם לכבודו. וכן בתוספות הרא"ש (קידושין ג"א א').

וכן מבואר בחיי אדם (כלל ס"ז ס"ג) שיש מצוה לאהוב את ההורים. ובחרדים פ"ט כתב שעיקר מצות כיבוד אב ואם היא בלב עיי"ש. וכן מבואר בזה"ק פרשת כי תצא (רפ"א א').

אולם בשו"ת הרמב"ם (סימן ק"ס) כתב שלא נצטוונו על אהבתם יותר מאהבת שאר אדם מישראל, שלא נצטוונו על אב ואם אלא בכבוד ומורא, ולא באהבה, ואפשר שיכבד אדם וירא את מי שאינו אוהבו, עיי"ש. וכן המהר"ל בחידושי אגדות (קידושין לא) כתב שלא הזהיר לאהוב אביו ואמו עיי"ש.

והנה לפי הרא"ש וספר חרדים שיש מצוה לאהוב את אביו, א"כ מיושב שפיר שיוסף כיון את האהבה הגדולה שבאה לו כשראה את יעקב, כדי לקיים את המצות עשה של אהבת אביו.

ואפילו לשיטת הרמב"ם והמהר"ל שאין מצוה לאהוב את אביו, אולם יוסף כיוון להפנות את האהבה הגדולה שלו, לקיים המצוה עשה של כיבוד אב, לעשות את המצוה באהבה גדולה, וכמו שפרש"י עה"פ ויבך על צואריו עוד וז"ל, לשון הרבות בכיה, הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל וכו', וזה היה בכי של שמחה לקיים בשמחה את הכיבוד אב.

ד- עוד אפשר לבאר למה יעקב אבינו קרא את שמע כשנפגש עם יוסף. דהנה האור החיים הקדוש כתב (מ"ו, ל') וז"ל, עוד נראה לומר בדקדוק אומרו כי עודך חי, ולא הספיק לומר אחרי ראותי את פניך, והדבר מובן כי חי הוא, גם צריך לדעת למה לא אמר יעקב כן כשבשרוהו האחים כי יוסף חי, ומצינו שהאמין כשראה העגלות ותחי רוח וגו' (מה כו), ומה דבר חדש ראה?

אכן כוונת דברי יעקב הם, כי הגם שנתבשר כי עודנו חי, זה הועיל לדעת שישנו במציאות, אבל עדיין לבו דוי עליו לצד היותו בין האומות שפל, עבד מושלים, אם עודנו בצדקתו ולא כהתה עינו ולא נס ליחו, או לצד היותו מובדל ממנו ונתון תוך הקליפות, ובפרט טומאת מצרים, וכו', ודבר ידוע הוא כי הצדיקים יותר יחפצו בהעדר הבן בהיותו בן מביש, ומה גם יעקב הצדיק אשר על כן לא היתה שמחתו שלימה מספק זה, עד וירא אליו, והכיר בו בפניו, כי הכרת הפנים תענה באיש, וכמו כן מצינו לצדיקים שלמים וכן רבים שהכירו ברושם הפנים מעשה אדם, ומכל שכן יעקב אבינו שיכיר, לזה כשהכיר בו, אמר אליו אמותה הפעם, פירוש, הפעם הזאת בראיתך ולא מקודם כשנתבשרתי, והטעם אחרי ראותי את פניך והכרתי בהם שעודך חי, פירוש צדיק כמקודם, ולא נשתנה דיוקנך מכמות שהיה, אלא עודך חי, כי הצדיקים קרויים חיים, (ברכות יח). ונכון. עכ"ל.

והנה יעקב אבינו ראה ביוסף הצדיק, שעמד בניסיונות בטומאת מצרים תוך הקליפות ונשאר בצדקתו, לכן קרא קריאת שמע, כדי להמליך את הקב"ה בכל העולמות גם במקומות הטמאים והמרוחקים מהשית כיון שראה מיוסף שהיה שם ונשאר בצדקתו.

ה- עוד נראה דהנה בפסוק (מ"ה י"ד) 'ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צואריו, פירש רש"י ז"ל, ויבך, על שתי מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחורב (מגילה טז: ב"ר צ"ג יב), ובנימין בכה על צואריו, על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחורב (שם) עכ"ל. ובזוה"ק כתוב שצואר זה כינוי לבית המקדש, ויוסף שרתה עליו רוח הקודש וכן בנימין ובכו על גלות ישראל ועל בית המקדש, ונראה על פי זה לפרש שגם מה שיוסף בכה על צוארי יעקב היה על חורבן בית המקדש וגלות ישראל, ויעקב שקרא קריאת שמע, נראה שנתן עצה ליוסף הצדיק ולשאר שבטי ק"ה שלזכות לגאולה ולבנין ביה"ק זה על ידי ק"ש וקבלת עול מלכות שמים.

ונראה ראייה לזה, דבפרשת ויחי (מ"ט ב') עה"פ 'הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו ישראל אביכם', כתב בעל הטורים ז"ל, ושמעו אותיות שמע ו', שאמר שמע ישראל שיש בו ו' תיבות (דב"ר ב' ל"ה). ושמעו בני יעקב' ושמעו בגימטריא הוא ביקש לגלות הקץ (פסחים נו). ושמעו אל ישראל בגימטריא זו קיצו של מלך המשיח. עכ"ל.

ונראה דהפשט בבעל הטורים, שבקש לגלות הקץ ונסתלקה ממנו השכינה, ולכן נתן להם עצה לזכות לקץ הגאולה, ע"י קבלת עול מלכות שמים. וכן כאן שיוסף בכה על צואריו של בנימין על חורבן שתי בתי המקדש ועל גלות ישראל, נתן להם עצה לזכות לגאולה ע"י קבלת עול מלכות שמים וקריאת שמע. ונראה שגם לכל הצרות שיש לכל אחד בפרטות ברוחניות ובגשמיות העצה זה ע"י קריאת שמע לקבל עול מלכות שמים.

לע"נ סבי הרה"ח רבי יצחק בן הרה"ח רבי אברהם יונה זללה"ה. נ.ל.ב.ע. י"ב טבת. ת.נ.צ.ב.ה.

לבירורים: 0527626683

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמו של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
ויגש

ומעתה נראה לחדש שמה שהבאנו מהספרי שאפשר להביא ביכורים עד חנוכה, נתחדש רק בסוף בית שני אחר גזירת יון, דהרי לפני כ לא היה מציאות כזו שנקראת "חנוכה", ויתכן להציע דלכן המשיכה הבאת הביכורים עד חנוכה, כיון שרצו לציין את הנצחון על יון שלא עלתה בידם לבטל את הבאת ביכורים בשמחה ובגילה, ומשום כך אפשרו להביא את הביכורים עד חנוכה. (ונפק"מ מזה שיוכלו להביא עד סוף חנוכה, כי זה חלק מציון הנס, ולא רק עד תחילתו, ובדברי הספרי אין גילוי מפו' לכך, דו"ק).

וצריכים ללמוד מכך כמה ערך יש לקיום מצות בליווי שמחה, אבל לא רק שמחה פנימית, אלא שמחה שנגלת כלפי חוץ, בעריכת יו"ט וריקודים, כדחזינן שבזה נתקנאו היונים, ונר חנוכה מתייחד אצלנו בחביבות המיוחדת של הדלקות עם ריקודי שמחה, כנהוג בכל בית ובית. וכבר אמר מרן הגרי"א ל שטיינמן זצוק"ל כששאלוהו שלכאור' אפשר להדליק ע"י שליח שלא יהיה ביטול תורה. והשיב שאדרבה ביטולה זוהי קיומה, שעל ידי שמדליקים בבית בחביבות ובכנופיה בריקודים ושמחה, נספג בבית שמחת המצוות, ומאיר אור תושבע"פ, ומתרבה החשק לתורה.

ב. אמנם ענין המוצאי שביעית ממשך עוד, עד לפסח, ולמשך כל השנה (כתענית כט,א שהחורבן היה במוצאי שביעית ופרש"י בשמינית!), אבל מצד השלב של חנוכה, אף שכלפי ביכורים יוצא שנמשך עניינם עד חנוכה, מ"מ אור החנוכה ממשך עד לסוף חודש טבת, כדמצינו בדברי קודשו של השפ"א (חנוכה תר"ג), וז"ל: ר"ח טבת שהוא בחנוכה בודאי מקבל הראש חודש הארות הנרות על כל ימי החודש, כי בראש תלוי כל החודש, ויתכן לרמוז מה שמדליקין ל"ו נרות שהנרות מאירין ל"ו יום מכ"ה כסלו עד סוף טבת (היינו ו' ימים בסוף כסלו ול' בטבת). ושמעתי מפי מורי זקני ז"ל כי טבת מלשון הטבת הנרות עכ"ד. ויתכן לפרש כמ"ש בספרים כי ימי טבת הם ימי הסתר, ולכן הקדים הרפואה שע"י הנרות מאירין גם ימי חושך אלו, ואור כי טוב, עכ"ל.

וכעת נסתלק מאיתנו הגר"מ אטיק זצוק"ל גאון מופלג בקי בתורה, שעמל בה בכל כוחו בשקט ובצנעה, מגדולי תלמידי מרן החזו"א זי"ע ושאר גדולי עולם מצוקי ארץ, ומקוים אנו לעמלים שיקבלו על עצמם עול תורה אמיתי. וכמו"כ אנו מחכים ל"ערכתי נר למשיחי" שזהו משיח בן דוד, שקרוי משיח, ע"ש משיכת מלכותו בשמן, ומצפים אנו שיבא במהרה לגאלינו במוצאי שביעית הזה בהקדם.

עד מתי "מוצאי שביעית" ממשיך?

א. ריבוי הגשמים של "זאת חנוכה" מראה בחוש על הארת פני ה' אלינו. כי כבר החלו במקצת מקומות לומר "ועננו בורא עולם במידת הרחמים", והנה נתקבלה לרצון עבודתנו, ותיכף מעת שקיעת החמה של הדלקת הנרות בזאת חנוכה, ועד שנתסיימו הריקודים במעמדי "שריפת הפתילות", ירדו גשמי ברכה אדירים בכל אתר ואתר.

וביום זה נסתיים השלב הראשון של "מוצאי שביעית" כדמוכח ממצוות ביכורים שניתן להביאן מסוכות ועד החנוכה (כדאי בספרי כי תבא כו) הרי מוכח דיש בחינה שחג הסוכות ממשך עד חנוכה, ואף שמבואר שם שמסוכות מביא ולא קורא, כי אין שמחה כבעת האסיף, אך מאידך מוכח במהרש"א דעצם ההבאה יש בה גם כן מן השמחה.

דהנה מפורש בגמ' (תענית כהא) ת"ר מה היו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות, אמרו, פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יביאו עצים למערכה, ושלא יביאו בכורים לירושלים, והושיבו פרודאות על הדרכים, כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל, וכתב מהרש"א: "יש לתת טעם שגזרו על ב' דברים אלו, לפי ששני דברים האלו היו מביאין בשמחה דבקרבו עצים כל אחד עשה ביומו יום שמחה ויו"ט, וכן בכורים היו מביאין בשמחה כדאית' בספ"ב בכורים החליל היה מכה כו", וע"כ גזרה אז מלכות יון לבטל מהם השמחה והיה זה בבית שני שידם היה תקיפה עלינו כדאמרי' פ"ק דע"ז ק"פ שנים קודם שנחרב הבית פשטה מלכות יון כו', ולא היה להם עדיין יד וכח לבטל עבודת קרבן בירושלים אבל חוץ לירושלים, בדרכים רצו לבטל ב' דברים אלו לגמרי".

למדנו כאן מדברי המהרש"א ידיעה חשובה, שהגזירה הראשונה שגזרו עלינו היונים, עוד לפני עלייתם לשלטון, היה לבטל מצוות הבאת ביכורים וקרבו עצים (שאת זה יכלו לבטל עוד לפני שנכנסו למקדש) והרי לא בכדי זו היתה הגזירה הראשונה, כי הדבר הראשון שרצו היונים, להשביט שמחתנו בקיום המצוות, ולכן לחמו בתחילה במצוות אלו שנעשו בפרהסיא וכנופיה גדולה. ועכ"פ רואים שלא רק בקריאה היתה שמחה, אלא בעצם הבאת ביכורים היתה ג"כ שמחה, ומן הסתם גם כשהביאו אחר סוכות, ג"כ היתה הבאתם בשמחה, כי זהו עצם צורת ההבאה.

עצות קבלניות ל"בנין הסוגיה"

א. עומדים אנו בפתח זמן חורף ב', והוא עיקר החורף, כי מעכשיו יש "חתיכת זמן" רצופה עד פורים, שכל מי שינצל אותה יצא עם משהו ביד, כיון ש"דגירת" הסוגיות היא החלק המגדל בחורף, ועיקר ההתגדלות היא כשיש את הנתח זמן הרצוף הזה, כפי שכותב החזו"א באגרתו ש"הרציפות סוד הקדושה", כי הרציפות "מספיגה" לתוך לשד עצמותינו את זיו הסוגיות, וזוכים ל"נעשית תורתו". והנה בסוגיות יש חושך של בלבול ואי סדר, לא פשוט להתעמק בכל שיטה, ורק ע"י סבלנות אפשר לחצוב בהר ולחשוף בו את כל אוצרות וחמודי תבל הטמונים בו, לכן נציע כאן מדי הגישה הנכונה ל"חציבה" הזאת, ולסלילת הדרך הבלתי אפשרית בתוך החושך עבה כדינר הזה, ויהי רצון שיועיל לפתוח לנו פתח, להאיר את סוגיות הש"ס.

ב. כשבונים בנין, כלל ידוע שצריכים לבנות את הבנין מלמטה מלמעלה, וצריכים ליצוק יסודות ועמודים ורק כשהם מתייבשים ניתן ליצוק את רצפת קומה ראשונה, וכשהיא מתייבשת אפשר להמשיך לעמודים שיחזיקו את רצפת הקומה השניה וכן הלאה, ועינינו הרואות שעם כל הקידמה והטכנולוגיה, עדיין לא מצאו שיטה ליצוק ביום אחד ארבע קומות, כי זהו חוק ברזל שבשביל לבנות קומה אחר קומה מוכרחים לדאוג שכל קומה תתייבש ותתקשח ורק אז יהיה בכוחה לשאת את הקומה שעליה.

אז למה לא מבינים שככה בדיוק בבנין הסוגיות, אם אכן רוצים לבנות בנין בנוי לתלפיות שכל רוחות שבעולם אינם יכולים להזיזו, זהו אך ורק ע"י שבונים נכון את הבנין באופן שכל קומה מתייבשת היטב, שבשלב ראשון צריך לשלוט היטב בגמ' רש"י תוס', ולהבין ברור במה נחלקו ומה נקודת החידוש של הסוגי', ואיך מבארים המהרש"א והפנ"י את דבריהם, וגם כאן צריך לחכות שזה "יתייבש", כלומר שזה יכנס לתודעה כמערכת בפני עצמה בלי כל קשר להמשך, וטוב אם יעבור ע"ז לילה, וכ"ש מי שיזכה לסכם בכתב את הגפ"ת כמות שהוא, שכך ברור שעמודי יסודי הסוגיא יבשים ומוצקים היטב היטב, ואז על גבי זה אפשר לבנות את ריצפת הקומה הראשונה שהם רבותינו הראשונים מצוקי ארץ, לראות רמב"ן רשב"א וריטב"א, ולהבין איך יהיה מהלך הסוגי' לפי דבריהם ובהתאם למה שראו ברש"י ותוס', ושוב יש לשנן אותם היטב, ולראות שגם זה מתייבש ומתקשה כראוי, עם עוד לילה וכתובה.

אח"כ, ויהי ביום השלישי, רק אז יבואו ויעלו ויגיעו אל שולחנינו דברי רבותינו האחרונים, כשבראשונה צריכים לראות את קושייתיהם ולהתחבר אליהם, וזה ג"כ אמור לקחת יום שלם לראות האם הקושיות שלהם משכנעות

ומה הציק להם, והאם אפשר לסלק את הקושיות בקלות, ושוב לילה וכתובה, ורק ביום הרביעי, אפשר להתחיל להבין במערכותיהן וחידושיהן שהוסיפו ע"ג ראשונים. וגם זה צריך להתייבש היטב ושוב לילה ושוב כתיבה, ורק אז ביום חמישי אפשר לסלול דרכים חדשים בגמ' רש"י תוס' וראשונים בהתאם לחידושים שעלו מן האחרונים.

וזהו צורתו של לימוד במתכונת "סוגיה לשבוע" כפי המקובל בימינו, שהתכלית היא, להעמיק היטב בדברי הראשונים כמלאכים, ולהבין את החלקים המוקשים, כדי שאח"כ יועילו לנו חקירות האחרונים שגללו את האבן מעל פי הבאר, ולאור דבריהם אפשר לסלול ולתרוץ הרבה קשיים בסוגיה, הרבה יותר ממה שהם גילו, ולכן מוכרחים בכל יום ליום לשוב ולבחון שוב את הבנין, כדי שנוכל ולהמשיך לבנות אותו לפי הקו שנקבע מתחילה בגפ"ת ובראשונים, שלפי קו הבניה נוכל להתאים את הקומות שיבואו מעל גבן, באופן שלא יצא בנין משונה שכל קומה בולטת לכל צד בארכטיקטיה בלתי מאורגנת.

ג. וכאן באה אזהרה רבתי, שהיא בגדר של "תנאי קודם למעשה"! לפני שבאים לבנות את הבנין הסוגיית, צריך להיות "מחובר" לכל שלב עד הסוף, ולמצוא את האמת הפנימית שבנו!! חובתו הנעימה של כל לומד למצוא את ההבנה הפרטית שלו בכל שלב, ולהיות אגואיסטי לגמרי בכל שלב ושלב לקרב רק את מה שהוא באמת מבין, ומה שמתאים לחוש הצדק הפנימי שלו, וגם בדיבור בלימוד יש לדון ולשוחח עם כאלו שעסקים עם האמת הפנימית שלהם, וכך יתנצחו ויפלטו בלימוד, אמת מול אמת, את זהב בסופה, עד שיזכו להוציא את האמת לאמיתה לאור.

ויון הרשעה שתרגמה תורתנו ליונית, וגרמה לחושך שלשה ימים בעולם, החושך שלהם היה, שחשבו שיש כאן איזו אינפורמציה וטבלת מושגים שצריך לשנן, אבל מי שקצת טעם עומקה של סוגיה, מבין ומכיר שכל טעם הסוגיות מתחיל בתוככי המצפון, וברובדי האמת היותר פנימיים שבנפש פנימה, כי המושגים מצד עצמם עדיין חשוכים ובלתי מאירים, ורק ברובדי התפיסה העמוקים, שם מסתתרים ההבנות הנפלאות של חקר התורה, ולשם עלינו להתור ולהגיע בכל סוגיה וסוגיה הדק הדק היטב.

ולכן חודשי השטייגען שלפנינו טומנים בחובם את כל הנפלאות של התורה, בלילות טבת הארוכים, לדגור על הסוגיות, ולחתור אל עומקיהן, לגלות מטמוניות, ולדלות פנינים, מופלאים ויקרים, שעדיין לא חשפן אדם מעולם, כי כשאדם הולך אחרי האמת, נמזגת התורה עם אישיותו ומידותיו, וכמו שמעולם לא נברא איש כמותו, כך גם לא גילו מעולם את חידושינו, וכאן נמצא השעשועים דתורה.

"לצעוק את האמת"

א. "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" שואל האור החיים, להיכן ניגש יהודה הלא הוא עומד כאן זה מכבר, ומהו באזני אדוני הרי הוא באמצע לשוחח עמו. ותירץ האור החיים בפשט הכתוב, כי ידוע שמנהג מלכים להושיב לפני כסא המלך באולם המרכזי של הארמון את גדולי המלוכה שריהם ויועציהם בעגולה מסביבו, וכאשר בא איש לדבר עם המלך, אינו יכול בשום אופן לגשת ולעמוד לפניו ולדבר עימו, אלא מוכרח לצעוק את דבריו מחוץ לעגולה כשהוא עומד ממרחק בסוף האולם, ובינו לבין המלך חוצצים כסאות ומושבות נכבדי המלוכה, וכאן יהודה עזר אומץ ונכנס לפניו ממחיצתו לעמוד בין המלך לשרים כדי שלא ישמעו דבריו זולת למלך בעצמו.

והנה בוודאי שיהודה היה מודע לכוחותיו הכבירים, וכפי שמתואר במדרש איך ששאג והלך קולו ארבע מאות אמה עד ששמע זאת חושים בדרך שהיה בארץ ישראל, ונפלו כל שיני הגיבורים שעמדו שם בארמון, ובעת שכעס היו עיניו זולגות דם ממש, ומליבו היתה נשלפת שערה אחת שקרעה את חמשת לבושו, והיה מכניס עשישיות (חתכות) של ברזל לפיו ושוחקם בשיניו עד שמוציאם כאבק מפיו, וכן שאר השבטים על ידי שרקעו ברגליהם עשו את כל מצרים תלמים תלמים.

אבל בכל זאת אנו רואים מדבריו שניסה לדבר על ליבו של יוסף, וכדאי במדרש כאן שהיה משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על ליבו, שנצחו וריכך את ליבו מקשיותו, וכן דורשים חז"ל ויגש מלשון הגשה לפיוס, ולכאן צריך להבין מה טענה יש לו על גניבת הגביע שהוא מעשה חמור ביותר, שהרי הגביע הזה הוא סמל המלוכה, וממנו מקבל המשנה למלך את כוחותיו הסגוליים לנחש, ואיזו עזות מצח ומרידה במלוכה יש בגניבת הגביע, והרי אף האחים בעצמם האמינו שבנימין גנב את הגביע כמו שאימו גנבה מלבן את התרפים, וקראו לו גנב בר גנבתא, ואי במדרש הגדול שהיו מכים אותו בין כתפיו ולכן זכה שתשרה השכינה בחלקו ובין כתפיו שכן, ואם הם בעצם היו מודעים לחומרת המעשה מה יש ליהודה עוד טענה ומענה על לקיחת בנימין, ואיך הוא מעיז את פניו לתבוע את שחרורו מיוסף ועוד בצורה כל כך בוטה וישירה.

אלא מונח כאן יסוד עצום, שכאשר אדם נחוש בדעתו לדאוג לאיזו מצווה, אזי שום דבר ושום כוח מונע לא יעמוד בעדו, ולכן גם כאן יהודה לא אמר שום דבר בלתי ידוע, רק חזר על סדר האירועים, וצעק מנהמת ליבו שא"א לגרום לאב הזקן סבל כל כך גדול אחרי כל מה

שעבר אליו, ואחרי געגועיו העצומים לבנו, ומכיון שזה דבר שאסור להסכים לזה בשום אופן שבעולם, ממילא האמת הזאת תנצה, ואף שכעת נדמה לו שהמשנה למלך הינו מצרי אטום, שרוקם עלילות שוא, ומצרים מעצמה כלכלית החשובה ביותר, והארמון מלא בגיבורים ואנשי שלטון, בכ"ז יהודה אוזר עוז לצעוק את האמת בעוצמה.

ויש עובדות על גדולים וצדיקים שיכלו כנגד מושלים ופריצים שהושיבו תחת מסגר ובריה יהודים חדלי ישע בשל חובות כספיים או התגררות מגויים, ונגשו בלהט עוז להציג את העוול שנעשה או העזרה והסיוע שמבקשים, ודבריהם מצאו מסילות אל לב מלכים ורוזנים להטות את חנם וחסדם בעיניהם, ופעלו בצורה זו גדולות ונצורות. וכהסיפור הידוע על הח"ח שהלך בשליחות אל הקיסר ודיבר עמו באידיש, ורצו להעמיד מתורגמן, אך הקיסר אמר שאין צורך בתרגום כי "שפת הלב" מובנת לו היטב.

ושמעתי סיפור מיוחד במינו, על המושב הכי מפורסם בדרום "מושב תפרח", שאין לתאר את זכות מקימיו ומייסדיו, פינת יקרת שבה ישיבת תושיה, שרבבי בוגריה ממלאים את הארץ בתורה ויראה למופת, ולפני כשישים שנה, סכנה ריחפה על קיומו. הסוכנות היהודית שיכנה שם כשלושים משפחות חילוניות שהיכו בה שורשים וגידלו בה כבר דור שני, לעומת המשפחות החרדיות דאז שרבים מבניהם הלכו לגור בערים החרדיות. והתקיימה אסיפה מכריעה ביותר אודות צביון היישוב, ועל בניית מגרשי ספורט, והיה אז יהודי חסידי טהור-לב הרה"ח ר' מייאר בינט זצ"ל שהיה מלא חום ולהט לכל דבר בקדו, וטרם האסיפה התקשר לכל החברים שעקרו את דירתם מתפרח שיבואו לאסיפה לתת את קולם לצד החרדי, אך מחמת ריחוק המקום לא באו כולם, ואחר ספירת קולות ראה למגינת ליבו, שהרוב חילוני, ותפרח עלולה להיות מושבה חילונית כופרת, ואת זאת הוא לא יכל לסבול...!

הוא קם ודפק על השולחן והתחיל לצעוק כנגדם, היו לא תהיה! תפרח נבנתה כעיריה חרדית וכך תשאר! לא יתכן שיכניסו בה ספורט! לא יתכן שיהי' בה חילול שבת! וכך הלך ושפך בנהמת ליבו אש וגפרית נגד הרוב החילוני עד שאחד ממשתתפי האסיפה חמום מוח, קם וסטר על לחיו לעיני כולם... אז מיד קפצו אנשי הסוכנות, והורו שע"פ התקנון אסיפה עם אלימות נפקעים החלטותיה...!

באסיפה הבאה כבר דאגו שיגיעו החברים הוותיקים, וכך נשמרה צביונה החרדי של 'תפרח'... מי יכול לתאר זכויות כבירות של 'ויגש אליו יהודה' כזה, ואלפי פירותיו! טובי הציבור החרדי מפוזרים היום בכל הארץ, וצריכים ללמוד מזה איזה כוח רב מונח, ב"לצעוק את האמת"!!!

המשך העבודה של "מוסיף והולך"

א. זה ברור ופשוט שהעבודה של "מוסיף והולך" איננה מסתיימת ב"זאת חנוכה", אלא היא אדרבה היא הולכת וממשיכה הלאה והלאה ביתר שאת!! ולמעשה אם היינו רוצים לבטא את זה בפועל, היינו צריכים להדליק תשע נרות, ואח"כ עשר, ואח"כ אחד עשרה וכן הלאה... אולם אם נתבונן נבין שאכן זה ממשיך, אלא שלא צריך לבטא את זה במצוה. דהנה הטבע הוא בגבולות של שבע (בד' רוחות הארץ, ומעלה ומטה, והפנים), אבל שמונה הוא מעל הטבע, כדברי המהר"ל ששבע מלשון שביעה, שזה המקסימום שהעולם יכול להכיל, אבל שמונה מלשון של השמנה, שזה מעבר למה שהעולם יכול להכיל ולקלוט.

ומעתה אם הצלחנו להבקיע את המחסום של הטבע, ולעבור משבע, אל מוסיף והולך של שמונה מעל לטבע, הרי זה ממשיך הלאה והלאה מאליו, להיות מוסיף והולך תמיד מעל לטבע... משל לחללית שצריכה להגיע לירח, ויש לנתק אותה מאטמוספירה, לכן מתקנים בה ארבעה מבערים, וטונות של דלק, על מנת לנתק אותה מהחבליים של "כוח המשיכה" אשר קושר אותה לארץ, אבל אחרי שהחללית תצא מהאטמוספירה, היא עוזבת את הליון וכבר יכולה להמשיך וליסע עם כוח התעופה בלי מעצור.

לכן, אחרי שזכינו ל"מוסיף והולך" עד ליום השמיני, להתרומם מעל הטבע ולשבור את הגבולות והמחסומים שמייצר לנו העולם החומרי והארצי, יכולים אנו להמשיך עם התעופה, וכוח האינרציה האדיר הזה, להמשיך להיות עולה ומתעלה, מוסיף והולך, בכל עבודת ה', בלי גבולות.

ב. למעשה בכל יום אנו צריכים לניסי החשמונאים כדי לעבוד את הקב"ה כראוי, כי בבוקר אנו חלשים ועייפים, והיצר מפציר ומשכנע: "עוד חמש דקות..." והוא מסוגל לאיים: "אם אתה קם תקבל התקף לב..." הוא גם מנגן על המצפון: "כדאי לך לישן עוד קצת... בשביל להיות אח"כ עוד יותר עירני..." אבל מי שהוא במהלך של "מוסיף והולך" לשבור את הטבע, אזי מתקיים בו "נתת גיבורים ביד חלשים" שהיצר הגיבור עם תירוץיו נופלים תחתינו, ולמרות חולשתנו, אנו מתגברים כארי לעבודת ה' יתב'.

ואח"כ צריכים לעוד שבירת טבע, שיש לאדם הרגשה שהוא היחידי שקם מוקדם, וכולם עדיין ישנים, אם זה חברים בפנימיה, ואם זה המאחרים שעוד לא התעוררו, וצריך לחזק את עצמו שהוא הולך לעבודת ה', ולא משנה כמה זוכים לכך, אדרבה כך אמר רשב"י: "ראיתי בני עליה והם מועטים, ואם שניים הם אני ובני..."! ואז מתקיים בו "רבים ביד מעטים" שלמרות שהחשמונאים היו מעטים הם נצחו, וזה היסוד השני שצריך לדעת בכל בוקר תמיד.

וצריכים עוד לזכות לטהרה ולסלק הטומאה, כי בכל לילה יש מעין יציאת נשמה, ואז הגוף הנגוף משתלט בכל כוחו על האדם, שמטעם זה תיקנו לקרוא קר"ש שעל המטה להינצל מטומאות הלילה הרבות, וכשמתעוררים אומרים "אלוק נשמה שנתת בי טהורה היא" כי היא אינה מתלכלכת בחטאים ונשארת תמיד בזכותה, ואשרי מי שזוכה בכל ער"ש לכל הפחות ללכת למקוה לשמור על טהרתו, ואז מתקיים בו "טמאים ביד טהורים" ושובר את גבולות הטבע ששורצים רבים בו טומאות קשות, רח"ל.

ואז אפשר לגשת לעבודת התפלה מעומקא דליבא, ולקרוע שערי שמים על מנת לזכות לסיעתא דשמיא בכל עבודת יום ביומו, והיא עבודת הצדיקים, שעומדים לפני ה' ושופכים צקון לחשם, בהרגשה אמיתית ותחושה של "עומד לפני מלך", ואז מתקיים בו "רשעים ביד צדיקים".

אבל שיא השיאים כשאחרי התפילה הולכים מחיל אל חיל, וזוכים לעמול ולעסוק בתורה, ואז היצר מגיע עם שלל תירוץיו וליצנוניותיו, שאיך אפשר להסתדר היום עם משכורת זעומה של אברך נוכח יוקר המחייה, ועם כל ניסיונות הזמן, והצרכים השונים, והתכתובת החברתית, שהולכת ומתחברת לשלל מנעמי החיים המוצעים כיום. וכאן צריך עזות דקדו' להתעלם מכל הקריאות הללו, ולרוץ לבית המדרש בשטייגען נפלא ומתוק, ואז מתקיים בו "זודים ביד עוסקי תורתך", שהוא התכלית של שבירת הטבע, והנצחון על היונים הארורים שאינם סובלים זאת.

ג. בסולם הזה רואים ברור, שהדרגה הכי גבוהה ששייך בעוה"ז, לשבור את הטבע, ולנצח את היונים, הוא בחלק של עסק התורה, שנגד זה מתרבים הליצנויות מזמן לזמן ומדור לדור, ובכל פעם קמים עלינו מרעים ומשחיתים, מבפנים ומבחוץ, שתמהים מלגלים ומזלזלים, בפך שמן עולם התורה - הישיבות הקדושות! והכוללים הקדושים! אשר מעמידים את התורה בכלל ישראל באופן מופלא.

וידוע שפעולת הזד הוא ע"י ליצנות "זד יהיר ליץ שמו", שלוקח את המושגים הכי נעלים וגבוהים והופך אותם לדברים קלים וזולים, והאופן היחידי להלחם בזה הוא רק ע"י עסק התורה שמגלה את הרצינות של התורה, ורק ע"י עסק התורה כראוי מתחילים להבין מה מונח במילה של תורה, וכמה עומק וגישמאק יש בעמקי הסוגיות, ומי שלא טעם זאת, הרי זה כמו להסביר את המושג צבעים לעיוור מלידה, אבל כשטועמים טעם שטייגען הכל נמוג.

וה"מוסיף והולך" הכי גדול זה שמירת הקביעות, כי מי שעמד בקבלה או בקביעות חודשיים, הוא לא מתקרב למי שעמד חודשיים ויום, וחודשיים ויומיים וכו', ולכן כל יום נוסף של עמל בתורה שלשה סדרים, זה מוסיף והולך!

נושא הגיליון

'היכר במאפה חלבי'

לָא תִיכְלוּן בְּשַׁר בְּחֵלֶב

שאלה: האם חובה לעשות היכר בכל מאפה חלבי? האם צריך היכר במאפים הבאים - בורקס במילוי חלבי או בשרי, ורוגלך במילוי חלבי, עוגה חלבית, וופלים חלביים, גליליות חלבי, בלינצ'עס במילוי חלבי או בשרי?

1. בורקס ובלניצ'עס ממולא

הבורקס נפוץ מאד, בשל היותו זול, משיבוע ופשט להכנה, ומייצרים אותו במגוון מילויים וסוגים, בשרי, חלבי ופרווה, בארץ ישראל נקבע שאת החלבי עושים משולש או חצי עיגול וכדומה, ואת הפרווה והבשרי מרובע או מלבן. בשנים האחרונות, עם ריבוי סוגי המאפים והחידושים, התחילו לייצר גם מאפים עם מילוי חלבי שנראים כלפי חוץ רגילים בלי צורה מיוחדת, בהרבה מקומות בחו"ל בורקס חלבי ופרווה מיוצרים באופן זהה ואין הבדל ביניהם, וכן בפנייה כאן בארץ יודעים שפיצה משולשת היא רק חלבי, ובחו"ל יש מקומות שיש פיצה משולשת בשרי.

מאכל נוסף הדומה קצת לבורקס הוא הבלניצ'עס, ומצוי בארוחות ובאירועים, בסוגי מילויים שונים, פירה, פטריות, ירקות, כבד, גבינה, וכדומה, ומצוי בלינצ'עס פרוה/חלבי/בשרי, וברוב המקרים לא ניכר המילוי מבחוץ, וצריך לשאול מה הוא מכיל. ונשאלת השאלה האם חובה לעשות במאכלים אלו היכר?

יש תופעה חדשה, שמערבבים חלב בתוך הדפים של הבלניצ'ס ולא רק במילוי, והשאלה האם מותר באכילה או לא, בשלב הראשון כשמכינים את הדפים עדיין לא ניכר שזה חלבי, והרבה פעמים מכינים הרבה מאוד דפים ומכניסים למקפיא, ובערב שבועות מוציאים מהמקפיא ומכינים מילוי חלבי, והשאלה האם בשלב הביניים יש חשש שיבואו לאכול עם בשרי?

באופנים הבאים ודאי מותר; 1. עושה שינוי בצורה כגון בורקס חלבי משולש (שו"ע). 2. עושה כמות קטנה (שו"ע). 3. ניכר המילוי מבחוץ, כמבואר בדרכי משה (הקצר יורה דעה סימן צז) בפשטיד"א שניכר הבשר או החלב ולא צריך עוד היכר, או סימן של גבינה או עצמות. וכמבואר בערוך השולחן (יורה דעה סימן צז סעיף ה) בממולא בגבינה שניכר בחוץ שהוא חלבי. ובדור המלקטים (סימן צז סעיף א אות א) הביא הרבה מקורות לדין הזה שניכר מבחוץ מועיל להתייר מדברי הראשונים והאחרונים ופוסקי

לחמניה מזונות עם פתק 'חלבי'

בורקס 'חלבי' משולש / עגול להיכר

דבר העורך

מטבח כהלכה

תמצית ההלכות: בגיליון הקודם (מספר 379) הראשון בסדרת 'מטבח כהלכה', התבאר בארוכה סוגיית הגמ' לגבי איסור אפיית פת חלבית או בשרית, עם הוראות הפוסקים, האם יש חובת סימון בסופגניות חלביות או בשריות, לפני ואחרי האפיה.

הגיליון הנוכחי (מספר 380), מתמקד בבירור חובת סימון במאפים שונים, שנילושו עם חלב/בשר, או שהוסיפו בשר/חלב אחרי האפיה. הסוגיא והמקורות לגיליון מופיעים בהרחבה

בגיליון הקודם, ונביא בזאת את עיקרי המקורות והדינים, מה שנוגע לנושא של השבוע!

תקנת חכמים: מבואר בגמ' (פסחים דף ל. לו.), ונפסק ברמב"ם (מאכלות אסורות פרק ט הלכה כב), בטור ובשו"ע (יו"ד סימן צז סעיף א), תקנו חכמים שאסור לאפות פת חלבית או בשרית מחשש מכשול, ובדיעבד הפת נאסרת. וגם באופנים שהפת לא נאסרת, יש דין לעשות היכר לאחר האפיה, כדי שלא יבואו לידי מכשול.

לרוב הפוסקים, הגזירה נקבעה רק בפת ולא בשאר מאכלים, יש מוסיפים גם פת הבאה בכיסנין, ויש מוסיפים אף שאר מאכלים. נחלקו הפוסקים האם עירוב חלב לאחר האפיה אוסר את הפת או לא.

אופני היתר: מותר לאפות פת בחלב, אם בשעת האפיה קיים שינוי ניכר בפת לסימן, או אפילו בלי היכר אבל בכמות קטנה, לשו"ע כמות הנאכלת בפעם אחת, לרמ"א כמות הנאכלת ביום אחד, וכן אם הבשר או החלב ניכר בפת מבחוץ, מותר.

פת מתוקה: מותר לאפות פת מתוקה בשומן בשר/בחלב, כי לא גזרו בדבר שאין דרך לאוכלה עם גבינה, ולא חוששים שמא יאכל אחריו מאכל חלבי, כי אינו שכיה, ואינו יכול לבוא לאיסור דאורייתא, ויש אוסרים כשיש חשש מכשול שיאכל מיד לאחריו חלבי/בשרי.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

בלניצ'עס - ניכר מבחוץ / לא ניכר

זמננו, ללא חולק.

כשאין את תנאי ההיתר האמורים, עדיין שייך כמה סברות נוספות להתיר, כדלהלן:

אינו פת: לשיטות שאיסור פת בחלב נאמר רק בפת, שאר המאפים מותרים בלי שום סימן היכר. ורק למחמירים בפת הבאה בכיסנין שדינה כפת, יש חיוב לעשות היכר בבורקסים וכדומה, ובדיעבד נאסרים באכילה, אלא אם כן המילוי נראה מבחוץ, כפי שהתבאר למעלה. ובבלינצ'עס יש צד נוסף להקל, כי הוא מטוגן ואינו נחשב פת הבאה בכיסנין, אלא כמבושל שברכתו מזוונת, ויהיה מותר גם לשיטה שמחמירה בפת הבאה בכיסנין.

ממולא: בכל בורקס יש מילוי, והאוכל גם אם אינו רואה מה יש בו, הוא בוודאי מברר מה המילוי בבורקס, או יפתח ויראה, וידע אם הוא פרוה/חלבי/בשרי, וכפי שכתב להתיר **השדי חמד** (חלק ד אות סד בשר בחלב ס"ק ח) בשם **התפארת אדם** (סימן טז), שבמאפה ממולא אין חובת היכר, כיון שאפשר לפתוח ולראות מה המילוי. וכעין זה כתב **ביד יהודה** (סימן צז הארוך אות א), שבכל מקום שיש שני סוגים, מסתמא כל אדם שואל מה כל סוג כדי שידע מה לפניו, ולכן לא צריך לעשות היכר. ולדבריהם בכל מקום שיש כמה סוגי בורקסים ובלינצ'עס, סומכים שיבררו, וכך ידעו שזה פרוה/חלבי/בשרי.

2. הוראות במאפים חלבים

צריך היכר: לדעת הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (מסורת משה חלק ג עמוד קצא) במקום שרגילים לעשות עוגות פרווה, אסור לאפות עוגה חלבית בלי היכר, כמו לגבי פת. והסתפק הרב המגיה (הערה כה), האם התכון הג"ר משה לאסור עוגות ממש כמו בלחם, או דלמא הוא איסור אחר מחמת חשש מכשול, ולכן מועיל סימן אחר האפיה.

ממולא מועיל: לדעת הג"ר **צבי ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), מותר לייצר בורקס ובלינצ'עס עם מילוי חלבי/בשרי שלא נראה מבחוץ, ולא צריך היכר נוסף, כי מסתמא האוכל מברר מה המילוי, שהרי הוא מעוניין במילוי זה ולא במלוי אחר, ושונה מלחם שנילוש בחלב, שלא סומכים שישאלו על רכיבי הלחם, כי החלב שבעיסה הוא רק שינוי קטן במרכיבים. והוסיף, שמותר אפילו כאשר דפי הבלינצ'עס עצמם חלביות, כי לא רגילים לאכול אותם לבד בלי מילוי, וכעת נחשב כמו אמצע האפיה, ומבואר ביד יהודה (הקצר סימן צז ס"ק ד), שאין איסור בלישת הבצק כל זמן שיכול לעשות שינוי באפיה, וכאן אם יש מילוי חלבי, מסתמא יבררו מה המילוי, ונחשב שניכר, גם אם לא רואים מבחוץ, ורק צריך לציין שדפי הבלינצ'עס חלביות, שלא ישכח וימלא בהם בשר. אבל אם ימלא אותם במילוי פרוה הם יאסרו באכילה, כי אין שום היכר שדפי הבלינצ'עס חלביות.

ההיתר האמור שסומכים שאנשים ישאלו, שייך רק בסוגי מאפה שמצוי בהם חלבי ופרוה כמו בורקס ובלינצ'עס, אבל בסוגי מאפה שרובם פרוה ומיעוטם חלבי כמו ופלים ורוגלך, אין את ההיתר שישאלו כיון שרק מיעוטם חלבי. ומכל מקום יש בהם את ההיתר של מאפה מתוק שאין דרך לאכלו עם בשר, שלא גזרו בו חובת היכר. ועדיין יש דין כללי שצריך לעשות סימון 'חלבי', כדי שלא יבוא לאכלו אחרי סעודה בשרית, ודין זה אינו אוסר את המאכל.

ולדעת הג"ר **משה שטרנבוך שליט"א** (ארחות הבית פרק ז סעיף יח עמוד נה), אסור לאפות עוגה בשרית בלי לעשות היכר, כיון שהדרך לאכול עוגה עם קפה חלבי וכדומה, לעומת זאת עוגה חלבית לא צריך היכר כיון שאין הדרך לאוכלה עם בשר, ונכון להחמיר לכתחילה לעשות היכר, לחוש לשיטת המחמירים, לאסור גם באופן שעלול לאכול את החלבי, אחרי סעודה בשרית תוך 6 שעות.

ו**כתב בשו"ת נתיבות החכמה** (להג"ר אליהו סגל שליט"א בשר בחלב סימן ד), שמסברא נראה להכריע אחרי ליבון כל הסוגיא, שאסור להכין עלים בלינצ'עס חלבי, אפילו אם ממלאים אותם בחלב מיד, ונאסר באכילה אפילו בדיעבד. ומותר רק בשינוי צורה בשעת העשיה, או בכמות מועטת. ומותר להכין עלים פרוה שאין איסור בשעת עשיה, במילוי חלבי שניכר המילוי. והביא מה ששמע מהג"ר **מאיר סירוטה שליט"א** שאסור להכין עלים בלינצ'עס חלבי ולהכניס להקפאה, אולם מותר להכין עלים בלינצ'עס חלבי לשימוש מיד במילוי חלבי, כיון שלא נגמרה עדיין מלאכתו דומה כהיכר קודם האפיה.

לדעת הג"ר **יצחק יוסף שליט"א** (גיליון 'עין יצחק' מספר 114), מאכלים שאוכלים לפעמים עם בשר כגון בורקס ומאכלים מלוחים כמותו, צריך לסמן שהוא חלבי כמו שעושים בורקס משולש, שמא יאכל עם בשר, אבל מאפים מתוקים כמו עוגיות וסופגניות, שאין דרך לאוכלם עם בשר, אין חובת סימון, ורק כשאפשר בקלות עדיף לכתחילה להחמיר ולסמן 'חלבי' בשביל היכר.

ולדעת הג"ר **שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א** (שו"ת שבט הקהתי חלק ה סימן קכה, ומכתב בספר תורת אבי עמוד שפט), במאפים מתוקים, יש סוברים שלא צריך היכר כיון שאין דרך לאכלו עם בשר, וכיום השתנה המצב והדרך לאכלו עם בשר, ולכן צריך סימון חלבי, ומועיל סימון על האריזה כיון שהאריזה כבר מוכנה בשעת הייצור. אבל בפת לא מועיל סימון על האריזה.

יש לציין למה שכתב **בספר הלכות בשר בחלב** (להג"ר זאב הופשטער שליט"א פרק יד סעיף יח עמוד תרח), לאחר שהביא את מחלוקת הפוסקים, הסיק שקשה לסמוך על ההיתר הזה של ממולא לחוד, ולמעשה צריך שיהיה ניכר מבחוץ.

בנוסף יש לציין שקיים חשש פרקטי, כי פעמים רבות לא יבדוק לפני כן, ויסמוך על כך שהבורקס והבלינצ'עס הנפוץ הוא פרוה במילוי פירה תפוחי אדמה וכדומה ורק מיעוט הוא חלבי, ויניח שהוא פרוה ויאכלנו עם בשר בלי לברר את תוכנו.

3. לחם עם בצל חלבי

שאלה: אפה לחם בבית, והניח עליו חתיכות בצל שנחתכו בסכין חלבי/בשרי, ומבואר בהלכות בשר בחלב שהבצל נהיה חלבי/בשרי, כי הוא חריף ובלוע מהסכין מחמת דוחקא דסכינא, האם הלחם נאסר באכילה, כפת שנילושה בחלב, כשלא עשה היכר?

תשובה: מצינו בלחם שנגע בבשר, וצריך להדיחו או לגרדו, לדעת **הפרי מגדים** (סימן צא שפתי דעת ס"ק ד) לגבי לחם שנגע בבשר, שהפת צריכה הדחה או גרירה, הפת כולה נאסרת, וכתב **בדרכי תשובה** (סימן צז ס"ק ל) לגבי לחם שבלע כדי קליפה, שנחלקו הפוסקים האם הלחם כולו נאסר, או רק כשיעור קליפה נאסר.

ולגבי הלחם עם בצל, כשהסכין אינו בן יומו, יש שלושה צירופים להקל, אינו בן יומו, אינו חריף, נ"ט בר נ"ט. וכדלהלן. בדבר חריף, שיטת **המהר"ם** (המובא בט"ז סימן צז ס"ק א) שאינו בן יומו מותר. ועוד שבצל לשיטת **ריבנו יחיאל** (מובא בבית יוסף סימן צז) לא נחשב דבר חריף. ועוד שלשיטת **רש"י** (בלישנא קמא חולין דף קיב.) מקילים בדבר חריף שמותר נ"ט בר נ"ט. וכך מקילים **הפלאי והפרי מגדים**, ומדייקים כך בדעת **השו"ע** (סימן צז סעיף ג), וכן צירף לקולא הבית מאיר (סימן צז), וגם **הרמ"א** (סימן צה סעיף ב) שהחמיר, אבל לגבי פת בחלב שהגדירוהו הפוסקים (עיין יד יהודה סימן צז ס"ק ה) שהוא איסור קל, אפשר לצרפו להתיר.

לדעת הג"ר **ישעיהו רוטנברג שליט"א** (מה טובו אהליך יעקב

שהביאו פת חלבית עם פתק 'חלבי', והבחורים שפכו מים על הלחם משום שאסור לאכלו, והחזון איש היה ניחא דעתו מכך. וכאשר שאלו את החזון"א הרי הניחו על הלחם פתק עם המילה 'חלבי' השיב לו החזון"א האם גם הכשר כתוב על זה?!

היכר שישאר: ומבואר בספר **חמודי דניאל** (הלכות תערובות ב אות יח) שמועיל לחרוט סביב הלחם אותיות 'חלב', בתנאי שהכיתוב ישאר גם כשיתחיל לאכול מהלחם. ומסתפק מה הדין כשחרט על הלחם אחרי האפיה. ומשמע מדבריו שלא מועיל להצמיד פתק קטן שלא ניכר בכל הלחם. ומסיק שזה דלא כמו שכתב בספר **איסור והיתר** שלא מועיל לתקן ולמכור לגויים, משמע מדבריו שלא מועיל לכתוב פתק.

המקילים: כתב **בדרכי תשובה** (סימן צז ס"ק כא) בשם ספר **זר זהב** (על איסור והיתר הארוך כלל מ) להקל אם עשה סימן לפני האפיה, ולא דווקא שינוי במאפה עצמו. וכן מוכח **בבינת אדם** (כלל נא), שנוקט להקל אם עשה סימן בגוף הפת קודם האפיה. (וקשה סוותר מה שכתב בחכמת אדם הנ"ל). ויתכן שלפי שיטתם מותר גם כאשר הניח מדבקה 'חלבי' על הפת קודם האפיה.

לדעת **הג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל** (שו"ת אבן ישראל חלק ט סימן סז) מועיל לכתוב 'חלבי' על עוגה חלבית, ומוכח בדבריו שההיתר הוא גם בלחם חלבי, וכן אם רצה לכתוב לפני האפיה, אפילו שבפועל כותב רק אחרי האפיה, גם כן מועיל להתיר. והוסיף שבמאפה מתוק כמו עוגות וכדומה שאין דרך לאוכלם עם בשר בעיקרון לא צריך לעשות שום היכר, ואפילו לאחר האפיה לא צריך לעשות שום סימן במדבקות וכדומה, וכל שכן כאשר עושה סימון עם מדבקה בוודאי מועיל.

ולדעת **הג"ר יעקב ישעיה בלוי זצ"ל** (בהוראה לועד הכשרות בד"ץ העדה החרדית), יש להצמיד פתק 'חלבי' לפני האפיה, ובכך אין חשש איסור של פת חלבי. בפועל הבד"ץ מאשר לאפות פת חלבי עם מדבקה רק בלחמים המשונים בצורתם, כגון לחם שום שהוא דק מאוד, ולא בלחם שנראה רגיל כמו לחם אחר.

5. סימון על האריזה

לא מועיל בפת: ולגבי אופן שצריך היכר האם מועיל סימון על האריזה, לדעת **הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל** (מסורת משה חלק ג עמוד קצג) לא מועיל לכתוב על האריזה שהפת 'חלבי' שזה לא נחשב היכר.

וכעין זה כתב **הג"ר ישראל בעלסקי זצ"ל** (שלחן הלוי חלק א עמוד 17), שלפני 30 שנה רב מובהק אחד רצה להתיר מכח הכיתוב 'חלבי' על האריזה, שהרי אם מוציאים את המאכל מהאריזה הוא מתקלקל, אך למעשה ההיתר לא התקבל והוא התבטל מאליו, ולא מועיל לכתוב 'חלבי' על האריזה להתיר את המאפה, ומסתבר שלא התירו חז"ל רק בשינוי בגוף הפת, ולא בשינוי צדדי על האריזה בחוץ שבקל יכול להתבטל. וכל זה בפת ממש שעליה גזרו, אבל בעוגה מתוקה לא צריך לעשות שום היכר שלא גזרו עליה דין עיסה שנילושה בחלב.

מועיל בוופלים: לדעת **הג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א** (שו"ת שבט הקהתי חלק ה סימן קכח, ומכתב בספר תורת אבי עמוד שפט), וופלים חלביים שמצויין על האריזה 'חלבי', מועיל לחובת הסימון. כיון שהאריזה כבר מוכנה בשעת האפיה, ובצירוף ההיתר שכתבו הפוסקים במאפה מתוק שאין בו חובת סימון (למרות שבזמננו השתנה המציאות ואוכלים דברים מתוקים יחד עם בשר), ודווקא אם הכיתוב בולט מספיק על כל האריזה, ולא מידי קטן וכמבואר בגיליון מהרש"א.

בדברי הגרש"ק גרוס מפורש, שלגבי פת ממש צריך היכר קודם האפיה, ורק בוופלים וכדומה שמעיקר הדין אין דינם כפת, בזה מועיל ההיכר לאחר האפיה.

יב עמוד קל), הלחם מותר, כי גזרו רק כשהלחם עצמו חלבי, ולא כשהחלבי הוא דבר חיצוני על ידי בצל שנחתך בסכין חלבי, ורק צריך להודיע שלא לאכלו עם בשר שלא להכשיל את האוכלים.

ולדעת **הג"ר יצחק ברנדסדורפר שליט"א** (וישב יצחק עמוד עח) צריך להיזהר לא לעשות פת עם חתיכות בצל שנחתך בסכין בשרי, ובדיעבד אם עשה כן אסור לאכלו עם חלב, ולגבי ליאסר באכילה לחוד יעשה שאלת חכם, וקשה לאסור למעשה משני טעמים, ואם יוריד את הבצל אפילו בלא קילוף פת מסתבר שהפת מותרת באכילה, שכן הפת עצמה לא נהפכה לחלבי/בשרי.

ולדעת **הג"ר עמרם פריד שליט"א** (בהוראה להג"ר יוסף אביטבול שליט"א), כל המאכלים שלא רגילים לאכול עם בשר לא צריך היכר, ורק צריך לציין בצורה מודגשת בחנות במקום של החלבי, שלא יהיה תקלות. והאיסור של פת חלבי הוא רק בשעת האפיה, (עיינין סימן צא סעיף ג ובהפלאה שם). ומותר להניח על הפת בשעת אפיה, בצל שנחתך בסכין חלבי וטיגנו במחבת חלבי ללא חלב, ואין בזה איסור של פת חלבי.

המחמירים: לדעת **הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א** (במכתב לנכדו הג"ר חיים מלין שליט"א), לחם שמרח עליו חמאה, והניח עליו שום בחזקת חלבי נאסר באכילה ואין תיקון לפת, שמא יאכל עם בשר, כשאפה ליותר מיום אחד ובלי היכר. אך בדיעבד אם כבר אכלו, צריך לברך ברכת המזון, כמבואר **בהגהות רעק"א** (או"ח סימן קצו סעיף א), ו**בשו"ת חתם סופר** (יו"ד סימן קז). ודלא כדעת **הפמ"ג** (אשל אברהם סימן קסח ס"ק טז) שאין לברך ברכת המזון על פת שנילושה בחלב אפילו אכל כדי שביעה, כדין איסור דרבנן שנפסק **בשו"ע** (סימן קצו סעיף א), שאין מברכין עליו לא בתחילה ולא בסוף.

ולדעת **הג"ר יצחק יעקב פוקס שליט"א** (מחבר ספר 'הכשרות', בהוראה לרבני הילכתא), האיסור של פת חלבית שייכת גם בהנחת בצל שנחתך בסכין חלבי, שהרי הבצל בחזקת חלבי, ושייך בו האיסור של פת חלב.

רק בן יומו: לדעת **הג"ר צבי ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), אם הסכין החלבי שאיתו חתכו את הבצל היה בן יומו שנגע בחלב ביממה האחרונה, הפת נאסרת באכילה, שהרי הבצל אסור באכילה, ואם נתיר את הפת, קיים חשש שהוא יאכל גם את הבצל. אבל אם יסיר את הבצל הפת מותרת, למרות שנכנס טעם הבצל בפת, מכל מקום טעם החלב שבלוע בבצל לא נכנס לפת. ובאופן שהסכין לא היה בן יומו, מעיקר הדין שייך להתיר משום שלושה צירופים להקל האמורים לעיל, ומכל מקום יש להימנע מכך, כי נחשב עדיין ספק.

4. להצמיד מדבקה 'חלבי'

שאלה: באפיית לחם חלבי, האם מועיל שיש עליו מדבקה 'חלבי' (ראה תמונה), מלפני האפיה או לאחריה?

המחמירים: בפשטות צריך היכר בלחם לפני האפיה, ובלעדיו הוא נאסר, ויש מקילים שמועיל היכר מיד אחרי האפיה. ונחלקו הפוסקים האם מספיק סימון מדבקה 'חלבי', או שצריך שינוי בפת עצמה.

לדעת **החכמת אדם** (כלל נ אות ה) מקילים בהיכר חיצוני רק בהפסד מרובה, ובצירוף התנאי שימכור לכל אחד קצת. משמע שבסתם צריך שינוי בלחם עצמו ולא מועיל סימן.

וכן לדעת **גיליון מהרש"א** (סימן צז ס"ק ב) צריך שינוי בלחם עצמו, ולא מועיל לחרוט עליו 'חלבי', שמא לא ישים לב לכיתוב. ומצדד, שההיתר המבואר **בשו"ת דת אש** (סוף סימן יב) שמועיל כיתוב 'חלבי', הוא דווקא באופן שהיה רק קצת חלב, והתיר בדרך 'ממה נפשך' כאשר יש סיבות נוספות להתיר.

מעשה שהיה (ארחות רבינו חלק ד עמוד כו), בישיבה גדולה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. תקנת חכמים: אסור לאפות פת בשרית או חלבית מחשש מכשול, והפת נאסרת. ומותר בכמות מועטת או בשינוי.
- ב. בורקס: תלוי בשיטות האם דינו כפת, וצריך לעשות שינוי (מלבן ומרובע = פרווה, משולש ועגול = חלבי), או כמות קטנה, או ניכר המילוי מבחוץ, ויש מתירים ממולא אפילו כשלא ניכר מבחוץ.
- ג. בלינצ'עס: לרוב השיטות מותר שאין דינו כפת כיון שאין לו תורתא דנהמא, ויש שהחמירו שדינו כפת, ולשיטתם דינו כבורקס ממולא.
- ד. עוגות: הרבה פוסקים מקילים במאפה מתוק שאין דינו כפת ורק צריך היכר שלא יבוא למכשול, ויש מחמירים שדינו כפת.
- ה. לחם עם בצל: אפה לחם כאשר על גביו בצל שנחתך בסכין חלבי בן יומו, יש מתירים שאין דינו כנילוש בחלב. ויש אוסרים באכילה כדין פת שנילוש בחלב, ומכל מקום מועיל תיקון על ידי הסרת הבצל. וכאשר הסכין אינו בן יומו יש יותר צירופים להתיר, ומכל מקום יש להמנע.
- ו. מדבקה: נחלקו האחרונים האם מועיל בפת סימן חיצוני, או שצריך דוקא שינוי בגוף הפת. נחלקו פוסקי זמננו האם מועיל מדבקה. כיתוב על האריזה לא מועיל בפת, ומועיל במאפה מתוק.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן

הזוכה בהגרלת גיליון 379 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הר"ר ישראל גולדברג שליט"א
כולל 'אפיקי מים' נוה יעקב

שאלה: מה הדין בפת פרווה, שהוחזקה לבשרי/חלבי?

האם הנחת פת פרווה על סיר בשרי/חלב מוציאו מחזקת פרווה (כל הפת, כדי קליפה), האם הנחת פת על השולחן בשעת אכילת בשרי/חלבי מוציאו מחזקתו, אם מוציאו מחזקת פרווה האם יש עליו חובת סימון ונאסר באכילה, והאם מועיל כעת סימון חיצוני לאחר האפיה. מקורות: שו"ע (יו"ד סימן פט סעיף ד, סימן צא סעיף ג, סימן קה סעיף ז); ש"ך (סימן קה ס"ק כג); שפתי דעת (סימן צא ס"ק ד); יד יהודה (סימן צא ס"ק ט); משנ"ב (סימן תנא ס"ק קיא); בדי השלחן (סימן צא ס"ק ז); הלכות בשר בחלב (פרק יד הלכה יט והלכה לג); והמראי מקומות מהגיליון הנוכחי.

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-5377085 שולוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש

לרפואת הג"ר חיים עזריה בן רבקה שליט"א
לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

עדכוני הלכה

טבילת כלים

לאחרונה מצוי בטיולים וכן אצל הילדים בחיידר ובנות בבית הספר בקבוקי שתיה קטנים מנירוסטה (בקבוקים אקולוגיים), ונמכר כיום בחנויות במגוון עיצובים וכיתובים שונים. חשוב לשים לב שאם לוקחים את הבקבוק לשימוש חוזר, צריך לטבול מעיקר הדין. המנהג להקל ולא לטבול אפילו בשימוש חוזר הוא רק בבקבוקי פלסטיק, כי סומכים על דעות הפוסקים שכלי פלסטיק אינם טעונים טבילה, אבל בבקבוק נירוסטה צריך לטבול. ולגבי ברכה, ראה גיליון עומק הפשט (מספר 211) בנושא 'ברכה על טבילת כלים'.

נושא הגיליון הבא:

'פת פרווה בחזקת בשרי/חלבי'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

לעילוי נשמת הגאון האדיר רבי חיים לייב הלוי ב"ר רפאל אלתר שמואלביץ זצוק"ל ראש ישיבת מיר בליטא, בשאנגחאי, ובארץ ישראל, נלב"ע ג' טבת תשל"ט ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח על ידי בני המשפחה

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בידורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פרשת ויגש~נדרים ס"א עד ס"ז ~ מבחן מס' 156

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס-בקופות נוספות-"לדעת"-מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

1. הנודר קונם יין שאני טועם יובל זה, עד מתי הוא נאסר?
 - א. עד שיגיע היובל.
 - ב. עד אחרי היובל.
 - ג. מחלוקת.
2. מה עונשו של מי שמשמש בכתרה של תורה?
 - א. משכח תלמודו.
 - ב. כל מיני גיהנום שולטים בו.
 - ג. נעקר מן העולם.
3. הנודר עד הקציר, לפי קציר איזה מקום הוא נאסר?
 - א. מקום הנדר.
 - ב. המקום שבו הוא נמצא בזמן הקציר.
 - ג. צריך להחמיר כמו ב' המקומות.
4. הנודר עד ראש חודש אדר ויש בשנה זו ב' אדרים, עד מתי הוא נאסר?
 - א. עד ר"ח אדר הראשון.
 - ב. עד ר"ח אשר השני.
 - ג. אם לא ידע שהשנה מעוברת עד ר"ח אדר הראשון, ואם ידע מחלוקת.
5. האומר קונם יין שאני טועם עד שיהא הפסח, עד מתי הוא נאסר?
 - א. עד שמגיע פסח.
 - ב. עד שיצא הפסח.
 - ג. עד אחרי ליל הסדר שאז שותים יין.
6. האם מתירים נדר ע"י פתח שהאדם נעשה עני?
 - א. כן.
 - ב. לא.
 - ג. מחלוקת.
7. האם פותחים בנולד כאשר הנודר הזכיר דבר זה בנדר?
 - א. כן.
 - ב. לא.
 - ג. מחלוקת.
8. האם פותחים במה שע"י הנדר יעבור על ואהבת לרעך כמוך, או על וחי אחיך עמך?
 - א. כן.
 - ב. לא.
 - ג. ואהבת לרעך כמוך כן, ווחי אחיך עמך לא.
9. המדיר את אשתו הנאה עד שתירק על פלוני, האם מועיל שתירק על בגדיו, ומדוע?
 - א. מועיל, כיון שזה נקרא לרוק עליו.
 - ב. באדם חשוב מועיל, מפני שכוונתו שתזלזל בו וזה זלזול.
 - ג. אף באדם חשוב לא מועיל, דכוונתו שתירק על גופו ממש.
10. נערה המאורסה שאביה הפר את הנדר ואח"כ הבעל קיים ונשאל על ההקמה, מה דין הנדר?
 - א. הנדר בטל, דמה שהבעל נשאל על הנדר הוי כהפרה.
 - ב. אם הבעל מיפר אחרי השאלה מופר הנדר.
 - ג. אף אם הבעל היפר אין הנדר בטל.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. הנודר עד הפסח או עד הקציר, עד מתי הוא נאסר?
 - א. עד שיגיע אותו זמן.
 - ב. עד שישתיים אותו זמן.
 - ג. בדבר שזמנו קבוע אסור עד שיצא, ובדבר שאין זמנו קבוע אסור עד שיגיע.
2. האוסר אביו ואמו בהנאתו, האם מה שזה אינו לכבודם נחשב פתח לנדר?
 - א. כן.
 - ב. לא.
 - ג. מחלוקת.
3. האומר קונם שאני נושא את פלונית שהיא כעורה, ונמצא שהיתה נאה, מה דינו?
 - א. מותר בה מפני שהנדר טעות.
 - ב. ביי"ד מתירים לו את הנדר ע"י פתח.
 - ג. תלוי במחלוקת אם פותחים בנולד.
4. איזה פסוק בהפרת נדרים מדבר על נערה המאורסה?
 - א. ואשה כי תדור נדר וכו'.
 - ב. ואם היו תהיה לאיש וכו'.
 - ג. ואם בית אשה נדרה.

רשות - המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים והתירם חכם אח"כ, האם חלים הקידושים?
 א. כן.
 ב. לא.
 ג. מקודשת מספק.

הגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לבחירה:

משנה ברורה
מתחילת סימן פ"א עד סוף סימן פ"ד

- ילד בן שבע, באיזה אופן צריך להתרחק מצואתו בזמן קריאת שמע ותפילה?**
א' אם ידוע שהוא יכול לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס.
ב' אם ידוע שהוא אכל כזית דגן בכדי אכילת פרס.
ג' בכל אופן.
- מי שקרא קריאת שמע במקום שהיה מקום לחשוש שיש שם צואה, מתי להלכה צריך לחזור?**
א' אם היה בתוך ד' אמות לצואה או לריח.
ב' אם הצואה היתה לפניו צריך לחזור אפילו מחוץ לד' אמות מקום שכלה הרית.
ג' בכל אופן אין צריך לחזור.
- מי רגלים שנבלעו בבגד, באיזה אופן אסור לקרוא קריאת שמע כנגדם?**
א' אם נבלעו בבגד מותר אפילו כשהוא רטוב.
ב' בטופח ע"מ להטפוח אסור, והשו"ע אסר כל זמן שמרטיבים את היד.
ג' אפילו בנתייבשו אסור עד שישפוך עליהם מים.
- כנגד איזה מחיצת בית הכסא אסור לקרוא קריאת שמע או לברך?**
א' דווקא מחיצה המשמשת רק לבית הכסא.
ב' גם במחיצה של בית ויש סמוך למחיצה בית הכסא.
ג' אם המחצה מגיעה עד הקרקע וגבוהה י' טפחים מותר בכל אופן.
- מקום שזימנוהו לבית הכסא ולא השתמשו בו, האם מותר לקרוא שם קריאת שמע?**
א' מותר.
ב' בתוכו אסור וכנגדו מותר, ויש מחמירים בתוך ד' אמות.
ג' גם כנגדו אסור.
- היכן אסור לברך בבית המרחץ?**
א' רק בחדר הפנימי שכולם שם ערומים.
ב' גם בחדר האמצעי שחלק לבושים וחלק ערומים, ויש מקילים אם עכשיו אין שם ערומים.
ג' גם בחדר החיצוני שכולם שם לבושים.
- היכן אסור לשאול בשלום בבית המרחץ?**
א' רק בחדר הפנימי שכולם שם ערומים.
ב' גם בחדר האמצעי שחלק לבושים וחלק ערומים.
ג' גם בחדר החיצוני שכולם שם לבושים.

שמירת הלשון
שער התורה פרק ז' "וביותר מזה" עד "זעתה נתבונן"

- מה חייב האדם ללמד את בנו בשכר, אם יש לו?**
א' רק מקרא.
ב' עד שידע משנה וגמרא הלכות ואגדות.
ג' אינו חייב להוציא ממון, אבל אם הוציא יקבל הממון שהוציא.
- אלו דברים מזכיר רבינו שהם דאורייתא במצוות קריאת שמע?**
א' לקבל עול מלכות שמים, להשמיע לאזניו ולדקדק באותיותיה, ולקוראה בזמנה.
ב' לקוראה בזמנה ולכוין לשם מצוה.
ג' לקוראה בגוף ובמקום נקי, ולקוראה בברכותיה בזמנה.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה
2311 כ"ו אלול

כתב רבינו (שמירת הלשון שער התורה פרק ז') שבמצוות קריאת שמע צריך לקבל על עצמו עול מלכות שמים כדון, ולהשמיע לאזניו ולדקדק באותיותיה ולקוראה בזמנה, שכל זה הוא דינא דאורייתא. והנה בענין להשמיע לאזניו המ"ב (סימן ס"ב סק"ד) מביא מחלוקת אם זה דאורייתא, וגם בענין הדקדוק באותיותיה צ"ע מנ"ל שזה דאורייתא, ואולי כוונתו שצריך לדקדק להזכיר את כל התיבות והאותיות, שזה מעכב בדיעבד, ואין כוונתו לדקדק לתת רווח בין הדבקים וכדומה, ועיין במ"ב סימן ס"ב סק"א, וצ"ע. גם מש"כ שצריך מדאורייתא לקבל על עצמו עול מלכות שמים, צ"ע שאף שהכונה מעכבת בפסוק ראשון, מ"מ לכאורה מספיק לכוין פירוש המילות, ומנלן שזה דאורייתא לקבל עול מלכות שמים, ועיין בזה במ"ב סימן ס"ב סק"א. וע"ע במבחן הבא.

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) על פרשיות השבוע, ש"ק ומועדים, סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה
בטל 03-6171132
כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים
בטל 0733-718-246

ניתן לעשות את המכתמים:
בטל: 0737-289-669 ☒ בעמדות נדרים פלוס' (לדעת)
במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמכתמים:
במייל: 7692282@gmail.com ☒ בפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל: 0737-289-669 4 מטרחה

מבחן 14 פ. ויגש

חפץ חיים
הלכות רכילות כלל ג' סעיף ב' - כלל ו' סוף סעיף ב'
אהבת חסד
מתחילת חלק ג' - פרק ג' "ומצות ביקור" (ללא ההגהה)

חפץ חיים

אם ראובן דיבר על שמעון בפני לוי, ולי סיפר זאת לשמעון, האם מותר לשמעון לומר לראובן למה דיברת עלי בפני לוי?
א' מותר.
ב' אם על ידי זה ראובן יבין מי סיפר לו אסור.
ג' בכל אופן אסור.

האם מותר לספר רכילות לאדם שאינו שייך לענין?
א' מותר, מפני שמעמידים את השומע בחזקת כשרות שלא יעביר הלאה.
ב' אסור.
ג' לקרוביו ואוהביו של המדובר אסור אבל לאדם אחר מותר.

האם מותר לספר לאדם מה פלוני דיבר על בניו וקרוביו, ומדוע?
א' אסור, שמא הדבר ישמע לכן או לקרוב, אבל מצד השומע אין בזה רכילות.
ב' אסור, מפני שטבע האדם להצטער ממה שדיברו על בניו וקרוביו.
ג' מותר.

מי נהרג בגלל שקיבל רכילות?
א' דואג.
ב' נוב עיר הכהנים.
ג' שאול.

האם מותר לשמוע אן לקבל רכילות, כאשר הוא מבין שעל ידי זה הוא ידע איך להשמר מאותו אדם?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' לשמוע מותר ולקבל אסור.

אם ניכר שתבירו רוצה להזיק לו, האם מותר לחקור את הדבר?
א' אסור.
ב' מותר.
ג' מותר רק אם יודע שאחרים לא יבואו לדבר בגנותו.

האם מותר לקבל רכילות שסופרה בפרסום לפני כמה אנשים?
א' מותר, כיון שמסתבר מאד שהדבר נכון.
ב' מותר רק לחשוש לדברים אם זה נוגע לו להבא.
ג' אסור אפילו לחשוש לדברים.

אהבת חסד

מתי המכניס אורחים זוכה לבנים?
א' אם הוא מוחזק במצוה זו.
ב' בכל אופן זוכה לבנים.
ג' אם הוא מוחזק זוכה לבנים תלמידי חכמים, ואם אינו מוחזק זוכה לבנים מכניסי אורחים.

מה זכה מיכה בזכות שפיתו היתה מצויה לעוברי דרכים?
א' שהיה לו ממון ברווח כל חייו.
ב' לחזור בתשובה.
ג' שיש לו חלק לעולם הבא.

מה לומדים ממה שאברהם רץ לאורחים ושכנעם לבוא לביתו?
א' שכך צריך לנהוג כל אחד.
ב' שצריך לקיים הכנסת אורחים בכל יום.
ג' שצריך לחפש אורחים ולקבלם בחיבה יתירה.

האם החסד שעשה אברהם למלאכים נחשב כמחשבה טובה או כמעשה טוב?
א' רק מחשבה טובה, שהרי באמת לא היו נצרכים לזה.
ב' רק מעשה טוב, שהרי אברהם אבינו חשב שהם ערביים ויתכן שהם עובדי ע"ז.
ג' מחשבה טובה להיטיב לזולתו ומעשה טוב עם מלאכים קדושים.

אורח עני שלא מבקש אוכל, האם צריך לתת לו לאכול?
א' צריך.
ב' אין צריך, שאם הוא היה רעב הוא היה מבקש.
ג' אם ניכר שהוא רעב צריך, ואם לאו אין צריך.

האם מי שאין לו במה לכבד אורח כראוי לו צריך להכניס את האורח?
א' לא.
ב' כן.
ג' אם יש אחר שיכבדנו כראוי לא, ואם אין אחר צריך להכניסו.

מהיכן למדו חז"ל שהקב"ה מלביש ערומים?
א' מדכתיב "ויעש ד' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם".
ב' מדכתיב "ותתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש".
ג' מדכתיב "שמלתך לא בלתה מעליך וכו' זה ארבעים שנה".

עולם התורה
שאלה לעיונא מבית: עולמי לא עולמי

כתב רבינו (הלכות רכילות כלל ז' סעיף ד') שהמספר רכילות לנכרי עונו גדול הרבה יותר ממספר לישראל. ובהגהה שם כתב פירוש דווקא בשקר בעלילה, אבל באמת שרי כמו בישראל, כי כן ציוותה לנו התורה "צדק צדק תרדוף". ויש לעורר השלכה זו מחודשת, שהרי אין איסור באונאת נכרי, וכל זמן שאינו מזיקו בידים מנלן שיש בזה איסור. ובספר חפץ חיים שע"י אגודת 'נוצרי לשון' שהגהה זו נכתבה מחשש מהצנזורה, כאשר יראה הרואה שאין רמז בפסוק "צדק צדק תרדוף" לדבר זה. (זה נוגע גם לענין ההלשין לשלטונות על בניה לא חוקית וכדומה, ששייך להכנס ע"י לכלל מוסר).

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 221

פרשת ויגש

תשפ"ג

- ♦ **עצות לחולה שיש לו יארציט בתענית וחפץ לשמש כש"ץ** ♦ הרב אברהם זנגר
- ♦ **אמירת י"ג מידות בקריאת 'ויחל' כשיש מנין מצומצם** ♦ הרב זאב פראנק
- ♦ **בישל לחולה שיש בו סכנה אם מותר בהנאה לחולה שאב"ס** ♦ הרב אליסף פרלמן
- ♦ **דין תדיר קודם בב' מצוות שונות ובעובדא דהגר"ח מבריסק** ♦ הרב שמואל דרזי

הרב אברהם זנגר

עצות לחולה שיש לו יארציט בתענית וחפץ לשמש כש"ץ ולעלות לתורה

הוי עובדא בחולה סוכר שאינו יכול להתענות בתענית ציבור, והנה בעשרה בטבת יש לו יארציט של אביו ונפשו נגומה עליו שאינו יכול לשמש כש"ץ בשחרית ומנחה ולעלות לתורה כמבואר בש"ע ומשנ"ב (סי' תקס"ו סעי' ה-ו) דמי שאינו מתענה בתענית ציבור אינו יכול לשמש כש"ץ (לפי שאינו יכול לומר ענו) ולעלות לתורה.

האוכל פחות מכשיעור בתענית ציבור נחשב מתענה ועובר רק על איסור חצי שיעור

ומצאנו לו עצה, שיאכל וישתה פחות פחות מכשיעור בהפסק זמן כדי אכילת פרס במשך כל היום (כמו ביוה"כ) ואז יוכל לשמש כש"ץ ולעלות לתורה, והוא ע"פ מה שכתבו האחרונים דמי שאכל פחות מכשיעור בתענית ציבור יוכל לומר ענו ולעלות לתורה, וטעמם דבכה"ג נחשב מתענה כמבואר בש"ע (סי' תקס"ח ס"א) ומשנ"ב (ס"ק גה) דמי שנדר להתענות ואכל פחות פחות מכשיעור לא איבד תעניתו ויכול לומר ענו, ובש"ת ריב"ש (סי' רפ"ז) כתב דאפי' אם עשה כן במזיד פעמים רבות לא איבד תעניתו, דמ"מ מתענה הוא אלא שעשה איסור שאכל חצי שיעור במזיד ועבר על איסור חצי שיעור, דגם באיסורים דרבנן יש איסור חצי שיעור, דכל דתקון רבנן כעין דאור' תקון, עכ"ד. וביאור דבריו נראה דשם תענית תלוי דוקא בשיעור, דבפחות מכשיעור לא מייבא דעתיה ועדיין מעונה הוא כמבואר במשנ"ב (סי' תר"ב ס"א), והא דאסור לאכול פחות מכשיעור הוא רק משום איסור חצי שיעור [ועי' אחיעזר (ח"ב סוסי' כ"א) מש"כ עפ"ז], ועל כן אם אכל פחות פחות מכשיעור קיים את נדרו, אלא שעבר על איסור חצי שיעור, אבל זה איסור נפרד ואינו מעכב בקיום הנדר. ומטעם זה כתב בש"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' ק) דמי שאכל בתענית במזיד פחות מכשיעור אינו לוקה מכת מרדות, דאין לוקין על איסור חצי שיעור.

ומטעם זה כתב בש"ת מרחשת (ח"א סי' י"ד סק"ד) דכשהיה חולה בת"ב אכל פחות פחות מכשיעור כדי שלא יפסיד המצוה של תענית שהיא מדברי קבלה, ואכילת פחות פחות מכשיעור אינה מפסידה את המצוה, כי עצם מצות תענית היא רק להמנע מאכילת כשיעור, ופחות מכשיעור אסור רק משום הדין הכללי דחצי שיעור אסור מן התורה, וכיון שהוא חולה לא שייך אצלו איסור זה. [וכע"ז כתב בביאור הלכה (סי' תקנ"ד ס"ו) לגבי מגיפת החולירע

¹ ש"ת מהר"ם שיק (א"ח סי' ר"צ) מרחשת (ח"א סי' י"ד) הליכות שלמה (תפלה פ"ב סט"ז) בשם הגרש"ז א זצ"ל, מנשים באהל (עמ' קמ"ז) בשם הגריש"א זצ"ל, תורת היולדת (פמ"ח הערה כ') לענין אמירת ענו, ועוד,

בת"ב שיאכלו פחות פחות מכשיעור ויקיימו בזה התענית]. ושו"ר להגרש"ז א זצ"ל שכתב עצה זו לחולה בתענית ציבור שיאכל פחות פחות מכשיעור אם הוא חפץ לעלות לתורה (מובא בספר נשמת אברהם סי' תקנ"ט ס"ד), וכ"כ בספר נטעי גבריא (הל' בין המצרים פ"ב ס"ב) עצה זו כדי שיוכל לשמש כש"ץ.

בענין השמועה בשם הגר"ח והחזו"א דחולה שהתענה לא קיים שום מצוה

אמנם ידוע בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל שאמר דהא דחולה פטור מתענית אי"ז משום שהוא אנוס אלא משום דחז"ל לא תקנו כלל מצות תענית על חולה וכל הש"ע (סי' תקנ"ד ס"ו) 'במקום חולי לא גזרו רבנן, ועל כן אף אם יתענה לא קיים שום מצוה, דלא חל ע"ז שם תענית (הובא במועדים וזמנים ח"ה סוסי' של"ב ובספר אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' כ"ב). ובספר הליכות הגר"ח (עמ' פ"ד) הובא המעשה בזה"ל; 'אחד מאנשי בית הגר"ח נכנס לפניו באחד הצומות ואמר לו הגר"ח שיאכל, והלה הפריז באומרו למה לו לרבינו לאומרו אחרי שידע שלא אשמע לו לאכול, והשיב לו וכו' דע לך כי בט' באב אי אתה צם ואינך אלא כמי שאינו אוכל סתם באיזה יום, דכיון שאמרו בש"ע דבמקום חולי לא גזרו רבנן א"כ הרי אין עליך תענית והרי אתה צם סתם יום' עכ"ל.

וכע"ז מובא בספר מעשה איש (ח"א עמ' ר"ג) בשם החזו"א בזה"ל; 'אחד סבל מאולקוס ולאחר שהחלים שאל אם לצום בתשעה באב, אמר לו רבינו לאו, ושוב שאל הרי חש אני עתה בטוב, ואמר רבינו: חז"ל לא חייבו אותך לצום ואף אם תצום הרי זו תענית יחיד ולא תענית ציבור, אתה יכול לקבל עליך תענית בי"א'...

ובספר שיעורי שלמי תודה (בין המצרים עמ' כ"ב) הוסיף ששמע בשם הגר"ח דחולה שהתענה אינו יכול לומר ענו ולעלות לתורה כיון שאין ע"ז דין תענית, וזה דלא כד' המהר"ם שיק (א"ח סי' ר"צ) וכן המרחשת והגרש"ז א הנ"ל.

אולם שמעתי ממ"ח שליט"א בשם גיסו הגאון רבי אפרים זלזניק זצ"ל ששמע מהגר"ז זצ"ל דלא אמר הגר"ח כן אלא להפיס דעתו של חולה, ובודאי גם חולה שמתענה יש ע"ז שם תענית, ואמנם אי"ז בגדר אנוס אלא פטרוהו חז"ל מהתענית ולכן אין שום צורך לצמצם באכילה, אך מ"מ אם התענה קיים מצות תענית.

חולה המתענה מקיים מצוה כמ"ע שהז"ג בנשים

וכן נראה מדברי הרמ"א (סי' תקנ"ד ס"ו) שכתב לענין ת"ב דגם מי שפטור מהתענית יכול להחמיר ולהתענות כל זמן שאין לו צער גדול ע"ש, [ואפשר דהוי כעין מ"ע שהז"ג בנשים דאף דפטורות מ"מ יש להם קיום מצוה לדעת הרבה ראשונים].

וזה דלא כמש"כ בספר שבת שבתון (עמ' רמ"א) בשם הגריש"א זצ"ל דאם אוכל פחות מכשיעור במשך כל היום עד שכמעט אינו מרגיש את העינוי אינו עולה לתורה.

לקבל על עצמו תענית יחיד רק לענין אכילה כשיעור

אמנם מי שחושש לד' הגר"ח והחזו"א הנ"ל, נראה להציע עצה זו באופן, שיקבל על עצמו מבע"י תענית יחיד להתענות מאכילת כשיעור ולא מאכילת פחות פחות מכשיעור, [ובזה אין היתר מדין חולה שאין בו סכנה כיון שקיבל עליו להדיא], ובכה"ג בודאי יש עליו שם תענית ויוכל לשמש כש"ץ ולעלות לתורה.

אמירת עננו ועליה לתורה בתענית יחיד

והנה בביה"ל (סי' תקס"ו ט"ב) הביא בשם השערי אפרים דבתענית מיתת צדיקים בז' באדר או תענית בכורות בערב פסח או תענית שושבי"ם וכי"ב אמילו אם יש עשרה מתענין אין קוראין ויחל, [וה"ה דאין אומר הש"ץ עננו כברכה בפנ"ע כמבואר בשו"ע שם דדין ויחל ועננו תלויים זב"ז], ולפ"ז יל"ע אם יועיל בניד"ד שיקבל ע"ע תענית יחיד.

אולם נראה דבניד"ד אין חסרון, דשם הטעם הוא משום דלא חשיבי ציבור המתענים אלא כיחידים כיון שלא קבעוה על צרה שבאה על הציבור וכן משום שאין כולם מתענים בו (ע"ש בב"י), אבל בניד"ד שהוא תענית ציבור קבעוה וכל הציבור מתענים בו וגם חולה זה קיבל על עצמו התענית מחמת שהוא תענית ציבור, מסתבר דיכול לומר עננו כברכה בפנ"ע. וצ"ע עוד בזה.

נשבע שלא לאכול כזית אם יש איסור חצי שיעור על חצי כזית

אלא דלא ברירא אם שייך קבלת תענית ע"מ לאכול פחות מכשיעור, דהנה בערו"ל (יבמות קכ"א:) נקט בפשיטות דשייך קבלת תענית כה"ג, והביאור בזה עפ"ד הריב"ש שהבאנו לעיל דעיקר שם תענית הוא על אכילה כשיעור, וכשאוכל פחות מכשיעור עדיין חשיב מעונה.²

אולם האחייעזר (י"ד סוסי" כ"א) תמה עליו מה יועיל שיאמר להדיא דאינו מקבל על עצמו איסור חצי שיעור, והרי זהו איסור שהתורה אוסרת עליו, ולא שייך להתנות שלא יחול איסור זה, דהא אי"ז איסור של נדר או שבועה שחל מכח דבריו, אלא כל שאסר על עצמו כשיעור התורה אוסרתו בפחות מכשיעור מדין חצי שיעור אסור מן התורה. ונראה דמקורו של האחייעזר הוא מדברי הרמב"ם (פ"ד משבועות ה"א) שכתב דהנשבע שלא לאכול אסור לו לאכול חצי שיעור אבל אינו לוקה אא"כ אכל כזית לפי שאין אכילה פחותה מכזית (וכן פסק בשו"ע י"ד סי' רל"ח סעי' א-ט-י), וביארו הר"ן בשבועות (ט. מדפי הרי"ף) והריב"ש (שם) דאם אכל פחות מכזית לא עבר כלל על שבועתו, כי לא נשבע אלא על אכילה של תורה שהיא בשיעור כזית, אך מ"מ אסור מדין חצי שיעור אסור מן התורה, דטעם איסור חצי שיעור הוא משום דחזי לאיצטרופי (כמבואר בגמ' יומא ע"ד), וה"נ בשבועה חזי לאיצטרופי, דאם ימשיך לאכול וישלים לכשיעור יעבור על השבועה.

אכן באמת מצאנו כמה אחרונים שנקטו לדינא כחילוקו של הערוך לנר גם לגבי שבועה, דאם התנה להדיא שלא יחול עליו איסור בפחות מכשיעור לא חל עליו איסור אלא בכשיעור; עי' ש"ך (שם)

² הערו"ל יישב ע"פ דבריו תמיהת האחרונים איך גזרו מרדכי ואסתר תענית על אנשי שושן ג' ימים וג' לילות בט"ו ניסן (כמבואר במגילה טו. ויבמות קכ"א:) ואיך ביטלו מ"ע דאו' של אכילת מצה. ותי' דקיבלו עליהם תענית כמו יוה"כ פ ששיעורו בכותבת ושיעור אכילת מצה הוא בכזית, וא"כ י"ל דקיבלו עליהם תענית בכשיעור ע"מ לאכול פחות מכשיעור. [ובשו"ת בנין ציון החדשות (סי' קכ"א) וש"ת בית יצחק (אבה"ע ח"א סוסי" י"ב) יש עוד מו"מ בזה בין הערו"ל לחכ"א ע"ש].

והאחייעזר דחה דבריו וכתב ליישב עד"ז באופ"א, דקיבלו עליהם תענית בכותבת, אלא דאיסור חצי שיעור הנלמד מריבוי 'וכל חלב' אין בו אלא לאו ולא עשה ולכן מ"ע דמצה דוחה הלאו מדין עדל"ת, ורק בכשיעור אינו דוחה משום דנדר ושבועה יש בהם לאו ועשה 'כל היוצא מפיו יעשה' ולכן אין בהם דין עדל"ת כמש"כ החינוך מצוה ל', (ויש הרבה קושיות על דבריו, כגון מדברי התוס' קידושין לח. ואכמ"ל).

והחזו"א השיג על דברי הערו"ל והאחייעזר השגה עצומה, וכך מובא בספר מעשה איש (ח"א עמ' כ"ה); 'לעיתים קרובות משתעשעים היו הגר"ם חיים עוזר צ"ל והחזו"א איש צ"ל בפלפולא דאורייתא. באחת הפעמים הוזכרו דברי הגמ' שמרדכי ציוה להתענות אף ביו"ט ראשון של פסח ותמה היערות דבש היאך ביטל מ"ע דאו' של אכילת מצה בליל פסח. הגר"ח רצה ליישב שמכיון ואיסור אכילה ביוה"כ פ שיעורו

סקי"ב) דהמפרש להדיא בשבועתו שלא יאכל כזית מודה הרמב"ם דמותר לו לאכול חצי כזית, וכ"כ בשו"ת רדב"ז (ח"ה סי' אלף תרצ"ז), וכן נקט בפשיטות במחזיק ברכה (סי' תע"ה ע"ש בארוכה), והמל"מ (פ"ד משבועות ה"א ד"ה ויש) צידד דנחלקו בזה הראשונים וציין לשו"ת חוות יאיר (סי' ט"ו) שהאר"ך בזה, ושם כתב דלא יתכן לאסור זאת דא"כ יהא אסור לטלטל פחות מד"א ברה"ר מדאו' מדין חצי שיעור, דהא חזי לאיצטרופי, (ויש להוסיף דה"נ יהא אסור לאדם לצאת מעירו בשבת אפי' פסיעה אחת מדין חצי שיעור, דהא חזי לאיצטרופי אלפיים אמה), ובע"כ דכל היכא שהשיעור מפורש לא שייך בזה איסור חצי שיעור, וכ"כ החת"ס (שבת ע"ד) דכל שהשיעור מפורש לא שייך בזה איסור חצי שיעור. וכן בשו"ת ערוגת הבושם (א"ח סי' ק"פ) כתב כד' הערו"ל הנ"ל דיכול אדם לקבל על עצמו תענית בפחות מכשיעור עפ"ד הש"ך הנ"ל.

ובביאור ד' האחייעזר נראה לחלק דלא דמי דין קבלת תענית לד' הש"ך ודעימיה לגבי שבועה, דהנה האחרונים תמהו מסברא ע"ד הרדב"ז הש"ך והמל"מ כמו שתמה האחייעזר על דברי הערו"ל, מאי שנא אם הזכיר להדיא כזית או לא הזכיר להדיא, סו"ס כיון דאיסור חצי שיעור אינו מחמת נדרו אלא איסור חדש שהטילה עליו התורה מחמת דחזי לאיצטרופי כדביאר הר"ן שם, מה יועיל שמפרש להדיא שאינו רוצה להיאסר בזה, וכי יכול אדם להתנות שלא יחול עליו איסור התורה. [כן תמהו הבית מאיר (י"ד סי' רל"ח על הש"ך סקי"ב) אבני מילואים (שו"ת סי' י"ד ד"ה והנה נראה) ואמרי בינה (נדרים סי' ל')].

ובאוסף חידו"ת להגר"א קוטלר צ"ל (עמ' רמ"ה) כתב לבאר ד' הש"ך והמל"מ ע"פ הצד באחרונים דסברת חזי לאיצטרופי אינה סיבה אלא סימן, דכיון דכל משהו אסור ע"י צירוף, אזי הוא אסור גם בלא צירוף, וזה שייך רק היכא דשם האיסור הוא על כל משהו ומשהו אלא דיש דין שיעור, אבל היכא דשם האיסור הוא רק בצירוף הכל לא שייך בזה איסור חצי שיעור, ולכן כשהזכיר להדיא כזית נמצא דשם האיסור של השבועה הוא רק בצירוף כל הכזית, משא"כ כשאמר אכילה סתמא הרי נתכוין לאכילה של תורה דכל משהו יש עליו שם אכילה אלא דבעינין שיעור, ע"ש בכ"ד. וזה כוונת האחרונים דכל היכא שהשיעור מפורש לא שייך בזה איסור חצי שיעור, והיינו דאם השיעור מפורש הרי זה גדר בעצם האיסור ואי"ז דין שיעור בעלמא כמו איסור העברת ד"א ברה"ר ויצאה חוץ לתחום אלפיים אמה וכי"ב.

ולפ"ז נראה דלגבי קבלת תענית א"א לומר כן, דהא אינו יכול לקבל עליו תענית (לענין אמירת עננו וקריאת ויחל) אלא לפי גדר תענית שקבעו חז"ל, דהא אינו יכול לקבל על עצמו תענית מאכילת ב' כזיתים, דאי"ז תענית כלל, ומה שהוא יכול לקבל על עצמו תענית מאכילת כשיעור היינו משום דמקבל על עצמו שם תענית ע"פ התורה, והרי זה כנשבע שלא יאכל ואינו מפרש להדיא כזית, וממילא פשוט דיש בזה איסור חצי שיעור, ודלא כד' הערו"ל.

בעצת החמדת שלמה והגר"י מסלנט להתיר אכילת פחות מכשיעור ביוה"כ

ובענין זה, נראה לבאר עצת החמדת שלמה והגר"י מסלנט הנודעת להתיר אכילת פחות מכשיעור ביוה"כ, ע"פ דברי הגר"א קוטלר

בככותבת, ואילו מ"ע דמצה ניתן לקיים אף בכזית, א"כ אפשר לומר שמרדכי גזר תענית כעין דאו' ולפיכך י"ל שהמתענים יצאו ידי שניהם, אכלו שיעור כזית וקיימו מצות מצה, אבל לא אכלו ככותבת הגסה, ונמצא שהתענו (וזוהו תי' הערו"ל). אך החזו"א הקשה לו על כך מגמרא ערוכה במס' יבמות (קכ"א): 'אמר רבי מאיר מעשה באחד שנפל לים הגדול ועלה אחר ג' ימים, אמרו לו לר"מ אין מוזכרין מעשה נסים, ומקשה הגמ' מאי מעשה נסים אילימא דלא אכל ולא שתה והכתוב וצומו עלי וכו' שלשה ימים', ואם כדברי הגר"ח ע"י אין מובנת קושיית הגמ', שהרי מתעני צום אסתר אכלו כזית מצה (מהגר"ש גריינמן צ"ל) עכ"ל. והוא באמת פלא גדול, כי הערו"ל כתב את דבריו על הגמ' הנ"ל, וצ"ע ג'.

³ אכן הרדב"ז שם נקט דטעם איסור חצי שיעור בשבועה הוא משום דבשבועות ונדרים הלך אחר לשון בני אדם וכל הנשבע שלא יאכל דבר פלוני דעתו לאסור על עצמו כחומרת איסורי תורה, וכי היכי דבאיסור תורה חצי שיעור אסור מן התורה הכא נמי לא שנא, ולכן אם גילה דעתו להדיא דאינו אוסר עצמו בחצי שיעור אינו נאסר בזה. אולם האבנ"מ והאמרי בינה שם כתבו להוכיח מד' הר"ן דאי"ז הטעם, אלא הוא איסור חדש מן התורה מחמת האיסור הכללי של חצי שיעור ואין האיסור מחמת נדרו כלל, ולפ"ז הדק"ל.

על השבועה כלל מ"מ הוי איסור בפנ"ע משום גזירה דחזי לאצטרופי. והנה כל עיקר העצה הנ"ל מיוסדת על הצד דהוי גזירה והרחקה, ולכן אין לאסור מצד איסור חצי שיעור של יוה"כ כי לא חזי לאצטרופי בפועל שיעבור על איסור יוה"כ בכשיעור, וא"כ הוי תרתי דסתרי לומר דאינו עובר על איסור ח"ש, לא של יוה"כ ולא של שבועה.

אכן לפ"ד הגר"א קוטלר זצ"ל לק"מ, דגדר איסור ח"ש הוא, דכל היכא דחל איסור על כזית באופן שכל משהו מהכזית אסור ע"י צירוף, אזי נתחדש באיסור ח"ש דכל משהו אסור גם בלא צירוף, אבל בניד"ד דמחמת דין אאחע"א לא חל איסור על השיעור, לא שייך האיסור של חצי שיעור.⁴

תמצית הדברים

מי שאינו מתענה אינו יכול לשמש כש"ץ ולומר עננו וכן אינו יכול לעלות לתורה, וחולה שיש לו יארצייט בתענית ציבור וחפץ לשמש כש"ץ יש לו עצה עפ"מ שנקטו כמה אחרונים דאם יאכל פחות פחות מכשיעור נחשב מתענה ויכול לומר עננו ולעלות לתורה, אולם יש שמועה בשם הגר"ח והחזו"א שנקטו דכיון שלא גזרו חז"ל תענית על החולה, על כן אף אם יתענה לא חשיבא תענית כלל, וכתב בספר שלמי תודה ששמע בשם הגר"ח דלפ"ז לא יוכל לעלות לתורה אף אם יתענה, וכתבנו לדון דגם מי שחושש לזה יש להציע עצה שיקבל על עצמו תענית מאכילת כשיעור, ואף דהוי תענית יחיד לגביו מסתבר שיכול לעלות לתורה ולומר עננו כיון שמקבל ע"ע את התענית כדי להשתתף עם התענית של הציבור, אולם הבאנו שנחלקו הערו"ל והאחיעזר אם מי שקיבל ע"ע תענית מאכילת כשיעור מותר לו לאכול פחות מכשיעור, דד' האחיעזר דאסור מדין חצי שיעור אסור מה"ת, כמו מי שנשבע שלא דפסק השו"ע כד' הרמב"ם דאף דאין אכילה פחותה מכזית והשבועה היא רק על אכילת כזית, מ"מ אסור לו לאכול פחות מכזית מדין חצי שיעור אסור מה"ת, אלא דהש"ך ועוד אחרונים כתבו דאם נשבע להדיא שלא יאכל כזית מותר לו לאכול פחות מכזית, ועפ"ז כתב בשו"ת ערוגת הבשם דה"ה בניד"ד מותר לו לאכול פחות מכשיעור, אך הבאנו דברי הגר"א קוטלר בביאור ד' הש"ך, והעלינו עפ"ז דחלוק קבלת תענית משבועה, ובתענית היא אסור לו לאכול פחות מכשיעור כד' האחיעזר, וא"כ אין זו עצה נכונה בניד"ד.

הרב זאב פראנק

אמירת י"ג מידות בקריאת 'ויחל' כשיש מנין מצומצם

הנה יום שלישי בשבוע הבעל"ט יהיה עשרה בטבת, והוא תענית ציבור לקרות בתורה 'ויחל' בשחרית ובמנחה, והמנהג שבתוך הקריאה אומר כל הקהל שוב מחרון אפך וגו' וגם ה"ג מידות, כמו שנזכר במ"ב (תקס"ו סק"ג), ויש לעיין בכגון שיש מנין מצומצם של עשרה מתפללים, איך יאמרו ה"ג מידות, וכמו שיבואר בס"ד.

אמירת הי"ג מידות אם לשם קריאה היא או דרך תפילה ותחנונים

דז"ל המ"ב (שם): מה שהקהל אומרים שוב מחרון אפך דרך בקשה, וכן ד' ד' קל רחום וחונן וגו', העולה לתורה וכן החזן הקורא אין אומר אותן פסוקים עם הקהל, רק אח"כ כשסיימו הקהל אז קורא

ובעיקר עצת החמד"ש והגר"י מסלנט, פשוט דזהו רק אם נימא דהא דאין איסור חל על איסור היינו דלא חל כלל האיסור כמו שנקט הגרש"ש (נדרים סא.), ובקובץ הערות (סי' ל' סק"ז) ושיעורי הגרש"ש (שנדפסו בספר הזכרון להגר"ח שמואלביץ זצ"ל עמ' ת"ד) הוכיחו כן מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות, ובקה"י (מכות סו"ט) הוכיחו כן מד' הרשב"א, אבל לפ"ד הפמ"ג (יר"ד סי' ס"ב שפ"ד סק"א וסק"ג ובפתיחה לבב"ח סוד"ה עוד ובפתיחה להל' פסח ח"ב פ"א אות ט"ז ד"ה תשובה) שחידש דודאי עצם האיסור חל וכדחזינו בגמ' (יבמות לב:) דנפ"מ לקוברו בין רשעים גמורים ורק לענין העונש לא חל (או דאין עונש חל על עונש, עי' אבי עזרי שבועות פ"ה הט"ז ושיעורי ר' שמואל יבמות לב. אות רע"ג), וכן נקט החזו"א (אבה"ע סי' קל"ד לוף ל"ב ס"ק ט"ו ויר"ד סי' כ"ב סק"א), לפ"ז הא חזי לאצטרופי, ופשוט.

הנ"ל. ונעתיק מש"כ בליקוטי חמדת שלמה (נדפס בסוף החמדת שלמה ח"א) וז"ל; 'עוד זאת אכתוב מה ששמעתי ממנו בחליו בעת שהרופאים אמרו שלא יתענה ביוה"כ, אמר עצה נפלאה שיהיה היתר על פי דעה אחת לאכול חצי שיעור ביוה"כ, והוא עפ"י מש"כ ה"ן שבועות כב. דאף דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה מ"מ בשבועה אינו אסור רק בכזית, דאין דעתו רק על כזית ולא אמרינן בזה חזי לאצטרופי ע"ש, והנה קיי"ל אאחע"א זולת כולל או מוסיף, ואיסור חמור לא חשיב מוסיף לד' התוס' חולין קא. שדחו ד' רש"י, וא"כ משכח"ל שישבע בערב יו"כ קודם הלילה שלא יאכל וממילא כשיגיע ליל יוה"כ לא יחול איסור יו"כ על איסור שבועה הקדום, ואף דיוה"כ חמור מ"מ לא חשוב מוסיף לשיטת התוס' ה"ל, [ואין לומר דיהיה מוסיף שניתוסף לאנשים שלא נשבעו בערב יוה"כ ומיגו דחייל עלייהו יהיה חל על הנשבע, זה לא חשוב מוסיף כמ"ש הטעם המלך פ"ז מאיסו"ב ה"ח משום דלא ניתוסף אחפצא אלא הזמן הוא האיסור וכו' ואין לומר דיהיה כולל מצד איסור מלאכה מ"מ משכח"ל בנשבע שיהיה כיו"כ לכל דבר וכו'], וא"כ לפי הנחה זו מותר לאכול ביו"כ ח"ש כיון דליכא איסור יו"כ רק איסור שבועה, ובשבועה הא מותר ח"ש כדעה הנ"ל (היינו ד' הר"י), ואין לומר דכיון דליכא איסור שבועה בח"ש שוב חייל איסור יו"כ כדאמרינן מיתלא תלי וכו', זה אינו, דהא הטעם דח"ש אסור הוא משום דחזי לאיצטרופי והכא אם יצטרף לכזית לא יהיה אסור מצד יוה"כ דהא יהיה איסור שבועה וכו', והוא עצה עמוקה עכ"ל.

וכ"כ בהגהות מסגרת זהב על הקיצור שו"ע סי' קל"ג וז"ל; 'מעשה היה בימי הגאון ר' ישראל סלאנטר ז"ל בהיותו בוויילנא שהיה אז דבר חלירע ר"ל ביו"כ והזהירו הרופאים שלא להתענות ביו"כ וציוה הגאון הנ"ל שכל אחד ידור א"ע בנדר קודם יו"כ מכל מיני מאכל ואז כשיגיע יו"כ לא יחול איסור יו"כ על איסור נדר דאין אאחע"א, וכבר באו בויוכחים עמו כל גאוני דורו עכ"ל. וכ"כ בשו"ת ארץ צבי (רום סי' ו', תרל"ה) וז"ל; 'שמעתי עצה מחודדת ונאמנה בשם הגאון הג' ר' ישראל שליט"א נ"י עת היה הדבר ר"ל בוויילנא וציוו הרופאים אז שבלי יענו את נפשותם בצום הגדול והקדוש בעשור לחודש הזה, ואמר הגאון הג' הלז שיעשו תחבולה להינצל מאיסור יו"כ, דקודם יום כפיור יאסרו על עצמם אכילת הככר בכזית ושוב ממילא לא יחול איסור יו"כ, דאין איסור חל על איסור, ואיסור נדר ג"כ לא יחול עליו דלא אסר על עצמו כי אם בכזית אבל בפחות מכזית לא אסר עצמו עליו, מה אמרת כיון דאיסור נדר אינו על פחות מכזית שוב חייל יו"כ מטעם חצי שיעור, זה אינו, דהא דחצי שיעור אסור הוא מטעם חזי לאיצטרופי וכאן לא שייך זאת דאם יצטרף ויהי' כזית שלם לא חל איסור יו"כ, דאין איסור יו"כ חל על איסור נדר וכיון דלא שייך חזי לאיצטרופי עוד ממילא מותר חצי שיעור, וצד איסור נדר לא אסור דלא אסר על עצמו כי אם בכזית, עכ"ד ועצתו הנאמנה לעתות בצרה כזו ר"ל עכ"ל.

והנה בדברי החמדת שלמה הנ"ל מבואר דהעצה היא רק להדעות דאין איסור חצי שיעור בשבועה, אולם הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה סי' ל"א) כתב ששמע שהגר"י מסלנט אמר עצה זו גם לדין עפ"ד הש"ך הנ"ל דאם נשבע להדיא שלא יאכל כזית אין איסור חצי שיעור בחצי כזית, וכן משמע בדברי הארץ צבי הנ"ל, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' נ"ח) דלפ"ד הש"ך יש מקום לעצה זו לכ"ע.

והנה הגרש"א תמה על עיקר העצה (גם לד' הסוברים דאין איסור חצי שיעור בשבועה), דהא נחלקו האחרונים אם סברת חזי לאצטרופי הוא איסור עצמי או גזירה והרחקה מהאיסור של השיעור השלם, ונפ"מ באופן דלא חזי לאצטרופי כגון אם אכל חצי שיעור בסוף יוה"כ באופן שאינו יכול להספיק לאכול כשיעור, ובפשוטו בזה תלוי ג"כ פלוגתת הראשונים אם יש איסור חצי שיעור בשבועה, דאם הוא גזירה והרחקה יש לאסור גם בשבועה, דאף דאינו עובר

⁴ אמנם רבים כתבו ליישב באופן א, דיש צד אמצעי בגדר חצי לאצטרופי, דהוא איסור עצמי ולא משום גזירה והרחקה, אך מ"מ האיסור הוא רק באופן דיש חשיבות לחצי שיעור בכך דמשכח"ל דאכילה זו עצמה יכולה להיות חלק ממעשה איסור של שיעור שלם, ואכמ"ל. [עי' ספר אחי וראש (שער הלקט סי' ז) משברי ים (אאחע"א סי' מ') לאסור איסור (סי' ל"ז), וכן מבואר בדברי האחיעזר (שם) דאף אם דין חזי לאצטרופי הוא רק כשראו להצטרף בפועל מ"מ הוא איסור עצמי, ולכן כתב שם דלגבי שבועה ויוה"כ לא שייך כלל איסור זה, ואיסור חצי שיעור ביוה"כ הוא איסור חדש מריבוי 'וכל חלב' ע"ש בכ"ד, אכן בפרט זה לא ס"ל לזקני הגר"י ס' זצ"ל כדבריו, אלא ס"ל דגם ביוה"כ שייך איסור זה מדין חזי לאצטרופי, וגם ס"ל דרק זה הוא איסור חצי שיעור ואין ב' איסורים נפרדים באיסור חצי שיעור, ואכמ"ל].

דכיון שזה ענין הקדוש, שהש"ץ אומר והציבור שומעים ועונים אמר ואיש"ר, מיצטרפי כולהו לעשרה. וכן בקריאת התורה ונשיאת כפים דבעו עשרה משום דבר שבקדושה (כמש"כ המ"ב שם סק"ב), מה שעשרה שומעים הקריאה בתורה וברכת הכהן, בזה מתקיים דין דבר שבקדושה בעשרה, כיון שכך אופן קיום מצוות אלו.

ואינו דומה למה שדן הבה"ל על הש"ץ באמירת קדוש וברוך, שלא יאמרם לבדו אחר גמר עניית הציבור, כי שם אינו מצורת הקדושה שהש"ץ יחזור לומר קדוש וברוך אחר עניית הציבור, ולענין זה ה"ל כחד משאר הציבור, וממילא אם יאמרם לבדו אין לו צירוף ושייכות עם הציבור, וה"ל דבר שבקדושה בפחות מעשרה. [ולזה לא נסתפק בבה"ל אלא על הש"ץ באמירת הקדוש וברוך, אבל לגבי הציבור בעניינתם, ואפילו כשיש מנין מצומצם שצריך לצירוף כולם, והש"ץ ממתין מלומר הקדוש וברוך עד אחר אמירת הציבור, אין לדון מצד שאומרים הקדושה בפחות מעשרה, כי כך הוא ענין הקדושה, שהש"ץ אומר נקדש והציבור עונים קדוש, הש"ץ אומר לעומתם והציבור עונים ברוך, ונמצא גם הש"ץ בכלל מנין העשרה].

ומעתה גם לענין הסליחה 'אזכרה אלוקים ואהמיה' שאומר הש"ץ הי"ג מידות לבדו ואחריו הציבור, שמא "ל בהקדם מש"כ בביאור הגר"א (תקס"ה ס"ה) שצ"י המקור להא דאין היחיד רשאי לומר הי"ג מידות, מר"ה (ו"ז ב') מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור, אלמא בציבור הוא, והוא מתשובת הרשב"א שהביא הבית יוסף, ונילף מינה נמי דשייך ענין שליח ציבור באמירת הי"ג מידות, ושמה היינו בדרך זו שהש"ץ אומר תחילה לבדו והציבור עונים אחריו, וממילא דשפיר מיצטרפא עניית הציבור עם אמירת הש"ץ, ולא חשיב הש"ץ שאומרם ביחיד, כיון שענין אמירת הי"ג מידות נמסר גם באופן זה.

מנין מצומצם בעניית ברכו

והנה איתא במ"ב (ו"ז סק"ג) לענין עניית ברכו כשאינו עשרה עונים מלבד הש"ץ, דאפילו לא חזר הש"ץ לומר ברוך ד' המבורך לעולם ועד, מ"מ הקהל יצאו ידי חובתם, דלא גרע מאחד המתפלל או שישן שמצטרף לעשרה. ומשמע דכל שגם הש"ץ ענה, שפיר מצטרף לעשרה [ואפילו כבר יש מן העשרה שמתפלל או ישן באופן שאי אפשר לדון גם את הש"ץ כמתפלל או ישן].

ויקשה דהלא לעולם הש"ץ חוזר לומר ברוך ד' וכו' רק אחר עניית הקהל, ונמצא שבשעת עניית הקהל לא היו עשרה, ואיך מצטרף אליהם בעניינתו שלבסוף. רק לכאן' ביאורו כנ"ל, דכך היא צורת אמירת ברכו בעשרה, שהש"ץ קורא לציבור לברך את ד', ולאחר שעונים ברוך ד' וכו' כולל הש"ץ את עצמו בכלל המברכים ואומר גם הוא ברוך ד', וכל כהאי גוונא שפיר חשיב דבר שבקדושה הנאמר בעשרה.

ומ"מ יש ללמוד מדברי המ"ב, דלא סגי לן באמירת הש"ץ ברכו להשלים למנין עשרה, אע"פ שעניית הציבור ברוך ד' וכו' היא על קריאת הש"ץ ברכו, ולא דמי לקדוש שהש"ץ מן המנין מכח אמירת הקדוש שעליו עונים הציבור. ושמה טעמו, דדוקא בקדוש שהש"ץ אינו עונה אמן על דברי עצמו, על כרחין דצורת אמירתו בעשרה במה שהוא אומר והציבור עונים אחריו, אבל בברכו שסדר אמירת הברכו כך הוא, שאחר עניית הציבור ברוך ד' מצטרף אליהם גם הש"ץ לומר ברוך ד', ממילא צריך שיהו עשרה בעניית ברוך ד' וכו'.

אמירת ויעבור וכו' אם גם היא דבר שבקדושה

והנה באמירת הי"ג מידות דהויא דבר שבקדושה, יש לעיין כשואמרים קל מלך יושב על כסא רחמים וכו', שמתחילים הפסוק מויעבור ד' על פניו ויקרא, אם גם תיבות אלו מכלל הי"ג המידות להיות דבר שבקדושה, או שמא רק תיבות ד' ד' שמונים י"ג המידות עצמן. דמחד גיסא פשטיות לשון הרמ"א (תקס"ה ס"ה) 'וכן אין ליחיד לומר וכו' או ויעבור' מורה דויעבור בכלל, ומאידך גיסא הסברא נותנת דכיון שאמירת הי"ג מידות היא דרך תפילה ובקשת רחמים וכו'נ"ל, זה שייך בעצם הזכרת המידות של רחמים, ואמירת ויעבור הקדמה לדבר בעלמא היא.

ונפקא מינה לכמה עניינים: א] ביחיד שבא לומר הי"ג מידות, שצריך לאומרם בניגון וטעמים דרך קריאה בעלמא, כמבואר בש"ע (שם) ומ"ב (סק"ב), אם גם התיבות ויעבור וכו' ויקרא צריך לומר בטעמים דרך קריאה. ב] במי שמאריך בסליחות, ומצטרף לציבור באמירת הי"ג מידות באופן שמתחיל לאומרם כשהציבור עומדים לסיים [כעין שכתב בבה"ל (קכ"ה ד"ה אלא) לענין קדושה], אם סגי במה שיתחיל עם הציבור ויקרא וכו' ויעבור, או שצריך לומר עמהם תחילת הי"ג מידות עצמם. ג] לענין עמידה, דאמירת הי"ג מידות בעיא עמידה כשאר דברים שבקדושה (ו"ו ס"א בהג"ה), אם התיבות ויעבור וכו' ויקרא אפשר לומר במיושב. אמנם הנה באליה רבה (תקפ"א סק"י) הביא מקיצור של"ה, דטוב לעמוד כשואמרים

החזן עם העולה בתורה, ע"כ, ומקור הדברים בספר חסידים (סי' ר"ג), ומטעם שהקהל אומר אותו כעין תפילה, ומתכוונים ליבם בלשון בקשה, והחזן הקורא אינו רשאי לקרות בלשון בקשה, אלא כך עשה משה, והיאך היתה המעשה שמשה ביקש ומספר כל הענין.

ונמצא דאמירת הי"ג מידות שע"י הקהל לא דמיא כלל למה שהחזן והעולה חוזרים ואומרים הי"ג מידות, שאמירת החזן והעולה לשם קריאה, וכחלק מקריאת הפרשה וסיפור כל ענין המעשה, ואילו אמירת הקהל בדרך תפילה ובקשה, ולהכי אין רשאים החזן והעולה להפסיק בקריאת התורה ולהצטרף לקהל בבקשה שבהזכרת הי"ג מידות.

וכזה מצינו בספר שערי אפרים (שער י' ס"ה פתחי שערים אות ט'), שעמד במה שהקהל מתחילים ד' ד' קל רחום וחננו וגו' שהוא אמצע פסוק, והא ק"ל דכל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה, ויתחילו מויעבור ד' על פניו ויקרא, וכתב הטעם לפי שאין אומרים הי"ג מידות דרך קריאה, רק דרך בקשה ותחנונים, ולא שייך האיסור דכל פסוקא וכו'.

אמנם הנה בשו"ת בנין ציון (ח"א סי' ל"ו) נשאל לענין המנהג לומר בשעת הוצאת הס"ת הי"ג מידות ג' פעמים, דליתסר כענין האומר שמע שמע, ואחר אריכות דברים מסיק לחלק, דדוקא באומר דרך בקשה או שבח שייך חשד דשני רשויות, ולא בקורא פסוקים, וראיה ממה שקורים הפסוק שמע ישראל שני פעמים זה אחר זה לשנים מקרא, ואמירת הי"ג מידות אינה דרך תחינה, דא"כ ב"ט ליתסר, רק כקריאה בתורה, וממילא אין לחוש לכפילות. ולכאן' צ"ע מהמבואר בספר חסידים, שהי"ג מידות שאומרים הקהל בקריאת ויחל היינו בדרך תפילה ובקשה, ואמירת הי"ג מידות בשעת הוצאת הס"ת לכאן' דכוותה היא, ושוב יש מקום לאסור הכפילות משום שמע שמע.

במנין מצומצם נמצא שרק שמונה אומרים הי"ג מידות בדרך תפילה

והשתא בכגון שיש מנין מצומצם של עשרה מתפללים, יש לעיין איך יאמרו הקהל הי"ג מידות, דהא ק"ל בש"ע (תקס"ה ס"ה) שאין היחיד רשאי לומר הי"ג מידות דרך תפילה ובקשת רחמים, דדבר שבקדושה הם, אבל אם בא לאומרם דרך קריאה בעלמא אומרם, ע"כ, וכיון שהחזן והעולה אומרים הי"ג מידות בדרך קריאה בעלמא, ואין משתתפים כלל עם הקהל באמירתם דרך בקשה, נמצא שנותרו רק שמונה מתפללים שאומרים הי"ג מידות, והא דבר שבקדושה הוא דבעי עשרה.

ונהי דק"ל (נ"ה ס"ו) באחד המתפלל או שישן שמצטרף לעשרה לאמירת דבר שבקדושה, הא הכא שנים הם שאין אומרים כחדא עם הקהל - החזן והעולה, וכבר כתב המ"ב (שם סק"ב) דיש מחמירין ביותר מאחד, ולהך שיטתא מה נעשה באמירת הי"ג מידות שבקריאת ויחל כשהוא מנין מצומצם.

וכי תימא, דסו"ס הי"ג מידות נאמרים במעמד עשרה, ואין צריך שישתתפו כל העשרה באמירה גופה, רק כל שהדבר שבקדושה נאמר במעמד עשרה, שפיר דמי. זה נסתר לכאן' מדברי הבה"ל (קכ"ה ד"ה אלא) שנסתפק לענין הש"ץ באמירת הקדושה, דשמא חייב לומר הקדוש וברוך בשווה עם הציבור, כדי שלא יאמר דבר שבקדושה בפחות מעשרה, יעו"ש ע"ד, הרי דמה שאומר הקדוש וברוך במעמד עשרה לא מהני לן.

וכי תימא, דכיון שהתחילו קריאת התורה דוידחל בעשרה, שוב רשאים לומר הי"ג מידות גם בפחות מעשרה, וע"פ המבואר במ"ב (נ"ה סק"ו) שאם התחילו קריאת התורה בעשרה ויצאו מקצתן, גומרים הקריאה כולה. גם זה אינו, דזה שייך רק כלפי עצם הקריאה בתורה, דכיון שהתחילו בעשרה גומרים אותו הענין שכבר התחילו, אבל תפילת הקהל שבהזכרת הי"ג מידות מילתא באפי נפשה היא, ולא מענין הקריאה בתורה, ואיך יהיו רשאים להתחיל בה בפחות מעשרה, ושאלתי בזה לכמה ת"ח, אך לע"ע לא נמצא יישוב המניח את הדעת.

בסליחה 'אזכרה אלוקים ואהמיה' שהש"ץ אומר תחילה לבדו הי"ג מידות

עוד שמעתי להעיר כבע"ז, בסליחה 'אזכרה אלוקים ואהמיה' שאומרים בבית הראשון הי"ג מידות, והמנהג שהש"ץ אומר לבדו ושוב חוזר הציבור אחריו, וצ"ב דכיון ד"ג מידות דבר שבקדושה הוא, איך רשאי הש"ץ לאומרם ביחיד.

איברא, דהנה קדיש גם הוא מכלל דברים שבקדושה דבעו עשרה כדאיתא בש"ע (נ"ה ס"א), והרי הש"ץ אינו מוציא הציבור בכל נוסח הקדיש, רק אומרם לעצמו, ואיך חשיבא אמירתו בעשרה, ועל כרחין

גדרו הוא איסור הנאה, ודוקא היכא דגדרו הוא איסור אכילה יש לדמותו לעניני איסור אכילה שאסרום גם לחולה שאיב"ס ועיי"ש שהעלה לחלק בין גזירה שמא יעלה ויתלוש דהוי בגדר איסור הנאה בעלמא ולא איסור אכילה ויש להקל בו לחולה שאיב"ס ובין דין מוקצה שיש בו איסור אכילה חוץ מהדין איסור טלטול שלו.

ונמצא דמה שביאר רעק"א בגדר הספק לחלק בין איסורי שבת לשאר אכילה בכך שאיסורי שבת שאני דהמאכל בעצמותו מותר רק איסורא דיומא קגרים, נראה דלפי דברי האבי עזרי יתבאר זאת רק כטעם מדוע נאמר דרבנן לא אסרוהו בעצמותו באיסורי אכילה, אבל אין הכי נמי דלהצד דיש לאסור גם בהכי היינו משום דאחר דיומא קגרים לאסור הרי חכמים אסרוהו באיסור אכילה בעצמותו, וממילא דיש לאסור גם לחולה שאיב"ס כשאר איסורי אכילה דרבנן, מעתה יש לדון בהך איסורא וגזירה שגזרו שמאכל שנתבשל בשבת לחולה שיש בו סכנה אסור הוא לברי, האם הוא כאיסור הנאה בעלמא, ומותר לחולה שאיב"ס, או דילמא הוי כגדרי איסור אכילה, וממילא דיש לאסור באכילה גם לחולה שאיב"ס וכשאר איסורי מאכלות אסורות מדרבנן, וכמו שדן בזה דברי רעק"א.

[ד] והנה בעצם האיסור דאסור מאכל שנתבשל לחולה שיב"ס לבריא אטו שלא ירבה בשבילו, נראה לדון דאין בזה איסור חדש אלא דמאחר שמצינו דגם איסור שנתבשל בשבת הרי הוא אסור באכילה וממילא הרחיבו רבנן איסור זה ואסרו את המאכל שנתבשל בהיתר לחולה שיב"ס ודנו בו דין איסור אכילה כמו אילו היה מתבשל באיסור, דהא גזרינן בו אטו שמא ירבה בשבילו ויבשל באיסור דחשוב שאין איסור בדבר להרבות בשיעורין, וממילא אסרוהו גם כשלא עשה בו איסור וכיון דהכי לא יבא להרבות בשבילו כלל כיון דכל עיקר מאכל שנתבשל עבור חולה שיב"ס נאסר באכילה, [ומצאתי דכסברא זו צידד בשש"כ פרק מ' אות מה' בשם הגרש"ז].

ואשר יש לדון בגדר איסור מעשה שבת דהיינו דבר שנעשתה בו מלאכה בשבת דאסרו הנאתו בשבת, ויש לדון האם התם הוא בגדר איסור אכילה או איסור הנאה בעלמא, ולכאוי יש להוכיח דהתם הוא איסור אכילה ממש דהנה מבואר בב"ק דף ע"א דמעשה שבת מותר בהנאה וכך פסק המשנ"ב שי"ח ס"ק ד' וז"ל ומכל מקום מותר לו ליהנות מדמיה של המלאכה עכ"ל, והיינו שמותר לו למכרה וליהנות מהדמים, והרי מבואר דאין כאן אלא איסור אכילה, וא"כ לכאוי יש לדון בו דין איסורי אכילה כשאר מאכלות אסורות.

אכן יש לדחות ראייה זו דהנה מדברי הרמ"א שי"ח ס"א מתבאר דלא רק במבשל בשבת נאמר דין זה של איסור מעשה שבת אלא הוא הדין בשאר מלאכות שבת, ונמצא דשייך איסור זה גם באיסורים שאינם כלל איסורי אכילה, ולמשל מי שעבר על איסור בונה ובנה בית בשבת רח"ל הרי איסור מעשה שבת ליהנות באותו הבית, אלא דגם שם יהא הדין דלא נאסרו איסורי שבת בשאר הנאה ועל כן יהא מותר לו למכור את הבית וליהנות בדמיו, אך לגבי עיקר השימוש של מלאכת בונה יהא אסור בו, והיינו דהאיסור אינו דוקא באיסור אכילה.

ולכאוי עולה דגדר האיסור אע"ג דהוא אינו כאיסור הנאה כללי ממעשה שבת הא מיהת דהוא איסור הנאה מסוים לאותו ענין שכלפיו הוא המלאכת שבת שנעשה בו, ומעתה יש לדון דכיון דהוא אינו איסור מסוים של אכילה אלא שייך גם במלאכות שאין בהם ענין איסור אכילה כלל, א"כ גם כאשר האיסור ניתן לגבי מלאכת מבשל אשר האיסור הוא לענין אכילת הדבר שנתבשל, הא מיהת ד"ל כיון דלא נתייחד האיסור לענין אכילה הרי גדרו הוא כאיסור הנאה, ולא נעשה כאן גדר של מאכלות אסורות וממילא דלא נאסר זאת לחולה שאין בו סכנה אלא הוי כענין הנאה בעלמא מדרבנן שהותרה לחולה שאין בו סכנה.

ואי נימא הכי א"כ הדרינן לדין מאכל שנתבשל עבור חולה שיש בו סכנה ד"ל דהכי נמי אין האיסור אכילה שנאמר בו יותר חמור מאיסור אכילה שמצינו שאסרו בעיקר מעשה שבת דהיינו איסור הנאה ממלאכה שנעשתה בשבת, וכיון דאפילו במבשל בשבת לא אסרו איסור אכילה דלהוי כמאכלות אסורות א"כ הכי נמי האיסור להך בישול שנעשה בהיתר עבור חולה שיב"ס לא נאסר באיסור אכילה ממש, וכיון דהכי אין לאסור עבור חולה שאיב"ס לאותם השיטות שלא נאמרו איסור דרבנן לחולה שאיב"ס.

אכן יל"ע מה הדין במאכל שנתבשל עבור חולה שיב"ס בשבת ונאסר באכילה, האם מותר ליהנות בדמיו או הנאה דומיא דדמיו דהיינו הנאה צדדית שאינה מעיקר ענין המלאכה, כמו דאסור ליהנות בו בשבת באכילה עצמה, דלפי הנ"ל דאין זה חמור מאיסור מעשה שבת א"כ גם בכאן לא יהא בו איסור אלא לענין אכילה ממש ולא לענין דמיו, וכעת לא מצאתי מפורש מאי דינו לענין זה. [ה] ובעיקר הסברא יש מקום לומר לאו הכי, ולחלק בין איסור

סליחות, ועכ"פ יעמוד כשאומרים קל מלך יושב וכו' וי"ג מידות, וכ"כ במטה אפרים (שם ס"ח), הרי שכבר מתחילת נוסח הפתיחה קל מלך יושב וכו' יש לעמוד, ואכן כן נהגו הגרש"ז וז"ל אוערבוך (שלמי מועד פ"ז עמוד כ"ד) והגר"ש אלישיב (אשרי האיש פ"ג ס"ח) לעמוד מקל מלך יושב וכו'.

מסקנת הדברים

[א] מה שאומרים הקהל בקריאת ויחל ה"ג מידות הוא בדרך תפילה ובקשה, ולא דמיא לאמירת החזן והעולה שהיא לשם קריאה. [ב] ולזה צ"ע במנין מצוצמם אין יאמרו הקהל ה"ג מידות, דנמצא שרק שמונה אומרים אותם בדרך תפילה, והרי דבר שבקדושה הוא דבעי עשרה. [ג] ובסליחה 'אזכרה אלוקים ואהמיה' שהש"ץ אומר בתחילה ה"ג מידות לבדו, שמא י"ל שענין אמירת ה"ג מידות נמסר גם באופן של ציבור העונה לשליח ציבור, ומצטרפת עניית הציבור עם אמירת הש"ץ. [ד] במנין מצוצמם לאמירת ברכו, מה שחוזר הש"ץ ואומר ברוך ד' וכו' עולה למנין עשרה, אך לא מה שאמר ברכו. [ה] יש לעיין בתיבות ויעבור וכו' ויקרא, אם הם מכלל ה"ג מידות להיות דבר שבקדושה, ונפקא מינה ליחיד ולעמידה, אמנם בדברי הפוסקים נזכר לעמוד כבר מתחילת הפתיחה קל מלך יושב וכו'.

הרב אליסף פרלמן

בישל לחולה שיש בו סכנה אם מותר בהנאה לחולה שאין בו סכנה

[א] כתב השו"ע סי' שיח' ס"ב השוחט בשבת לחולה, בין שחלה מאתמול בין שחלה היום, מותר הבריא לאכול ממנו חי (בשבת); אבל המבשל, (או עשה שאר מלאכה), לחולה, אסור (בשבת) לבריא או לחולה שאין בו סכנה, דחיישינן שמא ירבה בשבילו עכ"ל ומקור הדברים הוא בגמ' חולין טו: ופסק כדברי רב דימי דמבשל בשבת לחולה שאין בו סכנה אסור לבריא שמא ירבה בשבילו, אלא שהוסיף השו"ע לאסור גם לחולה שאין בו סכנה והמקור לזה הוא מתשו' הרשב"א סי' תת"ד, וכמו שהביא בבית יוסף.

והנה בדין כל איסורי דרבנן בשבת האם מותרים לעשותם עבור חולה שאין בו סכנה, הביא בזה השו"ע בסי' שכ"ח ס"ז כמה שיטות, והשו"ע פסק כהשיטות דאין לעשות מלאכות דרבנן עבור חולה שאין בו סכנה, ולפי שיטתו מבואר שפיר הא דפסק גם כן הלא דאין להתיר באכילה לחולה שאין בו סכנה אחר שאסרוהו רבנן, ואשר יש לחקור להשיטות דלא ס"ל כהשו"ע ולא אסרו מלאכות דרבנן לחולה שאין בו סכנה, מה הדין בנידון דידן מאכל שנתבשל לחולה שיש בו סכנה יהא אסור גם לחולה שאין בו סכנה או דילמא רק לבריא יאסר אבל לחולה שאיב"ס יהא מותר כשאר איסורי שבת מדרבנן.

והנה נתבאר לעיל דמקור דברי השו"ע בענין זה הוא מתשו' הרשב"א, ולכאוי יש לפשוט מדברי הרשב"א דהנה הב"י בסי' שכ"ח הביא מתשו' הרשב"א ח"ג סי' רע"ב דס"ל דמותר לעשות איסור דרבנן לחולה שאין בו סכנה, ובכל אופן מבואר כאן בתשו' הרשב"א דאסור באכילה גם לחולה שאין בו סכנה אע"ג דהוא איסור דרבנן בלבד, ומבואר דאיסור זה הוא לכ"ע ולא תליא במחלו' השיטות בסי' שכ"ח, אכן הב"י הביא שם את דברי הרב המגיד דדעת הרשב"א הוא דאסור לעשות מלאכה דרבנן לחולה שאיב"ס, וא"כ ליכא ראייה מדברי הרשב"א וצ"ע [ובאגלי טל מלאכת טוחן נקט לעיקר דדעת הרשב"א דמותר, ולפ"ז איכא ראייה משי' הרשב"א].

[ב] ולכאוי יש לבאר טעם דיהא אסור גם להנך שיטות דמלאכה דרבנן מותרת עבור חולה שאיב"ס לפי מאי דנסתפק בזה הרעק"א בתשו' קמא סי' ה' דעיי"ש ברעק"א שנסאל מה הדין בפירות שנשרו בשבת אם הותרו לחולה שאיב"ס וכתב הרעק"א להסתפק למאי דפסקינן ביו"ד (סי' קנ"ה ס"ג בהג"ה) דכל איסורי הנאה דדבריהם מותר לחולה שאב"ס להתרפאות בהם אפילו כדרך הנאתו, ובלבד שלא יאכל ולא ישתה האיסור ע"ש, א"כ הכי נמי יש לאסור, או כיון דהמאכל בעצמותו היתר אלא דיומא גרים ואם אכלם הוי בכלל חילול שבת, הוי רק כמו שאר מלאכת שבת דדבריהן דשרי לחולה שאב"ס. עכ"ד הרעק"א. ולכאוי הא בהא תליא באותו ספק גם הנידון דידן במבשל לחולה שיב"ס דאסרוהו מדרבנן לבריא, האם יאסר לחולה שאיב"ס.

[ג] אכן עיין באבי עזרי פכ"א מהל' שבת דנראה מדבריו דס"ל דלאו כל איסור שבת כלולים בחדא מחתא בחקירה זו, אלא יש לחקור בכל גזירה או איסור דרבנן האם גדרו הוא איסור אכילה או דילמא

דאין ב' המצוות שייכי להדדי ע"כ ההוראה, ובתשר"ה דן לפי"ז בקדוש לבנה ותפילת מעריב דלכאו' אם נזדמן לו לברך ברכת הלבנה קודם מעריב יהא רשאי לקדש ואין לחוש מדין תדיר ובפרט במקום דיש חשש דלא יוכל לקדש אח"כ כגון ביום האחרון, אולם העיר שם מעובדא דהשאת אריה והגר"ח מוולוז'ין ז"ל דנקטו דאין לקדש הלבנה קודם מעריב אפי' במקום דיש חשש שיפסיד הקידוש לבנה וטעמם משום דתדיר קודם ואם אח"כ לא יראה הלבנה הרי הם אנוסין ע"ש, וכתב ליישב דברכת הלבנה ותפילה שייכי אהדדי בתרוייהו איכא תפילה ובקשה ולא רק ברכת שבח גרידא היא ע"ש.

אולם נראה לדון ולהוכיח מדברי האחרונים דגם בב' מצוות דלא שייכי אהדדי כלל נמי אמרינן דתדיר ואינו תדיר תדיר קודם, ואמנם אין הדין מוסכם בדברי כל האחרונים אך לא פליגי בעיקר הדבר אלא מטעמים אחרים וכדלהלן:

נר חנוכה ותפילת מעריב

א' בדין הדלקת נר חנוכה כתב השו"ע סי' תרע"ב ס"א דמדליקין נר חנוכה עם סוף שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין, וביאר המשנ"ב דהיינו צאת הכוכבים וכתב הפמ"ג וא"כ צריך עיון מי שנוהג תמיד להתפלל מעריב בזמנו דהיינו אחר צאת הכוכבים איך יעשה, דיש לחוש שעד שיתפלל יעבור זמן הדלקתו ע"ש, והבה"ל הביא דבריו וכתב והנה לדחות תפילת ערבית משום זה ג"כ אינו כדאי דיש בה מצות קר"ש שהיא דאורייתא, וגם דתדיר קודם כמש"כ האחרונים ויעוי' בשע"ת סק"ב דהביא כן משירי כנה"ג דכתב חזרתי למנהגי להדליק אחר תפילת ערבית וכן עיקר לדוגא דודאי תדיר קודם היכא דמצי למעבד תרוייהו ע"ש, ולכן כתב הבה"ל דעל כן נראה דטוב ונכון לכתחילה להדליק קודם מעריב כלומר להקדים מעט קודם שהגיע זמן מעריב.

ומדברי המשנ"ב והשע"ת נראה דכו"ע מודים דשייך כאן דין תדיר קודם אלא דפליגי כיון דיש לחוש שעובר זמן מצות הדלקת נר חנוכה והר"ל כמצוה עוברת ובה ליכא דין תדיר קודם.

ויש לציין גם דבמעשה רב כתב שפעם א' התמהמה הגאון ר' זלמלא זצ"ל להתפלל מעריב במוצ"ש חנוכה, והורה לו רבינו הגר"א שיקדים להדליק נ"ח קודם מעריב שאם יתאחר אחר תפילת מעריב כבר יעבור זמן ההדלקה ע"ש, וחזינו דרק באופן זה שיש חשש שיפסיד המצוה הורה להקדים לתפילת מעריב. ויש להוסיף דכן עמא דבר דנהגו בכל המקומות להקדים ולהזדרז בתפילת מעריב במוצ"ש למהר ההדלקה אבל לא נהגו להדליק קודם מעריב והטעם משום דתדיר קודם, וחזינו להדיא דגם בב' מצוות כנר חנוכה ומעריב דלא שייכי אהדדי נמי אמרינן דתדיר קודם.

בדיקת חמץ ותפילת מעריב

ב' בדין בדיקת חמץ כתב המשנ"ב סי' תל"א סק"ח דיש סוברים דצריך להקדים בדיקת חמץ אלא א"כ מתפללים בציבור ויש טורח לקבצם אחר הבדיקה, ויש הסוברים דבכל אופן צריך להקדים תפילת מעריב לבדיקת חמץ משום דתדיר קודם וכתב בשע"ת צ"ס קי"א ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

ובשיטת הסוברים דצריך להקדים בדיקת חמץ ואין חוששין לתדיר כתב בשו"ע הרב שם [ס"ו וקו"א סק"א] לפי שזמן קר"ש ותפילה הוא כל הלילה או עד חצות ואע"פ שמצוה מן המובחר לקרוא בתחילת הלילה אבל לא עבר על תקנת חכמים, אבל זמן בדיקת חמץ תקנו בתחילת הלילה דוקא ואם לא בדק בתחילת הלילה עבר על תקנת חכמים ע"ש.

ספירת העומר קודם מעריב

ג' בהל' ספירת העומר סי' תפ"ט ס"א כתב השו"ע בליל שני אחר תפילת ערבית מתחילין לספור העומר, ויעוי' בהל' דבספר מור וקציעה כתב בטעם דסופרין אחר התפילה משום דבדורות הראשונים היה המנהג להתפלל ערבית קודם הלילה ובסיום המעריב התחילה הלילה ואז היו סופרין כדון בתחילת הלילה, אכן בחוק יעקב סק"ז כתב דמדינא צריך להקדים קריאת שמע ותפילה שהוא תדיר ע"כ. וחזינו מהח"י והבה"ל דיש כאן דין תדיר קודם, [ויעוי' בתו"ד המו"ק דכתב הטעם דלא שייך כאן דין תדיר כיון דמצוותה דוקא בתחילת הלילה ו"א שאם לא ספר בתחילת הלילה שוב לא יברך הא ודאי א"א לאחריה, עוד כתב דהיא קודמת לתפילה שהיא צדירה משום דעיקרה דאורייתא, ויעוי' בשו"ת אגרו"מ ח"ד סי' צ"ט דהקשה על דבריו ע"ש].

ויש להעיר ולהקשות לפי"ז מדברי המשנ"ב שם סק"ח דכתב וז"ל כתבו האחרונים דאם יצאו הכוכבים מותר לו לספור אפי' לא התפלל עדיין מעריב ואפי' הוא במוצ"ש דהא לילה הוא לכל מילי, ואפי' לקדש ולהבדיל מותר קודם תפילה אלא שאסור במלאכה עד שיבדיל ע"כ, ומקור הדין בדברי המג"א ועוד אחרונים ויש

האכילה שגזרו לגבי מבשל בשבת לחולה שיב"ס ד"ל דגזרו בו טפי מאשר מעשה שבת ממש משום ד"ל דהתם הוא בגדר קנס מחמת המעשה שעשה, משא"כ בכאן דהוא גזירה בכדי למנוע ממנו את מעשה האיסור של הריבוי בשיעורין א"כ אפשר דהוא גזירה בפני עצמה ואינה תלויה כלל בשאר איסורי מעשה שבת שהם לאחר שכבר עבר על האיסור שבת, וא"כ יש לדון דהכא הוא איסור אכילה ממש שגזרו בו, ואסור נמי לחולה שאיב"ס.

אכן יש להביא ראיה על דרך הא דאמרינן לגבי מעשה שבת, דהנה הכא נמי מצינו שאיסור זה שייך גם בשאר איסורי שבת כגון איסור שחיטה, אלא דהגמ' חילקה דהתם אין גזירה שמה ירבה, אך לו יצויר שמה ירבה בשאר איסורים הכי נמי דיאסור, ולכאזן שייך זאת גם בשאר איסורים שאינו איסורי אכילה, הלא מעתה יתבאר דאין זה איסור המיוחד לאיסור אכילה וכיון דהכי י"ל דגם במקום איסור אכילה אין זה כענין מאכלות אסורות וכעין דאמרינן לעיל גבי איסור מעשה שבת [אלא דבעיקר הדבר יש מקום לחלוק ולומר דכל כמה שהוא ניתן לגבי איסורי אכילה הרי הוא בגדרי איסור אכילה ויל"ע].

והנה המשנ"ב ס"ק יב' לגבי מה שפסק השו"ע לאסור גם לחולה שאיב"ס כתב וז"ל דגם הוא כבריא לענין זה שאסור מן התורה לבשל עבורו ע"י ישראל וחישישין שאם נתירו לאכול מזה שמה ירבו בשבילו עכ"ל, וציין לביאור הגר"א, והנראה דהכונה בכאן לבאר דאפי' אם היינו מתירים איסור דרבנן אפי' באיסורי אכילה, והינו להצד דאין זה איסור אכילה ממש וכמושנ"ת, י"ל דהכא שאני דעיקר הגזירה שייכי לגבי חולה שאיב"ס ממש דחישישין שמה ירבה בשבילו [באופן של איסור דאוי], וי"ל דהכא חמיר מאשר גזירות כיון דהכא נדמה לאינשי להתיר אחר דהוא רק ריבוי בשיעורים, ומעתה שפיר שייך כאן טעם ההחמיר אפי' אי מעשה שבת מותר לאכילה לחולה שאיב"ס, [ועיין שעה"צ ואכ"מ].

והנה יש לדון בנמצא בבית חולים והממונה מחלל שבת רח"ל ועושה את המלאכת ביטול בודון, ויש לדון בכה"ג שעשה מלאכה עבור חולה שיש בו סכנה, האם היא בו איסור מעשה שבת, ולכאו' יש להביא ראיה מדברי המשנ"ב ס"ק יג' שדימה ריבוי בשיעורין לדין אבידה ששטחה לצורכו ולצורכה דאסור וחשיב כמו שעשאה לצורכו, [ועיי'ש הענין] וא"כ הכי נמי יש לאסור, כיון דאין עושה זאת דוקא מחמת ההיתר לחולה שיב"ס [ויש לחלק דהא עכ"פ עושה עבורו, ואין זה עושה גם עבור דבר אחר, ומאיידך יש לדמות דהא עכ"פ עושה זאת באופן שלא אכפ"ל מההיתר ויל"ע]. נמצא דיש לדון בו איסור מתרי טעמי גם מצד איסור מעשה שבת וגם מצד איסור שאסרו לבריא, ולהנ"ל אפשר שיהא בזה נפק"מ דמצד מעשה שבת לא יאסר לחולה שאיב"ס אלא מצד הגזירה דשמה ירבה בשיעורין, ויתכן דאם ריבה בשיעורין בפועל יהא בו רק איסור מעשה שבת ושוב לא יהא אסור לחולה שאיב"ס, ויש בזה מה להוסיף ואכ"מ, ותן לחכם ויחכם עוד [ולענין דינא עיין ארחות שבת פכ"ה הערה צט' ובמראי מקומות המובאים שם בענין זה].

הרב שמואל דרזי

דין תדיר קודם בב' מצוות שונות

ובעובדא דהגר"ח מבריסק

במסכת זבחים פ"י תנן כל התדיר מחבירו קודם את חבירו התמידין קודמין למוספין, מוספי שבת קודמין למוספי ר"ח וכו' וילפינן לה מקראי ע"ש. וכן מצינו בגמ' ברכות כ"ח. לענין תפילות ת"ר היו לפניו שתי תפילות אחת של מנחה ואחת של מוסף מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה, ר"י אומר וכו' א"ר יוחנן הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף.

והנה יש מקום לדון האם דין קדימה שייך בכל ב' מצוות שנזדמנו לאדם דלעולם חייב להקדים את המצוה התדירה תחילה, או דשמה רק בב' מצוות דשייכי אהדדי והן מענין אחד דומיא דהקרבת תמידין ומוספין דתרוייהו עבודת הקרבנות, וכן תפילות שתקנו כנגד הקרבנות ומענין אחד הן להתפלל לפני המקום בזה מצינו דין תדיר, אבל ב' מצוות דלא שייכי לאהדדי שמה בזה אין דין קדימה למצוה שהיא תדירה.

ואמנם לפ"ר לא שמענו ולא מצינו מדברי הפוסקים חילוק בין המצוות אולם משני שראיתי עובדא ממרן הגר"ח מבריסק ז"ל הובא בתשו"ה [ח"ד לקט דינים מהגר"ח אות קכ"ז] שכתב דהגר"ח נקט דבפדיון הבן בלילה אין דין תדיר קודם להקדים תפילת מעריב ורשאי לכתחילה לעשות פדיון הבן קודם, והטעם ביאר שם כיון

אמר קר"ש בברכותיה, אולם בסוף ימיו הלך בחוץ ולא רצה להתפלל עמהם, ולא ידעו לפרש טעמו ואפי' בנו הגר"ז ז"ל לא ידע לפרש, והגאון רבי שמחה זל"ג פירש טעמו דמאחר שיוצאין בתפילה ידי קדוש מהתורה להמג"א ועוד פוסקים א"כ הרי מקדים הקדוש לקר"ש, וזהו נגד הדין דתדיר קודם, ולכן הקפיד לקרוא קר"ש בזמנה ואח"כ שמו"ע אע"פ שהפסיד עי"ז תפילה עם הציבור עי"ש, ובתשו"ה האריך לדון לכאור' כיון דאין יכול לקיים שניהם כראוי דעי" קדימת התדיר ופסיד תפילה בציבור לא אמרינן דתדיר קודם וכמו שהוכיח השאג"א סי' י"ט מהגמ' ברכות כ"ח. דלר' יהודה דזמן מוסף עד ז' שעות צריך להתפלל מוסף תחילה קודם מנחה משום דהיא מצוה עוברת.

ועכ"פ יש להקשות דהא מצות קידוש לא שייכא גבי מצות קר"ש ולשיטת הגר"ח ז"ל לא שייך בזה כלל דין תדיר קודם, מיהו יש מקום לדחות ולחלק דכיון שתקנו להזכיר קידוש בתפילה ותפילת שמו"ע וקר"ש תקנו לאומרם יחד ולסמוך גאולה לתפילה לפיכך שייך בזה דין תדיר קודם וצ"ע.

ישוב דברי הגר"ח בב' דרכים

אולם בעיקר הדבר נראה דודאי מרן הגר"ח ז"ל לא פליג על כל דברי האחרונים הנ"ל דנקטו בפשיטות דיש דין תדיר קודם גם במצוות דלא שייכי אהדדי ואינם מענין אחד, ויש לדון ולפרש דברי הגר"ח בב' אופנים: א' מצונו בקרן אורה בזבחים פ"ט: דכתב בדין תדיר שאינו מזומן לפניו דיש לחלק בין דברים שם חובת היום כתמידין ומוספין, וכן בב' תפילות מוסף ומנחה וכיוצא בהתם גם כשאין התדיר לפניו אמרינן דתדיר קודם, אבל במצוות שאינם חובת היום בזה אמרינן דאם אין התדיר לפניו יקדים שאינו תדיר תחילה עי"ש, ולדבריו כתב בשב"י דתפילת ערבית וספירת העומר כיון שהם חובת היום גם כשאינו עומד להתפלל ערבית חייב להתמין מלספור עד לאחר תפילת מעריב. וכן נראה לענין הדלקת נר חנוכה ובדיקת חמץ דגם מי שאינו רגיל להתפלל בזמן צה"כ יש לו להקדים תפילת מעריב מדין תדיר קודם.

ולפי"ז יש לדון דהגר"ח נקט דכל דין תדיר מצונו רק במצוות שהם חובת היום אבל לגבי מצות פדיון הבן לא נאמר כלל הך דינא דתדיר קודם ורשאי להקדימה גם למצוה תדירה שהיא חובת היום כמו תפילת מעריב, וי"ל דדמי למקדים דבר הרשות למצוה דאין בזה חיסרון בדין תדיר קודם ועל"ז כתב השאג"א לענין מצוה דרבנן ומצוה דאורייתא דאין דין תדיר מהתורה להקדים המצוה דאורייתא התדירה. מיהו לפי"ז במצות מילה ותפילה וכן בברכת אשר יצא ובר"א נמי לא יהא דין קדימה ואי"ז מתיישב עם דברי האחרונים הנ"ל.

סברת הגר"ח דפדה"ב כמצוות שבממון

ב' ויותר נראה לפרש דדברי הגר"ח דוקא לענין פדיון הבן דיש בו ענין חוב ושעבוד ממון וכמו שהוכיחו האחרונים מסוגיית הגמ' בקדושין כ"ט: ועוד מקומות דאי"ז מצות פדיון גרידא, ולפיכך סובר הגר"ח דבמצוה זו לא שייך דיני קדימה דתדיר קודם.

ויש להוסיף ולבאר בב' טעמים חדא י"ל דדמי למצות פריעת בע"ח דנראה פשוט דאין דין קדימה של תדיר ומותר להקדים ולפרוע חובו קודם תפילת מעריב, וכן מצות תיבת תיבת שכו' ומצות השבת אבידה נראה פשוט דלא נאמר דין קדימה של תדיר דלא מצונו דצריך להקדים מצוות של בין אדם למקום לגבי מצוות שאינם תדירות של שעבוד ונתינת ממון לחבירו, ואמנם פדיון הבן אינו בגדר מצוות של בן אדם לחבירו אבל מ"מ כיון דיש בהם גם שעבוד וזכות ממון לכהנים לא שייך דין קדימה לגבי מצוות אלו. ובאופ"א יש לפרש הטעם דבמצוות אלו אין עיקרן בעצם מעשה המצוה אלא בתוצאה של קבלת הממון וי"ל דדין תדיר מצונו רק במצוות שעיקר המצוה היא בעצם עשיית המעשה כמו כל מצוות שהן חובת הגוף כקרבתנות תפילה טלית ותפילין ספירת העומר וכל הנידונים הנ"ל, אבל מצוות שבממון דעיקרן קבלת הממון אצל חבירו בזה אין מעלה וחשיבות כלל בקדימת התדיר ואין קפידא להקדימן למצוה שהיא חובת הגוף ומעשים שבכל יום שנותנים צדקה לעניים קודם קר"ש ואין חוששין לדין תדיר קודם (וי"ל ד' הראיה משום דהוי מצוה עוברת), וי"ל ע"כ בדבריו.

ועכ"פ נמצא לפי"ז דבכל המצוות שהן חובת הגוף אין מקור מדברי הגר"ח דאין דין תדיר, ואדרבה מעובדא דהגר"ח בתפילת ליל שבת נראה דיש דין תדיר וכדברי כל האחרונים הנ"ל, וכן העיר בתשו"ה שם מעובדא דהשאג"א והגר"ח מוולז'ין ז"ל שהקפידו שלא לקדש הלבנה קודם מעריב גם ביום האחרון דיש חשש שיפסידו עי"ז קדוש לבנה, ואמנם בזה יש לדון מטעם אחר דאין דין תדיר כיון דמפסידו עי" קדימת התדיר, אבל עכ"פ הדין ברור בדברי כל האחרונים דגם בב' מצוות דלא שייכי אהדדי ואינם מענין אחד אמרינן דתדיר ואינו תדיר תדיר קודם.

להקשות דהא תפילת ערבית וקר"ש שהיא תדיר קודמת לספירת העומר וכמו שהביא הבה"ל מהחוק יעקב וצ"ע.

ובפשוטו נראה מדברי המשנ"ב דדין תדיר קודם היינו דוקא במי שרגיל להתפלל מיד בצאת הכוכבים אבל מי שיש לו מנין מאוחר שרגיל להתפלל עמהם אין לו דין תדיר קודם להקדים תפילת מעריב כיון שאין המצוה מזומנת לפניו וכדלהלן.

והנה אממ"ר שליט"א בשב"י הל' פסח וספיה"ע [פרק ל' האריך בנידו"ז והביא דברי הא"ר דכתב ע"ד המג"א דמותר לספור אחר צאת הכוכבים וז"ל ערבית קודם משום תדיר, ונראה דמייירי שאין פנאי להתפלל אז מעריב, מותר לברך על הספירה שלא ישכח, או דטעמו דרגיל לשכוח הספירה לכך יקדימו בשעה שזוכר כשהגיע ע"כ. ולפי"ז כתב בשב"י שם דמי שהתפלל עם הציבור שמו"ע ועדיין לא קרא קר"ש וברכותיה, יספור עם הציבור מחשש שמא ישכח וכן הורה מרן הגריש"א זצ"ל. וכן העיד מרן הגר"ח זצ"ל דמרנא החז"א הורה לבחור שהתפלל עם הציבור ועדיין לא קרא ק"ש שסיפור עם הציבור, מיהו הגר"ח זצ"ל פירש כונת החז"א דכנראה סבר דכיון שצריך להמתין לעניית 'ברכו' עם הציבור אינו עומד עתה לקרוא קר"ש ואי"ז נחשב כהקדמת האיניו תדיר.

ומטעם זה ביאר מרן הגריש"א זצ"ל דגם הנהיגים להתפלל מעריב מאוחר ולא בזמנה ובאופן זה לא אמרינן דתדיר קודם וכדלהלן וא"כ קשה למה אין מקדימין לספור משום תמימות ודין זריזין, אלא נראה דתקנו שלא להפריד ספיה"ע ממעריב מחשש שמא ישכח לספור או יטעה ויספור פעמיים, וכעין מה שמצינו בשו"ע דגם המתפלל עם הציבור מבעורי' מונה עמהם בלא ברכה ואם יזכר בלילה יברך ויספור עי"ש.

ומיהו אפי' נימא לדברי הגר"ח אין דין קדימה בשאר מצוות דלא שייכי אהדדי, מ"מ נראה דאחר שתקנו לספור ספיה"ע בתפילת מעריב הדר דינא דתדיר קודם ואסור להקדים הספירה לתפילה כשעומד להתפלל ואין חשש שמא ישכח כמבואר בדברי הא"ר.

עוד יש לציין לדברי השאגת אריה סי' י"ט ואילך שהאריך לדון בספיה"ע וברכת המזון הי מייניהו קודם מדין תדיר עי"ש, וחזינן דנקט בפשיטות דיש דין תדיר גם בב' מצוות דלא שייכי אהדדי.

נטילת לולב קודם שחרית

ד' בשו"ת אגרו"מ [ח"ד סי' צ"ט] האריך בדין תדיר וכתב להעיר על הנהיגים לברך על הלולב בביתם קודם התפילה והרי תדיר קודם. מיהו מצונו בפמ"ג סי' כ"ה משב"ז סק"ד דכתב וז"ל אם אין רוצה לעשות שניהם מיד לא שייך תדיר קודם ע"כ, וכמו"כ כתב המשנ"ב שם סק"ז בשם הפמ"ג דאם אין התדיר לפניו אין צריך להמתין.

ומטעם זה אמר הגריש"א זצ"ל דלכן הוא נוהג ליטול הלולב בהנץ החמה ואינו חושש לתדיר קודם, כיון שבדעתו להתפלל בשעה אחרת, וכן בחנוכה למדליקים בצאת הכוכבים ואינו רגיל להתפלל מיד בזמן צה"כ לא אמרינן תדיר קודם ורשאי להדליק קודם כן הביא בשב"י שם, וכן יש לדקדק בלשון הפמ"ג והבה"ל בהל' חנוכה דכתב להעיר במי שרגיל להתפלל מיד בצה"כ עי"ש.

ברית מילה קודם תפילת שחרית

ה' עוד יש לציין לדברי הערוך השלחן ביר"ד הל' מילה דכתב לבאר מה הטעם דלא נהגו מעולם לעשות ברית מילה קודם תפילת שחרית כדאיתא בגמ' פסחים ד'. דעיקר דין זריזין אמרינן במצות מילה, וכתב כיון דקר"ש ותפילה הם תדיר וקודמין למילה.

[ויש להוסיף דאף אי נימא דאבי הבן והמוהל היו רשאים להקדים המילה אבל הציבור המשתתף בברית מילה ודאי אין להם להקדים ההשתתפות במעמד המילה לקיום קר"ש ותפילה משום תדיר].

ברכת אשר יצר ובורא נפשות תדיר קודם

ו' עוד יש לציין לדברי המהרש"ל בתשו' הו"ד במג"א והמשנ"ב סי' ז' סק"ב דברכת אשר יצר קודם לברכה אחרונה משום דתדיר קודם, ובגליון רעק"א שם כתב לדון לגבי ברכת המזון דאורייתא דשמא היא כמקודש לגבי ברכת אשר יצר ואיזה שירצה יקדים עי"ש.

מסקנת הקו' ובעובדא דהגר"ח בליל שבת

והעולה מדברי כל הפוסקים הנ"ל דבכל ב' מצוות המזומנים לפניו אמרינן דתדיר קודם ואין חילוק אם ב' המצוות מענין אחד או ב' ענינים שנוזמנו לפונדק אחד, ומעתה צריך להבין העובדא דמרן הגר"ח מבריסק ז"ל דנקט בפשיטות דמותר לעשות פדיון הבן בלילה קודם תפילת מעריב ואין לחוש לדין תדיר קודם וצ"ע.ג.

עוד יש להעיר ולהקשות דברי הגר"ח אהדדי דבספר משנת יקב [והוא בתשו"ה ח"ו סי' ע"א] הביא דמרן הגר"ח מבריסק ז"ל היה מאריך מאוד בק"ש ולא רצה להסיריה הציבור להמתין עבורו, על כן בתפילת ליל שבת היה מתפלל תפילת מעין ז' עם הציבור ואח"כ

מלכות יוסף ומלכות יהודה

נשאלתי על שום מה נקרא שמו של הגואל "משיח" כגון באלפיים שנה של ימות המשיח, והלא יש הרבה נמשחים בשמן המשחה ולא נקראו על שם המשיח. ונראה שיש נקודה פשוטה במשיח, יש במלך המשיח את ההרכבה הכי מושלמת ומוכרחת של החלק האלוקי עם החלק האנושי. מצד אחד הבריאה צריכה לבוא לתיקון בסדר האנושי מצד פעולות בני האדם בבחירתם ובמעשיהם, אך מצד שני התיקון המוחלט אינו בא אלא מלמעלה "חכה לו כי בא יבוא לא יאחר" (חבקוק ב א), ולכן הצלחתם וקדושתם של ישראל והעמדתם כלפי כל העמים לשם לתהילה ולתפארת מובטחות ומחויבות ובהכרח יבוא ע"י מי שחל עליו הענין האלוקי. זהו המשיח שהקב"ה שולח אותו כלשון הכתוב "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי. אשר ידי תיכון עמו אף זרועי תאמצנו" (תהילים פט כא-כב), העמדת המלוכה בישראל היא ענין אלוקי עליון שבא מצידו של הקב"ה כדבר מוחלט, והמשיחה היא ההשפעה העליונה שיש למלך. כשקוראים את שמו 'משיח' לא מדברים על מעלותיו של המלך שהוא צדיק וחסידי אף שבוודאי אלו ההכנות שצריכות להיעשות מצידו, אלא על הבחירה בפועל של הקב"ה בין משיח בן יוסף ובין משיח בן דוד.

יוסף ויהודה - יורדים מאת אחיהם

דעת לבנון נקל שכל מה שיוסף עבר שייך למהלך הזה שצריך להיות בעם ישראל, למן החלומות שחלם המתוארים בפרשת וישב שגם האחים הבינו שהם חלומות המלוכה, ועד היעוד שיוסף משלים עם כל סדרי הפעולה שלו, כולם באים במהלך מסוים להעמיד את ישראל אל נכון במלכות המסוימת שלו.

מאיך יש את מלכות יהודה. הצד השווה בשני המלכים שהם 'יורדים', כל האחים נשארים בבית יעקב ואילו יוסף הורד מצרימה ושם קנה את מעלותיו בעמידה בנסיונות וכמו שאומר רבינו הגר"א שמתחילה היה במדרגה נמוכה וזכה ונתעלה למדרגה עליונה שמכוחה הגיע לכך שבניו אפרים ומנשה "כראובן ושמעון יהיו לי". כמו כן על יהודה נאמר "וירד יהודה מאת אחיו", ומבחינה מסוימת הירידה שלו קשה משל יוסף. יעקב אבינו השתבח בכך שמיטתו שלמה וכל י"ב בניו הם שבטי י"ה, ובוודאי יש קלון וביזיון שהחטא והרע מופיע בשני הבנים הראשונים של יהודה ובכל משפחת יעקב הם הנכדים היחידים שמוזכרים בהקשר הזה - "ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' וימיתוהו ה'", ועל אונן נאמר "וירע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אותו", והתורה חוזרת ומזכירה כמה פעמים - "וימת ער ואונן בארץ כנען". ירידת יהודה הגיעה למקום כזה שבניו רעים בעיני ה' ומרוחקים ממנו. חז"ל קושרים את ירידתו של יהודה למכירת יוסף, ואמרו שהורידוהו אחיו מגדולתו ומשם החל הקלקול של ביתו, ער ואונן מתו ויהודה רואה שאין אפשרות לייבם ולתקן ע"י שלה בנו, עד שנתגלגל מעשה תמר ממנו נולדו פרץ וזרח. נחלקו הקדמונים אם פרץ וזרח הם ייבום של ער ואונן בעצמם או שרק הבכור פרץ הוא שעומד במקום הזרע של האחים המתים (כמו שאומר החזו"א שכאשר שני אחים מתו הייבום של הראשון ממשיך, וצריך השלישי לייבם גם את הראשון וגם את השני, ולכן אין איסור אשת אח כלפי האח הראשון). פרשת הייבום עיקרית בהקמת משפחת יהודה והוא דבר שצריך ביאור מצד עצמו, חוץ מהנקודה הראשונה של יהודה שזרעו רע בעיני ה', ואף בתיקון של בית יהודה צריך לבוא דווקא עם פרשת יבום זו להקים שם לאחים שמתו. וכידוע הרמב"ן (בפירושו לספר איוב) הפליג בשבח הייבום של יהודה שממנו בדווקא יוצא תיקון העולם ע"י מלך המשיח "ואם

ננסה לבאר את ענינים של יהודה ויוסף. הנה הרחיבה התורה בענינו של יוסף מאחר וכשם שאנו נקראים על שמו של יעקב אבינו - ישראל וישורון, כך נקראים בכמה מקומות בתורה על שמו של יוסף - "רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף, יושב הכרובים הופיעה" (תהילים פ ב), וכן נקראים על שמו של יהודה - "אמר רבי שמעון בן יוחאי יהיו כל אחיך נקראין על שמך אין אדם אומר ראובני אלא שמעוני אגא, אלא יהודי אגא".

יוסף ויהודה זכו למלכות

יוסף ויהודה מתבלטים בין האחים וזוכים לדברים שלא היו בחלקם מעיקרא בתולדה - בכורת ראובן ניתנה ליוסף וזכה בשני שבטים ואפרים הוא בכורי (ירמיה לא ח), ויהודה זכה במלכות "כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו, והבכורה ליוסף" (דה"י א ה ב). אמנם יהודה ויוסף משותפים בענין המלוכה, כמו שדרשו חז"ל בתחילת פרשת ויגש "כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, כי הנה המלכים, זה יהודה ויוסף" (ב"ר צג ב) שישנם שני כוחות מלכות בכלל ישראל. כח המלכות הוא הכח שכלל ישראל זקוק לו כשיוצאים מהמהלך של האבות שהם השורשים של אומתנו "אחד היה אברהם ויירש את הארץ" (יחזקאל לג כד) והם יחידים בעצם, ולאחריהם התפתחה המשפחה ונהיו לשבט ולעם. צורה של כלל, שהם בעלי כוחות שונים ודעות שונות מחייבת הנהגה של מלוכה, שתקבץ את כל בית יעקב ותאחד אותם אל המעלות שנחלו מהאבות. כך מוצאים בברכות השבטים שיש לכל אחד את הסגולה שלו ואת המהלך שלו, ומתחייב שיהיה כח שמאחד את כולם לשלימות אחת. ונראה שהחלה אצל השבטים פעולה של מידות שהאבות לא רצו לעסוק בהם כלל, וכשנתבונן נמצא שביסוס מידת המלוכה ארך הרבה יותר זמן מאשר מידות האבות. מידת המלוכה בתורה מופיעה החל מבני יעקב שעסקו במלוכה בפרשת יוסף ואמרו "המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו", ועד להתבססות המלכות בישראל בימי שאול ודוד המלך. כך מתאר הנביא יחזקאל (פרק טו) את התהליך של הולדת כלל ישראל מיציאת מצרים עד "ותצלחי למלוכה" במלכות בית דוד ובנין בית המקדש, שמקושר למלכות כמו שאמרו "שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה (סנהדרין כ:). סדר ההנהגה של בני יוסף ומספרם הגבוה הוא שנכתב תחילה בהרחבה בכניסתן לארץ, הן לגבי השכינה ומקום השכינה, ויהושע בן נון משבט אפרים הוא מנהיג את כלל ישראל. אח"כ המלוכה עוברת משאול לדוד המלך משבט יהודה, עד הפורענות שאירעה בפיצול מלכות יוסף ויהודה בחלוקת מלכות יהודה וישראל. כוחות המלוכה בכלל ישראל נמצאים בשני השבטים הללו, ונמסרה לנו מצוה - "כבוד מלכים חקור דבר" (משלי כה ב), להבין את ענין מלכותם ואת כוח המלוכה בישראל באופן כללי. אדם חושב בד"כ על דרכי האבות ועל שייכותם אליהם כמו שאמרו בתנא דבי אליהו (פכ"ה) "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב", אך כשהושבים על תיקונם של כלל ישראל והכוחות שבונים אותם, אין להסתפק רק במחשבה ובשאיפה אל דרכי האבות, אלא יש עבודה נוספת שמיוחדת לסוגיה הזאת של יוסף ויהודה, כמו שידוע שגאולתם וישועתם של ישראל נחלקת לשני משיחים - משיח בן יוסף ומשיח בן דוד שפועלים את השלמת המציאות לפי הרצון האלוקי לעתיד לבוא.

האבות, ולהרחיב את השורשים והיסודות שקבלו אל כל המשפחה והעם.

יוסף קבל את הבכורה שמעמידה את דרכו של האב אצל הבנים

המלכות הראשונה של יוסף נובעת מהתפקיד המיוחד שלו שקיבל את הבכורה. מצאנו פעמים רבות שהיו אנשים גדולים במעשיהם, אך בכדי שבניהם ימשיכו את דרכם אחריהם נדרשת מידה בפני עצמה שבאה מתוך הבנים. דמיון שאין אפשרות שהאב יעמוד לבדו מול הילדים, אמור לבוא מי שהוא חלק מהבנים ונמצא בתוכם שיעמיד את המושגים של האב ביניהם, וכמו שכתב הרמב"ן (בראשית לב ה) שממיה זה נובע החיוב לכבד את האב הגדול הנלמד מריבוי ד"כבד את אביך", דהאבות רוצים שיכבדו את האב הגדול שהוא כעין האמצע בין האב לבין הבנים. בעל התפקיד הזה נקרא בכור ובמשפחת יעקב ניתן התפקיד הזה ליוסף. ובאמת כח ההנהגה הזה מגיע מלמעלה שהרי לא גילתה התורה אלו מעשים ופעולות פעל יוסף שבגנים זכה למעלה זו, והוא בבחינת "מלך בחסד עליון".

יוסף יפה תואר ויפה מראה

יוסף מתואר בתורה כיפה תואר ויפה מראה שהם ממעלות המלכות, היופי מבטא את התיאום בין המעלות העליונות לבין מציאות האדם. ויש להשוות את היופי הנזכר אצל יוסף ליופי שנאמר על ירושלים "מציון מכלל יופי" (תהילים נב), דמטו משמיה דהגאון רבי משה שפירא זצ"ל שהמושג יופי מבטא את ההתאמה וההרמוניה של הדברים, אין יופי לדבר שהוא אחד מצד עצמו, אלא לדברים שמתחברים ומשתלבים יחד. הגמ' אומרת "עשרה קבים יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים, ואחד כל העולם כולו" (קידושין מט:). ירושלים היא עיר שחבורה לה יחדיו (תהילים קכב ג) והיופי שלה מגיע מהחיבור והתיאום עם ציון - "מציון מכלל יופי". בירושלים רואים את המציאות של "אדמה לעליון" ופרטי השלימות של האדם שנברא בצלם אלוקים נגלים דווקא שם.

אנשים סבורים שהמבנה של העבודה והבניה של האדם תלוי בקיום כל הציוויים, לפי קיום מצוות עשה ושמירה מל"ת, וגם כשוראים אדם שהוא חכם מופלג בתורה אינם יודעים להעריך את מעלתו אלא לפי המודד הזה. ובאמת שכל התפקידים והחובות של האדם אינם באים כדבר חיצוני שיש לתפקד איתו אלא הם אמורים לחול במציאות האדם עצמו. על ידם האדם גדל ומשלים את עצמו, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה מעמידים את רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו של האדם ויוצרים את מציאותו השלימה. התיאום של האדם עם החלק של צלם אלוקים שבו הוא המבוקש והוא ענין היופי האמיתי שבאדם. הסטייפלר כתב בחיי עולם שיש אנשים שהרחיקו והרשיעו ואין להם תקוה להיות מתוקנים אלא ע"י שיראו אדם צדיק, כיון שאדם שיש בו את התיאום בין החלק העליון לחלק התחתון הוא בעל השפעה אחרת בחיים.

בש"ס משתבחים (שם) ביופי של רבי יוחנן ושל רבי אבהו ועוד, וכן מובא בגמ' בברכות (ה) שבכה רבי אלעזר על רבי יוחנן ושאל אותו רבי יוחנן "אמאי קא בכית, אי משום תורה דלא אפשר, שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ואי משום מזוני, לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות, ואי משום בני, דין גרמא דעשיראה ביר. אמר ליה: להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא", ומבואר בזה שיש לבכות רק על יופי האדם, דהבכי הוא על המציאות המיוחדת שיש באדם שיש בו הרכבת נשמה וגוף, והוא יורד לעפר ומתבטל.

ההתגלות של החלק העליון ויוקר המעלה שבאדם, מופיע בסגולה הטבעית של יוסף, מציאותו מתחילה נגלית במראה של "השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחיים לי". יוסף דומה ליעקב כשאחז"ל "שהיה זיו איקונין שלו דומה לו" (ב"ר פר' פד) ושופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון (ב"ב נח). וחז"ל מונים שם את מעלות היופי שיש באדם ובסופם הכל בפני אדם הראשון כקוף בפני אדם. וא"כ ביוסף הוא האור השלם של צורת צלם אלוקים עם כל המידות

תחפוץ להבין הסוד הגדול לבך תשית לדעת וכליותך תשתונן ועל חטא תתאונן, ותסיר מעל פניך הענן, תראנה עיניך המלך והכלה, ותצפה לגאולה שני עפרים תאומי צבייה והגזרה והבניה". וכבר תמהו הראשונים (יעו' במש"כ רבי יצחק דמן עכו בספר מאירת עינים (בראשית)) מה יחודיות ומעלה ראה הרב בענין היבום וכתב שהוא סוד גדול שרק באופן זה צריכה לבוא גאולתן של ישראל. ובאמת גם אח"כ בהמשך הדורות ענין הייבום חוזר על עצמו בדרך אל הגאולה, בייבום שייבם בועז את רות עם כל המעשה של מגילת רות שרק ממנו יצא דוד המלך. שני היבומים הללו אינם היבום של אשת אח האמור בתורה ומ"מ כל הפרשה היא פרשת יבום וגאולה כמו דכתיב "וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאישה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו" (רות ד) ורק עי"כ יצא מלך המשיח. בוודאי יש יסוד בתיקון הזה, וצריך להתבונן מה אנו יכולים ללמוד מכך שמלכות בית דוד וגאולתם של ישראל צריכה לבוא דווקא מפרשת יבום מיוחדת זו כמו שאחז"ל "שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח" (ב"ר פר' פה).

יהודה מרוצה לאחיו

עוד מצינו בפרשת וישב אצל יהודה את השבח הגדול, שהודה ואמר "צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני", והפליגו חז"ל ואמרו "לאה תפסה פלך הודיה ועמדו הימנה בעלי הודיה, יהודה - ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני" (שם פר' עא). ולאחר ברכתו של יעקב נשתנה מעמדו של יהודה במשפחה והוא המלך עליהם - "יהודה אתה יודוך אחיך" ומפרש רש"י "לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו שלא יוכיחו על מעשה תמר, וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם". יעקב לפני מותו נותן ליהודה בפירוש את המלוכה - "ידך בעורף אויביך ישתחוו לך בני אביך", ודרשו חז"ל (שם פר' צח) "יהודה אתה יודוך אחיך, אחיך מודים בך אמך מודה בך אני בעצמי מודה לך". יש במלכות יהודה שינוי בולט ממלכות יוסף, דאצל יוסף האחים לא הכירו במלכותו ואדרבה התנגדו לו ואילו יהודה גבר באחיו והכירו במלכותו, וצריך להבין מה גורם את ההבדל הזה.

יהודה ערב לבנימין

עוד פרשיה קטנה שתאיר לנו את כל הענין. יעקב שולח את השבטים להביא שבר ממצרים, והם שבים ומספרים את אשר אירע עימם במצרים - נאשמו כמרגלים ושמעון נלקח. אח"כ מציע ראובן לחזור למצרים ומבקש מיעקב להסכים לכך שבימין ירד עמהם ואומר "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך, תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך", אך יעקב אינו מוכן להתפייס בשום אופן ולהסכים על ידו (וכמו שדחז"ל שאמר "לא קבל דבריו של ראובן. אמר בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני"). אולם כאשר יהודה מגיע אח"כ ואומר בנוסח אחר "אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחסאתי לך כל הימים" - יעקב מקבל את דבריו. ניתן למצוא בפרשה זו הבחנה מיוחדת בהנהגה של יהודה בערבות שהוא נוטל על עצמו, דכמו שאומר שבכל אופן יחשב כאילו הוא עצמו לקח את בנימין, שלזה הסכים יעקב והודה לדבריו.

עץ יוסף ועץ יהודה - שתי דרכי הנהגה

ונראה לומר פשוטם של דברים. יש שתי הנהגות בכל המציאות של כלל ישראל, ושתיהן בעצם סדרי מלוכה - עץ יוסף ועץ יהודה כמו שנקראים בהפטרה של פרשת ויגש. בשתיים אלו אין חיסרון של שני מלכים משמשין בכתר אחד' מפני שהנהגת כל אחד שונה מרעהו, כמו שאומר שלמה המלך "כבוד מלכים חקור דבר" - ומוסיף מיד "שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר". הנהגות אלו הן שתי הופעות של התפקיד וההתגדלות של הבנים שבאים לקבל דרכי

העליונות, יופי של שלימות אנושית כפי המבוקש הראשון מדיוקן "צלם אלקים" שהוא הפאר והיופי של "ישראל אשר בך אתפאר", והוא נתעטר בכתר המלוכה העליון - "אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ".

המעמיד של המעלה הזאת, וכח העבודה והבחירה של האדם לקנין המעלה הזאת הוא רק ע"י הניסיון. יוסף הוא העיקרי בענין הנסיונות ומיוחד בהם. עשר הניסיונות שעמד בהם אברהם הם נסיונות של עילוי שבאו לבחון את אהבתו להקב"ה ועל ידם קנה את המעלות שלו, אולם יוסף עומד בניסיון אחר, הוא יורד ויורד והמבחן שלו כמה הוא שומר על מעלתו. העבודה העיקרית שלו היא שלא לקלקל, ועל ידה נעשה בעל השייכות למעלה הזאת. המידה הזאת מצד עצמה יכולה לזמן פחזות אצל האדם, שכן אלו שהם טובים מטבעם סומכים על מעלותיהם ועל התכונות הטובות שיש בהם ולכן יכולים בכל זאת להתפתות בעבירות, כי אם לא שומרים על המעלות אפשר לאבד אותם. זהו הניסיון שעמד בו יוסף לשמור על המעלה האלוקית שלו ולשמור על דמות דיוקנו של אביו שעומדת נגד עיניו. זאת מידת הצדיק הגמור שירד למקום בניסיון וצריך לעמוד מול כל הנפילות, וכך נאמר עליו בכל המצבים "ויהי ה' את יוסף" - בבית פוטיפר ובבית הסוהר, וברכת ה' נשאת עליו כל הזמן. מידה זו היא שגידלה אותו ורק מתוך הבור הזו הריצוהו והעלוהו לגדולה.

וכן מצינו ברמח"ל שמשביר (דרוש כ"ד קישוטי כלה) שאם רואים באדם מעלות של יופי (והכוונה כמובן ליופי הפנימי של מעלת הנפש שמוקרנות במציאות שלו ולא ליופי שנראה רק בעין חיצונית), צריך לדעת שמי שיופיו עומד ותיקונו חזקים הוא רק מי שאינו משתנה בשום מצב. וכך הוא אצל יוסף שנמצא עם הקב"ה בכל מצב וכל זמן, עד שכאשר הוסיף דיבור לשר המשקים שלא כדרגתו הוצרך להתנסות עוד שנתיים בבית הסוהר, ועל זה דרשו חז"ל "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, ולא פנה אל רהבים, ע"י שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים" (בר' פר' פט) - מדרגתו של יוסף שהוא שייך עם הקב"ה תמיד ולכן הוא מצליח בכל מקום, דע"י שמתגלה עליו קרבת ה' שורה ההצלחה, אך אם מרגיש את עצמו מרוחק ופונה להשתדלות אחרת, הוא צריך להשלים את הקרבה שלו אל הקב"ה לגמרי בלי לסמוך על שר המשקים.

מעלה זו היתה אצל כלל ישראל במשך כל הדורות, שהם תמיד מבטאים את הכוחות העליונים בבריאה, וזה הביא לפעמים לקלקול שהם מייצגים משהו שאינם עומדים כגון אצל בני אפרים ואין כאן המקום להאריך בזה.

כה פתרון החלומות של יוסף

אחד הדברים הקיצוניים בענין הזה נמצא בענין החלומות ופתרונם. חלומות הם בדרך כלל דמיונות של בני אדם, וגם חלומות שבאים מבעל החלומות שיש בהם תכנים אמיתיים שהקב"ה רוצה לגלות כמו חלומות פרעה, יש בהם הרבה דמיון. וזה מצוי גם בהקיי... פיתרון החלומות הוא לתפוס בתוך הדברים המעורבבים את הנקודה האלוקית שהיא המתגלית והיא המובילה במאורע, והוא ממש כמו העמידה בניסיון, שגם כאשר יורדים למקומות של חלומות הלילה של בני אדם וגם במקום הזה מאיר הענין האלוקי ומבטל את כל הדברים הבטלים שנכנסים ומצטרפים לפי ענין התוכן שבתוך החלום. לכן אומר פרעה "אחרי הודיע אלוקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך" - הענין האלוקי נמצא אצל יוסף לא רק במראות הנבואה אלא בכל מאורע ובכל מצב. מתחילת דרכו הראה לו הקב"ה שהוא עימו, דאורחת הישמעאלים שקנתה את יוסף נשאה נכאת צרי ולוט שהם מיני בשמים, בשינוי מדרכו של עולם, כדי לרמוז לו שאף שהוא בניסיון של ירידה הוא מיועד להמשיך ולחיות עם הקב"ה בכל המצבים.

כוח זה שעמו ישראל מכניעים את כל אומות העולם מגיע מרחל אמנו, שהיא עיקר הבית של יעקב והיא נועדה מלכתחילה ליעקב. אכן יש במידה זו הרבה ממידת הדין, מאד קשה לעמוד במידת צדיק גמור לשמור כל העת שלא לקלקל ושלא לפגום. ומי שפוגם אינו יודע את נפשו ואיבד את כל מדרגתו. ואומר הגר"א שלפי ערך הזכות שמדככים זוכים למשיח בן יוסף, כמה אדם מצינו יכול לעמוד מצינו של הקב"ה. יוסף הוא המשביר לכל עם הארץ ומפרנס את כל העולם, ואומרים חז"ל שיוסף מל את כל המצרים אף שידע שמילה זו תועיל רק לפי שעה, אבל יוסף מעמיד את המצרים במקום שהמציאות מחייבת, בסדר עולם גבוה לפי מדרגתו.

ומבואר מפני מה שלא מצינו שיוסף מחל לשבטים אלא אומר להם בפרשתן "ואתם חשבתם עלי רעה, אלוקים חשבה לטבה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב". הוא רואה בבירור שבני האדם אינם מנהלים את המציאות כלל, אלא החיים מתנהלים לפי הסדר העליון ואותו צריכים לשמור, וממילא אם הוא נשלח להיות המשביר לכל עם הארץ הוא מסור לזה לגמרי. ואפשר שזאת כוונת הגר"א במש"כ (אדרת אליהו סוף פרשת מקץ) שכל מה שעשה יוסף אינו אלא "מתוך צדקתו שיקומו החלומות שלא להכחיש רצון וגזירת עליון וזהו כלל התורה", רק מי שהולך בכל דרכיו לפי הרצון העליון יודע איך להוביל את הכל לקיום אותו רצון.

לפי זה מוסבר מה שעצמותיו של יוסף נשארים עם כלל ישראל כל זמן שעבוד מצרים, והיציאה של ישראל ממצרים כרוכה בפרשת בשלח עם העלאת ארונו של יוסף, מאחר ומידתו של יוסף שמרה עליהם בגלות כמשאחז"ל "אחת היתה ופרסמה הכתוב" (שמ"ר פר' א).

דוד הקים עולה של תשובה

המלכות של יהודה עומדת בסדר אחר של מלוכה, סדר עבודה כיצד לעלות אחרי הקלקול. יהודה אחראי על מכירת יוסף ודרכו מורה דרך איך עולים אחרי שנמצאים למטה, בהתגברות של יהודה - "יהודה גבר באחיו". מידה זו נרחבת מאד ורק על ידה מגיעים ל'קרקר כל בני שת'.

הכח שהוא עיקר סגולתו של מלך המשיח, הוא כוחו של יהודה. לא די במי שמעמיד דוגמא לחיים עליונים כמו יוסף, ובאמת לא כל האנשים הולכים בדרכו של יוסף, אלא צריך הנהגה אחרת להצליח לצאת מתוך המקומות שבאמת מקולקלים בהם. "א"ר יונתן מאי דכתיב נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם על, נאום דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה" (ע"ז ה.) והוא מורה תשובה לרבים.

יהודה שאומר צדקה ממני לקח את כוחו מלאה שנטלה פלך הודיה (והוא ענין בפני עצמו שטעון הסבר והבנה) והוא בא מכוחה של לאה שזכתה לצאת מחלקו של עשיו ולעלות אל המתנות הגדולות של המלוכה ושל הכהונה ע"י שעיניה רכות בבכיה לצאת מחלקו של עשיו.

באיחוד כוחות אלו - עץ יוסף ועץ יהודה - יבוא תיקונו של עולם, מצד אחד סדר המעלה והטוהר העומד לעצמו, שאדם יכול לגלות את הצורה הנכונה והאמיתית של העולם, וזאת דרכו ועניינו של יוסף שהוא צדיק גמור והשפעתו עצומה על כל המציאות. מצד שני מחויב המציאות שיהיה סדר הנהגה אחר של יציאה מהפחיתות אל המעלה, ועליה מתוך השפלות כמו שנתברך יהודה - "מטרף בני עלית" ופירש"י "ממה שחשדתיך בטרופ טורף יוסף חיה רעה אכלתה, וזהו יהודה שנמשל לאריה" ו"על כן יודוך אחיך" ומשתכללת מלכות ישראל בהנהגת דוד המלך ומלך המשיח אליו אנו מצפים שיבוא במהרה בימינו.

¹ ז"ל רמח"ל "וארוחתו ארוחת תמיד וגו'. השכינה היא ארוחת תמיד, כי יש ימים שבאיזה זמן ישתנה יופים, וזה נקרא מום, כי הוא מפני שיש איזה דבר שאינו כל כך חזק. אבל השכינה תיקוניה עומדים תמיד, יען כל תיקוניה חזקים".

דף נד

נונא סמא לעיניי

אמרו בסוגייתנו שדג הוא סם ורפואה לעיניי, ונרמז במילה נו"ן סמ"ך ע"ן.

בתחילת ספר ליקוטי מוהר"ן (תורה א) מבאר שאדם מישראל צריך לחבר את העולם לתורה, וזאת באמצעות אור השכל והתורה. אבל אור השכל הוא גדול מאד, ואדם לא יכול להתחבר אליו ישירות. דרוש לו אמצעי, והוא הנו"ן דהיינו המלכות, כמ"ש "לפני שמש ינון שמו". והיינו שהמלכות היא שיש בחירה בין שני צדדים, הבחירה בטוב מביאה את האדם לאור השכל. לאדם יש נסיונות רבים וע"י שמשפר את עצמו מגיע לאור השכל. השכל נמשל לאור השמש והמלכות נמשלת ללבנה. המטרה של עבודתנו היא להתחבר לאור השכל ע"י המלכות.

ספר פרפראות לחכמה (פירוש על ליקוטי מוהר"ן) מחבר את דבריו לגמ' שלנו. שהנו"ן הוא סם לעיניי, דהיינו שהמלכות (אות נו"ן) מביאה לידי העיניי דהיינו השכל.

כידוע הבני יששכר כתב רבות על חנוכה. בתוך דבריו מביא מהספר יצירה שכל חודש יש לו אות ששייכת אליו. האות של חודש מרחשון היא נו"ן, ומתבאר ע"פ הגמ' (ברכות ד, ב) שבמזמור אשרי אין אות נו"ן משום שהיא מורה על נפילה וירידה, ואכן אין בחודש זה חגים. אולם הגמ' שם מוסיפה "אעפ"כ סמכו דוד ברוה"ק שנאמר סומך ה' לכל הנופלים", הרי שהאות סמ"ך מחזקת וסומכת את הנפילה של הנו"ן. וסמ"ך היא האות של חודש כסליו אשר סומכת את הנפילה של חשון!

וביאור הענין, שבכסליו יש את הגילוי של נס חנוכה המורה על כך שבאמת העולם מגלה את כבוד שמים, ומתחת לפני השטח רוחש האור הגנוז. וע"י כן מתגלה שגם בחודש חשון שהוא יום רגיל, יש הארה עצומה. ומוסיף הבני יששכר שיש רמז לכך, שהאות נו"ן של חשון, יחד עם הסמ"ך של כסליו, יוצרים יחד את המילה "נס".

והנה לא נתבאר בדברי הבני יששכר את ענינו של טבת אשר האות שלו היא "עין". מבאר רבי צדוק הכהן (פרי צדיק לו' דחנוכה ור"ח טבת אות יח) שאחרי שעוברים דרך חנוכה שענינה תושבע"פ מגיעים לע' פנים לתורה.

לפ"ז יש לומר דרך רמז שגם זה אכניס לגמ' שלנו: נונא (חשון) סמא (כסליו - ניסים) לעינא (טבת) - שלימות השגת התורה.

דף נה

וממדבר מתנה

הגמרא מביאה שרב יוסף אמר לרבא את הדרשה - וממדבר מתנה, כיון שאדם עושה עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל התורה ניתנת לו במתנה.

מבאר כאן המהר"ל יסוד (שנשנה בדבריו בעוד מקומות). תורה היא דבר רוחני, דבר ה', ודבר רוחני נקנה רק על ידי אדם רוחני.

בעל גאוה הוא אדם גשמי, כי כל ענין בעל הגאוה הוא שאדם זה תופס

את עצמו כמשהו, כדבר עיקרי, והרי כלפי הקב"ה לא שייכת תפיסה כזאת, ורק אדם ששייך לגשמיות ולהסתר של העולם הוא יכול להיות בעל גאוה.

הבן יהוידע אומר שהמילה מתנה מורכבת מהמילים 'מה' ו'תן'.

המילה 'מה' היא ענווה אמיתית, שמו שגמרא אומרת שגדול מה שנאמר במשה ואהרן מאברהם אבינו, כי הם אמרו ונחנו מה. 'תן' עולה 'מה' כפול עשר. כידוע בדברי המקובלים שהרחבה של דבר הוא כפול עשר.

ביאור זה מתחבר עם מש"כ בספרי חסידות לגבי חנוכה.

הבת עין אומר שמה שאפשר לזכות לנר חנוכה הוא רק ע"י ענוה ושפלות, כמו שאומרים שאין לנו רשות להשתמש בהם, כי אנו לא בדרגה של ענוה להשתמש בהם, תולעת בגימטריא רשות. נר חנוכה מניחים אותו למטה מ"י טפחים.

האמרי אמת אומר, שחנוכה זה מלשון חן, ולענויים יתן חן. ובספר עטרת ישועה (בנו של האמרי נועם מדז"יקוב), מוסיף שהגמרא פותחת את סוגית חנוכה במילה מאי חנוכה, מה זו כניעה.

לדברי המהר"ל מובן היטב, כי אי אפשר לקבל דבר רוחני בלי להתעלות מעל הגשמיות, כמו שמאריך הבני יששכר שנר חנוכה זה אור הגנוז. וכן תורה שבעל פה, היא מעל העולם, ונאמר עליה למנצח על השמינית. כידוע שמספר שמונה הוא מעל העולם. וזה חנוכה.

נדרי

ערסא דגא ואיסור ניהוש

הגמ' דנה מהו "דרגש". ובביאור הראשון מבארת שדרגש זה "ערסא דגא".

הב"י (יו"ד סי' קע"ט) מביא מרבינו ירוחם שיש מנהג בעם ישראל שעושים שולחן בליל ברית מילה ומניחים עליו אוכל שיהיה סימן טוב לתינוק הנולד, וכותב רבינו ירוחם שאסור לעשות כן, כי זה בגדר העורכים לגד שולחן, כלומר שזה דרכי האמורים וניהוש. ואומר הב"י שלכא' רואים בגמ' דילן שמתור לעשות כן, דהרי היו עושים ערסא דגא דהיינו מיטה שמעמידים בשביל להביא מזל על הבית.

הרדב"ז (חלק ח' סי' קכו) דן בענין זה, ואומר שמצד ניהוש לית לן בה, כי מה שאסור ניהוש זה רק שרואה משהו ועפ"י מחליט מה יהיה העתיד שלו ופועל לפי זה, אבל אצלנו כל מה שרוצה זה להביא מקום למזל לחול, ולחזק את המזל אין איסור.

ולכא' דברי הרדב"ז מוסברים היטב ע"פ דברי המהר"ל בבאר הגולה (באר השני) על מה שבראש השנה לוקחים סימנים ואומרים יה"ר וכו', ומביא שהיו שלעגו ע"ז שזה ניהוש ודרכי האמורים, ואומר המהר"ל שביאור הדבר ע"פ הרמב"ן בפרשת לך לך הכותב יסוד גדול כדלהלן.

מצינו בתנ"ך פעמים רבות שכאשר הנביאים היו אומרים נבואה, נצטוו לעשות פעולה גשמית בעולם, כדי להחיל את הדברים. כלומר, ע"י

הפעולה המעשית, קיום הנבואה מתחזק (שסיבות שונות לא יוכלו למנוע את היציאה לפועל שלו). ואומר הרמב"ן שהנביאים היו עושים סימנים לראות אם יחולו הדברים, לדוגמא, אברהם אבינו הקב"ה אומר לו קום והתהלך בארץ לאורכה ולרחבה כי לך אתננה, ומה הענין ללכת? אלא שבכך הוא מחיל את הכיבוש של עם ישראל.

ואומר המהר"ל שזה ענין הסימנים בר"ה שאנחנו רוצים שההשפעה של השנה תתחיל לחול, ואם הדברים נשארים מופשטים, הרי הברכה עלולה להיפסק, על כן אנחנו מביאים לזה חלות בעולם ומתחילים את הברכה ע"י עשיית הסימנים. לדוגמא אוכלים תפוח בדבש כדי שתהיה שנה טובה ומתוקה, ע"י שעושים כן, מתחילה כבר המתקנות של השנה ועי"ז תמשיך ההשפעה, כי כבר חלו הדברים בפועל בעולם.

זה לכאורה ממש דברי הרדב"ז שערסא דגאדא שעשויה למזל אינו נחוץ, כי אין הפירוש שע"י זה יודעים שיהיה טוב, אלא זה פועל המשכה של הברכה בפועל ואין בכך בעיה של נחוץ.

דף נז

כפר דימא

ישמעאל איש כפר ימא ואמרי לה איש כפר דימא.

הרא"ש מסביר: דימא - כך שם העיר. בשו"ת אבני צדק לבעל הייטב לב (אהע"ז סי' סא) דן האם כפר ועיר הם שמות מתחלפים או שמדובר בשני מושגים נפרדים. בספרי (כי תצא סי' רפט) כתוב שחליצה צריכה להיות בגובהה של עיר, והשאלה היא האם אפשר לעשות חליצה בכפר או דוקא בעיר. ומביא בשם המהר"ם אלשקר (סי' נה) שכשכתוב עיר ה"ה כפר (אא"כ ידוע אחרת) כגון שבעת טובי העיר ה"ה בכפר. ומביא האבני צדק ראייה, שהגמ' בסוף יבמות (קו, ב) מביאה שהיתה חליצה שנעשתה בכפר עיטם, הרי שאפשר לחלוץ בכפר ולא דוקא עיר.

הנכד של האבני צדק, רבי חנוך העניך מייער בספרו מפענח נעלמים (סי' ב אות ג) דוחה את ראיית סבו ואומר שלפעמים השם של העיר הוא 'כפר' (כגון שהתחיל ככפר וגדל להיות עיר) ומביא לזה כמה ראיות. ואחת מהן מהגמ' שלנו שהרא"ש אומר שכפר דימא היה עיר.

ויש להוסיף על כך. כתוב בספרי המקובלים שההבדל בין עיר לכפר, הוא, שעיר הוא עיקר מקום כבודו של הקב"ה, וכפר הוא מקום חיצוני והגילוי שם יותר נסתר. בזה יכול להיות שהמילה כפר הוא כלשון כפרה, שפירושו 'הסרה', ובכפר אין את הגילוי הגמור והוא בר-הסרה. רבי משה זכות מביא שישעיה ראה את המרכבה כבן עיר ויחזקאל ראה כבן כפר, בצורה חיצונית. וא"כ אפשר לומר שהתפקיד של האדם להביא לגילוי הקב"ה במקומות החיצוניים, מן העיר אל הכפר. לכן י"ל שעיר וכפר הם לשונות מתחלפים, שעיקר הענין בכפר הוא להפוך להיות עיר.

דף נח

גידולין ונס חנוכה

הסוגיא עוסקת בדין גידולין.

הקשה הבית יוסף (סי' תרעא) מדוע חנוכה נקבע לשמונה ימים, הלא הנס היה רק שבעה ימים. ונאמרו על קושיא זו עשרות תירוצים.

קושיא נוספת ידועה, כיצד ניתן להנות מהשמן שנוסף בדרך נס, הלא אסור להנות ממעשה ניסים.

ועוד קשה, דהנה הרד"ק בספר מלכים (מ"ב פ"ד פסוק ז), בענין נס ריבוי השמן שעשה אלישע לאשה האלמנה, מביא בשם התוספתא שהאשה שאלה את אלישע האם צריכה להפריש תרו"מ מהשמן שנוסף, ונענתה שפטורה. והיינו משום ששמן של נס אינו נחשב כגדל בארץ, א"כ הוא הדין שיש לפסלו להדלקת המנורה.

ונראה ע"פ הנידון בסוגייתנו שכפי שביאר הר"ן השאלה היא האם גידולים נחשבים חלק מהפרי או כדבר לעצמו [ומסקינן שהגידולים אין מעלין את העיקר והיינו שנחשבים חלק מהפרי]. ויש לומר אפוא ששמן שהתרבה בדרך נס, הרי הוא כמו גידולין. ואין כאן איסור של הנאה ממעשה ניסים, שרק כאשר הנס עומד לעצמו אסור להנות ממנו, אבל כאשר מחובר לדבר טבעי אין איסור. ומאחר והיה שמן ליום אחד, נמצא שכל השמן שהתרבה הוא כמו גידולין של העיקר וחלק ממנו ואינו נידון כ'מעשה ניסים'. [יתכן שזה גם הפשט בתוספתא, שאומר אלישע לאשה בדרך ממנ"פ: אם השמן החדש הוא חלק מהשמן הראשון הרי הוא פטור מן המעשר, שאינו דבר חדש, ואם נאמר שאינו חלק מהשמן הראשון הרי הוא מעשה ניסים ופטור מן המעשר].

ומיושב שאנו מודים גם על היום הראשון, משום שאילולי השמן של הנס הראשון שאינו נס, לא היינו יכולים להנות מהשמן הנוסף.

והדברים מצטרפים לדברי השפת אמת שהגילוי הגדול של חנוכה הוא שלא רק הנס הוא נס, אלא מתגלה שגם הטבע הוא בהשגחת ה'. ועל כן מודים על היום הראשון שהוא 'טבע'.

דף נט

הנודר כאילו בנה במה

נדרים הם דבר שיש לו מתירין כיון שיש מצוה לאדם להשאל על נדרו, דכל הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן. וצ"ב מה החומר הגדול בזה.

ויש בזה שני דרכים במפרשים.

(א) המהר"ל (בח"י אגדות לעיל דף כב, א, וב"ב דף עד, א) מבאר שאדם שנודר מוציא את עצמו מן הכלל, הרי עם ישראל לא קיבל על עצמו אותו נדר, ורק הוא אסר את עצמו. עי"ז הוא נעשה לעומד לעצמו מחוץ לציבור.

וזה הפשט בהתרת נדרים שצריכים שלשה אנשים שמייצגים את הציבור, וכן ע"י חכם שגם הוא מייצג את הציבור (ר"ב - לשון רבי'ם).

וזה הפשט שנדר שנעשה על דעת רבים אין לו הפרה, שבכך הנדר מצורף לרבים.

וזה הדימוי ל"בנה במה", שהבונה במה מחוץ לבהמ"ק פורש מהעבודה של כלל ישראל ונעשה יחיד פורש.

ב) רבי צדוק הכהן (קומץ המנחה א אות צה, פרי צדיק) מבאר שהחסרון הוא על דרך הירושלמי "דיין מה שאסרה התורה". התורה נותנת לנו גדרים כיצד להתקדש. אדם שמקבל על עצמו גדרים ואיסורים חדשים, מביא את העבודה למקום שאינו שייך. ודומה הדבר למה שאמר קורח "כי כל העדה כולם קדושים", וזו טעות לקחת את הקדושה במידה שווה, כי גדרי התורה מחולקים ומובחנים. וזה הדימוי לבניית במה, שהבונה אותה יוצא מהמהלך של גדרי התורה.

החויב להתיר נדר הוא עד כדי כך, שמצינו לרבי יוסף ענגיל בגליוני הש"ס שדן אם יש לברך על התרת נדרים, שהרי זו כמו מצוה דרבנן.

דף ס

שני ימי ראש חודש

הגמ' בע"ב אומרת שכשאדם אומר 'חודש זה' אסור, אסור במשך כל החודש וראש חודש להבא, כלומר ראש חודש הוא היום הראשון של החודש הבא. ושאלה הגמ' פשיטא. והשיבו כי איצטריכא לחודש חסר.

הר"ן מבאר שהכוונה שהחודש הבא חסר וממילא החודש הזה מלא, ונמצא שראש החודש הבא יש לו שני ימים, וקמ"ל שראש חודש מתחיל מתאריך ל' בחודש. [מענין לציין שאת הדף הזה לומדים בראש חודש טבת שהוא שני ימים ראש חודש].

דבר זה מביא אותנו לשאול מה זה שני ימי ראש חודש, הרי ראש חודש הוא יום אחד כי זה היום שמתחיל החודש, ולמה ל' של החודש הקודם נכלל ב'ראש חודש' של החודש הבא.

וביותר קשה שבדברי רבותינו מובא שראש חודש הוא יום קדוש כי כל יום שיש מוסף יש בו נשמה יתירה, וכתוב במדרש שלעתיד לבא בראש חודש תהיה עלייה לרגל. וא"כ יגדל הפלא מדוע עושים ראש חודש מיום שהוא בכלל לא של החודש המתחיל.

והנה הדרך האחת לבאר היא כמו שכתב הצ"ח בכרכות (כו, ב) שלגבי ראש השנה כתוב שבימים שהעדים השתהו מלבוא עשו אותו יום קודש ויום שלמחרת, ואומר הצ"ח שבאמת זה קאי על כל ראש חודש, כי בכל ראש חודש הלויים היו שרים את השיר של יום, ואם הגיעו העדים באיחור נוצרה בעיה איזה שיר לשיר. ועל כן בזמן ביהמ"ק כשהגיעו באיחור אז היום הראשון עשו אותו קודש וגם למחרת. והרב לופיאנסקי הוסיף שאפשר לומר שהיום הראשון יש לו פוטנציאל להיות ראש חודש כי מחכים לעדים, וע"פ דברי המקובלים כל יום שיש לו פוטנציאל להפוך למשהו גדול, יש לו את הקדושה הזאת ולכן ראש חודש הוא שני ימים.

אבל באמת בראשונים מבואר דרך אחרת, ואמנם היא יותר 'טכנית' אבל יש בה אור חדש לשני ימי ראש חודש, והוא המבואר בשבולי הלקט וזה

מבואר בשיבולי לקט (שבולת קס"ח) בשם רבינו ישעיה בעל התוס' רי"ד, וכן לומדים הרבה מהאחרונים מדברי הרמב"ם (קידוש החודש פ"ח ה"ד).

וכך הוא ביאור הדברים: הגמ' בר"ה אומרת שהיקף החודש של הלבנה הוא כ"ט יום וחצי ועוד קצת (כ"ט י"ב תשצ"ג), וכשנגמר היקף אנחנו נמצאים באמצע היום ולא שייך לעשות ראש חודש באמצע היום, ולכן דוחים את הראש חודש ליום הבא. משום כך עושים [באופן כללי] חודש אחד מלא וחודש אחד חסר, שבכך משיגים את הממוצע של כ"ט וחצי.

נמצא שגם ביום השלושים של החודש הקודם יש קדושה כי זה היום שבו הלבנה התחדשה, על כן שני ימי ראש חודש פירוש הדבר שהיום הראשון הוא קדושת חידוש הלבנה [קדושת הטבע], והיום השני הוא תחילת ספירת החודש החדש [קדושת מנין בני ישראל].

דף סא

יובל אליבא דרבי יהודה

דנו בסוגיא באדם האוסר את עצמו ביובל זה, האם נאסר בשנת היובל הקרובה, ותלינן לה במחלוקת רבי יהודה ורבנן אם שנת החמישים עולה למנין השנה הראשונה של השמיטה הבאה, או שאינו עולה למנין זה. ולפי רבי יהודה שנת החמישים עולה לכאן ולכאן, ונמצא שלדידו ההיקף של יובל הוא בעצם של מ"ט שנים.

ומה שיש לתמוה, הגם שלפי רבי יהודה שנת החמישים עולה כשנה ראשונה של ההיקף הבא, אבל סוף סוף היא גם הסיום של ההיקף הזה, ומאי חזית ללכת בתר היבט זה ולא בתר היבט זה.

הגמ' מביאה שרבנן מקשים על רבי יהודה שבהיקף הראשון של השמיטה יש רק חמש שנים של עבודה. ומשיב להם שהתורה דיברה על הרוב, כמו שצריכים לומר בהבטחת 'ועשת את התבואה לשלש השנים' שכאשר מדובר בשנת היובל ההבטחה היא לעשות יבול של ארבע שנים. וקצת משמע בגמ' שהקושיא שמקשה רבי יהודה על רבנן היא רק לשיטתם, ולדידה לא קשה, וצ"ב למה אין קשה כן גם לדידה.

ובירושלמי מבואר שלפי רבי יהודה שנת היובל היא השנה הראשונה של השמיטה הבאה, אבל זה רק לענין שמיטה, אבל לענין היובל הבא אין מונים את היובל הקודם כשנה ראשונה, נמצא שיובל אינו מגיע לאחר שנת השמיטה אלא ביובל הראשון, שהרי ביובל השני השמיטה היא בשנת המ"ט, ובשנה שאחריה היא שנה רגילה, ורק בשנה שאחריה עושים יובל. וכן מבואר להדיא בספר הזוהר (מובא בשערי הזהר לר"ר מרגליות) וכן מבואר בתומים (סי' סז) מדנפשיה בדעת רבי יהודה.

ולפי הבנה זו שתי הקושיות לא קשות. שבאמת היובל אינו תחילת המחזור הבא של היובל. וכן מה שמקשה רבי יהודה על רבנן לא קשה לדידה, שכן לפי שיטתו כמעט אף פעם לא ייצא יובל ושמיטה צמודים זה לזה, ואין צריך ברכה של עשיית התבואה לארבע שנים.

נכתב לרגל יום הזכרון של מו"ר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל שחל בעשרה בטבת

זרעו בחיים

(נכתב בקיצור)

תמצית: קושיות: מה עניין המפסר ס"ו שמסכם את זרע יעקב שבא עמו מארץ כנען - דברי התיקוני זוהר שס"ו הוא כנגד ששים מסכתות ו'ו' סדרים, למה להזכיר שניהם - דברי המגלה עמוקות בעניין האבות והגעתם לשלמות רמ"ח - ביאור החילוק בין עבודת האבות - מסו"ה כנגד ג' בחינות הנ"ל - בחינת יעקב אבינו, מטתו שלימה - גמ' תענית מה זרעו בחיים הף הוא בחיים, דברי רבי צדוק שחיותו מתגלה בזרעו - ביאור דהגילוי ע"י הזרע הוא בחינת נצח וחיבור לא"ס - ביאור עניין ששה סדרים וששים מסכתות חיבור הפרטים לכלל - ס"ו בגי' גלג"ל, עניין הגלג"ל לפי הנ"ל.

פירוש למה שנוגע לכאן הוא שהמספר ס"ו הוא כנגד ששים מסכתות וששה סדרי משנה שהם תורה שבע"פ. והדברים צריכים ביאור דמדוע סופרים יחד גם את המסכתות וגם את הסדרים, והרי הסדרים כוללים את המסכתות?

א.

המספר "ששים ושש"

בפרשתנו התורה מונה את את זרע יעקב שבא למצרים, וחותמת בפסוקים הבאים (בראשית מו, כו-כו): "כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו מלבד נשי בני יעקב כל נפש ששים ושש, ובני יוסף אשר ילד לו במצרים נפש שנים כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים". וביאר רש"י: "כל הנפש הבאה ליעקב, שיצאו מארץ כנען לבוא למצרים וכו' לפי שכשיצאו לבוא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש, והשני כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים הוא לשון עבר לפיכך טעמו למעלה בבי"ת לפי שמשבאו שם היו שבעים שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות".

ב.

דברי המגלה עמוקות בעניין השלמת האבות לבחינת רמ"ח

המגלה עמוקות מבאר דבר נפלא בעניין האבות, וז"ל (פרשת ואתחנן אופן ק"ע): "מהידוע כי השיעור קומה הוא רמ"ח דמות כמראה אדם, ואדם כלול מן רמ"ח אברים, ואברהם לא היה לו השיעור קומה של רמ"ח עד שנקרא אברה"ם שהוא בגימטריא רמ"ח, כי קודם לכן נקרא אברם. ויצחק לא תיקן השיעור קומה עד שנשא את רבקה, כי אז היה בן מ' שנה בקחתו את רבקה, תצרך מ' אל יצחק יהיה רמ"ח. ויעקב לא תיקן השיעור קומה עד שירד למצרים כל נפש הבאה לבית יעקב ששים ושש, תצרך ס"ו אל יעקב יעלה רמ"ח".

פירוש שכל אב לא השלים את עבודתו עד שבא לכלל רמ"ח, אברהם כשנוסף בו אות ה', יצחק כשנשא את רבקה, ויעקב כשירד למצרים עם זרע במספר ס"ו.

וצריך ביאור דמדוע כל אב מתחלק באופן זה דוקא. ובפשטות נראה שהמגלה עמוקות מבאר כאן עומק בעניין עבודת האבות והוא שכל אחד בא לתקן שלב נוסף בקומת האדם השלם. אברהם מתקן את האדם עצמו - רמ"ח אברים, יצחק מתקן את בחינת ההתפשטות של אדם בבחינת נישואין, ועל כן דוקא אצלו העסק הגדול במציאת זיווג. ויעקב אבינו מתקן את המשך הדורות - זרע ישראל, השלב השלישי בבחינת אדם, וע"כ עיקר עסקו בהשלמת זרעו מצידו והוא כשבא לכלל ס"ו. (והטעם שהשלמת זרעו אינה במספר ע' הוא שכידוע יוסף עלה למדרגת אב ועל כן הוא משלים את המספר מצד עצמו, ועדיין צ"ב בעניין יוכבד, ואכ"מ).

והנה המספר שבעים שנכתב מבואר מה בא ללמדנו, שהרי כפי שכתב רש"י מכאן למדים שיוכבד נולדה בין החומות וממילא את מספר השנים שהיו בני ישראל במצרים. וכן המספר הוא כנגד דברים אחרים, כדוגמת מה שביאר רש"י על הפסוק (דברים לב, ח): "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" וז"ל: ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים הציב גבולות עמים שבעים לשון, עכ"ל.

אך המספר ששים ושש שנאמר כאן אומר דרשני, שמה משמעות מספר זה של ששים ושש, ומדוע צריך להזכיר את מספר האנשים שירדו עם יעקב מצרימה, ולא די לומר שהמספר הכולל הוא שבעים.

ס"ו כנגד ששים מסכתות וששה סדרים

והנה בתיקוני זוהר חדש כתוב (תיקונא קדמאה): "אף על גב דאוקימנא בה כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה ששים ושש. בגין דאתקשרא בשמאלא וימין מקרבת. בגין דתליא מנה עמודא דאמצעייתא דס"ו אנון שתין מסכתות ושית סדרי משנה דאתיהיבו מגבורה. דאיהו שמאלא. ששים גבורים אתקריאו דנטלין מגבורה דתמן אוריתא דבעל פה דאיהי שכנינתא תתאה כללא דס' מסכתות ושית סדרי משנה".

[מסו"ה - ג' הבחינות הנ"ל]

ד.

בחינת זרעו מביא לידי חיבור לנצח

ויש לבאר בזה עוד דהאדם הוא בעל גבול ומידה, ועיקר עבודתו הוא להתחבר לבחינת אין-סוף, ולהיות כל כולו חלק אלו-ה שהוא נצחי ואינו בעל גבול. והחידוש הגדול שנתגלה ע"י זרע ישראל, והמשך הדורות, הוא שיש כאן חיבור לנצחיות, נצח ישראל לא ישקר, יש כאן גילוי של בחינת אין סוף בתחתונים. וא"כ שפיר ע"י בחינת "זרעו", מתגלה "לא מת", שהם ב' בחינות של אותו מטבע.

ויש לבאר לפי זה את מספר ס"ו המבואר בתיקוני זוהר הנ"ל. דכיון שבחינת יעקב אבינו הוא לגלות את החיבור של פרטי העולם לכלליות של בורא העולם, א"כ דבר זה מתגלה בבחינת מסכתות הש"ס דוקא - תורה שבע"פ, גילוי בחינת התחתונים. ודבר זה מתגלה בבחינת ס' מסכתות, וו' סדרים, שכשם שהו' סדרים הם כללות הס' מסכתות, ויש כאן חיבור בין הפרטים לכלל, כך גילוי זרע ישראל הוא גילוי של פרטים המתחברים לכלל.

עומק בחינת ס"ו הוא עניין הגלג"ל

ויש להוסיף עוד בענין מספר זה מה שכתב בתיקוני זוהר (תיקון סט): "גלגל איהו אתרי' בשיתין ורזא דמלה כל הנפש הבאה לבית יעקב מצרימה ששים ושש", פירוש, כפי שכתב הגרמ"מ משקלוב: כל הנפש הבאה ליעקב ששים ושש, זהו סוד ס"ו, וזהו סוד "גלג"ל".

ונראה לבאר קצת בהקדם מה שביאר מו"ר זצ"ל על דברי הגר"א בתיק"ז בעניין ריבוע מגו עיגולא. והוא, דעניין האדם הוא בחינת קו שיש לו התחלה אמצע וסוף, והולך ממקום למקום. אבל בחינת עיגול אין לו התחלה אמצע וסוף, והוא בחינת אין סוף.

והנה, יש בחינה בעולם שהוא התחברות הקו לעיגול, והוא בחינת גלגל, פירוש שהגלגל הוא עיגול מסביב לנקודה אמצעית. וכן כתב הגר"א שם בהמשך: "וכמו בגלגל שמתגלגל סביבות נקודה האמצעית והוא נח כמו קוטב וקוטר". ולפי הנ"ל זהו הביאור דסוד ששים ושש של זרע יעקב הוא בחינת גלג"ל, שחיבור האדם לבחינת אין סוף הוא ע"י זרעו, יש כאן חיבור של העיגול יחד עם הקו.

ה.

סיכום

נמצא לפי כל זה, דבחינת יעקב השלמה שהיא בחינת לא מת, מתגלה היא ע"י זרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ודוקא במספר ס"ו שהוא המספר שמורה את החיבור שיש לאדם עם בחינת אין סוף, או מצד ו' סדרים וששה סדרי משנה, או מצד בחינת גלג"ל. נמצא שהשלמת עבודת יעקב הוא עם מספר ס"ו - יחד רמ"ח.

[ואגב אורחא נצרף לכאן מציאה נפלאה ששמעתי מפי הרב אלישע הורוביץ שליט"א, שמשנה רבינו שם על פניו מסו"ה, מסו"ה ג' בחינות הנ"ל. ומצאתיה בילקוט ראובני פרשת תשא וז"ל (אות ריד): "סוד מסו"ה מהר"ש אסטורפאלי כל האדם צריך תקון לרמ"ח אברים והנה אברהם לא אשתלם כ"א ע"י ה' יעלה מספרו רמ"ח ויצח"ק בגי' ר"ח ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו' יצח"ק עם מ' שנה תקן רמ"ח, יעק"ב בגי' קס"ב חסר מן רמ"ח ס"ו ותיקן אותו בששי' ושש נפש שירדו למצרימה. והנה משה כלול תלת אבהון כדאית' בזוהר וצריך תיקון נגד ג' אבות וניתן לו סוד מסו"ה מ' דיצחק ס"ו דיעק"ב ה' דאברהם". וה' יראנו נפלאות.]

ג.

מה זרעו בחיים אף הוא בחיים

ובביאור עניין עבודת יעקב נראה לבאר יותר דהנה על יעקב אבינו נאמר שהיתה מיטתו שלימה (ויק"ר לו, ה). פירוש שהוא מביא לעולם את הבחינה של זרע אמת הממשיך את ישראל סבא אל תוך העולם. ולכן היצר כל כך על הילקח יוסף, שבזה היה נראה שאיבד את עיקר עבודתו בעולם.

והנה הגמרא בתענית (ה:): אומרת: אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת אמר ליה וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא, אמר ליה מקרא אני דורש שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", והמפרשים טרחו לבאר מה ביאור העניין שלא מת, והפרש על אתר כתב: "נדמה להם שמת אבל חי היה", אך המהרש"א דחה דבריו וביאר בדרך אחרת.

והנה רבי צדוק הכהן ביאר את הסוגיא דכאן התגלתה בחינת מעין "ברא כרעיה דאבוה" שהבן ממשיך את האב לאחר מותו והוא חי דרכו, וזה הכוונה מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, פירוש שחי ע"י זרעו. וז"ל ברס"סי לילה (ריש אות מ): "מה זרעו בחיים אף הוא. פירוש שהוא ממש עצמות נפשו מתפשט בכל דור בחיי גופנים ממש כי זרעו הם נמשכים מטיפי מוחו וחלק מחיותו וכל זרע יעקב יש בהם חלק מעצמיות חיותו".

וזה הביאור בבחינת עבודת יעקב אבינו להביא לידי גילוי זרעו בחיים. וא"כ שפיר מתברר מדוע בחינת רמ"ח דייעקב אבינו הוא ע"י זרעו, שע"י שנשלם זרעו במספר ס"ו, בא לידי השלמת עצמו וגילוי בחינת אדם שבנו.

אף הן היו באותו הנס

"נשים חייבות בנר חנוכה שגם הן היו באותו הנס" והרי הן היו גם בנסי יציאת מצרים, וגם הן היו מוקפות בענני כבוד וישבו בסוכות במדבר, ובכל זאת אינן חייבות בפסח ובסוכות בגלל ש"היו באותו הנס" (באכילת מצה הן חייבות בגלל סיבה אחרת, ש"כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה"). אלא שאין הכוונה שהן נצלו בזכות ניסי הנצחון במלחמות, ונהנו מנס המנורה כגברים, אלא שגם הן היו שותפות למסירות הנפש שהביאה את הנסים. והכוונה ליהודית בתו של יוחנן כהן גדול שהרגה את הליפורני שר צבא בצבא יוון ותרמה תרומה משמעותית לנצחון.

יהודית השקתה את הליפורני חלב וכך הרדימה אותו וכתה את ראשו. בכך צעדה בדרכה של יעל אשת חבר הקיני שהרדימה את סיסרא על ידי שהשקתו חלב והרגה אותו על ידי שתקע את יתד האהל בראשו ככתוב בשירת דבורה "מים שאל חלב נתנה בספר אדירים הקריבה חמאה".

מדוע בחרו השתים להרדים את אויבן באמצעות חלב? האם יין או שכר לא היה עושה את הפעולה מהר יותר וטוב יותר? ממתי מרדימים אדם מבוגר באמצעות חלב?

הריגתו של סיסרא על ידי יעל היתה יוזמה שהתחילה בה דבורה הנביאה. היא ששלחה את בעלה, ברק בן אבינועם, להילחם בסיסרא. וכשרדף אחריו נכנס סיסרא לאוהל יעל, שהשקתה אותו חלב "והוא נרדם ויעף וימות".

על דבורה נאמר שהיא ישבה תחת תומה.

ישנם שני סוגי דבש - דבש דבורים ודבש תמרים.

כל היוצא מן הטמא - טמא, חוץ מדבש דבורים שיוצא מן הטמא, מן הדבורה, והוא טהור.

דבש דבורים הוא אפוא טהור היוצא מן הטמא.

תמר היוצא מן הדקל הוא מתוק היוצא מן המה, שכן הגמרא במסכת פסחים פ"ג אומרת שחרחבינא הוא אחד הירקות הכשרים למרור ואומרת הגמרא "מאי חרחבינא - אצוותא דדיקלא (- סיב הדקל, פסחים לט ע"א) כלומר, סיב הדקל הוא מה, והתמר היוצא מן הדקל הוא סיום המרירות - תם מר - מתוק היוצא מן המר.

על חלב אומרת הגמרא בבכורות (דף ה) ש"דם נעכר ונעשה חלב". כלומר, הוא מותר היוצא מן האסור.

דבורה - טהור היוצא מן הטמא, יושבת תחת תומה - מתוק היוצא מן המה, ומובילה את סיסרא לשתות חלב - מותר היוצא מן האסור - באהלה של יעל.

והנה הגמרא במסכת גיטין אומר שמבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים ואמר הרמ"ע פאנו שהכוונה לרבי עקיבא, ואמר רבי חיים פלאגי שיעל ראשי תיבות יוציא עקיבא לאוה.

מהמהלך של דבורה ויעל יצא רבי עקיבא

רבי עקיבא הוא שורש התורה שבעל פה שנאמר "סתם משנה רבי מאיר, סתם ספרא רבי יהודה סתם תוספתא רבי נחמיה וכולהו אליבא דרבי עקיבא" (סנהדרים פ"ו) ורבי עקיבא הוא זה שנכנס לפרדס בשלום ויצא בשלום.

נשמתו של רבי עקיבא היא שורש תורה שבעל פה. והוא צאצא של סיסרא ויעל ועליו אפשר לומר יותר מעל כל אחד אחר - "אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה" רבי עקיבא הוא היקר שיצא

מהזולל הוא כפיו של הקב"ה שזוהי מהותם של חכמי התורה שבעל פה שדבריהם וחידושיהם הם תורה כתורת אמת שניתנה מפי ה'. והוא שיצא רבי עקיבא מתהליך שהחלה דבורה היושבת תחת התומר והמשיכה יעל שהשקתה חלב - טהור היוצא מן הטמא, מתוק היוצא מן המר ומותר היוצא מן האסור והיקר יצא מן הזולל.

בשעה שעלה משה למרום הראה לו הקב"ה את רבי עקיבא ואמר משה: יש לך אדם כזה ואתן תורה על ידי? מדוע רצה משה שהתורה תינתן על ידי רבי עקיבא? ולמעלה מזה. הקב"ה עונה לו "שתוק כך עלתה במחשבה לפני" מה משמעותה של תשובה זו.

תשובה זהה ניתנה גם כשביקש משה לראות את סופו של רבי עקיבא והראה לו כיצד סורקים הרומאים את בשרו של רבי עקיבא במסרוקות של ברזל וזעק משה רבנו: זו תורה וזו שכרה? אמר לו: "שתוק כך עלתה במחשבה לפני". ומשמעות התשובה היא שכשעלתה במחשבה לברוא את העולם עלתה במחשבה לברוא במידת הדין. וזה שאמר לו הקב"ה אין לך להתלונן על סופו של רבי עקיבא כי כך מטופל אדם כשמתנהלים אתו לפי מידת הדין, זו שעלתה בתחילה במחשבה.

לולא חטאו בעגל לא היה מקום לתורה שבעל פה, לא לעמל התורה ולא לתורת החכמים, לא היינו שותפים לקב"ה ביצירת התורה. וזה מה ששאל משה מדוע שלא תינתן תורה על ידי רבי עקיבא שהוא שורש תורה שבעל פה וכך יהיו בני האדם שותפים לקב"ה ביצירה? תורתו של רבי עקיבא היא תורת חסד ותורה שבכתב היא תורה מסטרא דגבורה וזה שענה לו הקב"ה שתוק כך עלתה במחשבה לפני.

ומתי ניתנה תורה שבעל פה? אחרי שחטאו בעגל וחזרו בתשובה והתקבלה תשובתם ונתנו לוחות שניים ויחד אתם ניתנה גם תורה שבעל פה ותורת החכמים בכללה - תורתו של רבי עקיבא. וכשם שרבי עקיבא הוא יקר היוצא מזולל כך גם לוחות שניים והכרוך בהם שניתנו בעקבות חטא העגל וגם עליהם אפשר לומר "אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה" כי כעת דברי החכמים גם הם תורה "כפי תהיה" כמו שאפשר לומר על רבי עקיבא שהוא עצמו היה היקר היוצא מזולל, ודברי תורתו הם קדושים כתורת ה' ממש.

חג החנוכה הוא החג שקבעו חכמים ומראה את כוחם של חכמים - חגה של תורה שבעל פה שכן אפילו פורים נלמד מקל וחומר - אם מעבדות לחרות קבעו חג ממות לחיים על אחת כמה וכמה, וקל וחומר הוא מדאורייתא שהוא הראשון למידות שהתורה נדרשת בהן מלבד זאת שפורים נתקן על ידי נביאים ונכתב במגילה שהיא מכתבי הקודש.

חנוכה נקבע לזכר הנס שהתרחש במנורה והמנורה הרי מבטאת את חכמת החכמים - חכמת התורה שבעל פה.

דבורה נקראת "אשת לפידות". מדוע נקרא ברק "לפידות"? אומר המדרש ב"תנא דבי אליהו" שדבורה העריכה שברק לא יוכל בשלב זה להיות תלמיד חכם ולכן שכנעה אותו לעשות פתילות למנורת בית המקדש והוא עשה אותן גדולות ולכן נקרא לפידות ודבורה ששכנעה אותו לעשות זאת זכתה בזכות זה לנבואה ונקראת אשת לפידות.

בצאתה לדרך הארוכה שבסופו נולד רבי עקיבא - היקר היוצא מזולל, מודגש שהיא יזמה שבעלה יתרום להרבות אור במנורה.

ובחנוכה שהוא חגה של תורה שבעל פה חג שנשים שותפות בו כי אף הן היו באותו הנס שכמו יעל הרגה את סיסרא באמצעות החלב והביאה ללידתו של רבי עקיבא עמוד התורה שבעל פה. כך יהודית הרגה את הליפורני באמצעות חלב והביאה לניצחון ולנס חנוכה ולחג החנוכה המדגיש את כוחה של תורה שבעל פה.

"דבש וחלב תחת לשונך"

{ אז נדברו }

פרשת ויגש תשפ"ג | לסדר: " להחיות לכם לפליטה גדולה" | גליון מספר: 586

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

בימים אלו אנו לקראת הוצאת
מהדורה מחודשת ומורחבת של
הספר 'אהבת'

להשתתפות בהוצאות ההדפסה ניתן
להתקשר לפלא: 0527683095 (ניתן
להקדיש לעי"ג, להצלחה)

ניתן לקבל את הגיליון בנקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם
בהוצאות הגדולות!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

בחור יקר: אל תוותר.. הגיע הזמן להילחם על עצמאות שלך!!

אמנם המבוגרים מבכים את ירידת הדורות שחנכה נהפך להיות אשטיקלע בין הזמנים... אבל בשביל היום שאחרי זה ודאי טוב!!!! זו הזדמנות להתחיל דף חדש... להיכנס לתקן חדש... ובכן: בחור יקר: יש לי בשבילך משימה ממוקדת לשלושה חודשים הקרובים שעד חודש ניסן...רקע קצר: מצינו בהטבת נרות בביהמ"ק (וגם בחנוכה) "להעלות נר תמיד!!" שתהא השלהבת עולה מאליה ולא שתהא עולה ע"י דבר אחר!! שהשלהבת תהיה עצמאית... שתעלה מעצמה... נו... אני כעת מחזיק את המצית ומדליק את הנר... איך אני יכול לדעת שזהו... השלהבת עולה כבר מאליה ולא עולה ע"י דבר אחר?? נו... איך?? תן ניוחש איך??

פשוט מאוד: תעזוב רגע... תרחיק לרגע את המצית... ובא נראה מה קורה... האם הנר דולק מעצמו או לא... כלומר ככה: **כל זמן שאתה שם!!!!** שהמצית עדיין מבעיר את הנר... בשלב הזה אנחנו עדיין לא יכולים לדעת האם השלהבת עולה מאליה או לא... כי... כי ס"ס הגפרור מפעיל אותה... מתי תבחן השלהבת האם היא עולה מאליה או לא?? **בשניה שאנחנו נפרוש!!!!** נזיז את המצית מהנר... וניתן לשלהבת לדלוק לבד!! אז יגיע רגע המבחן של השלהבת האם היא אכן עולה מאליה או שהיא עדיין צריכה קביים ותמיכה ע"י דבר אחר... **על אותו משקל בעבודת ה':** בחור יקר: אתה נר ה' נשמת אדם!! אתה אמור להיות אש שלהבת קה בעבודת ה'!! דא עקא שבראשית הדרך אתה צריך שיציתו אותך... כולנו צריכים שיציתו אותנו... שיבעירו אותנו... אבל אל תשכח!! יום אחד אנחנו צריכים להגיע למדרגה של בן עליה!! מה זה בן עליה?? שתהא השלהבת עולה מאליה!! ולא עולה ע"י דבר אחר... המבחן של בן עליה אמיתי... זה הרגע שהוא נותר לבד... ואף מצית לא מבעירה אותו והוא בכל זאת בווער!! פה יש ציון דרך!! הנה לך בן עליה... שעולה מעליו ולא ע"י דבר אחר...

בא נהיה כנים... אני בחנוכה למדתי פחות טוב... למה?? ככה!!! היה בחוץ רוח... הדליקו אותי בחוץ... הדליקו אותי והלכתי... ישבתי ולמדתי בבית מדרש... היה שטייגן... היה אוירה... ופתאום כולם נעלמו... אשטיקלע בין הזמנים... הבית מדרש התרוקן ואני התחלתי לעמוד בחוץ וללמוד בעיון את כל הפרסים של אבות ובנים... מה אעשה... לא היה לי מצית!!

אני דווקא אחד שידוע לבעור... אבל תביא מצית... תביא אוירה... תביא מצב...

אז הנה!! בדיוק בשביל זה כעת מתחיל חודש טבת ואנחנו כבר עכשיו מציבים לעצמנו משימה... המשימה הבאה זה ראש חודש ניסן!! במשך השלושה חודשים האלו אם רק נרצה... נתחיל להשקיע בשלהבת!! אבל לא סתם... להשקיע **בעצמאות** של השלהבת... נמאס לי להיות תלוי במצית... נמאס לי לעמוד כל היום כמו שנורר ולחפש מצית... אני רוצה מצית אישית!! נמאס לי שכל השטייגן שלי תלוי באוירה של הבית מדרש... נמאס לי שהסדר א' שלי תלוי בחברותא... **דיו!! הגיע הזמן להילחם על עצמאות!!** אני רוצה להכריז על יום העצמאות האישי שלי!! ואני כעת ניגש לאימונים מפרכים עמוק לתוך החורף... ואני מחליט שיש לי סדר יום מסוים ולא מעניין אותי כלום... גם אם חצי ישיבה הלכו לחתונה או מצידי ליאצייט של הבבא סאלי אני לומד אותו דבר!! אני מתלמד להיות שלהבת שעולה מאליה ולא ע"י דבר אחר... ואין לי זמן!! יש לי תאריך שכבר נושף לי בעורף... אני כבר עכשיו מתחיל להיערך!! בעוד שלושה חודשים מתחיל בין הזמנים של ניסן... בין הזמנים כזה מיובש עם הסמרטוטה לחה של ערב פסח שאין לך עם מי ללמוד ואין כזה אוירה... **אבל לא!!! בשביל זה נכנסתי כעת לטירונות!!! אני כעת מתאמן על עולה מאליה!!!** אני רוצה שהשלהבת שלי תהיה עולה מאליה ולא תהא עולה ע"י דבר אחר!! אני כעת נחוש ללמוד בכל מצב... כן חברותא לא חברותא... כן יש אוירה ביום ששי בבית מדרש או שאין... לא מעניין אותי... אני בן **עליה!!** אצלי השלהבת **עולה מאליה** ולא ע"י כל מיני אציתונים אחרים... די חברותא... יותר אני לא נותן לך להלך עלי אימים... אם תקום ותואיל בטובך להגיע טוב... אם לא תגיע, תדע שהפלגתי לדרכי...

אם במשך השלושה חודשים הקרובים אתה תחליט בנחישות שאני את הסדרים שלי לומד בין אם יש אוירה ובין אם אין... אני מקפיד על סטריליות רוחנית ועל תכנים נקיים בנגן וכדו' בין אם חברי החדר שלי גם ככה ובין אם לא... אני אומר לך... עד ר"ח ניסן הקרוב אתה יכול להכריז על יום העצמאות הפרטי שלך!! והאמת היא שכבר עכשיו אתה תרגיש איזה מין תחושה הקלה ועצמאות... עד היום היית תלוי באוירה... במצב... בחיזוק או בריפיון... בתחרות... אבל ברגע שתהיה נחוש שאני מתחיל להיות עולה מעצמי... אתה נהפך להיות שלהבת שעולה מאליה!! אתה נהפך להיות מגדלור של עצמאות רוחנית... וכעת אני אגלה לך סוד: שלהבת שעולה מאליה... אוטומטית היא בעצמה נהפכת להיות מצית!! מסיבה פשוטה: מה ההבדל בין מצית לבין סתם נר?? מצית זה כח בערה בפני עצמו!! אתה נהפך להיות גור אריה יהודה!! ואת יהודה שלח להורות לפנינו גושנה!! יהודה הוא אחד שאיפה שתשים אותו... הוא בווער מעצמו... יש לו גנטורים משלו... הוא מצית המקורי שתהא משגרים ראשון למצרים להיות מקור אנרגיה רוחנית... אז קדימה... הטירונות החלה... היעד הוא ג' חודשים קדימה...

66

המדריך לטיפוס הממורמר והנחיתי ולעוד כמה חוץ ממנו...

מעשה במלך שיום אחד קרא לשני עבדים וציווה אותם לעקור הר!!! וכידוע: לעקור הר זה עבודת פרך... אל תשכח שאנחנו שייכים לדור של הדחפורים... הכל עובד עם בולדוזרים ענקיים וגם הם קודחים לנו במוח ועד שהם חוצבים בסלע ועושים איזה כביש אוהו... אז תחשוב שפעם היו עושים את זה בידיים... בקיצור: המלך שלח שני פועלים... כל אחד להר אחר וקדימה... תוריד לי את ההר הזה... הפועל הראשון לקח פטיש והתחיל לעשות בום בום... כל יום הוריד כמה פירורים... די מייאש... אבל השני היה יותר חברמן... הוא לא התבזבז על הפירורים האלו... הוא התחיל לבדוק את ההר!! הוא שם לב שבפסגת ההר יש גבנונית כזו מעניינת שחבל עליה... והוא החליט שבמקום לפורר אותה... חבל!! אני רוצה להוריד אותה כמות שהיא ולשים אותה בתחתית ההר!! הוא בנה לעצמו תכנית הנדסאית והתחיל לקדוח בצורה כירורגית מזוית מזוית מסויימת עד שהוא הגיע לנקודה שאז בבום אחד הוא פשוט הפיל חתיכת הר מכובדת מראש ההר לתחתית ההר!!

אומר המדרש: מי זה הפועל הכשרוני השני הזה? קוראים לו רבי עקיבא!!!

(עין אבות דרבי נתן פ"ו מ"ב... מפאר חוסר מקום לא הובא הציטוט)

כולנו יודעים שרבי עקיבא היה ע"ה עד ארבעים שנה... לא היה לו קל להשתנות... בטח... הקב"ה נתן לו הר גדול מידי של מידות ותכונות קשות והקב"ה אמר לו... נו... כעת קח פטיש ותתחיל להכניע את ההר גבוה שכזה... נו... מה הפלא שעד ארבעים שנה רבי עקיבא לא התחיל אפילו להזיז משהו...? זה יאוש מוחלט... כולנו היינו מתייאשים...

רק מה קרה פתאום??? הרי פתאום קרתה איזה תפנית!! מה... מה באמת קרה??

אז מה שכולנו יודעים זה הסיפור עם אבנים שחקו מים וכו'... אז זהו שלאבות דרבי נתן יש גירסא אחרת לגמרי!!! שיתכן שהמסר שלה הוא לא פחות חשוב בשבילנו...

אומר האבות דרבי נתן: אותו עקיבא היה חכם... יום אחד הוא עמד מול התכונות הבלתי נסבלות שלו והפנים שלקחת פטיש ולפוצץ את ההר הזה לפירורים אין סיכוי... אז מה כן??

עקיבא החליט לקחת את התכונות שלו עצמם כמות שהם!!! ואלו לא להכניע אותם... אלא להעתיק אותם כמות שהם לכיוון הטוב!!! וזה היה הסוד!! כאן זה קרה...

מה הכוונה?? אז אני אתן לך דוגמא אחת ומשם תקיש הלאה... עקיבא היה טיפוס מאוד נחיתי... מי יתן לי תלמיד חכם ואשכנו כחמור... סליחה... בא ננסה לנתח: מה זה נחיתות?? אז ככה: בדרך כלל בן אדם נחיתי זה אחד כזה שלוקח כל מילה הכי קטנה והופך אותה לאיזה אמירה איסטרגית... נניח משהו זרק לי תוך כדי שיחה אתה מדבר שטויות... מה?? אמרת עלי שאני מדבר שטויות?? קלטת מה אמרת?? לקחת אותי והפכת אותי למפגור!! הרי מי מדבר שטויות??

מפגרים מדברים שטויות... נכון?? אז איך אתה ככה מבוזה אותי ואומר לי שאני מפגר שמדבר שטויות... הנה לך דוגמא של בן אדם נחיתי... אז מצד אחד זה הופך אותו לבן אדם בלתי נסבל לחלוטין... אבל אם אתה כבר כזה!! אתה יכול ביום אחד בהיר להחליט להסתכל על הנחיתות הזו מזוית אחרת!!! אתה יודע מה זה נחיתות?? נחיתות זה בן אדם שיש לו הבחנה מאוד חדה... שכל דבר הכי קטן שהוא רואה הוא לוקח את זה בהיקף הרבה יותר רחב ואיסטרגי... (וזה נכון להחריד) אם הטיפוס הנחיתי הזה ישכיל להבין שזה מה שטמון בתכונה הנחיתית שלו... אז הוא לא יכניע ויבטל את הנחיתות!!! אלא אדרבה... הוא יקח את הנחיתות שלו כמות שהיא ויעתיק אותה למקום הנכון ואז לפתע יתגלה לפניו עוצמות של דקות ההרגשה שהוא לא האמין שיש לו...

זה היה הסוד של רבי עקיבא... הוא לא לקח פטיש והתחיל להכניע את התכונות הקשות שלו... הוא פשוט לקח אותם כמות שהם ושם אותם!!! שם אותם במקום הנכון!!!

זו הסיבה שרבי עקיבא היה מסוגל להיות ע"ה במשך ארבעים שנה... ופתאום בבת אחת הוא עשה סוויץ... ותוך 12 שנים יש לו כבר 42.000 תלמידים... מאיפה זה צץ??

התשובה היא: שרבי עקיבא זה לא משהו שצריך להתבשל!!! הוא כבר מבושל ועומד!!! הוא כבר 40 שנה מתבשל במיץ של עצמו... רק הוא מתבשל על הגז חלל נכון... ברגע שהוא רק העביר את הסיר ואת התכונות שלו למבער הנכון ובבת אחת צץ כאן רבי עקיבא שלם!!!

המסר הזה מאוד מעודד... ותרשה לי... עם יד על הלב לספר לך... שתדע לך שיש כאלו הפתעות... אתה לפעמים יכול לראות בחור או אברך שלא מצליח לעשות כלום... כל הזמן ממורמר... מלא טענות כרימון על המערכת ועל כל מי שלא בסדר... ועם טביעת עין חדה ניתן לזהות שיש לו!!!

יש לו את זה... רק הוא פשוט לא הצליח לעמוד ולאמוד את דעתו... הוא עדיין לא לומד את מה שהוא אוהב ללמוד... (דא עקא: שמי... מי ישים לב... מי יראה שיש לו את זה... הרי הוא בחר ללמוד בישיבה של ה-24.000 תלמידים של ר"ע שאין מי שיהיה אותו... ולא בישיבה של השבעה תלמידים... ואם ככה מי ילחש לו את זה באוזן?? אבל עזוב... "לא אמרתי כלום... נכבד את רצונם של הבחורים ושל רשמיים שבטוחים שהם יכולים לצמוח לבד... ותכל'ס: אתה רואה מולך בחור שהוא כלי ריק!!! לא עושה כלום!!! ואל תתפלא שבציק אחד... בזמן חורף אחד בלבד הוא פתאום יכול לעשות סוויץ ומתגלה כאן לב בריא כמו אולם!!! כלומר: זה לא אחד שיום אחד תפס את עצמו לידיים ואז הוא נכנס לכביש והתחיל ללמוד נהיגה... לא!! זה אחד שנוסע כבר שנים על הכביש... הוא פשוט עד עכשיו נסע רק ברווארס ובשביל עפר ולכן הוא לא הגיע עם מקום... ובשניה שהוא קלט את הכביש הוא בבת אחת פורח ודוהר על מאה ששים...

יש כאלו שקוראים שורות אלו והידיים שלהם רועדות!!! הם מרגישים חזק חזק שזה מדבר עליהם... אז קדימה... במקום שוב ושוב להסתכל על ההר הגבוה ש-לך תכבוש אותו יום אחד... אנא ממך... תפתח ראש... יתכן שאתה בסה"כ לא יושב על הכביש הנכון... אתה עדיין לא למדת מעולם מה שמתאים לך... מותר לך לפתוח ראש ולדעת שאולי הקושי שלך יושב על שינוי תפיסה הנדסאית!!! קח בחשבון שהשינוי האמיתי פחות מחכה לך בהתנהגות שתתחיל כבר לתפקד ותתחיל ללמוד... לא!! השינוי הגדול שלך הוא בעיקר בראש... ואני בכונה מדבר במילים מופשטות כי אני לא רוצה להיכנס לפרטים... כל אחד והסיפור שלו... כל אחד והדרך לימוד היחודית שלו שהוא צריך לאפשר לעצמו לזהות אותה... כל אחד והזווית היחודית שלו בעבודת ה' שה' רוצה אותך דווקא ככה... (ואגב: אני מודיע מראש: מה שנתכב כאן לא מיועד לישיבה קטנה... בחורים מייש"ק הכי אוהבים את המאמרים מהסוג הזה... זה מאוד עוזר להם עם השיעור בקיאות... אז בבקשה... שבו בלול... אני מדבר כאן על משהו שהקשיב וציית לרבנים שלו... עשה עם עצמו כבדת דרך משמעותית ושם נעצר... לא לכל בחור עלי משמעם לו בשיעור מ"ב... מה שבטוח: עקיבא הע"ה לא טעה לגמרי!!! הוא הגיע מתוך התסכולים--- היישר לבית המדרש... קח בחשבון שזה מה שהולך להיות איתך... תעשה משהו עם המרמור שלך... קח את זה כמנוף...

שיהיה לכולנו חורף בריא ובריא...

קורא יקר: שיהיה לך רפואה שלימה... תרגיש טוב...

אה... אתה מרגיש טוב?? אז סליחה... התכוונתי אליו...

בקיצור: מה קרה שנזכרתי במי שלא מרגיש טוב?? תן ניחוש:

פשוט מאוד: לא הרגשתי טוב בשבוע שעבר... וב"ה החלמתי אבל עכ"פ מאז פתאום אני שם לב!!! שמתי לב שההוא לא מרגיש טוב...

ראיתי על העיניים המבריקות של פלוני שיש לו חום... שמעתי על השיעולים של זה מאחורי שיש לו קוצר נשימה... אז תרגישו טוב!!!

מאחל מעומק לב תהיו בריאים ושלימים... בקיצור: מצות ביקור חולים היא מהמצוות הנדירות!!! ורק לאחרונה למדנו עליה בדף היומי... למדנו שאם ראובן מודר הנאה משמעון ושמעון חולה אז שראובן יגיע לבקר אותו רק בעמידה ולא בישיבה... מה שבטוח: להתקשר זה בודאי מותר!! ואם מדובר בישיבה אז זה ממש הכרחי...

בחור שלא מרגיש טוב הוא פשוט מסכן!! כי... כי בשביל להגיע לגמ"ח תרופות הוא צריך לטפס שלוש קומות ועם חום 38 אין לו את הכוחות הפיזיים ללכת עד שם ולשמוע שהארון נעול... כאן צריך אותך, החבר חדר!! שפשוט תזדקק לעזרתו... כן... מי שלא מרגיש טוב כל מאמץ הכי קטן שנדרש בשבילו זה כמו הר... וללכת לטלפון ציבורי להתקשר להזמין תור לרופא משפחה ועוד לחכות בבית מרקחת... זה לא בשביל בן אדם שמרגיש לא טוב... צריך לדעת שמבחינה מסוימת בחור ישיבה שסובל משפעת בתוך הישיבה הוא החולה הקלאסי שעליו ר"ע דיבר שצריך לבקר אותו... שלבקר זה בעיקר ביקורת!!

לבדוק מה הוא צריך... אל תהיה לי כמו האלו מהאוטובוס ששומעים בן אדם מקיא... הם עסוקים בלהגיד איכס ולפתוח את החלון... עם כזו אטימות צריך להשאיר את החלון סגור!!!

עכ"פ הגמ' אומרת: שהכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים ותוס' מפרש שהכוונה היא שבייחס לנושא הזה ה' רוצה אותנו שותפים פעילים!! כלומר: ה' רוצה שנתלבש טוב ונשמור על עצמנו מהקור...

כלומר: יש דברים שה' מערב אותנו בעניינים ויש דברים שלא... זה כמו שיש שרירים רצוניים שה' רוצה שנפעיל אותם ויש שרירים לא רצוניים שה' פוטר אותנו... זה עליו!! בן אדם לא צריך להזיז את המעיים שלו וגם לא להפעיל את הלב כי את זה הקב"ה לקח כביכול על עצמו... אבל בן אדם כן צריך לפתוח את הפה בשביל לאכול ולהזיז את הידיים בשביל להתפרנס... וכאן ה' רוצה אותך!!! **למה?? ככה!!**

כך גזרה חכמתו יתברך!!!

על אותו משקל: בנושא של צינים ופחים גזרה חכמתו יתברך שאנחנו נהיה מעורבים בעניין... שאנחנו נתלבש טוב ונשמור על עצמנו למרות שזה מגביל ומסרב ומי שלא עושה את זה... אז זה לא רק שאם הוא לא יתקרב אז זה "בעיה שלו"... **זה יותר מזה... הוא עבר על רצון ה'!!!**

ה' רוצה אותך שותף פעיל בנושא של שמירת גופו בקור וחום אז מה אתה משתמט? כלומר: ללבוש מעיל זה לא רק איזה פרוטוקול של מזג אוויר של חורף... יש פה ציווי אלוקי שה' רוצה אותי עם סוודר... ומי שלא עושה את זה עבר על רצונו יתברך... בינינו... נכון זה נשמע מוזר... מה... רצון ה' שאני אלבש מעיל?? מילא להגיד ספר תהילים...

אני רואה פה עבודת ה'... אבל מעיל... מה העניין של הרבש"ע?? אז התשובה במילה אחת היא: שללמוד סדר א' ולהתפלל שחריזת זה עול תורה!! ואילו ללבוש סוודר ולגמור את האנטיביוטיקה זה עול מלכות שמים!!! כלומר ככה: ה' מדבר איתנו בשני ערוצים!! ערוץ אחד שנקרא תורה!!! והערוץ השני שה' מדבר איתנו זה דרך נתוני השטח בעצמם!!! סו"ס ה' זה בורא עולם והנתונים עצמם הם ציווי ה'... ואם עכשיו קר וזה מצריך מעיל... אז ללבוש מעיל זה קבלת עול מלכות ה'... זה לקבל את הנתונים שה' רוצה מאיתנו... הרבה יותר קל לנו לקבל עול תורה מאשר עול מלכות שמים... הנה... תראה כמה קשה לך לשמוע בקול ה' שמצוה אותך ללבוש מעיל... תראה איזה יצה"ר יש לך לזלזל... אז קדימה... על זה נאמר "קודם שיקבל עליו עול מלכות שמים ואח"כ יקבל עליו עול מצוות..."

איך לגשת למידע שהתורה חושפת לנו??

ישנה נקודה מסוימת בפרשיות אלו שתמיד הפריעה לי... במשך שנים לא העזתי להעלות את השאלה הזו על דל שפתי... אבל ברגע שפעם אחת כן העזתי... גיליתי שהתשובה היא כ"כ כ"כ פשוטה... שכמדומני שחובה קדושה להניח את זה גם כאן על השלחן...

אני אפתח בדוגמא קצת אולי צדדית: השבוע בחנוכה קראנו את קרבנות הנשיאים והגענו לנשיא ראובן... וכידוע כל נשיא הקריב לפי המהות של השבט שלו!!! נו... מה המהות של שבט ראובן??

אומר המדרש: שככל הקרבנות של נשיא שבט ראובן מכוונים כנגד דבר אחד ויחיד... תנחש מה?? כנגד ההצלה שראובן הציל את יוסף מהבורר!!! שלושים ומאה משקלה זה הגימטריא של הר"ת של "לא נכנו נפש"... שבעים שקל זה מספר האותיות שיש בפסוק "ויאמר ראובן אל אחיו אל תשפכו דם... למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו..." **והמזכר** אחד כסף זה כנגד העצה שנתן לאחים **לזרוב** אותו לבור...

ואני עומד נו... ולא נעים לי לשאול: דער היליגער ראובן... וכי זה הדבר היחיד שראובן יודע לעשות... רק להציל את יוסף מהבורר?? תבין: מדובר פה בשבט שלם שמקריב קעת קרבנות שאמורים לבטא את המהות של השבט!! ותכל"ס כל הקרבנות... סביב מה הם עוסקים?? סביב מאורע אחד בלבד!!! יום אחד שראובן הציל את יוסף מהבורר... זהו?? מהיום זה התעודת זהות של שבט ראובן?? כל המהות של שבט ראובן... הכל מסתובב סביב פסוק אחד בתורה שראובן אמר "אל תשפכו דם וגו'?"

וכי ראובן קדוש ה' לא עשה עוד משהו טוב בחייו חוץ מהציל את יוסף??

אתה מבין מה השאלה שלי?? האם גם לך זה הפריע??

אותה שאלה בייחס לכל אחד מגדולי אומנתנו... אם זה רחל אמנו... מבחינתנו מה זה רחל אמנו?? שתיקה וויתור!! פעם אחת היא שתקה וויתרה ללא שם בסיפור עם לבן... זהו... מכאן ואילך אלפי שנים הקב"ה מרחם על הבנים שלה בזכות השתיקה... ותמיד מנקרת לי השאלה: נו... מה עוד?? מה עוד היא עשתה חוץ מזה?? הרי לא יכול להיות שזה הדבר היחיד שרחל עשתה?? **אתה מבין מה מפריע לי...??** רק מה... כל פעם שהעזתי להעלות את השאלה על קצה מוחי... מיד נזכתי בעצמי בתקיפות... אוי... איך אתה מזלזל... אתה יודע מה זה לוותר על השידוך ולמסור את הסימנים ללאה... יש לך מושג איזה ניסיון איום ונורא זה...?? כאילו לא מספיק לך הניסיון הזה... ואתה מחפש עוד דברים אחרים שרחל עשתה... תתבייש לך...

אבל לא!!! אני לא מזלזל... חס ושלום!!! זו בכלל לא הנקודה... אני בסה"כ מנסה להבין... סו"ס מדובר

פה באדם גדול שהוא בבבטח עשה עוד!!! עוד המון המון דברים גדולים ושגבים... גם אם זה שראובן הציל את יוסף מהבורר זו הייתה גדלות עצומה... אבל הוא בטח עשה עוד כמה דברים... אתה יודע מה... בא נגיד את זה ככה...

תאר לעצמך שהיה יוצא ספר על הסטייפלר... על הילדות שלו בעיירה ביאליסטוק ואיך שהוא עמל בתורה עד כלות הכוחות בישיבות נובהרדוק ואיך הוא נצרף באש המוסר והיראת שמים... ואז היה כתוב בספר שכשהוא היה בן 23 הוא נלקח לצבא הרוסי ושם הוא חירף את נפשו בכפור העז שלא ללבוש שעטנז... וכשביקשו ממנו לירות באקדח בשבת הוא ירה בשינו... ואז!!! אתה מדפדף לפרק הבא... כתוב שם שהוא נפטר בבני ברק בגיל תשעים... בום!!! זהו... מגיל 23 עד גיל 90 אין שום מידע... זה יהיה לנו מאוד מוזר... אנחנו נשאל איפה? מה מי?? מה היה איתו במשך כל העשרות שנים האלו?? ולמה אנחנו נשאל?? כי ברור לנו שמי שהתנהג ככזה הפלגת קדושה בגיל 23... מסתמא המשיך כך הלאה בעוד תחומים בעבודת ה'... וממילא חסר לנו פרטים אודותיו...

אז אותו דבר כאן: רחל שתקה!! וראובן ויתר!! ו... ותכל"ס: מה עוד??

תבין: מה הגדלות של משה רבינו. שבגיל 12 יצא אל אחיו וירא בסבלותם. וכמובן "אל המעיין רץ גדי קטן"... ומשה מרחם עליו וזהו... מכאן ואילך הנה לך משה רבינו בן שמונים שנה שמחציו ולמעלה מלאך ובא לגאול את ישראל... אבל ההלו... מה היה איתו עוד?? מה היה פה מעבר לזה?? מה משה רבינו עשה מעבר להשקות את הגדיים?? מה הוא עשה כשהגדיים ישנו או אחרי שהם שתו... הרי הוא עשה משהו... ובפאר נעם של משה רבינו... אז למה אין?? אין שום מידע?? ראובן מתחיל ונגמר בהצללת יוסף... רחל מתחילה ונגמרת בשתיקה וויתור... יוסף מתחיל ונגמר בניסיון מאוד קשה... זהו!!! זה המידע!!! זה מה שאנחנו יודעים עליהם... והתורה ממקדת ומדגישה לנו בתוקף שככלל הגדלות שלהם מנוקזת למעשה הספציפי הזה... ולי באופן טבעי נשאר משהו חסר... הייתי רוצה קצת לקבל מושגים איך היה עבודת התפילה והחסד של רחל... ושל לאה וכו' וכו' מעבר לפרטים הממוקדים שהתורה מגלה לנו??

עד כאן מה שהפריע לי... אבל מה מתברר??

שכל השאלה הזו נובעת בסה"כ **מתמימות משועת!** תמימות שמאוד מאפיינת אדם שפגש את החומש בגיל ילד ומאז נתקע לו משהו והוא לא ריענן מושגים... (כמובן שכל אחד מאיתנו סובל מהבעיה הזו במידה מסוימת...)

אז ככה: תקשיב טוב טוב: בתפיסה שלי (קח בחשבון שגם שלי...) נתקע לי בראש שברגע שהתורה סיפרה לנו על אברהם יצחק ויעקב... אז זהו!! קעת קראנו את הביוגרפיה של אבותינו... קעת בראש שלי תקוע שאני יודע פחות או יותר את **קורות חייו** של אברהם אבינו... ככה נתקע לי בראש!!! ורק לשבר את האוזן: **איפה אני מוגש את זה באופן מוחשי??** כשיצוא לי פתאום לקרא איזה מדרש אגדה... (משהו כמו ספר הישר וכד'...) שמובא שם סיפורים שלימים ומפורטים

שקיבלנו מחז"ל אודות מאורעות שלימים שאירעו עם אבותינו... לדוגמא: כתוב שמה רבינו היה בבית הסוהר 13 שנים... תמיד כשקראתי את זה... מיד התעוררה לי תמיהה: איך יכול להיות שהתורה מעלימה ומדחיקה כזה נתח נכבד של 13 שנים בחייו של משה?? איך יכול להיות שקיים כזה סיפור משמעותי ודומיננטי בקורות חייו של אברהם אבינו והתורה לא רואה לנכון להתייחס לזה... אפילו לא ברמז הכי קל?? האם גם לך זה היה מוזר?? (אם זה 14 שנים מחייו של יעקב אבינו שנטמן בישיבת שם ועבר שלא מוזכר בתורה... ואם זה הסיפור עם אשמדאי ושלמה שאין לזה שום איזכור לא במלכים ולא בדה"י וכן הלאה והלאה)

ואז פתאום קלטתי!!! שההלו... בראש שלי תקוע שעקרונות התורה כבר סיפרה לי על משה רבינו!!! אני כבר יודע עליו הכל...

זה הרי תמימות משועת!!! כי ברור שלא!!! סו"ס אל תשכח שמה היה בן 80!!! הוא עשה משהו בשמונים שנה האלו... הוא התפלל שחרית... אתה יודע כמה שעות?? הוא עסק בתורה... אתה יודע כמה?? כלומר: משה רבינו חוץ מלרוץ אחרי הגדי... הוא היה שרף עליון שראשו בשמים... שהתורה לא סיפרה לו שום דבר עליו... (ואם אתה רוצה בשביל הרמה הנמוכה שלנו בא נקרא לזה ככה: מי יודע איזה רשת כוללים היה לו... כמה אלפי אברכים למדו אצלו... ואתה יודע איזה שו"ת עק של 48 כרכים הוא כתב? וכן הלאה וכן הלאה...) מסתמא משה רבינו עשה אינספור דברים מאוד דומיננטיים בחייו שהתורה לא מזכירה אותם... אפילו לא ברמז!!! **זה מוכרח להיות!!!**

רק מה?? התורה מנפה וממיינת לנו באינספור נפות ומעמידה בפנינו רק נקודות מאוד ממוקדות... שזה מה שהתורה רוצה שניקח כי זה שחשוב וזו המהות!!! ותתפלא לשמוע... מה שאמרתי עכשיו זה מאוד פשוט... **אבל די קשה לנו לעכל את זה!!!** קשה לנו לעכל שאנחנו לא באמת יודעים על אברהם יצחק ויעקב ורחל ולא...

בינינו... אתה מסוגל לעכל שכשהתורה מתארת לנו את רחל אמנו... יתכן שלצורך העניין היה לה רשת סמינרים ענקית של בית יעקב עם 50.000 תלמידות והיה הייתה מנהלת ביד רמה והתורה לא טורחת להזכיר את זה אפילו לא ברמז?? ואילו את השתיקה שלה אי שם... פה התורה מתביינת וזהו?? **אתה מוכן לקבל את זה??**

קשה לי לקבל את זה!!! כי אני מתקשה להשתחרר מהתפיסה שהתורה לא באה לספר לי קורות חיי אברהם יצחק ויעקב... ממש לא!!

אז מה כן?? אתה יודע מה כן??

תכניס לעצמך את המשפט הבא לראש: על כל סיפור שהתורה כן מספרת לנו על אברהם אבינו... קח בחשבון שיש עשרות כרכים עבי כרס על פועליו הכבירים וזיכוי הרבים של אברהם אבינו... הלא הם כתובים (אולי) בספרי המתח ונמכרים בחנויות הספרים המובחרות... כל סיפור ומעשה שהתורה כן בחרה לכתוב לנו זה דברים מאוד מאוד מסוימים שהתורה ממקדת אותנו שזו הנקודה!!! שנתמקד בה!! ודווקא בזה!!

כמובן!!! שאחרי שעשינו כברת דרך עם עצמנו... אחרי שב"ה למדנו לקום בבוקר בזריזות ולקבוע מקום לתפילה כמו אברהם... התחלנו לוותר כמו רחל... ולמדנו להציל את האח העשוק כמו ראובן והתחלנו לעזור בבית כמו יעקב... **כעת אפשר להתקדם!!!!** כעת אפשר להבין שיעקב אבינו עושה יחודים נשגבים בעקודים ובשער הניקודים... אבל זה רק אחרי שנתנו לתורה למקד אותנו!!! זה רק אחרי שכיבדנו את התורה ואיפשרנו לתורה למקד אותנו ולהגיד לנו מה ה' רוצה שניקח מאבותינו ולא מה אנחנו בוחרים לקחת מהם... כן... אברהם אבינו קיים עירובי תבשילין... אבל לתורה זה פחות חשוב... התורה קודם רוצה שאני אלמד ממנו ללכת אחרי ה' בנאמנות (לך לך מארצך) ולא לכעוס ולהתרעם עליו! זה כעת יותר חשוב לתורה... לתורה חשוב שאני אלמד ממש רבינו לצאת אל אחי ולראות בסבלותם... שיהיה איכפת לי שעוקפים למישהו את התורה... התורה רוצה שאני אהיה הגון כמו משה רבינו... שיהיה איכפת לי עוולות שנעשות מתחת האף שלי ואני לא אתן לך גיבוי בשתיקה רועמת (הדגשתי: מתחת האף שלי... כי לכולם איכפת מכל מיני עוולות שנעשות אי שם בחלונות הגבוהים... עזוב... בא דבר כאן... בארבע אמות שלך... והמבין יבין)

ואם כבר הגענו לכאן... אז עוד הערה נוספת:

כשאני לפעמים לומד נביא... היות ואני לא מספיק בקי בנביא... ויש הרי מלא מלא פסוקים בנביאים... אז יש תחושה כזו של עוד פסוק... ועוד פסוק... ופתאום אני פותח גמ' ורואה איך שחז"ל מדייקים מכל מילה בנביא ומוציאים מזה לימודים שלימים... והתחושה היא: מה... באמת כל פסוק כ"כ מדוקדק... הרי יש עוד מלא פסוקים בנביא...??

התשובה היא כך:

כתוב בחז"ל שקמו לישראל נביאים כפלים כיוצאי מצרים!! כלומר: היו יותר ממיליון מאתיים אלף נביאים לישראל!! אתה יודע מה זה 1.200.000 נביאים?? ותחשוב שכל אחד התנבא... כל אחד היה יכול להוסיף בתנ"ך עוד איזה עשר או עשרים או חמישים פרקים בנביאים ראשונים או אחרונים... אלא מאי?? רק הנבואות שהוצרכו לדורות... רק הם נכתבו!!! זאת אומרת: מהיום תכניס לעצמך לראש: כל פעם שאתה פותח נביא וקורא פסוק!!! תקלוט שהפסוק הזה הוא ממיון ובחר כמו פינצטה מתוך מיליון פסוקים אחרים שלא נכתבו... אתה פולט???

לדעת לגשת נכון לתורה שבכתב ולדקדק בכל מילה!!!

אותו סיפור יעקב אבינו... אתה יודע מה זה יעקב אבינו? יש לך מושג איזה עליות נשמה היו לו מידי יום במתיבתא של רקיע... איזה עמל התורה בלתי נפתס... הוא בטח היה קושר את הפיאות למקל לח לבנה לוז וערמון כדי שאם הוא ירדם לרגע ויפסיק ללמוד זה מיד יעורר אותו... אוהו... איזה עמל התיירה... **אז זהו שלא!!!** התורה לא נותנת לנו להסיט את הנושא הצידה... התורה משאירה אצלה את כל שאר הסיפורים על עבודת ה' המרטיטה של יעקב אבינו... ואילו במקום זה התורה דואגת להציג בפנינו את יעקב אבינו דווקא כבעל משפחה... כן... הגדלות של יעקב אבינו התבטאה בזה שהוא היה מגדל משפחה חרדית!! כן... הוא בנה בית יהודי!! ושמ!! שם הוא היה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה!!! שם ב"אני אתנהלה לאיטי לרגל הילדים..." שם בפכים קטנים עם ההחזר של 30 אגו' שהוא מעביר את הנהר... שם יעקב אבינו חי חיים של תורה ושם ראשו הגיע לשמים!!!

התורה לא נותנת להסיט את הנושאים לנישיות שהיו מאוד רוצים לדחוק אותם... תבין: לא חסרים סיבות במה אברהם אבינו היה "האדם הגדול בענקים..." מספיק לנו שהוא חיבר ספר יצירה... הרי העבודת ה' של אברהם הייתה מסתמא מבעיתה... (התיאורים שמתארים את ההתלהבות קודש שהייתה לבעל קדושת לוי בתפילה ובמצוות... מסתמא אצל אברהם אבינו זה היה ככה בעוד כמה עשרות מדרגות יותר...) כל העבודה שלו הייתה במסירות נפש בדרך של דילוג וקפיצה למעלה מדרך הטבע... **אבל לא!!!** התורה לא רוצה שניקח את זה לשם!!! התורה מגלה לנו שהסוד של אברהם אבינו שהוא היה קם בבוקר **בזריזות**... אה...?? נכון לא "כזה" כיף לשמוע את זה?? הייתי יותר מעדיף שהתורה תגיד לי שאברהם היה ישן בעמידה וקם בשלוש בלילה... כי זה גם נשמע יותר מרשים... זה עושה את אברהם אבינו יותר צדיק... וכמובן שעד הדרך מאפשר לי להתהפך לצד השני... **אז זהו שלא!!!** בדיוק לכן התורה משאירה אצלה את התחום של הביוגרפיה של אבותינו ולא משחררת לנו אותו... ולא נותנת לנו לעצב אותו כמו שכיף לנו לשים את גדולי עולם אי שם ברום הנברשת ולברוח... התורה מגלה לנו שהגדלות של אברהם אבינו שהוא היה עושה הכנסת אורחים בגופו... ושהוא קובע מקום לתפילתו ושהוא לא מתלונן גם כשהוא עושה רצון ה' ותוצאה מזה הוא מפסיד... (ויהי רעב בארץ... מאז שאברהם אבינו נפרד מהסמארטפון של ארצן וממולדתן... מאז לא הולך בפרנסה... ויהי רעב בארץ... אתה ערוך לזה ניסיון? הנה לך אברהם!!) והוא מתמודד מול הילד המתאגר... בינינו... אם היה לנו איזה סופר מוכשר שהיה מתעד לנו את אברהם אבינו... מישהו היה שם לב לפרטים ה"שוליים" האלו??

אז כן!!! זה בדיוק מה שהתורה רוצה. את הגדלות הנוראה של אברהם התורה משאירה בצד... ואילו אתה תתמקד כעת במה שלתורה חשוב שתקח מאברהם אבינו... את מה שנוגע אליך!!!

גם רחל ולא... ברור שרחל זה יותר תיקון מאשר אישה... תיקון רחל...

נכון נכון!! אבל תכל"ס... הגיע הזמן שתתחיל כבר לוותר בבית ולשתוק קצת... במקום להוציא את כל הקיטור ולברוח משם לתיקונים... תבין שרחל בסופו של דבר ויתרה ושתקה וזו הגדלות שלה ולא אחרת...

שוב: אתה קולט את שינוי התפיסה שיש כאן???

אני בראש הקטן שלי ראיתי ככה: שבת ראובן מגיע להקריב קרבן... נו... צריך כעת להתחיל לחפש מה ראובן עשה... מחפשים ומחפשים... ואז סו"ס מוצאים פסוק אחד שיש בו איזה בדיד מידע בודד... התורה מגלה לנו שראובן הציל את יוסף מהבור... אוהו... אם זה המידע היחיד שיש לנו על ראובן... אז אין לנו ברירה אלא להתמקד סביב הפרט הבודד הזה... ולהסתובב סביבו כל הזמן... מה אפשר לעשות... זה מה שיש...

אבל לא!!! זה מתחיל הפוך!!! אם התורה ראתה לנכון מכל מפעל חייו של ראובן להנציח דווקא את המעשה הזה... סימן שזה המהות!! סימן שזה המעשה שמבטא את המהות של ראובן שסביבו צריך להתמקד ולכן!!! לכן התורה שמה הכל בצד כדי שתתמקד רק בזה...

עוד דוגמא: אני בראש שלי הייתי בטוח... ש-למה כל היום מדברים על השתיקה של רחל?? כי... כי מה אפשר לעשות... זה המידע היחיד שיש לנו על הצדקות של רחל... והרי כולם צריכים להגיד משהו ב"א מרחשוון... אז מה אפשר לעשות... כולם נאלצים לחפש וורטים על שתיקה וויתור...

אבל לא!!! זה ההיפך הגמור במאה שמונים מעלות!!!

מכל מכלול המצוות והמעשים טובים שרחל אמנו עשתה בחייה... התורה בחרה למקד אותנו דווקא מול השתיקה והויתור שלה. כדי שנדע שזו המהות!!! (אגב: זה החסרון שיש בספרי ביוגרפיה על רבנים... זה אולי יפה בתור עבודת בי ה"א אבל כשמספרים על רב ומתחילים לנסוע אחרי ברבנות אחרי כל משרת רבנות שהוא כיהן ואחרי המסעות והתלאות שהוא עבר בילדותו... בסוף מאבדים את הנקודה!!! הנקודה היחודית שאפיינה את הגדלות שלו...!!!)

וברגע שאתה מבין את זה!!! פתאום הכל מסתדר בראש...

אני מבטיח לך שאם היית מגיע לתפילת שחרית שגרתית אצל הליגער יוסף הצדיק היית באותו רגע מבין הההכל... היית נמס כמו מים!!! איזה כיסופים וערגה... איזה בכיות וגעגועים וביטול הישות... איזה דבקות נוראה בה'... אה... איזה צדיק יסוד עולם!!!!

ובדיוק בגלל זה!!! בדיוק בגלל זה התורה לוקחת את הצנזורה ואת האפלה על כל שאר הביוגרפיה של יוסף ולא נותנת לנו להסתובב סחור סחור... התורה מודיעה לך: אדוני היקר... תפסיק לתפוס מלאכים... תפסיק לחשוב שצדיק יסוד עולם זה אי שם בניגוני התעוררות שלפני שריפת הפתילות... לא!!! יוסף הצדיק צמח משמירת עיניים במבואות המסטופים של העיר (החרדית) במצרים!!! בניסיונות נוראים שהיו לו מול הסמארטפון שהיה אצלנו בהישג יד!!! שמעת?? אל תברח לאיפה שכיף לך לברוח... אל תדמיין את יוסף ברקע שנחמד לך... תבין ששם!!! שם צמח יוסף הצדיק!! איפה שאתה מתמודד!! ואתה שם!! אתה כבר שם!!! אתה בעצמך יכול להיות יוסף הצדיק בכבודו ובעצמו!!!

רבותי: היכוננו היכוננו!!!

במסגרת לימוד דף היומי בשבוע הקרוב אנחנו הולכים לעבור שינוי חד מן הקצה אל הקצה!!!

עד עכשיו היינו עסוקים במסכת כתובות ונדירים... שהם מסכתות שמוסוגות לחלק שנקרא "מקרא מועט והלכות מרובות..." אבל כעת!!! לקראת סוף מסכת נדרים... אנחנו מתחילים פרק נערה המאורסה!!! שבפרק זה אנחנו פחות או יותר נסיים אמנם את מסכת נדרים... אבל אנחנו מתחילים מסכת נזיר וסוטה שהמכנה המשותף בין שלושת הנושאים האלו שזה מקרא מרובה והלכות (יחסית) מועטות... **רק לשבר את האוזן:**

כל השבעים דפים האחרונים שלמדנו עד כה במסכת נדרים... תן ניהוש בכמה פסוקים בתורה הדפים האלו עסקו??

פסוק אחד בלבד!!! אני אקריא לך אותו מילה במילה: "איש כי ידור נדר לה'... לאסור איסור על נפשו, לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה!! זהו!! כל החודשים וחצי האחרונים אנחנו עסוקים רק בביאור הפסוק האחד ויחיד הזה... וככה היה גם במסכת כתובות... מסכת כתובות היא גם מסכת של מקרא מועט והלכות מרובות כי כל המושג כתובה זה דרבנן... (למעט פרק אלו נערות וכו' ששם כל ענייני דערה המאורסה ואונס ומפתה שזה מקרא מרובה) והנה כעת אנחנו מגיעים לפרק נערה המאורסה שרק הוא לבדו עוסק ב-14 פסוקים בתורה!! שים לב: שבעים דפים במסכת נדרים עסקו בפסוק אחד בלבד ואילו הפרק הבעל"ט אמור לתת לנו מענה ל-14 פסוקים!!!

הלאה... מסכת נזיר... פרשת נזיר זו פרשה שמלאה בגופי תורה!!! מדובר בכ"א פסוקים!!! זאת תורת הניזיר!!! ומיד א"ח כ סוטה... סוטה בכלל... מדובר בשלושים דפים (שעוסקים בהלכות סוטה) ואילו בתורה זה עשרים פסוקים תמימים!! ואח"כ זה מושג מלחמה ועגלה ערופה וכו' וכו'... כל זה מקרא מרובה והלכות מועטות... בקיצור: כעת מומלץ להצטייד בין היתר בחומש!!! אנב: לא חייבים... מי שיתקש להמשיך לא לדעת מה כתוב בתורה ולהתעדן רק מתוך הגמ' שיערב לו... אבל מומלץ בחום לקבל מינימום של רקע מה כתוב בפסוק... (לא אשכח את זה שלמדתי את כל מסכת גיטין... ולא ידעתי שבפרשת גיטין שבתורה כתוב פעמיים את הנושא של נתינת גט... פעם אחת כבעל הראשון ופעם שניה כבעל השני... כשאני אלמד שוב גיטין אני אעדכן אותך כמה קושיית כבר לא מתחילות מאז שאני יודע את המידע הבסיסי הו שכל יודע אותה...)

כן!!!! לא להתבייש... לפתוח חומש ולקרא את הפסוקים ולשאול את השאלות הפשוטות... למה התורה צריכה לחזור על זה שוב ושוב... ולחכות לתשובות מתוך הגמ'... מותר לקבל גישמאק בתורה שבכתב!! זה א' ב'... אם אנחנו כבר לא עושים בשנים מקרא כציווי חכמים... לפחות נעשה את זה כאן!!!

אל תשכח שכשהתנאים ישבו ולמדו... הם אמנם לא ישבו עם גמרות אבל הם כן ישבו כל אחד והספר תורה שלו... כל אחד והתילת תילין שהוא הוציא מקוצו של יו"ד...

הסערה בשדה שאימה לנפץ את החלום המתוק...

ברוכים הבאים לעיירה יודפת... אחד מהאתרקות היחודיות בעיירה שלנו שמושכת לכאן הרבה אנשים מבחוץ זה ר' אבייתר הלוי הגזבר!!! גזבר של הקדש זה לא דבר שיש בכל עיר... בפרט אי שם בצפון... ואצלנו... בעיירה שלנו מתגורר ר' אבייתר!!! ברוב הפעמים שרואים פנים חדשות בעיר זה אומר שיש פה עוד מישהו שהקדיש איזה משהו לבדק הבית והוא בא לכאן במיוחד כדי להביא את זה לגזבר...

אחד לכמה ימים עוצר פה אוטובוס שלם של ילדים בכיתה ח'... ואתה כבר יודע שכל הנראה הם כעת בנסיעה למקומות הקדושים לקראת הבר מצווה... וחלק מהפרוטוקול של הכנה לעול מצווה זה שהרבה של כיתה ח' מחנך ליל בגיל 12 (שהוא מופלא סמוך ליש) להפריש ולהקדיש משהו אישי משלו לבדק הבית... ואז יש מעמד חגיגי שהם מגיעים לכאן כדי לתת את זה לר' אבייתר הגזבר... כל אחד מביא איזה משהו אישי שלו שהוא רוצה לתת אותו עם כל הלב... (אם זה שנון יד שעדיין עובד או איזה מחזיק מפתחות מושקע... או איזה בקבוקון שמן מיתים שהוא בעצמו עצר... וכן הלאה)... וכשמגיע אוטובוס של ילדות בגיל 11... זה בכלל מרגש מאוד... יש פה פרץ רגשות... עין לא נשארת יבישה... כל אחת נותנת את הצמיד האישי או את הקלמר הכי קרוב ללבה עם כל הלב... ושם!!! במעמד הזה הם חוגגות את הבת מצווה... סו"ס לילדות אין הנחת תפילין... אז כמה הם מבטאות את קבלת עול מצווה??? בזה שניתנת להם הרשות לראשונה בחייהם לתת!!! לתת משהו לה'!!! וה' מקבל מהם באהבה... ר' אבייתר חייב לקבל מהם ברצינות תהומית בדיוק כמו אם יגיע לכאן מיליוני וישיב ערימה של שטרות... (שתבין: ר' אבייתר הגזבר הוא לא מועט... לו באופן אישי אף מה לעשות עם כל הפיצ'אפס האלו... בפרט שבדק הבית זו קופה קשוחה!! זה לא כמו קרן הבנין של הבית הכנסת שזה כמו בור עם חור שרק תביא כסף... כסף אף פעם לא מיותר... אנחנו תמיד נמצא מה לעשות עם הכסף... בביהמ"ק זה לא ככה... "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל... זה לא שאם יש יותר כסף אז עכשיו מקריבים יותר או מרחיבים... צריך איכשהו להתאמץ לחפש כמה להשקיע את הכסף... ובכל זאת הגזבר צריך להתייחס ברצינות תהומית לכל תרומה!!! לא בגלל שהתרומה נחוצה... אלא כי ה' מקבל באהבה ובחום כל ביטוי וכל תרומה יהודי נותן... ומסהיבה הו... בדק הבית זה המקום היחיד ש"דין פרוסה כדן מאה"... כי זה לא עניין גיוס תרומות... זה עניין של ביטוי... ולכן כשהגזבר מקבל מיליון שקל או איזה טוש מחיק מתנת הכל בשקל... מבחינתו זה אותו דבר!!! כי ברגע שחל על זה הקדש... אם הוא חלילה ימעל בזה... הוא חייב אשם מעילות על הטוש המחיק **בדיוק** כמו אם הוא ימעל במיליון שקל...)

עכ"פ לר' אבייתר יש חצר ענקית מאחורי הבית ומצטברים שם כמויות של פריטים ורכוש... והכל ממויין ומתוחזק ומטופח... וזה כל הזמן מצטבר... יש פה צוות של שלוש שמאים שנוקב את המחיר של כל פריט... מיותר לציין: שעל פריט מוצמד תית שכתוב עליו מי הקדיש אותו ומתי... תנחש למה? (אז בינינו... אני לא הייתי מוותר... אם כבר אני נותן מתנה לה'... אז איך אפשר בלי לצרף איזה מכתב עם חומת אישית שלי... אבל לא זו הסיבה) כי כל הדברים עומדים למכירה (והשכר להקדש...) ואם הבעלים בעצמו- מי שהקדיש יבא ויקנה... הוא צריך להוסיף חומש... והתאריך צריך להיות כתוב כי בהקדש לא מורידים מחירים... עכ"פ מידי שבוע יש כאן ערב מכירה בחצר ביתו של ר' אבייתר... מי שרוצה יכול להגיע לתערוכה! הכל מונח בצורה מטופחת בתוך מאירות זכוכית (כמו בחנות תכשיטים...)

וכעת אנחנו מגיעים לפרשה המזעזעת שהתרחשה בשבוע האחרון בעיירה!!! ובכן: חצקל... מדובר ביהודי מתוק מהישוב שלנו שכבר לפני שנתיים וחצי... אי שם בט"ו באב התש"פ הוא החליט לנטוע כרם!!! היה מעמד חגיגי... כולם הגיעו וברכו אותו מעומק לב שיזכה לשנה הרביעית להעלות את הרבעי לירושלים וכמובן אל תשכח להזמין אותנו... ואכן עבר חודש וחצי והגיע ר"ה של תשפ"א... וכך הנטיעה הלכה וגדלה... ר' חצקל כל הזמן מגיע ובודק שהכל בסדר... וכך חלפה עוד שנה ועוד שנה... והנה!!! כעת הגיע ר"ה של תשפ"ג ובשעה טובה הגיע החלאקה של הכרם!!! זהו!! הנטיעה יצאה מידי שנות ערלה... אבל כידוע ש... שעדיין לא!!! סו"ס כבר לא מדובר בנטיעות אלא באילן... ובאילן צריך להמתין עד ט"ו בשבט!!! והנה... כעת אנחנו נמצאים כבר ממש סמוך ונראה לט"ו בשבט... עוד חודש וחצי הולך להיות פה חגיגות... וחכה חכה... הולך להיות לנו פה קיץ עם הרבה הרבה כרם רבעי לירושלים... אני כבר תופס קשרים עם ר' חצקל שלא ישכח לקרא גם לי לירושלים... הכל טוב ויפה עד השבוע האחרון!!! בשבוע האחרון היה מזג אויר מאוד סוער... והיה יום אחד שהגיע רוח מאוד מאוד חזקה!!! משהו יוצא דופן... וחצקל הלך לכרם ולתדהמתו הוא רואה שהזמורות של הגפן מתנדנדים כמו שלא היה אף פעם... הוא מתקרב והוא רואה שמרוב הרוח החזקה חצי מהנטיעות נעקרו מהארץ... והרוח ממשיכה להכות בכל עוז... ועוד כמה רגעים מי יודע מה יקרה... ה' ישמור ויציל!!! ר' חצקל כמעט התעלף!!! יש לך מושג מה זה אומר? עם חצקל חסד העץ של הגפן נעקר לגמרי מהקרקע... אנחנו מתחילים חישוב מסלול מחדש... כל הג' שנות ערלה מתחילים מהתחלה... רש"ר"ע: עד שהגענו עד הלום!!! אבל זה לא פשוט... הרוח מכה בכל עוז... ויש לי פה ארבעים נטיעות ואף עניין של שניות... ר' חצקל הלך על זעקה... יהודים!!!!!! בואו לעזור... אבל אף אחד לא שמע... כי היה כזה הרוח שורקת ואף אחד לא בחוץ... ותכלית שוב הרוח מצליפה והנטיעות שוב עושות ואנחנו כורעים!!! אבאלע... זה... זה נראה סופי!!! זה נראה שזה עניין של רגעים... אם לא יקרה פה משהו עוד רגע כל הכרם שלי נעקרת ואוי... עלי נאמר "מי שנטע כרם ולא חיללו"!!! חצקל היה שבור עד עמקי נשמתו... ושוב הרוח מצליפה וחצקל עומד ורואה ועיניו כלות... הנה... כל החלומות המתוקים שתכנתי בט"ו בשבט הקרוב... הכל מתנפץ מול פני... חצקל התחיל לבכות... הוא כבר התחיל להפנים את גודל האכזבה והשבר... זהו... צריך לעדכן את כולם שיפסיקו לבנות בניינים על הכרם רבעי שלי... אין רבעי ואין שלשי... אנחנו מתחילים הכל מהתחלה... ושוב!!!! שוב הרוח שורקת בעוז... ושוב הנטיעות מתכופפות ונכנעות וכורעות עד הארץ... חצקל כבר מיואש לגמרי... אתה יודע מה... בלאו הכי אין לי מה להפסיד... אם אני כבר בלאו הכי מפסיד אז אולי אני כבר אקדיש את זה לגבוהה!!! ואדרבה... אולי בזכות ההקדש תבא הישועה... ושוב!!! הרוח נושבת בעוז... ולפתע נשמע קולו של חצקל: הרי הנטיעות האלו קרבן--אם הם יחזיקו מעמד ולא יקצצו עד הערב!!! והנה זה פלא... תוך דקה וחצי... לפתע שקטה הסערה... התפזרו העבים וזרחה חמה... ר' חצקל לא האמין למראה עיניו!!! הוא פרץ בבכי של התפרקות... ועוד באותו ערב הוא רץ להביא ג' שמאים ושילם את דמי הפדיה בתוספת חומש להקדש ופדה את כרמו... בט"ו בשבט הולך להיות כאן קידוש כפול ומכופל... ואי"ה בקיץ הקרוב נזכה גם לעלות לירושלים את הכרם רבעי וגם לספר את חסדי ה' ונפלאותיו... האמת היא שכשר' חצקל בא לר' אבייתר וסיפר לו שהוא הקדיש וכו'... ר' אבייתר נכנס ללחץ... הוא סיפר לר' חצקל... אל תשאל... יש לנו פה תיק דומה!!! ופחדתי שגם אצלך זה ככה... יהודי שקרה לו אותו סיפור ובמקום להגיד שהוא מקדיש את הנטיעות אם לא יקצצו... שיהיה בריא... הוא אמר הנטיעות האלו הקדש עד שיקצצו!!! וגם אצלו פתאום הכל נרגע... והוא רק סיבך את העניינים... כי ברגע שהוא תיחם את ההקדש ואמר שהוא יחול עד שהנטיעות יקצצו אז נהיה מצב מוזר... שכל זמן שהנטיעות מחוברות זה תקוע!!! מצד אחד א"א לעשות עם זה כלום כי זה שייך להקדש... מצד שני לא יעזרו שהבעה"ב ידה את זה כי זה חוזר להיות קדוש... כי הוא כבר הייתה שזה תמיד ימשיך להיות הקדש עד שיה יקצץ... וממילא במשך חמש שנים ההקדש היה צריך להמשיך לטפל בזה עד שסו"ס מצאנו מישהו זר שהסכים לפדות את זה ואז בפדאוהו אחרים אין חזרות וקדושת")

האם מעולם לא ניצחני בעלבת...? ?

וני מכיר יהודי אחד בעלבת... אדם ברמה רוחנית גבוהה!!! מתפלל כמו שצריך... קובע עיתים תורה... יום יום בדרך היומי... יתהפך העולם... הוא יגיע בגשם ובשלג ובהום... אין חכמות... יש שיעור נורה ומגיעים... ואז כצפוי... יום אחד זה הגיע... יום אחד זה יצא החוצה... יום אחד הוא בא בטענה... יפה מצידו שעד אז הוא התאפק) למה?? למה הבחורי ישיבות והאברכים לא... **לא מספיק רציניים???** מן אצלם זה לא זמן... הספק אצלם זה לא הספק... העסק לא מספיק רציני... אצלי... כבר עשרים זמש שנה... לא פספסתי דף היומי!!! אני כל יום דופק!!! יום יום!! מגיע בזמן... גם כשנורא קשה ל... ואני אחרי יום עבודה או לפני חתונה... אני אהפוך את העולם ואני אגיע... לא קרה שפתאום עלמתי ואילו אצל בחורי ישיבות ואברכים זה יום ככה יום ככה... בערך כזה...

וני מוכרח לציין... לא היתה לי תשובה מוכנה לשליפה... אני מצדי לקחת את זה כנזיפה אישית... קבל את האמת ממי שאמר... ובינינו... זה תמיד כדאי... סו"ס אם הוא מטיח בנו דברים ומיתים... בא נקבל את זה באהבה... אבל סו"ס עדיין נשארת עם טעם חמוץ... מה... האם ניתן עת לציין ש-ניצחני בעלבת?? לא איכפת לי שינצח אותי... אבל הוא מנצח פה בטענה גלובלית נד כל תופסי התורה...

ובל לאחורנה שמעתי הגדרה נפלאה מפי תלמיד חכם שליט"א...

ש הבלל תהומי בין התמדה ושקידה נוסח בעלבת!!!

בין שטייגן של בן תורה ששתול בבית ה'... ההבדל הוא: שאצל בעלבת ההתמדה והשקידה יושבת וצלו על מקום שנקרא **"תקניות"!!!**

מדינה מסודרת יש מושג שנקרא תקניות!!! כל מוצר צריך להיות תקני!! שהוא עומד בכללים... בר את כל האיטורים... גם בקרב האנשים יש אנשים תקניים ויש אנשים לא תקניים... את האזרחים הלא תקניים אנחנו מכירים מצוין... זה כל הקומבינטורים האלו שמעשנים... ואוכלים לא ריא והתנהלות שלהם בענייני כספים לא תקנית... מבזבזים את הזמן ולוקחים הלוואות ואין להם יסויו... זה נקרא בן אדם לא תקני... אבל מאידך... תתפלא לשמוע שיש אנשים תקניים!!! **מה זה בן ודם תקני??** אז דבר ראשון: זה בן אדם שמצחצח שיניים כל ערב... הוא גם מתקלח כל יום ומקפיד ל: הגיינה וכמובן הוא גם עושה פעילות גופנית מידי יום... למה?? **כי הוא בן אדם תקני!!!** הוא לא קח הלוואות אם אין לו מאיפה לשלם... **כי... כי הוא בן אדם תקני!!!** הוא מסודר!!! כשהוא יזמין איש וקצוע... זה רק אחד שיש לו עסק מורשה וכל המוצרים תקניים!! כאן מגיע ידידנו... שכל הכבוד לו... והוא השכיל להבין שבתור יהודי...

ולק בלתי נפרד מהתקניות של יהודי זה לקבוע עיתים לתורה!!! ומאז שהוא הבין את זה... אז זהו!! ושיעור דף היומי הנפך להיות חלק בלתי נפרד מהתקניות שלו!! כמו שהוא מתקלח כל יום... ככה הוא מגיע לשיעור תורה כל יום... וכמו שהוא לא שוכח לצחצח שיניים כל בוקר ככה הוא לא שוכח פתוח גמי בערב... **ושוב: כל הכבוד לזו!!**

א זה לא מובן מאליו... בינינו לבין עצמנו... אני מכיר הרבה אנשים שהם באמת תקניים... והם עדיין א השכילו להבין שעסק התורה זה חלק מהתקניות שלהם... הם לא הבינו שלשבת וללמוד תורה ה חלק בלתי נפרד מהסדר יום... והיהויה הזה כן השכיל להבין את זה!! זהו הישג!! ובחגיגה הזו זכך כולנו צריכים להבדיע לו וללמוד ממנו...

ובל!! עם כל הכבוד לו... אם תשים לב: כבר עשרים וחמש שנה הוא לומד דף היומי יום יום... ואף יעם הוא לא התקדם משם... רבש"ע: אתה כבר שומע שיעור 25 שנה... לא הגיע הזמן שתתחיל ותה למסור שיעור??

ובל לא!!! זה לא הסוגי... כי שוב... כפי שאמרתי... הלימוד שלו לא מגיע ממקום של שטייגן... אלא ומקום של תקניות!!! זה שאני כבר 25 שנה עושה פעילות גופנית מידי יום... זה אומר שיום אחד זני אהפך להיות מאמן ספורט והתעמלות?? מה זה קשור... וכי זה שאני אוכל כל יום לחם מקמח ולא זה אומר שיום יבא ואני אפתח מאפייה...??

וזהו דבר כאן!! אותו יהודי באמת מתמיד מאוד בלהגיע כל יום לשיעור דף היומי וכל הכבוד לו באמת ועומק לב!!! אבל ההלו... איזהו חכם המכיר את מקומו... **סו"ס זה יושב אצלו על תקניות!!! ולא יל שטייגן!!!**

עומת זאת אברך כולל הוא ע"פ רוב פחות עקבי!!! פחות עקבי מאותו בעלבת... **אתה יודע למה???** י אצלו התורה זה מעבר לתקניות!!! אצלו התורה **זה עסק!!!** ולא סתם עסק אלא עסק עצמאי... בעסק העצמאי שלך יש הרבה תנודות... יש תקופת צמיחה ויש תקופת שפל... וזה נורמלי... זה חלק לתי נפרד מהדינמיקה של עסק... כמובן שכל אחד היה מאחל לעצמו שהעסק רק יפרח וישגשג... ובל ע"פ רוב זה לא תמיד כמו בחלומות... **ואיפה זה מגיע לידי ביטוי??**

ום אברך כולל יושב בשיעור דף היומי... הוא יושב שם חודשיים... אולי שלושה חודשים... ואז פתאום תחילו סוטה... ואת זה הוא כבר מכיר... ואז פתאום הוא נעלם מהאופק... הבעלבת מסתכל אחרת... זיפה האברך?? מה קרה?? אה... זהו?? נגמר?? עובר שבוע וחצי... ופתאום האברך כן מופיע... זוא החליט להצטרף לקראת ה"ספק טומאה ברשות היחיד דילפינן מטוסה..." הסוגיה הזו מעניינת וותו... נו... הוא יושב שם עוד שבועיים וחצי... ושוב הוא נעלם... ושוב הבעלבת מסתכל ימינה שמאלה... לאיפה האברך הזה נעלם?? הביקורת כבר מתחילה להיות תקופה לו בגרון!! הוא כבר נחפש למי להגיד את הטענות שיש לו על האברכים האלו שלא מצליחים להחזיק מעמד אפילו וודש ימים בשיעור דף היומי... **ואז!!! יום אחד בהיר נשמעה קריאת מזל טוב...** למגיד שיעור נולד

ן בשעה טובה והוא ככל הנראה יחסיר בשבועיים הקרובים... ומי יחליף אותו?? לא פחות ולא יתר... האברך המזוגזג שבועיים נמצא שבועיים לא... אותו אברך התיישב על מקומו של המגיד שיעור והתברר כפה מפיך מרגליות!!! כל שאלה שהבעלבת שואל... או שהוא שולף לו תשובה מקום או שהוא שוקע בהרהורים ומתחיל לדבר מידי מהר ותוך רגע הבעלבת מאבד ראש... בקיצור: מתברר שהאברך הזה הוא פשוט **באמצע!! באמצע העסק!!!** אצלו השיעור דף היומי זה א משהו תקני... זה עסק שלם שנקרא עסק התורה!!!

ום תרצה דוגמא ממחשה: זה כמו ההבדל בין אדם שיעובד בניחול חשבונות לבין חבר כנסת... מנהל ושבונות זה בן אדם שכבר עשרים שנה מגיע כל יום למשרד!! יש לו את החמישי לחודש או את ועשיירי וחוזך מזה הכל פחות או יותר אותו דבר... אבל חבר כנסת?? לא אצל צריך להגיד לך... יום וחד הוא יושב לו שם בכבודו שם עולם... יתר ועדת הכספים והוא חתום על כל השטרות... ואחרי צי שנה מתפרקת הממשלה ופתאום יש לו זמן לבקר בכל הסניפים של יהדות התורה ואגו"ר... מה ה'?? אין מה לעשות!!! ככה זה כשאתה חבר כנסת... בגלל שחבר כנסת זה עסק מאוד רציני... אז שם יש תנודות מאוד קיצוניות...

אז בהחלט!!! הנה לך "דע מה שתשיב" לבעלבת הלא מנותק... אותו בעלבת שדווקא כן שתול בבית מדרש וכן פוגש אותנו מול החולשות שלנו...

להבין שנכון אמנם שיש לו תקניות שאין לנו... אבל חוסר התקניות שלנו לפחות "יושב" על מעוף ועוצמה של חיבור שלא מאפשר לנו להישאר כל הזמן על אותו גובה של להבה... זו הסיבה שיש אצלנו תנודות קיצוניות ולכל כיוון... עד כאן ברור?? הוטב לך?? השקטתי את לבך??

כעת!!! אחרי שהבנו את עצמנו... הסברנו מאוד יפה את העמדה שלנו... ובא נגיד גם שהצלחנו לענות בצניות ולהחזיר את כבודנו האבוד...

הוי... באמת?? סו"ס אנחנו לא תינוקים... סו"ס אנחנו פה בשביל לעבוד!! ונהי!!! נהי שאני צודק!! נהי שאני עדיין שווה עשרות מונים מאשר אותו בעלבת שהקניט אותי... סו"ס יש פה נקודה אחת שבה הבעלבת צודק!!! **נקודה אחת שעליה נאמר איזהו חכם הלומד מכל אדם!!!**

סו"ס הבעלבת הזה הוא איש תקני!!! וכפי שסיכמנו הוא בהחלט עשה כבדת דרך נפלאה עם עצמו שהוא השכיל להבין שללמוד שעה ביום ולהתפלל שלוש תפילות במנין זה חלק בלתי נפרד מהתקניות של יהודי!! בנקודה הזו יש לנו מה לקבל ממנו...

וכאן כל אחד מאיתנו- האברכים והבחורים... יעשה לעצמו חשבון נפש... מה נקרא אצלי **יהודי תקני???** האם אני בכלל מכיר במושג הזה??

הרי בינינו... הרי לכל אחד מאיתנו יש איזושהי תקניות שאחרת הוא מרגיש הומלס... אצלי לדוגמה זה לא לישון בצהרים... אם אני לא ישן בצהרים אני מרגיש לא תקני... יש לי חבר שאם הוא לא מחליף משקפיים פעם בשנה הוא מרגיש גרוע... ויש אחד שאם הוא לא קרא את העיתון של היום הוא מרגיש מנותק... אז בבקשה... כעת תעשה לעצמך רשימה של תקניות רוחנית!!! מה נקרא אצלך מיינום של תקניות יהודית שאם אתה לא עושה את זה אתה מרגיש יהודי לא תקני...

תעשה את זה!!! אני מחכה פה... תביא... תביא דף ועט ותתחיל לרשום... שחרית!! (מאיפה??) זמן ק"ש... (איזה...) וכן הלאה וכן הלאה... ופה!! בנקודה הזו!! יתכן בהחלט שיש לבעלבת מה להוסיף לנו... ולא צריך להיעלב מזה... כן... בחלק של התקניות יתכן שהוא יותר "תקני" מאיתנו... ומותר לנו לקבל ממנו...

כן!!! מותר לנו ללמוד מהבעלבת שמה שיהיה ומה שלא יהיה... אין כזה דבר לעבור יום שלם בלי לקבוע עיתים לתורה!!! והכי הכי: מותר לנו ללמוד מהבעלבת שכלומדים לומדים!! אין כזה דבר ללמוד קצת ואז להטפס קצת ואז שוב ללמוד וככה חוזר חלילה... כן... לבעלבת יותר קל שכשהוא לומד הוא לגמרי לגמרי לומד כי זו השעה היחידה שלו ללמוד אבל ההלו!! סו"ס יש פה שעה אחת תקנית של נטו לימוד!! האם יש לנו לכה"פ שעה אחת כזו ביום?? הבעלבת קם כל יום בשעה שבע... אתה יודע למה?? לא בגלל שהוא עוייבד ה' שהולך למקווה ואח"כ לומד פאר טוקס קודם התפילה... לא!! אלא מאי?? הוא קם בשעה שבע בבוקר מדין תקניות!!! מדין **"בוקמך- בשעה שבי אדם קמים"!!!**

האם פעם חשבת שצריך לקום בבוקר בגלל שבני אדם תקניים קמים בבוקר?? או אוי אוי... כמה ישיבות צוות סגורות נערכו בין הגבאים והרב בבית הכנסת (או ישיבות צוות בישיבה) לשבור את הראש מה לעשות עם התופעה שקמים מאוחר בשבת ומתפללים בבית שני ובבית שלישי והמנין של הזמן ק"ש ראשון מצטמק ורע לו... ולך תוציא את האנשים מהמיטות... לך כעת תנסה להוכיח להם שאולי הלכה כמג"א בק"ש... אז זהו שלא!!! עזוב ק"ש מג"א... עזוב פאר טוקס... פה צריך את הבעלבת שקצת ינשוף לנו בעורך... חברה!!! קצת תקניות לא זיקק לנו!!

בשעה שבני אדם קמים!!! בן אדם תקני זה בן אדם ש-קם בשעה שהוא החליט כבר בלילה מתי הוא היה מעוניין לקום!!! (התפילה שהכי הכי צמודה לטוף זמן ק"ש השני היא מבקילה מבחינה מסוימת לתפילה בשעה 11.30 בבוקר... גם אם הלכתית זה לא דומה... אבל מבחינה אנושית... לפיך שני אנשים שהם פתאום מצאו במיטה איזה כתבה מאוד מעניינת והם נשאבו למיטה כמו מגנט ורק כשהם היו מוכרחים הם נחלשו ממנה... זה נקרא אדם לא תקני... לא! לא מתוכנן... נגד...)

ובנינו... פה יש לבעלבת מה להחכים אותנו!! מותר לזו! מה איכפת לך... הסיבה שאנחנו פחות טובים ממנו בזה... זה בגלל שאנחנו אווזים עשר צעדים קדימה יותר ממנו... ולכן מה?? לכן אנחנו צריכים להפסיד??

בא!!! בא לא נכנע לחסרונות של המעלות שלנו!!!

וכאן מגיע השיעור בית של הבעלבת!!! אם הוא רק מוכן לשמוע... זה שהגעת להכרה שהערכים היהודיים הם חלק בלתי נפרד מהתקניות שלך... זו הכרה מדהימה שהיא לכשעצמה הישג בפ"ע...

אבל הלאה... אל תשאר שם... אל תתקע שם... תתקדם!!! הרי בעבודה שלך לא נעצרת... יום אחד קיבלת קידום... התפתחת... גם אם מתמחה מייחלה היה לך תואר ראשון משם התקדמת לתואר שני ומשם הלאה... כל רופא מתמחה מייחלה להגיע לתואר ד"ר ומשם לפרופסור... אז גם בתורה... גם אם יפה מצריך שכבר 25 שנה אתה שוקד על דף היומי... תדע לך שיש!!! יש לאן להתקדם!! אבל גם אם לא... לא זכית להתקדם כי סו"ס לא זכית לשבת כל היום ולהשקיע בלימוד התורה אז לפחות תן כבוד לאלו ש-כן זה העסק הבלעדי שלהם... ותבין שאצלם מבנה השטייגן וההתעלות בנוי בצורה שונה משלך... אם אצלך זה מתבטא בשקדנות ועקביות אצלם זה אמנם גם מתבטא בזה אבל רק גם!!! כי אצלם עיקר ההתקדמות זה ב-מה שהם מוכנים להשקיע את עצמם בזה ולראות בזה את עיקר התפתחותם... ואנ... תבין לליבם ותדון אותם לכף זכות שאתה רואה אותם פחות תקניים ממך בתחום הרוחניות כל זה חלק מהבלאי של המעוף שלהם... בקיצור: לכל אחד יש את נקודת היתרון שלו ואת התופעות לוואי המתלוות לזו!! כל מה שנותר לנו זה לכבד את השני בנקודת האור שלו וללמוד ממנו בזה...

מה שבטוח: לא להסתכל על החצי כוס הריקה של השני... זה לא יקדם אף אחד לשום מקום...

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת מקץ חנוכה

ירושלים: 4:05 מוקדם: 3:55

בני ברק: 4:18 מוקדם: 4:08

מודיעין עילית: 4:14 מוקדם: 4:04

חיפה: 4:10 מוקדם: 4:00

טבריה: 4:06 מוקדם: 3:56

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

השבת פרשת מקץ שבת ר"ח וחנוכה, השבת המיוחדת ביותר בשנה!! רמזים נפלאים לשבת זו.

המראה, בלעו את הפרות הבריאות ויפות המראה, ונרמז בזה
ל"מסרת גיבורים ביד חלשים"

ב. "מקץ שנתים" ר"ת ש'מאל נ'ר ת'דליק י'מין ת'חילה.

ג. הלכ' חנוכה נלמדים בר"ת במילים "וייהי מקץ שנתים ימים
ופרעה חלם" ו'בעת י'וחנן ה'כחיד י'זונים מ'בית ק'דשינו צ'זונו
ש'נדליק נ'רות ת'מניא י'ומי מ'חנוכה י'מין מ'זוזה י'מין מ'זוזה
י'ניחנו מ'בחוץ ו'חצר פ'תוחה ר'בים ע'ליהם ה'גדול ח'ייב ל'הדליק
מ'שחשיכה.

ד. שובו שברו לנו מעט אוכל (מג ב') "לנו" בגימטריא פ"ן (86)
אם שוברים את "לנו" תהיה המחצה מ"ג (43) וזהו "שברו לנו"
תשברו את מילת לנו וייצא מ"ג, ו"מעט אוכל" כלומר עם האות
הכי קטנה שבמילת "אכל" היינו א', ביחד יצא מ"ד (44) כמספר
נרות החנוכה עם השמשים.

ה. "וטבוח טבח והכין" ח' מ"טבח" ותיבת "והכין" הם אותיות
חנוכה רמז לסעודות שעושין בחנוכה (אליהו רבא), רואים
שצריך לטבוח טבח ולהכין סעודה בחנוכה.

ו. הגר"א מביא רמז נוסף: בסיום הפרשה אומרת המסורה
"והתיבות אלפים כ"ה" מה שלא מצאנו בכל הפרשיות שמביאים
את מספר הפסוקים ולא מס' האותיות, וביאר שרמזו בזה
לחנוכה, שמונה פעמים "נר" (8 כפול 250 = 2000) וזהו הרמז
"והתיבות 2000 כ"ה" שמתחילים בהדלקתם בכ"ה כסליו. (מתוך
הספר דגל ירושלים)

הזהירות בקבלת שבת של חנוכה בפרט השנה שחל לקראת סיום החנוכה:

חנוכה בפלג יש להזדרז ולקבל שבת מיד לאחמ"כ (אגר"מ ח"ד
ס"ב, הלכ' חג בחג).

ולכתחילה נוהגים גם להתפלל מנחה לפני"ז או משום שלא יהיה
תרתי דסתרי (משנ"ב ושעה"צ סי' תרע"ט) ובשערי תשובה ביאר
משום שמנחה היא כנגד תמיד של בין הערבים והדלק"נ אחריו,
וי"א משום תדיר. אבל אין להתפלל ביחידות משום הידור זה
(א"ר) וגם שהרי בסידור השל"ה כתב "בער"ש ידליק ואח"כ
תפלל מנחה בציבור".

ויש להזהר שלא יתאחר ובפרט בהדלקת נרות החנוכה בבתי
הכנסיות, שלפעמים עד שמתאספים מנין לפני שבת השקיעה
מתקרבת!!! וכבר פסק המשנה ברורה בסי' תרע"א ס"ק מ"ו,
ובביאור הלכה שם: "שכשמתאחרים הקהל לבוא בער"ש יברך
וידליק מיד, דמכל מקום איכא פירסומי ניסא כשבאים אח"כ
לביהכנ"ס ורואים הנרות".... (ע"ש בהרחבה) וודאי יותר טוב
במקומות שיש מנחה מוקדמת לאחר פלג המנחה להדליק אז
במנין, אבל כשאין אפשרות זו, יש להזהר מלהמתין עד הרגע
האחרון!!! ובפרט שנהוג עלמא להתפלל מנחה לפני הדלק"נ

שמ"ח: ר"ת ש'בת ח'ודש מ'ילה שלשת הדברים שהיוונים רצו
לבטלם, וזהו עיקר כוונתם להשביח שמחה של מצוה.

וכן במניין הנרות של חנוכה (עם השמשים) ישנם מ"ד נרות,
ומרומז בזה ג' הדברים שגזרו עליהם היוונים, שבת שזה אחר
ז' ימים, חודש שזה לאחר כ"ט יום, ומילה שזה לאחר ח' ימים,
וז' עם כ"ט ועם ח' יוצא מ"ד. (שביבי חיים) ובשבת זו מוציאים
ג' ספרי תורה וקוראים קודם בשל ר"ח משום תדיר, וכבר כתב
המשנ"ב בסי' תי"ט סק"ב שיש להוסיף מאכל יותר בשבת ר"ח,
לכבוד ר"ח, (וע"ש שעה"צ) וביותר כתב הבן איש חי שגם בשבת
חנוכה רגילה יש להרבות בסעודה יותר משאר שבתות השנה
(וישב שנה א' כ"ח),

וכבר כתב החזו"א שיש עניין גדול להתחיל גם את השבוע ואת
החודש ברגל ימין, שזה אומר להשתדל מאד במוצ"ש ובפרט
שחל מוצ"ש בר"ח, להרבות בתורה ובהתגברות על היצה"ר ועי"ז
מתברך כל החודש.

ח' ימי ההלל השלם של חנוכה כנגד ח' ימים טובים במהלך השנה
שלא אומרים בהם הלל השלם, ו' ימי פסח, א' ראש השנה (מדאו'),
וזאת חנוכה הוא כנגד יו"כ! ומכאן גדולה מעלתו (הגר"א)

רמזים בפרשת מקץ לחנוכה:

א. כידוע שבת חנוכה חלה בדרך כלל בפר' מקץ וישנם רמזים
לחנוכה בפרשה, א. בחלום פרעה נראה לו שהפרות רעות

כתב השו"ע בסימן תרע"ט: בערב שבת מדליקין נר חנוכה
ואח"כ נר שבת, וכתב הרמ"א ומברך עליהם כמו בחול אע"פ
שמדליקין בעוד היום גדול, וע"ש משנ"ב, וכתב בסוף דבריו
"כתבו האחרונים דנכון לכתחילה שיתפלל מנחה תחילה ואח"כ
ידליק".

הזהירות הנצרכת בערב שבת חנוכה היא מאחר ולכתחילה יש
להדליק נרות חנוכה לפני נר השבת, (שו"ע ומשנ"ב ובשעה"צ
שם, דגזרו איש אטו אשה שמקבלת שבת בהדלקת נרות השבת,
או עפ"י הסוד (בן א"ח) ויש שחששו יותר שהרי האיש מוציא
האשה בהדלקתה, ואם תקבל שבת לא יוכל להיות שליחה, שו"ת
בנין שלמה נב, אבל חלקו עליו ובודאי שהזמן מתאחר האשה
תדליק מיד לאחר שהדליק נר אחד, ואם מאוחר יותר תדליק גם
לפניו - פסקי תשובות)

וזמן הדלקתם החל מפלג המנחה שזהו רביעי קודם השקיעה
(3:38), ויש להזהר ולתת שמן הרבה שידלוק עד חצי שעה לאחר
צאת הכוכבים. (ויש להזהר בזה בילדים שהגיעו לחינוך שלא
ידליקו בנרות הצבעוניים שנכבים לפני זמן זה) והמדליקים נר

מעט בי-ם בהדלק"נ בער"ש חנוכה, משא"כ בזמנינו שמדליקים בהרבה שמן יש לנהוג כמנהג כל השנה,

ובפרט בירושלים יש לנהוג 40 דק' ככל השנה וכן נהג והורה מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א, וכן העיד הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשם ותיקי ירושלים שבירושלים נהגו להקדים כרגיל, ודלא כלוח א"י שאמר לאחר מעט, במועדים וזמנים ח"ב סי' קנב, ובחלק ח' בהערות לח"ב סי' קנב כתב שגם הגרי"ז סולביציק זיע"א למעשה הדליק בזמן הרגיל בירושלים. ובפרט שיש מקומות ובפרט בירושלים ביתר צפת וטבריה שהשקיעה כעשר דק' לפני השקיעה, וכל רבותינו הורו לחשוש לכתחילה לדעות אלו. (שבות יצחק, שבט הלוי, הרב מורגנשטרן)

כמו שפסק המשנ"ב בסי' תרע"ט סק"ב, וע"כ יש להקדים ולהדליק בברכה ואפילו ביחידות בבהכנ"ס, ובכה"ג התיר הגר"י וייס זצ"ל להדליק גם ע"י קטן בבהכנ"ס בער"ש, שטוען שעיקר ההדלקה בבהכנ"ס משום פירסומי ניסא ולא מוציא אחרים, ותמיד קטן יכול להדליק שם, רק אין זה כבוד הציבור כשיש מניין וקטן מדליק, אבל בער"ש שמדליק ואין מניין יכול להדליק ולברך קטן. (שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' סה א')

ובודאי גם בבתיים שיש הרבה בנים מדליקים בבית והרבה נרות, בודאי יש להקפיד ע"ז שיגמרו להדליק נרות שבת וחנוכה חצי שעה לפני השקיעה!!! וכך הורו ונהגו כל רבותינו זיע"א ויבדלחט"א, ורק בעבר שהיה מחסור בשמן היה מנהג לאחר

דיני שבת שחל בחנוכה מרבנינו הגדול רשכבה"ג מרן הגרא"ל שטינמן זיע"א מתוך הספר "כאייל תערוג"

ואח"כ כשהגיע הזמן הדליק את הנר חנוכה. [אמנם גם כשאירע שכבר הגיע הזמן שאפשר להדליק הנרות, מ"מ היה מבדיל קודם].

כשנוסעים לעיר אחרת

אם נוסע לעיר אחרת, כגון שנוסע לשבת חנוכה לבית הוריו או חמיו, או אפילו כשנוסע לימי החול, ודאי דאף לפר"ח (הו"ד בביאור הלכה סי' תרע"ז) ידליק רק בעיר האחרת, ואפילו לא נסע לשם אלא ליום אחד, והפר"ח איירי באותה העיר שבא לדירת חמיו, דהתם כיון דיכול לבא לביתו לא עקר קביעותו אלא א"כ בא לכל שמונת הימים, דנראה דח' ימים שכתב הפר"ח בדוקא הוא, דיום אחד לא חשיב קביעות כיון דיכול לחזור לביתו בכל רגע כשביתו באותו העיר. (שלמי תודה חנוכה עמוד ריט)

אמנם אמר רבנו שדעת הגרי"ש אלישיב שהמתארח בשבת במקום אחר ראוי שימנה שליח שידליק בביתו [ובישיבת ארחות תורה בב"ב כשהיו הבחורים נוסעים בשבת חנוכה לביתם, הורה רבנו להנהלת הישיבה שיסרבו לתת רשות להתגורר בישיבה, וממילא יכולים הבחורים להדליק בביתם שהרי כעת בודאי אין להם בית אחר, ופעם אחת רצו הבחורים להישאר בסוף בישיבה, ואמר שיבקשו רשות להדיא מהנהלת הישיבה להישאר שזה לא יראה כחוכא ואטלולא].

ולענין מוצ"ש הורה רבנו שידליק כשמגיע לביתו, אפי' כשמגיע מאוחר עד שעה 11 שזה תוך זמן ההדלקה. [ומדובר במי שגר בעיר ולא בכפר ומושב וכדו']. וא"צ לחוש ולברך בדרך ברכת הרואה כשרואה נ"ח, דהרי הולך להדליק.

בשבת חנוכה נשארים בבית!!

אמר רבנו שהיות והלכות חנוכה מורכבות ותלויות בהרבה שיטות, ראוי לכל יר"ש לא לנסוע מביתו בימי החנוכה ללא צורך מיוחד, כי מכניס את עצמו לספיקות. בער"ש חנוכה הדליק רבנו כ 35 דקות לפני השקיעה, ואח"כ מיד הדליק נרות שבת [שדרכו להדליקם 35 דק' לפני השקיעה] ובמוצאי שבת כפי שנהג כל שבת להמתין מלעשות מלאכה עד שיעברו שתי שעות זמניות לאחר השקיעה, זמן 'זעקסטיל' [-ששית היום, שהם ב' שעות זמניות אחרי השקיעה] כך גם במוצאי שבת חנוכה היה מדליק רבנו רק אחר שעבר זמן הנ"ל.

מכתב חיזוק מרבנינו לבני ישיבה שנשארו בשבת חנוכה

לכ' תלמידי ישיבת.... ידוע שהעולם קיים רק בזכות תורה וחסד, וכתוב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת, ויש זמנים אשר חלק גדול מתבטלים מלמודם, מ"מ אלה שלומדים גם בזמנים אלו הם זוכים יותר, ובספר חסידים כתוב כי בזמן שאין הרבה מתעסקין במצוה אז עושה המצוה הוא נוטל יותר שכר דהוי כמת מצוה. א"כ חזקו ואמצו אל ירך לבבכם כאלו הפסדתם, כי לא רק שלא הפסדתם אלא אתם מרויחים יותר מכולם. הכו"ח לכ' המצוה הגדולה כ"ח כסלו תש"ע לפ"ק.

הבדלה ואח"כ הדלקה

רבנו היה מבדיל תחילה ואח"כ מדליק נר חנוכה. וכדברי הט"ז (סי' תרפ"א) והסביר שאת ההבדלה עושה בזמן שעדיין נוהג שלא לעשות מלאכה, וא' הנוכחים הדליק את נר ההבדלה,

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com
לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

זבל מאמינים

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

פרשת ויגש תשפ"ג שנה ט | גליון מס' 464

ת.ד 102 בני ברק
פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

בני אמונים

בני תפלה בפרשה

פרתחו שיערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

לענות אמן ב'שנות השבע'

בפרשתנו מתארות שבע שנות הרעב הקשות שבאו על מצרים לאחר שבע שנות השבע. היו אלו אכן שנים קשות, אבל הן יכלו להיות קשות הרבה יותר, אלמלא הפקדן יוסף הצדיק בשנות השבע על ההתארגנות לשנות הרעב.

כל אחד שידוע שבעתיד הקרוב אמורות לבוא שנות רעב, מבין שיש להעריך לקראתן ולצבר מזון. ובכל זאת, כדי להתארגן פראוי היה צריך באיש חכם פיוסר, לפי שכן היא דרכו של עולם; בשעה שהאדם שרוי בשפע הוא אינו דואג לעתידו די הצורך.

בשנות השבע 'טבעו' המצרים בשפע של תבואה, ואף שידעו שיום אחד ה'חגיגה' תסתיים ויבוא רעב גדול, הם לא נערכו לך פראוי. שכן האדם הרגיל נותן דעתו להווה ומדחיק את 'הנולד', ורק החכם מסגל לראות את הנולד כדבר מוחשי, וכפי שאמרו חכמים (אבות ד א): "איזהו חכם? הרואה את הנולד".

למצרים היה שפע, אך הם נזקקו לאיש חכם פיוסר כדי להתארגן פראוי לשנות הרעב.

הרגשה כזו ממש צריכה להיות לכל אדם ביחס לעגות אמן בעולם הזה; ימי שנותינו בעולם הזה הם בבחינת 'שנות השבע', ואלו ימי העולם הבא שבהם לא נתן להוסיף זכיות הם בבחינת 'שנות רעב'. בכל יום ויום נקרות לפנינו אין ספר הזדמנויות לצבר אמונים רבות שיפתחו בפנינו שיערי גן עדן וילוו אותנו ל'שנות הרעב' - בעולם הבא. האם נשפיל לנצלן?!

על כך אומרת המשנה (אבות שם טז): "רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין".

החכם הרואה את הנולד יתקן את עצמו בפרוודור ויאסוף לעצמו אמונים לרב. שהלא בשנות הרעב - בעולם הבא, גם אם ישלם מיליונים בשביל לענות עוד אמן אחת, דבר לא יועיל לו. או אז תגעגע וישתוקק לימי חיותו ויאמר לעצמו: למה לא חטפתי אז עוד זכיות?!

בקריאת: "איזהו חכם? הרואה את הנולד"

שבת שלום

213 298 מחולקת

ולפי שבטענה זו יכול להצטדק רק מי שאכן מכיר במעוט ערכו, הורונו חכמים (ברכות י ב): "אל יעמד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל" - שכן רק העומד 'במקום נמוך', כלומר שהוא מכיר בפחיתות ערכו, יוכל להצטדק ולומר שמעשיו אינם נחשבים כפגיעה בכבוד שמים. לרעיון זה אף כגנו חכמים (ב"ר צג ו) בדורשם את לשון הפסוק: "ויגש" - "הגשה לתפלה", שכן מדברי יהודה ליוסף, נתן ללמד כיצד יש לגשת לתפלה ('חדושי רבנו יוסף נחמיה').

לקרא קריאת שמע כיעקב

"ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד" (מו כט)

רש"י הביא בשם מדרש אגדה שאף שיוסף נפל על צוארי אביו והרבה בבכיה, יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, משום שהיה עסוק באותה שעה בקריאת שמע.

על פי זאת באר המהרש"א את מאמר חכמים (יומא יט ב): "הקורא את שמע ומרמז בעיניו ומקורץ בשפתותיו ומראה באצבעו - עליו הפתוב אומר (ישעיה מג כב): 'ולא אתי קראת יעקב', שאינו קורא קריאת שמע כיעקב אביו, שלא הפסיק בדבור או ברמיזה נשקרא את שמע, אפלו בשעה שנופגש עם בנו אהובו לאחר פרדה של עשרים ושתים שנים (מהרש"א ח"א יומא יט ב).

יעקב הקפיד להתפלל במנון

"ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד" (מו כט)

רש"י הביא מדרש אגדה שיוסף נפל על צוארי אביו והרבה בבכיה, ואולם יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, משום שהיה עסוק באותה שעה בקריאת שמע.

דוגמה לשאלה: ממה נפשך, אם יעקב ויוסף נפגשו בזמן שחל חיוב קריאת שמע, מדוע לא קרא יוסף את שמע יחד עם אביו, ואם כבר הגיע זמן קריאת שמע קדם פגישתם, מפני מה המתין יעקב מלקרואה עד עתה?

המהרש"ל מביא זאת כך: אכן, הן יעקב והן יוסף קראו את שמע באותה שעה, ואולם יעקב סיים קריאתו אחרי יוסף. זאת לפי שהתפלל במנון עם בניו שהיו עמו, ולכך הצריך להמתין עד שישלים שליח הצבור "ה' אלמקים אמת", כדי להשלים רמ"ח תבות בקריאת שמע (שו"ע או"ח סא ג). ואולם יוסף שהיה לבדו, קרא ביחידות ולכן סיים לקרא לפני אביו (הואיל משה, לרבי משה מת תלמיד המהרש"ל).

נימת הדברים קובעת

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני דבר נא עבדך דבר באוני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" (מד יח)

יש להבין מדוע עתה פותח יהודה את דבריו בבקשת: "דבר נא עבדך דבר באוני אדני" - וכי עד עתה עם מי דבר?!

פרש המגיד מדובנא:

עד עתה התנהלה השיחה עם יוסף באמצעות מתרגמן (רש"י לעיל כב כג), ואולם עתה בקש יהודה לשלב בדבריו אימים, שמפני כבודה של מלכות לא יכול היה לאומרו בפרוש אלא להבליעם בנימת הדברים. זהו נימת הדברים אפשרי רק כאשר שומעים את קול הדובר, ומבחינים במנגינה ובטון שבו נאמרים דבריו. לפיכך בקש יהודה לדבר ישירות עם יוסף, שכן ידע שרק כך יצליח לעמד על עמק משמעות דבריו.

סוד זה הוא העומד בבסיס הוראת המשנה (אבות ב ג): "ויכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא"; תפלת קבע' שהיא תפלה שאינה נאמרת בנימת תחנונים (ברכות ט כט ב) מלמדת על גאות המתפלל, המשכנע כי הוא מבקש את המגיע לו. לעמת זאת תפלה הנאמרת בנימת תחנונים היא סימן לענותותו של המתפלל, שמתוך שמבין שלא מגיע לו מאומה אינו מבקש אלא פמתנת חנם (אהל יעקב).

פרתחו פה רק למכיר

במעוט ערכו

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני דבר נא עבדך דבר באוני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" (מד יח)

רש"י פרש שכן אמר יהודה ליוסף: אף על פי שהגני עומד לדבר אליך קשות, אל נא תכעס עלי כי כמוך כפרעה" - שכן חשוב אתה בעיני כמלך. ויש להבין, הלא אדרבה, דוקא משום שיוסף חשוב בעיני כמלך, עליו לדבר אליו בכבוד ובמורא?

רבי יוסף נחמיה קורניצר רבה של קראקא באר כי כך אמר יהודה ליוסף: כאשר אדם פשוט מבהא איש נכבד ורם, לא ישם הלה לב למלותיו. אף אתה - כיון שאתה אדם חשוב כפרעה, אל לך לכעס כאשר איש פשוט כמוני מדבר אליך קשות. אף אנו בבואנו להתפלל ולבקש על צרכינו מהקדוש ברוך הוא, אף שלא אחת אנו נשלים לדאבונו בפגיעה בכבוד שמים, יכולים אנו להצטדק בטענה זו: שכן במה נחשב מעמדנו לעמת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כי נתפס על גוון פגיעה במלכות שמים?!

התפלות שהגנו במשך עשר שנים

ספור מדהים הממחיש את כחה של תפלה, ספר הגאון הנודע רבי יצחק זילברשטיין שליט"א. אחד הנוכחים טרח לכתב את הספור ולשולחו אלינו לזכוי הרבים:

שעת בקר באחד מבתי הכנסת במנהטן שבניו יורק. זה עתה הסתיימה התפלה והמתפללים ברבם כבר עזבו את בית

שבועות וחדשים חלפו, ור' מנשה המסור המשיך לעמוד בהבטחתו. בכל יום ויום הוא הקדיש דקות כדי לקרא בנאמנות את פרק נ"א בתהלים, עבור אותו יהודי בלתי מפר שפגש בסך הכל פעם אחת בחייו. לאחר אמירת פרק התהלים היה ר' מנשה מזכיר את שמו של החולה לרפואה.

ה'סנטרל פארק' - הפארק העירוני המפורסם במנהטן

הכנסת בדרכם לבית תלמודם ולעמל יומם. כאשר כמעט והתרוקן בית הכנסת ממתפלליו, קם רבי מנשה ממקומו, קעת היתה זו שעתו.

הוא הביט סביבו וחיש מהר מצא את מבקשו - אברך בגיל העמידה בעל חזות מכבדת שעמד בפנת בית הכנסת וגלגל את תפליו בנחת, כביכול אינו ממהר לשום מקום.

מזה שנים רבות שר' מנשה, יהודי בעל לב חם ורחום, קנה לעצמו מנהג של קבע, לדאג לכך שבבית הכנסת שבו הוא מתפלל לא יותרו אנשים 'שקופים', כלומר, אורחים שאין מי ששם לב אליהם ואין מי שדואג

לצרכיהם.

כידוע, מנהטן מושכת אליה מדי שנה אלפי יהודים הבאים למצא מזור ומרפא במרכזי הרפואה הגדולים הקיימים בה. ר' מנשה מידענו החליט להקדיש בכל יום דקות ארוכות מזמנו להתענין באותם יהודים ולסייע להם ככל שבאפשרותו.

כך, בכל יום היה נשאר רבי מנשה בבית הכנסת לאחר התפלה ומחפש את אותם אנשים שלא היה להם היכן לסעד. כשהיה מבחין במישהו חדש ובלתי מוכר, היה נגש אליו ומברר את מטרת בואו ואם יש לו היכן לאכל וללון, ולאחר מכן משתדל לדאג לו ולהפנותו לתוכת הבכונה בהתאם לצורך.

כאמור באותו יום שבו התרחש ספורנו, זהה ר' מנשה את אותו יהודי בלתי מוכר שגראה היה כמי שאין לו היכן להתארח. הוא נגש אליו וכהרגלו התענין תחלה לשמו ולמטרת בואו. האורח שהציג עצמו כתושב ארץ הקודש ספר לר' מנשה כי הגיע למקום בעקבות מחלת לב נדירה שהתגלתה בגופו לפני זמן מה, ועל פן בעצת עסקני רפואה הפנה למרכז רפואי סמוך, המתמחה בתחום זה.

רבי מנשה עודד וחזק את היהודי, וכאשר התברר לו שיש מי שדואג לו למזון ולינה, הציע לו שלכל הפחות ישתתף עמו בתפלה; הוא בבר את שמו של החולה, את שם אמו ואת גילו המדויק והבטיח שישתדל בכל יום להתפלל עבורו לרפואה שלמה ולקרא למענו כל יום את הפרק בתהלים המתאים לגיל שנותיו, כמנהג הקדוים שנהגו בו גדולי עולם מאז ומקדם, לומר בכל יום את פרק התהלים המתאים לגילו של הנצרך לתפלה.

רבי מנשה נפרד מהאיש באחולי רפואה שלמה ובברכת הצלחה בנתות, ומיד לאחר מכן התישב לומר את פרק נ"א בתהלים, עבור החולה שעמד בשנתו החמישים ואחת.

שבועות וחדשים חלפו, ור' מנשה המסור המשיך לעמד בהבטחתו. בכל יום ויום הוא הקדיש דקות כדי לקרא בנאמנות את פרק נ"א בתהלים, עבור אותו יהודי בלתי מוכר שפגש בסך הכל פעם אחת בחייו. לאחר אמירת פרק התהלים היה ר' מנשה

מזכיר את שמו של החולה לרפואה.

לאחר שעברה שנה שער ר' מנשה שהאיש כבר נכנס לשנתו החמישים ושנים, ובטוב לבו החליט להמשיך ולהתפלל עליו מכאן ואילך את פרק נ"ב בתהלים.

במשך עשר שנים תמימות נמשך הדבר. אולם לאחר שעברו עשר שנים החליט ר' מנשה כי יצא כבר ידי חובתו. זמנו היה יקר, והוא אף לא ידע אם הנתות, שהיה אותו יהודי אמור לעבר, הצליח, והאם הוא עדין בין החיים.

רבי מנשה החליט להפסיק להתפלל על אותו יהודי, אינו מודע לתוצאה הישירה שתהיה להחלטתו על גורלו של היהודי.

כשלושה חודשים לאחר מכן, כאשר בסיום התפלה חפש ר' מנשה כהרגלו את האורחים שאין להם מקום ללון ולסעד, הפתע לגלות פרצוף מוכר. הוא אפץ מעט את מחו ונזכר; היה זה אותו יהודי שעבורו התפלל במשך עשר שנים תמימות!

התרגשותו הלכה ונאתה והוא רץ לעבר האיש, הציג את עצמו והזכיר לו את שהתחייב לו לפני עשר שנים. הוא הוסיף וספר לו כי במשך עשר השנים שעברו מיום פגישתם, לא החמיץ ולו יום אחד לומר פרק תהלים עבורו, עד שלפני כשלושה חודשים החליט להפסיק.

האיש שגראה היה עתה כאילו הזדקן בעשרים שנה, הפתע לגמרי. הוא כלל לא ידע מכה, ולפתע תפס את עצמו: "אמרת שהפסקת לפני כשלושה חודשים?" שאל כשמבט נדהם על פניו.

"כן!" השיב רבי מנשה, ומיד שאל: "ומדוע הגעת לכאן אחרי כל כך הרבה שנים?" "כנראה בדיוק בגלל זה..." - השיב האיש כשחורו הולך ופושט על פניו. אחר גאנח עמקות וספר לר' מנשה בקול שבור:

"כפי שאתה יודע, לפני כעשר שנים הגעתי לכאן כדי לעבר נתות שעשוי היה להציל את חיי. בחסדי שמים שנתות הצליח ומאז ואילך התהלכתי והתנהגתי כאדם בריא לחלוטין. אלא שלפני כשלושה חודשים, למרבה הצער, שבה אותה מחלת לב ופקדה אותי. נאלצתי אפוא לטל טוב את מקל הנדודים ולשוב לאותו פרופסור כדי שימציא מזור למחלתי."

צמרמרת עברה בגופו של רבי מנשה לשמע הדברים. רק עתה הבין עד כמה גדול החסד שעשה עם אותו יהודי בלתי מוכר מבלי שהיהודי ידע על כך. מסתבר כי אותם פרקי תהלים שהתמיד לומר מדי יום ביומו, הם אלו שהגנו עליו ושפרו על בריאותו, וביום שחזל מלאומרם גם בריאותו של האיש חזלה מתקנינותה.

וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקימו

ברכות שאינן נענות באמן

עגית אמן אחר תפלת הלחש

השומע ברכות 'שמונה עשרה' מפי אדם המגביה קולו בתפלת הלחש, יש אומרים שאין לענות אחריו אמן, לפי שעשה שלא כדיון. ואולם יש החולקים וסוברים שאף שעשה שלא כדיון יש לענות אחריו אמן.

מקורות ובאורים:

במסכת ברכות (כד ב) אָמרו: 'הַמְשַׁמֵּיעַ קוֹלוֹ בַתְּפִלְתוֹ - הַרִי זֶה מְקַטְנֵי אַמְנָה; הַמְגַבִּיחַ קוֹלוֹ בַתְּפִלְתוֹ - הַרִי זֶה מְגַבִּיחַ הַשְּׁקָר', וְלִכְךָ כָּתְבוּ הַפּוֹסְקִים שְׁלֹא יִשְׁמִיעַ אָדָם קוֹלוֹ בַתְּפִלְתֵי הָעִמּוּדָה (רָאה שו"ע או"ח קא ב ובנושאי פלים שם). לאור זאת הסתפקו הפוסקים, האם יש לענות אמן אחר המשמיע קולו בתפלת הלחש.

ב'חכמת שלמה' (או"ח קכד ד) תלה נדון זה, במחלקת שהובאה ב'ליקוט שמעוני' (שעיה רמו תכח) על משמעותה של המלה אמן, האם היא ראשי תבות: "א-ל-מלך נאמן" או: "אתה מלך נאמן". לסוברים שאמן היא ראשי תבות "אתה מלך נאמן", נתקנה עגית אמן גם על ברכות תפלת הלחש, שאז המתפלל בבחינת עומד לפני ה' ויש לענות על ברכותיו בלשון נוכח. ואולם לסובר שאמן היא ראשי תבות "א-ל-מלך נאמן" - בלשון נסתר, לא נתקנה עגית אמן על תפלת הלחש.

הגר"ש אויערבך שדורש לנדון זה מפי הגרא"ז מלצר, הכריע שאין לענות אמן אחר המגביה קולו בתפלת הלחש, גם אם עושה פן מחמת אנס. זאת משום שלא תקנו חכמים לענות אמן על ברכות אלו, לפי שבגוד לשאר ברכות, אין דינו להשמע (הליכות שלמה' - תפלה עמ' קיב). וכן פסק בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ג סי' טו) שאין לענות אמן אחר המשמיע קולו בתפלת הלחש, כיון שבכחות אלו נתקנו לברכן בלחש, והמשמיע בהן קולו נוהג שלא כדיון. וראה בספר 'שיח זקנים' (ח"ג עמ' רכח) שאף הרה"ק מהר"א מבעלזא סבר כן.

ב'אלף המגן' על 'מטה אפרים' (תקפב מג) כתב שהעומד בראש השנה וביום הכפורים ליד מי שנוהג כדעת הפוסקים המתירים להשמיע קול בתפלת הלחש בימים אלו (ראה שו"ע או"ח תקפב ט; מטה אפרים' שם כז) ישתדל להתרחק ממנו כדי שלא יגנס לספק עגית אמן. ואולם אם אינו יכול להתרחק יענה אמן 'כיון שדעת קצת פוסקים שבראש השנה וביום הכפורים מתר להשמיע קולו בתפלתו'. וראה ב'פשוט ועיון' לגר"מ שטרנבוך (ברכות כד ב) שאף הוא סובר שאחר המתפלל

בהתר תפלת לחש בקול, יש לענות אמן. ואולם בשו"ת 'שבט הלוי' (שם) הסתפק אם מתר לענות אמן אחר מי שמשמיע קולו בתפלת הלחש בהתר.

ואולם בשו"ת 'אפרקסתא דעניא' (ח"ב סי' יז) כתב שפיון שהמשמיע קולו בתפלת הלחש יצא ידי חובת תפלה, אין ספק שיש לענות אמן אחר ברכתו, גם אם משמיעה שלא כדיון. מה גם שאף שגננהו חכמים, לא כתבו שאסור לעשות כן. והוסיף, שאדרבה בכת עגית אמן אחר המשמיע קולו בתפלתו, מתקנים את הקלקול שגורם המברך. וכן פסק בשו"ת 'אבן ישראל' (ח"ט סי' ה): "המתפלל בקול רם, אף דהוה באסור, מפל מקום דין תפלה עלה... לכן שפיר עונים אמן". אף הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' פו) והגר"ח קניבסקי (דעת נוטה' ח"א עמ' שפז) פסקו שיש לענות אמן אחר המברך תפלת הלחש בקול [וראה בפניני תפלה' שהגר"ש התנה זאת בכך שלא יפריע לאחר בתפלתו]. אמנם במשמורת שלום' (יא ג) כתב שעדיף להתרחק מהמשמיע קולו בתפלת הלחש, "אף אם מכרח לעמד שם יענה אמן על הברכות ששומע".

בשו"ת 'גל יעקב' (או"ח סי' מב) כתב שעל פי דברי ה'בכור שור' (ברכות לא א) שמעקר הדין אין קפידא על המתפלל תפלת הלחש באופן ששומעים את קולו רק בתוך ד' אמות, אף לעניינה, אם עומד בתוך ד' אמות של המתפלל ושומע ברכותיו יכול לענות אחריו אמן.

שי"ץ המתפלל כנגד רצון הצבור

שליח צבור העובר לפני התבה כנגד רצון הקהל, אין עונים אמן אחר ברכותיו.

מקורות ובאורים:

כתב הרמ"א (או"ח נגכב): "אין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל. וכל מי שמתפלל בחזקה ודרך אלימות אין עונין אמן אחר ברכותיו". בשו"ת 'אבן ישראל' (ח"ט סי' ה) באר טעם דין זה, שפיון שאין הצבור רוצה שיתפלל עבורם, אין הוא נחשב לשליח צבור "וימילא אמינן דכל ברכותיו לבטלה". אמנם הרמ"א עצמו מביא ב'דרכי משה' (שם) בשם שו"ת 'בנימין זאב' (סי' קסג) שטעם דין זה הוא שכל הנגש בחזקה נגד רצון הצבור, הרי הוא כמברך על דבר גזול שאין ברכתו אלא נאזף, ככתוב (תהלים ג): 'ובצע [גזלן] ברך נאץ ה'".

הדושי אמונים

מדברי מרנן ורפנן על עגית אמן

הגה"צ רבי אהרן טוסיג שליט"א משפיע רחמי

בפראג, הביא חדוש נפלא בשם הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג:

נאמר בספר איוב (כג יג): "והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש", ובנסח תפלות ראש השנה אנו מסמיים אותו במלים "נורא וקדוש".

כאמור מעגית אמן וברכה נבראים שני מלאכים. אם כן, מה יעשה אדם שהשכים קום לפנות בקר והוא מבקש לומר ברכה, ואין מי שיענה אחריו אמן? על כך אמר הכתוב: "והוא באחד" - כאשר האדם מברך ביחידות, ומי ישיבנו? - ואין מי שיענה אחריו אמן, אזי אם ונפשו אותה" אם הוא משתוקק שברכתו תשלם בעגית אמן, כי אז ויעש - נורא וקדוש" - שולחים לו משמים מלאך שיענה אמן על ברכתו, וכך זוכה הוא לברא את שני המלאכים הנקראים "נורא וקדוש" (קכץ זכרון בנימין זאב עמ' סח - סט).

חובתו של כל אדם להקפיד שלא להחמיץ ולו עגית אמן אחת. מלבד הצויה והחייב שבדבר, תצמח לו מכף אף טובה אישית, טובה שערפה לא יסלא בפז, שפן מכל אמן שאדם עונה, הוא בורא עוד מלאך ש'מיליץ ישר עליו. רבי שלום חיים פרוש, ששמש כמזכיר מועצת גדולי התורה, והיה מבאי ביתו של הרבי ה'באר משה' מאו"רוב, ספר כי הוא היה נוכח כאשר לחדרו של ה'באר משה' ונגנס אדם ונקש להזכיר בפניו את בתו שחלתה. וכן אמר לו הרבי: "דע לך כי אלו היית מקפיד על עגית אמן, הי לך עתה עוד הרבה מליצים טובים...!"

בספרי קבלה מובא שכאשר בן אדם מברך ברכה, הוא בורא מלאך שנקרא 'קדוש', וכאשר עונים אחריו אמן, נברא מלאך שנקרא 'נורא', יחדו הם 'קדוש ונורא'. כאשר אדם רוצה לברך ברכה, והוא נגש לאדם ומבקש ממנו שיענה אמן אחר ברכתו, הרי הוא בורא בכך שני מלאכי שרת.

בשו"ת 'תשובה מאהבה' (או"ח ח"ב סי' ריב) שמחברו היה הגאון רבי אלעזר פלעקלס, תלמיד הנודע ביהודה' שאף שמש בימיו כאב"ד

אמן פנגד 'ברוך שם...'

אמרו חכמים (תענית טז ב) שבבית המקדש לא היו עונים אמן על הברכות, אלא היו אומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". רבנו בחיי כותב שהאמן שאנו עונים "יש לה את מעלת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' שנאמרה בזמן הפקדש" (פד הקמח' ערך אמונה).

ה'חית אייר' מוסיף ומבאר שהמילה אמן, שהיא ראשי תבות "א-ל מלך נאמן" (שבת קיט ב) מכוונת פנגד "ברוך שם...": "א-ל", פנגד המלים "ברוך שם"; "מלך", פנגד "כבוד מלכותו"; המלה "נאמן" המורה על נצחיות וקיום פנגד "לעולם ועד" (מקור חיים' קכד ה. וראה 'פרדס רמונים' שער ג פרק ד).

השוכר לפי גדל הפעלה

אמר רבי מרדכי זאב המגיד מוילנא:

אף שהכל יודעים את ההפלות הגדולות שהפליגו חז"ל בגדל מעלת עניית אמן, מכל מקום יש המתקשים להשיג ולהבין את גדל מעלתה. זאת לעמת צדיקים ואנשים רמי מעלה שהמה יודעים, מבינים ומשיגים עד כמה מקרה היא כל עניית אמן.

לאור זאת היה מקום לומר, שכל אדם יקבל את שכרו על האמנים שענה בהתאם לחשיבות שיחס להן; מי שידע להוקיר כל עניית אמן והיה מוכן להתאמץ כדי לענותה, יקבל שכר רב. ואולם מי שזלזל בעניית אמן, עד שלעתים בשביל רוח כספי קטן היה מוכן להפסיד כמה אמנים, יקבל שכר מועט בעבור האמנים שענה, שכן נתן לטען כלפיו: הלא אתה עצמך לא החשבת אותן כראוי, ומה לך כי תלוי?! ואולם הקדוש ברוך הוא ברחמיו אינו נוהג כן, אלא כל אדם, גם מי שלא ידע להחשיב את שוגב מעלתה של עניית אמן, מקבל את שכרה כפי ערכה האמתי.

בכך מתבאר הפסוק (תהלים סב יג): "וזה ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". וידועה השאלה: וכי תשלום "לאיש כמעשהו" הוא חסד? אלא שמשורת הדין היה על האדם לקבל את שכרו בהתאם לערך שהוא מעריך את מעשיו, ואולם הקדוש ברוך הוא עושה עמו חסד בכך שהוא נותן לו שכר בהתאם לערכם האמתי.

לכך מתכוון הפסוק באמרו בפיוט 'גדל אלקים': "גומל לאיש חסד כמפעלו"; הקדוש ברוך הוא "גומל לאיש חסד" בכך שהוא משלם לו "כמפעלו" - כערכה האמתי של האמן שענה, ולא כערך שהוא מניח לה (מוסר ודעת' [וילנא תרכ"ח] בהקדמה).

לכבוד הרב הגדול מנחה הרבים

רבי יעקב דב מרמורשטיין שליט"א ראש וראשון ל'בני אמונים'

חו חן על העלון השבועי הנפלא שלכם, תחזקנה ידיכם על זכוי הרבים הנפלא.

בהיות שעלונכם הנפלא משמש כבמה שבועית הדנה בשוגב מעלת עניית אמן, הנני מצרף בזאת מה שנתחדש לי בס"ד בענין זה:

הזוה"ק (וירא קו א) דן באפן התיחסותם של נח, אברהם אבינו ומשה רבנו לחטאיהם של בני דורם; נח לא התפלל על בני דורו כלל. אברהם שלא האמין שאפשר לפטר את החוטאים מן הדין התפלל רק על הצדיקים שלא חטאו, ככתוב (בראשית יח כג): "האף תספה צדיק עם רשע". ואילו משה אחר חטא העגל התפלל אף על החוטאים.

והאיר ה' עיני שהמלה אמן היא ראשי תבות: "נח, אברהם, משה". ואפשר לומר שיש בכך רמז שסגלת עניית אמן והפעלה הגדולה שהיא פועלת כידוע, תחלת ענינה בנח איש צדיק, המשכה באברהם אבינו, ושלמותה במשה רבנו. יתכן שמשום כך נח סבר שאין בכחו להתפלל על הצלת אנשי דורו, אברהם לעמתו כבר חש שיכול להתפלל לפחות להציל את צדיקי סדום, ורק משה רבנו שבו נשלמה הבחינה הקדושה אמן, חש שיש בכחו לפטר מן הדין את כל אלו שחטאו בעגל. ולכן משה רבנו אמר (שמות לב לב): "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא" - "אין מחני נא" ראשי תבות אמן.

ביקרא דאורייתא
שראל יחזקאל אלבום
מודיעין עלית

נתן לשלח מכתבים לפקס מספרו 08-9746102
או לכתבת המייל: 9139191@gmail.com

צדיק באמונתו

ברכות ואמן במשנת בעל ההלואה

גלימותו של רבי שלמה מולכו, המצגת במוזיאון היהודי בפראג

הק' רבי שלמה מולכו הי"ד
ה' בטבת רצ"ג

רבי שלמה מולכו נולד בפורטוגל בשנת ר"ס למשפחת אנוסים, כשלוש שנים לאחר המרת הדת הכפיה של יהודי פורטוגל. הוא חנף כגוי מבלי לדעת מאומה על יהודים ועל יהדות.

בשנת רפ"ו התנדב ליהדותו ומל את עצמו לבוד, לאחר שמפחד האינקוויזיציה לא מצא מי שיספיק לעשות זאת. לאחר שבו ליהדותו עלה רבי שלמה במעלות התורה והשקיע רבות בלמוד הקבלה. הוא אף זכה לחזיונות שמימים שהתפרסמו בספר 'חית קנה'.

רבי שלמה ברח לסלוניקי מפתח האינקוויזיציה שבקשה להורגו על ששב ליהדותו, שם למד תורה מפי רבי יוסף טאייטאצק. הוא אף נפגש שם עם רבי יוסף קארו בעל השלחן ערוך, שהתפעל ממנו עמוקות.

אף שחי במנוסה תמידית מפני רודפיו, לא חת רבי שלמה, ובכל מקום שאליו הגיע היה מעורר את הלבבות לשמירת התורה והמצוות ולצפיה לגאולה השלמה. בשנת רפ"ט הדפיס את דרשותיו בספר המפאר שתכנו הקבלי נסוב על אודות הגאולה הקרובה.

בהיותו בן שלושים ושתים נתפס רבי שלמה והעמד למשפט האינקוויזיציה. בה' בטבת רצ"ג העלה על המוקד בבמה שהוקמה במרכז העיר מנטובה.

עניית אמן משפיעה רחמים וחסדים

בטעם שאמרו חכמים (ברכות נג ב): "גדול העונה אמן יותר מן המברך" פרש רבי שלמה מולכו כך: בעניית אמן מאחדים את שם ה' שהיא כנגד מדת הרחמים ואת שם אדנות שהוא כנגד מדת הדין, שכן הגימטריה של אמן היא כגימטריה של שני שמות אלו. בכך ממשיכים רחמים ממקור הרחמים על פגסות ישראל ומבטלים את מדת הדין. ענין זה נרמז בכך שאמן במלואה [אל"ף מ"ם נו"ן] היא כגימטריה מאתיים תשעים ושבע, וכאשר נוסף לך את שלוש אותיות אמן, יעלה החשבון לשלוש מאות - כגימטריה של המלה 'ברחמים'.

רבי שלמה מוסיף ומפרש שכחה זה של עניית אמן עולה אף מהמענה שהשיב הקדוש ברוך הוא לברכתו של רבי ישמעאל בן אלישע, וכפי שמתאר רבי ישמעאל (ברכות ז א): "פעם אחת נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים... ואמר לי [הקדוש ברוך הוא]: "שמעאל בני, ברכני". אמרתי לו: "יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את פעסך ויגלו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בנדי במדת הרחמים ותפנס להם לפנים משורת הדין, ויגענו לי בראשו". את המלים "ויגענו לי בראשו" מפרש רש"י: "כמודה בברכתי ועונה אמן". הרי שכשנענה הקדוש ברוך הוא לבקשת רבי ישמעאל שתגבר מדת הרחמים על מדת הדין, ענה אמן, ומקאו שעניית אמן היא הגורמת להגברת הרחמים על פגסות ישראל (ספר המפאר' סוד עניית אמן וברוך אתה).

מים זכים

דורשי השמות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת ויגש

שנודע להם שהוא יוסף אחיהם, (וה"ה נמי בנידון הראשון, דיש לדון שאין ראיית האוהבים ביום הראשון נחשבת כראייה לעניין זה שיפסידו מחמת כך את הברכה).

- ב -

והנה בספר הנפלא 'שער העין' (עמ' רפז) כתב לדון, לגבי מי שראה חכם מחכמי ישראל, שהדין לברך עליו 'ברוך... שחלק מחכמתו ליראיו', - והרואה לא ידע שהאדם העומד לפניו הינו 'חכם' שצריך לברך עליו, ולכן הוא לא בירך עליו בראייתו הראשונה.

ולאחר כמה ימים נודע לו, שהאדם הנ"ל הינו חכם מחכמי ישראל, שצריך לברך עליו 'ברוך שחלק', - וכעת בתוך לי יום לראייה הראשונה הוא רואה אותו שוב, - האם יוכל לברך עליו כעת 'ברוך שחלק', - או"ד דהוא הפסיד את הברכה מחמת הראייה הראשונה, ואע"פ שאז הוא לא ידע כלל שהעומד לפניו הינו 'חכם'.

וכתב ששמע ממרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ומרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, שפשוט שמי שראה חכם וכדו' בתוך ל', אף שלא הכיר אותו חשיב ראייה, ואם יראה אותו אח"כ בתוך ל' ויכיר אותו אינו יכול לברך, עיי"ש.

- ג -

ומעתה יש לדון דלפי"ז ה"ה נמי בנידו"ד, שי"ל שהשבטים לא יכלו לברך על יוסף בעת שנתוודע אליהם את ברכת 'מחיה המתים', כיון שהם כבר ראו את יוסף לפני כן ביום האתמול, והם הפסידו את הברכה כיון שלא עברו י"ב חודש בין הראיות, ואע"פ שבראייה הראשונה הם לא הכירוהו מ"מ לא אכפת לן בזה וכנ"ל, - וה"ה נמי גבי הנידון הראשון, די"ל ששני האוהבים לא יוכלו כעת לברך שהחיינו, מחמת שכבר ראו זא"ז ביום האתמול, ואע"פ שלא זיהו אז זא"ז.

אמנם באמת יתכן לחלק בין הנידונים, - דהנה לגבי ברכת 'ברוך שחלק' לא נאמר שצריך שתהי' לו התפעלות בראיית החכם, וי"ל שהגדר בזה הוא שחז"ל תיקנו ברכה על הראייה גרידא, - ולכן אם למעשה ראה את החכם בתוך ל' יום, לא אכפת לן בזה שבראייה הראשונה אכתי לא ידע שהוא 'חכם', דמ"מ למעשה לא עברו ל' יום מראייתו הראשונה.

אך לגבי ברכת 'מחיה המתים' ושהחיינו על ראיית חברו, הרי קיי"ל בשו"ע שזהו רק על חברו שחביב עליו הרבה והוא שמח בראייתו, - וא"כ יש לדון ולומר, שאין הגדר שחז"ל תיקנו בזה ברכה על הראייה גרידא כשאר ברכות הראייה, אלא יש לדון שחז"ל תיקנו את הברכה על השמחה שהוא שמח בראיית חברו.

וא"כ יש מקום לומר, שכיון שהברכה הינה על השמחה, א"כ יתכן שמה שהאחים ראו את יוסף ביום האתמול בעת שלא הכירוהו, לא הי' זה נחשב כראייה לגבי זה שיפסידו מחמת כך את הברכה, כיון שבברכת מחיה המתים ושהחיינו

ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכתם אתי מצרימה: ...: ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו: וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו אחיו אתו: (מה, ד-טו).

מעשה בשני ידידים אוהבים בלב ונפש כאחים ממש, שהזדמן להם להתפלל יחד בביהכ"ס לאחר תקופה ארוכה וממושכת שהם לא נפגשו, - אך כיון ששניהם עטו על פניהם מסיכות (מחמת נגיף הקורונה ר"ל), הם לא זיהו זה את זה ואע"פ שהתפללו יחד בקירבת מקום בביהכ"ס שעה ארוכה.

והנה למחרת הזדמן להם להתפלל שוב יחדיו בביהכ"ס, ולפתע זיהו זה את זה, ומייד התמלאו בשמחה עצומה בפגישת איש את רעהו.

וכעת התעוררה השאלה, האם הינם יכולים לברך כעת 'שהחיינו', וכדקיי"ל בשו"ע (או"ח סי' רכה, א): 'הרואה את חברו לאחר שלושים יום אומר שהחיינו', - או"ד שאינם יכולים לברך כעת שהחיינו, משום שבעצם ביום האתמול הם כבר ראו זה את זה, ואע"פ שלא בירכו אז שהחיינו, מ"מ יש לדון שהפסידו את הברכה, וכדלהלן.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה כע"ז יש לדון נמי, האם כאשר יוסף נתוודע לשבטים, השבטים בירכו אז את ברכת 'מחיה המתים' על הראייה של יוסף, - וכדקיי"ל בשו"ע (שם): 'הרואה את חברו לאחר שלושים יום אומר שהחיינו, ואחר שנים עשר חודש מברך מחיה המתים, והוא שחביב עליו הרבה ושמח בראייתו', - (וכאשר מברך 'מחיה המתים' אינו מברך 'שהחיינו', - משנ"ב שם סק"ד).

או"ד שהם לא יכלו לברך עליו אז מחיה המתים, כיון שהם כבר ראו את יוסף לפני כן ביום הקודם (והם ישבו וסעדו עימו אז יחד), וא"כ אולי הם הפסידו את הברכה, כיון שלא עברו י"ב חודש בין הראיות, (וגם שהחיינו אולי לא יכלו לברך, כיון שלא עברו ל' יום בין הראיות).

ואע"פ שביום האתמול הם לא ידעו שהוא יוסף, והם לא בירכו עליו אז 'מחיה המתים', אך מ"מ יש לדון שהם הפסידו את הברכה, ע"פ מה שצי"ד בה"ל (סי' ריח, בד"ה במקום הזה) לגבי ברכת 'שעשה ניסים', שמי שלא בירך בראייה הראשונה, שוב אינו מברך בראייה השנייה אם אכתי לא עברו ל' יום, עיי"ש ואכמ"ל.

ומאידך יש מקום לדון, דכיון דבראייה שראו את יוסף ביום האתמול, הם לא ידעו שהוא יוסף אחיהם, א"כ אולי לעניין ברכת מחיה המתים ושהחיינו, אין ראייתם שראו את יוסף ביום האתמול נחשבת כראייה לעניין זה שיפסידו מחמת כך את הברכה ולא יוכלו לברך בראייה השנייה, בעת

וא"כ שוב צ"ע טובא בזה, מה הביאור בדברי מרן הגר"ח מבריסק צ"ל הנ"ל, שיעקב לא קרא קר"ש בדרך, מחמת שהוא הי' עוסק במצוה.

- ב -

והנראה לומר בזה בס"ד, דהנה קיי"ל בשו"ע (או"ח סי' סג, ג) 'היה מהלך בדרך ורצה לקרות קר"ש, צריך לעמוד בפסוק ראשון', - (ורצה לומר, צריך להתעכב במקום אחד בפסוק ראשון, משנ"ב), - ומעתה י"ל, דכיון דהייתה ליעקב מצוה לרדת למצרים ע"פ ציווי ה', לכן מדין יזריזין מקדימין למצוות יעקב לא רצה להתעכב בדרכו כלל, אלא הוא רצה לקיים את המצוה לרדת למצרים במהירות האפשרית.

וממילא מבואר שפיר, שיעקב אבינו לא רצה לקרוא קר"ש בדרך, כיון שבשביל לקרוא קר"ש בדרך, הוא הרי הי' צריך לעצור בדרכו בזמן קריאת הפסוק הראשון, וא"כ זה הי' מעכב אותו מלקיים את המצוה לרדת למצרים במהירות האפשרית.

ולכן יעקב אבינו העדיף לקיים קודם את ה'זריזין מקדימין' במצוה שנצטווה בה לרדת למצרים, מאשר לקיים קודם את ה'זריזין מקדימין' במצוות קר"ש שלא נצטווה בה כלל, בזמן שזה הי' מעכב אותו בקיום המצוה שנצטווה בה.

- ג -

אמנם מ"מ אכתי יש לשאול, שיעקב אבינו הי' צריך לחשוש, שעד שהוא יגיע למצרים כבר יעבור זמן קר"ש, וא"כ הוא יפסיד לגמרי את מצות קר"ש, וא"כ יש לשאול מדוע הוא לא קרא קר"ש בדרך, ואע"פ שזה יעכב אותו קצת מקיום המצוה לרדת למצרים, דמ"מ יקרא קר"ש בכדי שלא יפסיד לבסוף את מצות קר"ש לגמרי.

[ואע"פ שבמצות קר"ש הוא לא נצטווה, ולרדת למצרים הוא כן נצטווה, אך מ"מ הוא לא הי' חייב לקיים את המצוה לרדת למצרים במהירות האפשרית, כיון שזריזין מקדימין אינו חיוב גמור, ודו"ק].

וע"ז י"ל את דברי מרן הגר"ח מבריסק צ"ל, שיעקב אבינו לא חשש לזה, כיון שבעצם העוסק במצוה פטור מהמצוה, - והוא לא יכל לקיים את ב' המצוות 'כאחת', כיון שמצות קר"ש הייתה מעכבת אותו מעט מהמצוה לרדת למצרים וכו"ל, - ואמנם זה ודאי שיעקב אבינו הי' קורא קר"ש כבר בדרך, אילו זה לא הי' מעכב אותו מהמצוה לרדת למצרים, ודו"ק.

- ד -

אמנם אכתי יש להקשות על כל המהלך הנ"ל, שבמשנ"ב (סי' סג, י) מבואר שמי שיושב בקרון או בספינה, אינו צריך לעצור בפסוק ראשון של קר"ש, וא"כ יש לשאול על המהלך הנ"ל, מדוע יעקב הי' צריך לעצור בדרכו למצרים בשביל לקרוא קר"ש, והרי לכאורה הוא ישוב בעגלה ששלח לו יוסף, והוא יכל לקרוא קר"ש בדרכו בלא לעצור, וא"כ הוא יכל לקיים את ב' המצוות כאחת.

אכן יעוי' במדרש הגדול (מו, ה) שדייק מלשון המקרא, שהשבים נשאו את יעקב אבינו על זרועותיהם, וכע"ז כתב ב'דעת זקנים' (מה, יט) שהם נשאוהו על כתפיהם עיי"ש (וכע"ז פירשו עוד מפרשים), - ולפי"ז י"ל שא"כ הי' דינו של יעקב בדרכו למצרים, כעין דינו של הרוכב על הבהמה, שיש אחרונים שס"ל, שאף כשאחר מנהיג את הבהמה, מ"מ הרוכב צריך לעמוד בפסוק ראשון, ובמשנ"ב (שם) כתב שנכון להחמיר בזה, - וא"כ כל המהלך הנ"ל מבואר שפיר, ודו"ק ונפלא.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

להקלטת תגובות: 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

גדרי הברכה אינם קבועים על ראיה גרידא, - ולגבי הנידון הראשון יש להוסיף עוד סברא נוספת בזה, שיי"ל שראיית חבירו כשמסיכה עטוייה על פניו ואינו מכירו מחמת כך, אין זה חשיבא כראיה כלל לעניין שיפסיד מחמת כך את הברכה, - שהרי מלבד שלא זיהו זא"ז ביום האתמול, הרי גם לא ראו זה את פניו של זה בשלימות, אלא רק את מחצית הפנים ודו"ק, - וי"ל פ' עוד בזה אך אכמ"ל.

וְיָקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת טַפָּם וְאֶת נְשֵׂיהֶם פְּעֻלֹת אֲשֶׁר שָׁלַח פְּרָעָה לְשֹׂאת אֹתוֹ: וַיִּקְחוּ אֶת מִקְנֵיהֶם וְאֶת רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל זָרְעוֹ אִתּוֹ: ... וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְאָרְיוֹ וַיִּבְכֶּה עַל צַוְאָרְיוֹ עוֹד: (מו, ה-כט).

ופירש רש"י ויפ"ל על צוואריו ויבך על צוואריו עוד - אבל יעקב לא נפל על צווארי יוסף, ולא נישקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע' עכ"ל, - והנה ידועה ומפורסמת השאלה, דלכאורה צריך ביאור טובא, מדוע יוסף כן נפל באותה שעה על צווארי יעקב, ומדוע לא קרא אז ג"כ קר"ש כיעקב אבינו.

ובספר 'שי לתורה' (ח"ב עמ' קסח) הביא, שמרן הגר"ח מבריסק צ"ל תירץ בזה, שיוסף קרא קר"ש קודם לכן, מייד בתחילת זמן קר"ש, - אך יעקב אבינו שירד למצרים בציווי הקב"ה, הי' בדרכו למצרים בגדר 'עוסק במצוה' כיון שהליכתו הייתה במצות הקב"ה, וכיון שהעוסק במצוה פטור מהמצוה, לכן יעקב הי' פטור מקר"ש, עד שהגיע למצרים ונפגש עם יוסף.

ולכן ברגע שנפגש עם יוסף והסתיימה המצוה של ירידתו למצרים, מייד קרא יעקב אבינו קר"ש, כיון שאכתי לא קרא קודם לכן, - אך יוסף כבר קרא קר"ש קודם לכן מייד בתחילת זמנה, - ע"כ מהספר הנ"ל.

ולכאורה צ"ע טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דלכאורה צ"ע טובא בזה, דהא יעקב אבינו הרי לא נצטווה במצוות התורה, ומ"מ הקפיד לקיימן אע"פ שלא נצטווה בהן, - וא"כ צ"ע לדברי הגר"ח מבריסק הנ"ל, מדוע יעקב אבינו לא הזדרז לקרוא קר"ש מייד בתחילת זמנה עוד בזמן שהותו בדרך, והרי אע"פ שהי' בידו פטור של העוסק במצוה פטור מהמצוה, אך מ"מ יעקב אבינו הרי הי' חיפש 'פטורים', והוא קיים את מצוות התורה אע"פ שלא נצטווה בהן, וא"כ אכתי צ"ע מדוע הוא לא קרא קר"ש מייד בתחילת זמנה.

ויעוי' במשנ"ב (סי' ע, יח) שכתב בשם הפמ"ג, שמי שהי' עוסק במצוה שפטור מקר"ש, ובכל זאת קרא אז קר"ש, יצא בזה ידי"ח קר"ש (ולאחר שיגמור לעסוק במצוה, לא יצטרך לחזור ולקרוא שוב), - כיון שגם בזמן שהוא עוסק במצוה אחרת, ובעצם יש לו פטור מלקרוא קר"ש, מ"מ אין זה נחשב שבזמן הזה הוא אינו יבר' חיובאי במצות קר"ש.

אלא באמת הוא יבר' חיובאי בעצם במצות קר"ש, גם בזמן שיש לו פטור של העוסק במצוה עיי"ש, (והמשנ"ב כתב את הדין הנ"ל גם בעוד כמה דוכתי, ואכמ"ל), - וא"כ להנ"ל צ"ע טובא, **מדוע יעקב לא קרא קר"ש מייד בתחילת זמנה, ואע"פ שהי' לו פטור של העוסק במצוה וכו"ל.**

וביותר צ"ע בזה, דהא קיי"ל ברמ"א (או"ח סי' לח, ח), שמי שעוסק במצוה ויכול לקיים את ב' המצוות כאחת בלא טורח, אזי צריך לקיים את ב' המצוות עיי"ש, - וא"כ צ"ע טובא בזה, דכיון דלכאורה יעקב אבינו יכל לקיים את ב' המצוות כאחת בלא טורח (היינו גם לרדת למצרים וגם לקרוא קר"ש), א"כ להנ"ל עולה שיעקב אבינו הי' צריך לקרוא קר"ש בעודו בדרך, ואע"פ שהוא הי' עוסק במצוה שירד למצרים עיי"פ ציווי ה'.

הזכרים נכתבו לעורך לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפוא"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

אבני הון

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת ויגש

ביאור מקיף על עניין יוסף ואחיו - והדברים שביניהם

זרע קודש ושמה יש בהם מי שאין להם חלק בנחלת ה' ובירושת הארץ, וכפי שראו שישמעאל ועשו נדחו מזרע הקדושה בחייהם.

והנה היו להם כמה טעמים לחשוב בעצמם שיידחו מנחלת ה', שהנה ישמעאל ובני קטורה נדחו מפני היותם בני הפילגשים ולא נחשבו כזרע אברהם כלל וא"כ לא מיבעי בני בלהה וזלפה אלא אף בני לאה חששו לכך מחמת שנישואי אמם היה בדיעבד ולא היתה כאשה חשובה ליעקב, ורחל היתה עיקר הבית ויעקב אוהב את יוסף שדומה לאמו, ולכך חששו שעומדים להידחות והעלו בליבם שמא יעקב אביהם חושב כן שהרי אוהב את יוסף יותר מהם כפי שעשה לו כתונת פסים.

וראה מה שכ' הרמב"ן עה"פ "אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי" (מ"ד כ"ז) - "אבל הטעם כי יעקב לא לקח אשה מדעתו רק רחל, וזה טעם ילדה לי אשתי כי לא נולדו לי מאשה אשר היא אשתי ברצוני רק שנים ושמתי אהבתי בהם כאלו הם יחידים לי והשאר כבני פילגשים הם אלי ואחיו מת וזה לבדו בני יחידי אשר אהבתי".

ואפי' נימא שבאמת נחשבו כבנים ליעקב ואינם כבני השנואה הלא גם עשו נדחה למרות שבא מאותה האם, וממנ"פ אם הדבר תלוי בבחירת האב כמו שראו אצל יצחק שבא לבחור בברכתו את הבן הראוי (אלא שיד ה' סיבבה לידי יעקב) הלא יעקב אוהב את יוסף ומעדיפו על פני האחים וגם מסר לו את כל תורתו, ואם מצד ההתגברות בין האחים שיעקב ניצח את עשו כדכתיב ויעקבני זה פעמים הלא גם יוסף מתנשא למלוך ומודיע שייגבר עליהם (אמנם באמת היה זה חלום של נבואה ולא מהרהורי לבו כפי מחשבתם), ואם מצד שהיה עשו רשע ולכך נדחה מכלל זרע הקודש הלא ראו שיוסף חושדם ברשעים ומביא דיבתם רעה אל אביהם. ומאחר שראו עצמם כצדיקים וכראויים להיחשב בכרם בית ה' וכפי שהיה באמת אזי לכך תפסו את יוסף כרודף ממש לעקור אותם מנחלת ה' וזה הביאם למסקנא זו.

ואחר כל הנ"ל נוכל להבין את כל מעשי יוסף אחת לאחת, שבתחילה התנכר אליהם לפי שטרם ידע האם הם עומדים בדעתם הנ"ל בשנאתם ובבגידתם באחיהם ואם אכן כך אזי לא ראה טעם להתקרב אליהם ולהתוודע להם שהרי הם רחוקים ממנו ואינם חפצים בו כלל (ואולי אף לא יתנוהו לשוב אל אביו שיעלמו מאביהם), ולכך רצה לפני כן לבדוק ולהעמיד בכור המבחן את דעתם אם נתחרטו וניחמו על מעשיהם ומבקשים להחזיר את האחווה, (ומה שאמרו איש לאחיו - אבל אשמים אנחנו וגו' בהתחננו אלינו ולא שמענו, הנה זה היה רק חרטה על מה שציערוהו ועל שלא חסו עליו אך עדיין לא נתחרטו על גוף המעשה ולא הוכח שהיו רוצים לתקן ולחזור בהם). ומטעם זה עשה יוסף את כל המעשים כדי לבדוקם בזאת טרם התוודע אליהם, וכפי שיתבאר.

שהנה בנימין הלא עומד באותו המקום ממש של יוסף שהרי הוא הבן שנותר לרחל עיקר הבית ואף הוא "אביו אהבו" וא"כ אף הוא שייך

פמ"ה פ"א: ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי וגו'. צריך להבין מה היה בדברי יהודה אלו שגרמו ליוסף שלא היה יכול להתאפק עוד מלגלות עצמו אל אחיו.

וקודם לזה יש להבין מה רצה יוסף במעשה הגביע שצוה להטמין באמתחת בנימין ולהעליל עליו עלילת גנב, ובכלל זה יש להבין מפני מה התנכר יוסף לאחיו ודבר עמם קשות ולא גילה להם מיד שהוא יוסף, ובפרט שהיה ראוי למנוע צער מאביו במהרה ככל האפשר, והיה ראוי לו מיד כשנתמנה למשנה למלך לשלוח לאביו שהוא חי ואפי' קודם לכן אם היה יכול.

והרמב"ן הנודע על הפסוק "ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם" (מ"ב ט') ביאר את ביאורו הגדול שיוסף ידע שחלומותיו יתקיימו ועל כן דאג שיבוא בנימין אליו כדי שישתחוו כולם כאחד ובזה יתקיים החלום הראשון ואח"כ יבוא אביו ויתקיים עי"ז גם החלום השני, אמנם בענין הגביע שנעשה לאחר שנשתחוו כולם כתב הרמב"ן - "גם הענין השני שעשה להם בגביע לא שתהיה כוונתו לצערם אבל חשד אולי יש להם שנאה בבנימין שיקנאו אותו באהבת אביהם כקנאתם בו", ודבריו קצרים ויש להרחיב בביאורם.

וכדי להבין את עומק כוונת יוסף יש להקדים ולירד אל שורש שנאת האחים ליוסף, שבאמת הוא תימה גדול עד מאוד היאך באו האחים הקדושים שבטי י-ה לרצון להרוג את אחיהם בשרם וסוף שמכרוהו לעבד עולם אל ארץ גזירה (אשר דין הגונב איש מבני ישראל ומכרו מות יומת). ומה שנתבאר בתורה טעם שנאתם אינו מספיק כלל היאך באו לשנאה חמורה כ"כ, שהנה בתחילה כתוב שאביו אהב אותו יותר מכל אחיו ועשה לו כתונת פסים ועל דבר זה נתעוררה שנאתם עד שלא יכלו דברו לשלום, וזה צ"ב וכי מה גרם שישנאוהו בגלל שאביו אוהבו יותר מהם (ולכאורה חשבו שגרם זאת בגלל דיבתו הרעה עליהם ולכן שנאוהו). ואח"כ שסיפר להם על חלומותיו שימלוך עליהם אזי הגם שהוסיפו עוד שנוא אותו שחשבו שרוצה למלוך עליהם זה אינו מבואר כלל היאך באו לידי שנאת מות כפשוטו, וכי בגלל שנער קטן וחלש מהם חושב שימלוך עליהם שנאוהו עד כדי שרצו להורגו. ובמפרשים כתבו בזה שראו בו רודף וקיימו בו דין הבא להרג השכם להורגו, (ז"ל הספורנו: "והנה הגיד הכתוב כי ציירו בלבם וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם להמיתם בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם והתורה אמרה הבא להרג השכם להורגו"), ועדיין צ"ב גדול היכן ראו זאת והיאך באו לידי מסקנא כזו שיוסף רוצה לאבדם.

ויש לבאר בזה שהנה האחים הקדושים לא ידעו עדיין שמיטת יעקב שלימה והיינו שכל בניו ראויים וקדושים ומעתה תיכלל האומה הקדושה וזרע הקודש ככולם, ואף יעקב עצמו לא היה בטוח בכך כפי שאמר "כי ארד אל בני אבלי שאלה" (ל"ז ל"ה) וכתב רש"י שסימן היה מסור לו מפי הגבורה שאם לא ימות אחד מבנו בחייו מובטח שאינו רואה פני גהינם, ומשמע שהיה הדבר תלוי ועומד עדיין אם כולם ראויים. ויתבאר שהאחים חשבו שיתכן שלא כל הבנים המה

מזון כראוי בשנות הרעב (ובפעם הקודמת לא ציווה למלא למלא כ"כ את כליהם לפי שרצה שיחזרו מהרה).

ועוד יתבאר על פי הביאור הנ"ל ענין תמוה, דהנה מתחילה לא שלח יעקב את בנימין עם אחיו "כי אמר פן יקראו אסון", ויש לתמוה שכבר היה בנימין בן כ"ט שנים ואב לעשרה בנים ומדוע חשש אביו לחייו, ומה שכתב רש"י "מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה", א"כ מדוע חשש לחייו יותר משאר האחים, ואף שנשאר יחיד לאמו ואביו אהבו אך מ"מ היאך חשש על חייו יותר משאר בניו.

עוד יש לתמוה שכאשר ביקשו האחרים מיעקב אביהם לשלוח את בנימין עמהם מחמת דרישת המושל המצרי ויעקב סירב, הרי שתמיד דיבר עימם באופן שמאשים אותם בדבר, וכמו שאמר – "אתי שכלתם וגו' ואת בנימין תקחו עלי היו כלנה" (מ"ב ל"ו), "לא ירד בני עמכם וגו' והורדתם את שיבתי ביגון שאולה" (מ"ב ל"ח), "למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח". ותימה גדולה היא במה פשעו האחים ומה שייכותם לתביעת השליט המצרי להוריד את בנימין. ולא זו בלבד תיגדל התמיהה היאך ראובן ויהודה קיבלו על עצמם שאם יקראנו אסון הרי הם כאילו החייבים בדבר וכמו נעשה הדבר על ידם, שראובן אמר את שני בני תמית ויהודה אמר וחסאתי לאבי כל הימים, ומה יעזור כל זה להצילו ממקום סכנה ובמה ישקיט את חששו של אביהם ומדוע שיקבלו עונש במצב זה, וכן מדוע הסכים יהודה להימסר לעבד עולם תחת בנימין אחיו. אתמהה.

ומכל הנ"ל מוכח באופן ברור שיעקב חשש על בנימין מפני האחים עצמם מחמת כל הנ"ל ומשום שיעקב עצמו ידע על השנאה שהיתה ביניהם וחשדם על דבר יוסף הגם שלא הוציא מפיו בפירוש, ומשום כך חשש גם על בנימין מפניהם מחמת הנ"ל, ואפי' לא יפגעו בו אבל עכ"פ לא יעזרו לו בעת צרה ולא ישמרוהו כמנהג אחים זה לזה כפי שהתנהגו בינם ובין עצמם, ולכך לא רצה לשלוח את בנימין עימם ואמר זאת בדרך רמז "פן יקראנו אסון" והיינו שחשש שלא יעמדו לצדו לעזר כדבעי במקום סכנה מחמת שאין ליבם שלם עימו. ולכך אף האשימם שגרמו לכך להוריד את בנימין ואולי כך רצונם מלכתחילה להביאו למצב של מקום סכנה, וממילא מובן תשובת ראובן ויהודה שקיבלו על עצמם להחזיר את בנימין ולקבל ע"ע ערבות כדי להפיג את חששו של הזקן, ולכך יהודה קיבל ע"ע להיות עבד עולם תחת בנימין לפי שקיבל ע"ע ערבות בדרגא כזו כדי להוציא את החשד מלב אביהם.

ויש להביא ראיה מפורשת מדברי רש"י שיעקב חשדם על דבר יוסף וחשש על בנימין, שכתב על הפסוק "אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו" (מ"ב ל"ו) – "מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף" ועל זה הוסיף יעקב "ואת בנימין תקחו עלי היו כלנה" היינו שחשש על בנימין מפניהם. וכן הוא להדיא ברמב"ן הנ"ל (מ"ב ט') "או שמא הרגיש בנימין שהיה ידם ביוסף ונולדה ביניהם קטטה ושנאה ועל כן לא רצה שילך עמהם בנימין אולי ישלחו בו ידם עד בדקו אותם באהבתו" (ואף שהרמב"ן דיבר מקודם על יוסף עכ"פ ודאי כוונתו כזו) כן על יעקב שלא רצה שירד עם האחים, וא"א לומר שכוונתו בזה על יוסף שא"כ לא היה מבקש את בנימין עמהם מלכתחילה, ואין לומר שכעת נודע לבנימין הדבר אחר שנתגלה אליהם ואמר אשר מכתם אותי מצרימה לפי שטמן את הגביע קודם שהתוודע אליהם).

ועוד יובן בזה שיעקב אמר לבניו סתם "פן יקראנו אסון", ואילו יהודה סיפר ליוסף על דברי אביו – "לא יוכל הנער לעזוב את אביו ועזב את אביו ומת" והיינו מחמת שהוא נער שעשועים ולא יכול לעזוב את אביו (כמ"ש הרמב"ן שם), לפי שיהודה נצרך לתת טעם אחר לפני יוסף מדוע לא הגיע בנימין עמם והיה צריך לתת טעם המתקבל ולכן אמר כדברים האלה אך זה אינו מופיע כלל בסיפור הדברים דלעיל וכנ"ל.

לשנאת האחים מחמת כל הנ"ל, ולכך גילגל יוסף תחילה באמתלא כלשהי שיביאו את בנימין עימם ואז העמידם במצב שבנימין עלול להיאבד בארץ גזירה לעבד עולם והם אף אינם אשמים בדבר, והביט לראות כיצד ינהגו אם יהיה אכפת להם וילחמו עבורו או שמא יעמדו מנגד ולא יתנהגו עימו מנהג אחים האוהבים ודואגים זה לזה. ולפיכך כאשר ראה היאך חזרו כולם עימו ומצטערים עליו וקרעו בגדיהם, ובעיקר כאשר ראה שיהודה הסכים למסור נפשו תחתיו להיות עבד עולם במקומו או אז הבין שנתחרטו באמת ורצו לתקן את האחווה ולכך התוודע אליהם מיד ברגע זה בידועו שיתרצו אליו. (ומה שלא יכל להתאפק היינו מצד שביקש לבכות על זה וכפי שנאמר מיד – "ויתן את קלו בכבי וגו' ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף").

והם דברי הרמב"ן – "אבל חשש אולי יש להם שנאה בבנימין שיקנאו אותו באהבת אביהם כקנאתם בו", והם דברי המדרש שמביא הרמב"ן שם – "אמר ר' חיה בר' אבא כל הדברים שאתה קורא שדיבר יהודה בפני אחיו עד שאתה מגיע ולא יכול יוסף להתאפק היה בו פיוס ליוסף פיוס לאחיו פיוס לבנימין, פיוס ליוסף ראה היאך נותן נפשו על בניה של רחל וכו'". והיינו שבוזה היה פיוס ליוסף גופו.

ועפ"י הנ"ל יתבאר עוד טעם נתינת הכסף בפי אמתחותיהם, שהנה לולי מעשה זה עוד היו סבורים אחי יוסף שבאמת חשדם כמרגלים אך במוצאם את הכסף בפי אמתחותיהם נבהלו מאוד לפי שהבינו שהנה באים להתעולל בהם בעלילת שווא ואפי' יורידו את בנימין עדיין ימצאו חייבים, ומטעם זה לא הסכים יעקב להוריד את בנימין עמם עד שכלתה הפת מהבית לפי שראה שאין כאן חשד אמיתי אלא עלילת דברים, וא"כ יש להבין מה ראה יוסף לעשות כן. ואם נאמר שלזה גופא נתכוון שרצה שייבהלו, א"כ מדוע ציווה יוסף לתת את הכסף בפי אמתחותיהם גם בפעם השנית אחר שאכלו ושתו עימו ושילחם לשלום.

ויתבאר בזה שהנה בזמן הרעב היה האוכל נמכר במחיר רב ועצום ואפי' עשירים גדולים מכרו כל נכסיהם עבור דבר מאכל, וראה מה שכתוב בסוף הפרשה – ויתום הכסף מארץ מצרים ומארץ כנען, ואף יוסף אמר לאביו – פן תיוורש אתה וביתך וכל אשר לך (ואף אברהם ויצחק נתרוששו בזמן הרעב שהיה אצל כל אחד מהם, כדחזינו באברהם שנאלץ ללוות בדרכו מצרימה, ולפיכך מצינו אצלם שנתברכו לאחמ"כ בברכת עושר ונכסים מיוחדת, אצל אברהם שעלה ממצרים כבד מאוד בכקר ובצאן ואצל יצחק במוצאו בשנה הדיא מאה שערים, וזהו הביאור גם מדוע נזקק יצחק לברכה אע"פ שירש הרבה נכסים מאברהם אך הביאור הוא שנתרושש ברעב ופשוט). וממילא יובן מעתה שיוסף חשש פן יגמר כל כספם של אביו ובני ביתו לפי שהמחיר היה מופקע וכנ"ל ואז ירעבו ללחם, ולכך דאג להשיב את הכסף בכל פעם אל אמתחותיהם כדי שיהיה להם במה לשלם בפעם הבאה ולפוטרום בתואנה כל שהיא שכספכם בא אלי, והגם שידע שזה יגרום להם בתחילה לבהלה רבה וביותר לאחר שחשדם כמרגלים אך לא היתה לו ברירה אחרת. והנה בפעם הראשונה זה לא הועיל שהרי נבהלו בראותם את כספם ולקחו עימם כסף משנה, אך אעפ"כ ידע יוסף שזה יועיל במכאן ולהבא ומה גם שלא קיבל את הכסף שהשיבו והוסיף להם את הכסף המשנה לאחמ"כ באמתחותיהם.

וכל זה מוכיח שהיה ליוסף צד שלא להתגלות אליהם כלל וכפי כל הביאור הנ"ל, שאם היה רואה שעודם עומדים במרים ובוגדים באחווה – באם לא היה אכפת להם מבנימין והיו משאירים אותו במצרים אזי היו הם עולים לבדם אל אביהם ולא היה מתגלה אליהם כלל (ושמא התכוון אז להתוודע לבנימין בלבד והיה שולחו אל אביו לבדו ושיספר לו על גדולת בנו וכו'), ולכך החזיר את כספם בשנית וגם ציווה למלא את כליהם בר "כאשר יוכלו שאת" כדי שיהיה להם

במיעתא דשמיא

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת ויגש התשפ"ג גליון 242

שקיעות בלימוד

שאלה: כיצד צריך האדם להתנהג בעת לימודו?

א. בראשית מה, כד: "ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך". פירש רש"י "אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגזו עליכם הדרך... ולפי פשוטו של מקרא יש לומר, לפי שהיו נכלמים, היה הואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו להתווכח זה עם זה ולומר על ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאותו". הגר"ז מבריסק זצ"ל התפעל מצדקת השבטים, שהלא רק עתה נודע להם שהוא יוסף, ובודאי היו עמוסים בסיפורים על הפגישה עמו וכל השתלשלות המכירה, על ביאתם למצרים ועל מאסר בנימין וכו', והיה להם לספר זה לזה מכל מה שראו ומה שקרה קודם לכן, ויש להוסיף עוד שהלא גם יכלו להתווכח זה עם זה, מי גרם למכירה (כהפירוש דלהלן לפי פשוטו של מקרא), ועם כל זה כפי שהכירם יוסף, ידע שלא יבטלו זמן לספר סיפורים ולהתעסק בחינם על כל זה, אלא יעסקו בתורה, עד כדי שפחד שמא מתוך שקיעות בלימוד בעיון הם יאבדו את הדרך. אבל אמר הגר"ז שהמבין מהו גודל קדושת האבות (שזה דבר שאינו ניתן לתפיסה, כדלעיל ג, ז' הבנת החסרון הרוחני), אינו תמה על כך כלל, כי האבות הקדושים היו שקועים לגמרי בתורה הקדושה, ולמדו אצל יעקב אבינו לא להסיח דעת כלל ממנה.

וכן מוצאים אנו אצל יוסף הצדיק, שאף שסבל צרות כה רבות, בשנאת אחיו, במכירתו למצרים, בבית פוטיפר ובבית הסוהר, ועם כל זה כששלח את אחיו לאביו להודיע שהוא חי, שלח איתם עגלות, ולמה? כדי לרמוז ליעקב שבפעם אחרונה שלמד אתו, עסקו הם בפרשת עגלה ערופה (כמובא בב"ר ויגש צד, ג). ומוכח שכל אותם עשרים ושתים שנים שהיה יוסף בגלות, לא הסיח דעתו מהתורה לרגע אחד, ועדיין עמד נגד עיניו כל מה שלמד מאביו, וגם את הסוגיא האחרונה שלמד ממנו בפרשת עגלה ערופה. וכבר אמרו חז"ל (תנא דבי אליהו, ריש כה) "חייב אדם לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי", ומה נענה אנחנו אחריהם, על אותם שמדברים פעמים רבות בדברים שלא נוגעים להם, ומספרים בענייני פוליטיקה וחדשות, ומבזבזים את זמנם לריק.

וצריכים אנו להתחזק בזה מאוד, להיות 'שקועים בלימוד' עד כמה שאפשר, ושזה הדבר היחידי שיטרידנו, וכלשון התוספות (סוטה כא. ד"ה מצוה) כי 'סתם תלמיד חכם תורתו אומנותו, ועוסק ומהרהר בתורה בכל שעה, ואינו הולך ארבע אמות בלעדה'. הרי שהתורה היא החיים, ככתוב (משלי ד, יג) "כי היא חייך", וכמו שלא שייך אפילו רגע אחד בלא הנשימה – כך התורה היא החיים בעצמה (כמו שכתבנו בדברים ח"א ד, ד' ד'ביקות בתורה הקדושה). ואפילו בעת עסקו במסחר, הבאנו במקום אחר שצריך להיות ראשו ורובו טרוד בתורה, וכפי שהעיד על עצמו החכמת אדם (בהקדמתו ליו"ד) כי גם בעסקו לפרנסתו בהיותו ביריד, היה מחשב את הסוגיות ופסקי ההלכה והיה טרוד בהם.

וכמו שכתבו הרמב"ם (ת"ת א, ח) והשולחן ערוך (יו"ד רמז, א) כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר (יהושע א, ח) 'והגית בו יומם ולילה'.

ובגמרא (יומא לה:) מובא, תנו רבנן, עני ועשיר ורשע באין לדין – לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי, אומרים לו כלום עני הייתי יותר מהלל? ... עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, אומרים לו כלום עשיר הייתי יותר מרבי אלעזר? אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה, וכנגדן אלף ספינות בים, ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו, ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה, ללמוד תורה... ומימיו לא הלך וראה אותן אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה. (וראה עוד להלן בויקרא יח, ד' שקיעות בלימוד, ובבמדבר יט, יד' שקיעות בלימוד, ובנעימות קול',

ושם כד, ו' שקיעות בלימוד' שהוספנו בזה).

תשובה: על האדם להיות שקוע בלימוד התורה בכל הזמנים ובכל מצבים.

שאלה: האם צריך להתפעל במה שאדם מרויח מיד ממעשה עבירה?

ב. בראשית מו, כד: "וּבְנֵי נִפְתָּלִים... וַיֵּצֵר וַיְשִׁילֵם". האור החיים רימז בשמות בני השבטים רמזים נפלאים. ואף אנו נוסיף במה שנקראו בני נפתלי "יצר ושילם", לרמז כי דרך היצר הרע לשלם במזומן, שפעמים רבות החוטא נשכר תיכף ומיד, שלא כדרך היצר הטוב שהמקיים מצוה לא רואה את שכרו מיד, אלא לעתיד לבוא וכדומה.

ובטעם הדבר הרחבנו במקום אחר שהואיל ויש כח הבחירה לאדם בין הטוב ובין הרע, וכל מי שיש לו מעט מה בקדקדו מבין שאין שום טעם לשמוע ליצר הרע שמפתה את האדם שיעשה כנגד תפקידו בעולם הזה, ולא לשמוע ליצר הטוב שמפתה את האדם לעשות את רצון ה' כפי שנצטווה, ואם כן למה יסכים האדם ללכת שולל אחרי היצר הרע, לכן כדי שתהיה הבחירה שוה נתן הקדוש ברוך הוא כביכול ליצר הרע הטבות כדי שיוכל לפתות בני אדם, כמו מה שמשלם להם במזומן ורואים את השכר מיד בעולם הזה, ועוד שהולך ומפתה אותו פעם אחר פעם כמו שנאמר אצל יוסף (ל"ט, י) "יום יום" שבכל פעם היה מגיע הפתוי בסגנון שונה. (וראה עוד מה שכתבנו במדבר כו, מט 'משפחות רשעים וצדיקים' במה שנלמד מהפסוק שם "ליצר משפחת היצרי לשילם משפחת השילמי").

תשובה: אין צריך להתפעל ממה שפעמים רבות נראה כביכול שהאדם מרויח תיכף ממעשה העבירה, כי אדרבה משום היותו שקר לכן היצר מפתחו בתשלום במזומן.

ראשית הפעולות לצרכי גבוה

שאלה: אדם הצריך לפעול כמה פעולות, באיזו סוג פעולה מוטל עליו לפעול בתחילה?

ג. בראשית מו, כח: "ואת יהודה שלחו... ליהרות לפננו גושינה". פירש רש"י "לפננו – קודם שיגיע לשם. ומדרש אנדה (מדרש תנחומא פרק יא, וב"ר צ"ג, ג) ליהרות לפננו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה". וכתב השל"ה (כאן) לימוד המוסר מזה, שכל פעולה שאדם עושה, ראשית דבר יראה בפעולה זו להבין ענינו לצורך גבוה. כמו מי שזוכה לבנות בית, יצייר במחשבתו בתחילה איזה חדר בבית שיהיה מוכן לו להיות סגור שם לתורה ולתפילה ולהתבודדות, ומקום מוכן לבית ועד לחכמים, ואחר כך יצייר ויחשוב על שאר הענינים הנצרכים לו, ולכן יעקב שלח מתחילה לתקן לו בית תלמוד.

דוגמא לדבר, הבא למקום חדש לקנות דירה וכדומה, אין לו להתעניין תחילה היכן המכולת ותחנת האוטובוס הסמוכים, אלא יברר תחילה היכן בית הכנסת הקרוב, או המקוה ושאר הענינים שברוחניות, שהם הדברים החשובים ביותר שיש לאדם, ועליהם צריך להתעניין תחילה, ורק אם הם עונים על הדרישות כראוי, אז יברר (אם ירצה) על שאר צרכיו¹. וכן למשל, אדם שהולך לטיול, כשמסדר את המזוודה, ממה הוא מתחיל ראשון? יש שמניחים תחילה את הציודנית, את האוכל והשתיה, ואחר כך 'נזכרים' לשים גם את הטלית והתפילין או ספר קטן ללימוד בדרך. אולם האמת שצריך לעשות ההיפך, דבר ראשון מניחים את הדבר החשוב ביותר – גרתיק הטלית והתפילין, ורק לאחר מכן מכניסים את יתר הדברים והמשחקים.

תשובה: אדם הצריך לפעול כמה פעולות, עליו להתחיל בפעולות הרוחניות הנצרכות עבורו, ורק לאחר מכן ידאג לשאר צרכיו.

פכנת החברה הרעה

שאלה: האם שייך שאדם יאמר לעצמו, אני לא אחיה מושפע מהחברה?

ד. בראשית מו, כח: "ואת יהודה שלחו לפננו אל יוסף ליהרות לפננו גושינה, ויבואו ארצה גושינה". פירש החזקוני ששלח את יהודה ליהרות את הדרך לגושן בלא שירד למצרים. ופירש זאת ה'חפץ חיים' (נפוצות ישראל, א) משום גודל הסכנה בהשפעת החברה הרעה, וכדברי הרמב"ם (מאמר קידוש ה') ש'המתגורר בין כופרים, הוא כמותם', וכיון שידע יעקב את השחתת מצרים ותועבותיה, לכן שלח את יהודה לפניו גושנה שלא יראה כלל את ארץ מצרים בעיניו.

ולא יוכל האדם לומר: אני מכיר בעצמי שאני לא אושפע מהם ולא אנזק, שהרי הוא דומה לאותו אדם שראה כת הוללים הסובאים שיכר ושותים יין עד שהשתבשה עליהם דעתם, החלו פושטים בגדיהם לעין כל ורקדו כך, בו להם אותו אדם, ולא הבין כיצד יכול האדם לרדת כל כך עד לדיוטא התחתונה ולהיות כבהמה. לכן היתה דעתו נחושה כי: לו זה לא יקרה, ולפיכך הסכים לטעום גם כן מן היין אשר בכדיהם. **אבל** כשהשקוהו כוס אחר כוס יין שרף חזק, קם לרקוד אתם, ופשט בגדיו להיות כמותם... ומה עם הסכמות

¹ **מעניינא** דיומא שמעתי על יהודי בעל-בית במושב 'סודות', שבעת חידוש הבתים במושב, הגישו כולם תכנון למהנדסים, האחד תכנן מרפסת פנטהוז גדולה, השני תכנן שיהיו לו חדרים גדולים יותר וכדומה, אולם אותו יהודי תכנן שיוכלו בני הרחוב לראות את הסלון דרך החלון, המהנדסים נתפלאו לשמע בקשה מוזרה זו, אבל הוא הסביר שכיון שנהגו בבית הוריו להדליק את המנורה בחנוכה בתוך הבית, ויודע שאין הדבר פשוט על פי ההלכה (שהרי דנו הפוסקים אם מה שהתירו חז"ל להניחו על שולחנו ודיו, הוא רק בשעת הסכנה, או שכבר ניתן לעשות כן תמיד), לכן הוא עשה חלון נמוך מצד שמאל הפתח שגובהו פחות מעשרה טפחים ויותר משלשה, בתוך המשקוף של הדלת הסמוכה לה טפח, כדי שיוכל להמשיך במנהג אבותיו ויצא בוה גם ידי חובת ההלכה באופן הפשוט, שבני הרחוב יראו את הדלקת נרות חנוכה בהליכתם ויהא פרסומי ניסא. וזוהי דוגמא נפלאה כיצד לתכנן את הבית כפי ההלכה, וזה היה בראש מעייניו. וברוך ה' וזכה לבנים תלמידי חכמים.

והחלטתו הנחושה, הודעזעונו ולגלוגו אליהם מלפני שעה? אלא שאז הוא היה אדם אחר, בר דעת. אך כעת הוא פועל בהשפעת היי"ש, ואינו אותו אדם. כך על האדם לדעת, שכל השגותיו והחלטותיו בטרם הגיע למקום המושחת, אינם שוים מאומה, כיון שעדיין הוא לא בתוכם. אך משהגיע לשם, שוב לא יהיה עוד אותו אדם, שהרי תחלחל בו השפעתם חלילה ויהיה לאדם אחר, החברה תשפיע עליו והשקפתה תחדור למוחו ולבו, ובעל כרחו יתנהג כסביבתו!

מטעם זה גם אמר יוסף לאחיו (להלן שם, ג-לד) "והיה כי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשיכם, ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך". ולכאורה, אחר שהוא משנה למלך ונקרתה בפניו ההזדמנות להציג את אחיו בפני המלך בכל תפארתם ובמעלתם, ולבטח ירוממם פרעה לשרים נכבדים, מדוע אמר להם להשפיל עצמם כל כך באומרם "אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה, גם אנחנו גם אבותינו". אלא משום שיוסף הכיר בהשפעת החברה הרעה שבמצרים, ש"טבע האדם להמשך אחר בני מדינתו לטוב ולרע" (רמב"ם דעות ו, א), וככתוב (תהלים קו, לה) "ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם", לכן אמר להם שעליהם לברוח מהתקרבות עמהם כפי האפשר. ומשום כך גם שלח אביו את יהודה שילך לפניו גושנה, כדי שלא יראה כלל את מצרים כמדובר.

אך לכאורה קשה, שהרי כתוב (שמות א, ה) "ויוסף היה במצרים", ופירש רש"י "והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים נפש, ומה בא ללמדנו? וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים? אלא להודיעך צדקתו של יוסף. הוא יוסף הרועה את צאן אביו, והוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך, ועומד בצדקו". ואם כן, אחר שראה שהוא עצמו לא הוזק כלל, והוא יוסף נותר בצדקותו מתחילתו ועד סופו, מה יש לו כל כך לפחד על אחיו? **אלא**, הדבר דומה למקום שיש שם גשר רעוע, הנטוי על פני תהום נוראה. ואנשים עוברים, ונופלים. עוברים, ומועדים ואובדים. והנה, עבר אחד בשלום. היתכן שאחרים יעברו על סמך הצלתו, ויתעלמו מהסכנה הנוראה?! להיפך, הוא עצמו יעמוד ויזהיר לבל יהינו ללכת בעקבותיו, כי הסכנה היא עצומה ביותר. (ועוד שיוסף הגיע למצרים בעל כרחו, ולכן היה לו את הסיעתא דשמיא להנצל מהסכנה. אבל לאחיו שיש להם את האפשרות לא להיות שם, לא יהיה להם את הסיעתא דשמיא לעמוד בנסיונות, ומה חשש יוסף).

לכן שומה עלינו להתרחק ולהיבדל מן החברה הרעה מאד, כל עוד נפשינו בנו, ואין לנו להתפתות מאחד או שנים שהיו שם ואולי החזיקו מעמד ולא ניכר עליהם ההשפעה מהחברה הרעה. **וכבר** אמרו חז"ל (ברכות כט.) 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שימש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי'. ואמרו (ברכות ס.) אשרי אדם מפחד תמיד, במה הכתוב מדבר, בדברי תורה. ופירש רש"י (ברכות שס) ש"מפחד תמיד שמא תשתכח תורתו ממנו, ולכן הוא מחזר לשנותם תמיד". וכך גם בשאר מצוות שמפחד שלא יכשל בהם. ואם כן, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, שלא יכנס למקום סכנה כזה, אלא ירחק משם כמטחוי קשת, ויסתופף רק בצל הצדיקים ללמוד ממעשיהם ולהשפיע על עצמו ובניו ביתו. גם במה שציוה אברהם על אליעזר לקחת אשה לבנו יצחק, ואמר (כה, ה) "השמר לך פן תשיב את בני שמה", ביאר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כי בודאי כוונתו היתה שאף האשה הזאת תהא כלילת המעלות, ומצד עצמה תהא ראויה ליצחק, בכל זאת אם לא תאבה לבוא לגור בארץ ישראל אצל אברהם אלא תרצה שיצחק ילך לגור שמה, כבר מושבע אליעזר ומצווה שיפנה משם וזאת משום שיש לו לאדם לגור ולהמצא בסביבה של אנשי תורה ויראת שמים, ואף לאנשים כיצחק ורבקה יש לחוש מהימצאות בסביבה של אנשי רשע, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר לאנשים פשוטים כמונו שצריכים להמצא בסביבה של תורה ויראה.

ובצוואת החיי אדם (בארת כא) סיפר "כשהייתי בן ארבע עשרה שנים ונסעתי לשיבות, כשהגיעה השעה שיברך אותי אדוני אבי ז"ל קודם הנסיעה כנהוג, אמר לי בזה הלשון: בני, אתה נער ורך, תן לי תקיעת כף שלא תתחבר רק עם חבורת עובדי ה'. ואכן נתתי תקיעת כף לאדוני אבי וברוך ה' קיימתי דבריו, ואיזה (וכמה) שבועות שהייתי בדרך ההוא בחברת (אנשים) לא טובים, וכמעט נטיו רגלי (ע"פ תהלים עג, ב – והייתי יכול להתקלקל חלילה), וה' ברחמיו הצילני מידם תיכף". הרי שאף שנפרד ממנו לדרך ארוכה שהלך לשיבה, לא אמר לו: תלמד טוב, או תתנהג יפה וכדומה, אלא מצא לנכון לומר לו רק דבר אחד: תן לי תקיעת כף שלא תתחבר רק עם חבורת עובדי ה'. ומה נבין עד כמה גדולה מעלת חבורה טובה, ומה רעה סכנתה של חבורה רעה.

תשובה: אסור לאדם לומר שהוא מכיר בעצמו שלא יושפע מחברה הרעה, כי לאחר שיהיה שם כבר יהיה לאיש אחר, ותהא דעתו עמהם. וגם אם ראה אחד שלא התקלקל, בודאי אין לו לסמוך על כך, אלא יחוש מפני הסכנה העצומה הפרושה לפניו.

כח הדיבור

שאלה: מהו כח הדיבור, ועד כמה יש להזהר בו?

ה. בראשית מז, ט: "ויאמר יעקב אל פרעה ימי שְׁנֵי מַגּוּרֵי וְגו' מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי זֵוִי". פירש רש"י "שני מגורי – ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ ולא השיגו בטובה". ובמדרש אמרו (הובא בדעת זקנים לעיל בפסוק ח) "בשעה שאמר יעקב אבינו לפרעה 'מעט ורעים היו ימי שני חיי', אמר לו הקב"ה: אני מלטתיך מעשו ומלבן, והחזרתי לך את דינה ואת יוסף, ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים! חייך שכמנין התיבות שיש מן 'ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך' עד 'בימי מגורי', כך יחסרו משנותיך, שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והן ל"ג תיבות, וכמנין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז".

ובפשטות הביאור שהיה זה מידה כנגד מידה, ו"הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים אפילו כחוט השערה" (בבא קמא נ. ויבמות קכא: ועיין במסילת ישרים בפרק ד), לכן הקדוש ברוך הוא הקפיד אתו כל כך על דיבורו. **אמנם** בקונטרס קשוטי תורה חידש לבאר זאת, שדיבורו של יעקב אבינו נעשה מציאות ודבר מוחשי ולכן כיון שאמר "ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם", נעשה זה מציאות שיחיה פחות מאבותיו, ואף על גב שכוונתו היתה שלא השיגו ימי שני חיי אבותיו, נעשה זה מציאות שיחיה פחות מהם.

כיוצא בזה אמר יעקב (לעיל לא, לב) "עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה", ופירש רש"י שמאותה קללה מתה רחל בדרך. ולכאורה הרי בודאי לא היה רצונו כלל שתמות אשתו חלילה, אלא מוכח שדיבורו פעל מציאות, ולכן מתה אף כנגד רצונו. **ובבעל הטורים** (להלן בפסוק כח) כתב, "ויחי יעקב – וחי ל"ג שנים פחות מאביו, משום דכתיב (משלי כו, ב) 'קללת חנם לא תבא', על שקילל רחל ואמר (לעיל לא, לב) 'עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה', חסרו לו מנין יחיה", שהוא ל"ג, משנותיו". ולפי מה שנתבאר יש להוסיף ששם גם רואים שאף שלא היתה כוונתו לזה, אבל עצם דיבורו של הצדיק עושה מציאות, ומחמת זה נחסרו לו מחייו ל"ג שנים, נמצא שנחסרו לו ל"ג שנה מחמת דיבורו שפעל מציאות, או משום שאמר "מעט ורעים", או משום שאמר "אשר תמצא... לא יחיה".

ומצינו זאת אצלו גם לגבי צד הטוב, שכיון שיעקב בירך את שרר בת אשר בברכת החיים, נתקיים הדבר ונכנסה לגן עדן בעודה בחיים (עיין בדרך ארץ וטא, א). **מכאן** לומדים מהו כח אמרות פיהם של הצדיקים המקפידים בכל דיבורם, שכל מאמרם לא שב ריקם, כדוגמת הסכין שחותכת כל הבא לפניה (וכמו שכתב גם הגרא"ו בקובץ שיעורים דף ככ.). ודבר זה הוא אפילו בלא כונה, כיון שכך המציאות שהסכין חותך גם כשלא התכוין. והוא שאמרו בגמרא (מכות יא.) "קללת חכם אפילו על חנם היא באה... ואפילו על תנאי היא באה".

וכן מצינו כי בשעה ששכנע יעקב את עשו שלא יכול ללכת עמו, אמר (לג, יג) "ומתו כל הצאן", וכתב הרמב"ן "שאמרו דרך חמלה, שהיה לו לומר 'ומתו כולם', אבל לא אמר כן על הילדים, וגם לא אמר 'ומתו' סתם, על הבקר ועל הצאן, כי יחמול על הילדים שלא יהיו במשמע". כלומר, שלא רצה לומר בסתם שיהיה משמע חלילה שגם הילדים בכלל, ויש חשש משום פתיחת פה לשטן. והיינו כנזכר משום כח פיו של יעקב אבינו, ואולי שידע שיש לו לחשוש על זה, ולכן נזהר שלא לומר בחנם מיתה על כולם.

ובטעם שמצינו כן פעמים רבות אצל יעקב אבינו, יש לומר שאף שדבר זה שייך אצל כל אדם, ובפרט אצל הצדיקים השומרים על פיהם כראוי (כמו שנתבאר שם), אבל יעקב מחמת מידת האמת שהיתה טבועה בו, ככתוב (מיכה ז, כ) "תתן אמת ליעקב", וקידש את פיו בלימוד התורה הואיל והיה עמוד התורה, לכן דיבוריו ואמרותיו יצרו מציאות והוכרחו להתאמת ולהתקיים (ועיין באורחות יושר מהגר"ח קנייבסקי, ערך אמת). **וכעין** זה מובא בגמרא (כתובות עז:) שמלאך המות רצה לקחת את נשמתו של רבי יהושע בן לוי, וביקש ממנו רבי יהושע בן לוי להראות לו את מקומו בגן עדן, וכשהגיע עמו לגן עדן, קפץ רבי יהושע בתוכו "בעודו חי", "ונשבע שלא יצא משם", אמר הקדוש ברוך הוא לבדוק את מהלך חייו של רבי יהושע, אם נשאל פעם על שבועה, או אפשר להתיר לו השבועה, ואם לא – לא נתיר את שבועתו, וכשבדקו שלא נשאל על שבועה מעולם, נשאר בגן עדן, עיין שם. וביאר הגה"צ רבי אליהו לופייאן זצ"ל (הובא בבית ומנוחה להגר"מ א שטרן עמ' פט) שאם נשאל על שבועה, הגם שהוא לא חטא, מכל מקום כבר לא היה בכלל "לא שנית", שהרי נשבע ונתחרט, והיה אפשר להשאל על שבועתו. ורואים גם שדוקא אדם שמעולם לא שינה בדיבורו יש כח בלשונו כסכין חדה שלא ישתנה שום דבר מדיבורו.

תשובה: כח הדיבור של האדם הוא כסכין חדה היכולה ליצור מציאות בדיבורם, ובפרט אצל צדיקים המקפידים על נקיות לשונם שיש קיום לדבריהם.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים (במעלת אותו היום ושהכל חולך אחר ההתחלה), עלון הכנה נפלאה לכת מצוה (כנ"ל), הכנה נפלאה לנישואין (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על הש"ס משניות, וניתן לשמועם בקול הלשון על פי שם הרב שילה בן דוד שליט"א – הפרק היומי במשניות, או בקו ישיר שמספרו: 0733,211,612

ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שילה – משניות מבוארות (ביאורים ובידורים בשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נגעים פרה וטהרות), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיהן במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותעובות יו"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים ובידורים, בהירים ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים ובידורים, ופולפולים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי – ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כנ"ל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מקודם לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בעניין עשר המכות בדרך הפרד"ס) לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים.

נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים' – רמות פולין (שלושה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

מתורת סלבודקה

מתוך שיחות הגאון רבי משה טיקוצ'ינסקי זצוק"ל

משגיח ישיבת סלבודקה

פרשת ויגש

עכ"ל הרמב"ן (מקץ מב' ט')

חלקו של יוסף במהלך הגלות של כלל ישראל היה מובן לו וידע שכל מעשיו הם מאת ה' ועבור קיום תכליתו. גם נתינת הכבוד וההשתחוואות של אביו ושל אחיו היו בעיניו כנתינת כבוד להקב"ה והוא עצמו כאין וכאפס, והכל שייך לו להשי"ת. וכפי שאמר לאחיו "כי למתיה שלחני אלוקים לפניכם" - ומעתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוקים, וישמני לאב לפרעה" את כל המעשים ותוצאותיהם מייחס יוסף בצדקותו אך ורק לכבוד שמים, והכבוד לפניו הוא לכבוד השי"ת. לאור מהלך זה ממשיך הרמב"ן לבאר הנהגתו של יוסף שמתוך הרצון לקיום החלום השני התאכזר כביכול לאחיו ודרש מהם את בואו של בנימין אחיו הקטן, כי בהעדרו עדיין חסר קיום כל חלקי הנבואות שבחלום.

אבל לעומת זאת משהגיע העת שיתוודע יוסף אל אחיו חשו לכבודם ואמר הוציאו כל איש מעלי ובחז"ל איתא שהכניס עצמו לסכנה גדולה בזה שהיה בידם להורגו ואם הרגוהו אין בריה בעולם מכירו. "אלא כך אמר יוסף בלבו מוטב שאהרג ולא אבייש את אחי לפני המצרים"

באמירה קצרה שאמר "אני יוסף" נתבררה להם כל טעותם. שהוא שהוא אינו שונא ובודאי שלא רודף כפי שדנו אותו ולהיפך כל השתדלותו בעבורם היא אך להיטיב עמם ועד כדי סכנת עצמו שלא לביישם. עתה ברורה להם המציאות האמיתית והיא עצמה התוכחה הקשה. ההכרה שכל הנהגתם עימו היתה בטעות מובילה גם למחשבה על מקור הטעות והמסקנה הקשה שאין זה אלא חוט השערה דק של קנאת איש מרעהו. קנאת סופרים באהבה של יעקב אביהם ליוסף, אשר מזה צמחה הטעות של שנאה ורדיפה ומפני ההכרה במציאות האמיתית לא יכלו אחיו לעמוד מפניו.

בהיות האדם בעולם הזה נראה לו שקיום התורה והמצוות הוא עול שקשה לעמוד את בו. הרצונות והתאוות למיניהם מטעים ומטים את ליבו שלא כדאי להתייגע ולהתאמץ על לימוד התורה ומעשי המצוות. העצלות היא בעיניו מידה נוחה וטובה. מראה עיניו והרהורי ליבו נדמים לאדם כאמת ברורה אבל "לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל ואחד כפי מה שהוא", כשהראיה תהיה ברורה ואמיתית, תתברר לכל אחד טעות חייו אז יראה ויבין שהחליף מתוק במה טוב ברע, ואור עבור חושך.

עוד קודם הדין והעונש על העבירות, יהיה לו לדין ותוכחה נוראה הכרת המציאות האמיתית. אז יהיה ברור ומובן ש"יפה שעה של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי העולם הבא". ושעה אחת של קורת רוח בעוה"ב יפה יותר מכל חיי העוה"ז ופירוש הדבר הוא שאם ירכזו את כל תענוגות העולם של כל הבריות שחיו מבריאת העולם ויתנו את כולם לאדם אחד, אין הם שווים לקורת רוח של שעה אחת בעוה"ב. וכל חיי הנצח של העוה"ב אינן שווים לשעה אחת של תשובה ומעש"ט, אשר יכול האדם לעשותם רק בעוה"ז. מול הראיה הברורה הזו יתעורר כל אחד להרגיש בהפסד הגדול של חייו והצער של האמת הזו גדול לאין ערוך מצער הגיהנום ויסוריו הנוראים, וכדאיתא ברמב"ן שרגע יסורי גיהנום קשה משבעים שנות יסורי איוב, והכרת המציאות עולה בצערה על כל אלה.

"ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" אבא כהן ברדלא אמר, או לנו מיום הדין או לנו מיום התוכחה. יוסף קטן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו... לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד, לפי מה שהוא, שנאמר "אוכיחך ואערכה לעיניך" על אחת כמה וכמה. [ב"ר ויגש].

וביאר בזה מורינו הגרי"א שר זצ"ל שיעקר הלימוד אינו בחומר העונש ובעומק הדין אלא על ראיית המציאות האמיתית. כשיעמוד האדם לעתיד לבוא ויראה ויכיר את עצמו ומעשיו "לפי מה שהוא" בהכרה הנכונה ובמציאות האמיתית, תהיה זו התוכחה הגדולה ביותר. גם התוכחה שאמר יוסף לאחיו שמחמתה לא יכלו לעמוד בפניו לא היתה יותר מאשר "אני יוסף". באותו רגע ששמעו כי המושל העומד בפניהם אינו אלא אחיהם יוסף נבהלו מפניו, שהרי באותו רגע ממש נפרץ פסק דינם וסברתם שראוי יוסף להמכר לעבד. וכל אותם כ"ב שנים מיום מכירתו היה ברור להם שהלכה כמותם ומעשיהם על פי דין תורה. גם כשאמרו "אבל אשמים אנטנו", הסביר הרמב"ן שלא היתה כוונתם להודות בטעות שבפסק דינם, אלא נתחרטו על מידת האכזריות שהיתה במעשיהם "אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו" גם בשעה שירדו למצרים וחיפשו את יוסף בכל שערי העיר, על מנת לפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם עדיין לא נתחרטו על עצם המכירה אלא רצו למנוע את צער אביהם ומצד כבוד אב, אבל מעצם פסק הדין של המכירה לא חזרו בהם כל אותם כ"ב שנים

וברגע שאמר להם "אני יוסף" נוכחו לדעת שכל החלומות היו נבואה ליוסף, ומטרתם לתועלת והצלת בני יעקב ולא ח"ו השתלטות והתנשאות עליהם. מול המציאות האמיתית הזו לא יכלו אחי יוסף לעמוד.

דליוסף הצדיק היה ברור מתחילה שכל חלומותיו דברי נבואה הן, ואת אשר האלוקים עושה ועתיד לעשות הראה את יוסף. השמש הוא יעקב אביו והירח הם כל הנטפלים אליו, בניו ובני ביתו, ועל פי רצון ה' צריך שכולם ישתחוו ליוסף אחיהם. ענין ההשתחוואה מבואר בתרגום יונתן שהוא תחילת הגלות, ודרך מכירת יוסף והורדתו למצרים עתידים ישראל לגלות אחריו, ובזה תתקיים גזירת "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" והיא העצה העמוקה של אברהם הקבור בחברון שמכוחה שלח יעקב את יוסף אל אחיו, וכפי שדרשו על הפסוק "וישלחו מעמק חברון" מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון כדפי"רש"י שם.

ומבואר ברמב"ן שהשתחוואה זו לא היתה יכולה להתקיים בארץ ישראל. לשם כך נצרך יעקב להמשיך אחר בנו למצרים. ושם להשתחוות לפני ואף זה ברחמי העצומים של הקב"ה שתהיה ההשתחוואה בפני יהודי בן ברית ולא בפני גוי ובפני בנו חביבו ולא בפני זה, ובזה מבאר הרמב"ן שלא שלח יוסף שליחים אל יעקב אביו להודיעו שהוא חי אחר שעמד במצרים ימים רבים והיה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים וכו' אבל היה רואה כי השתחויית אחיו לו וגם אביו וכל זרעו אתו אי אפשר להיות בארצם והיה מקוה להיותו שם במצרים בראותו הצלחתו הגדולה שם וכל שכן אחרי ששמע חלום פרעה שנתברר לו שיבואו כולם שמה ויתקיימו כל חלומותיו

טמונה בפרשה

עלון שבועי לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

פרשת ויגש

לסדר את הפרשה

לפניכם רשימת נושאי הפרשה בסדר מעורבב, עליכם לסדרם מחדש לפי סדר ההתרחשויות בפרשה. כשתצליחו, תקבלו מהאותיות חלק מפסוק מהפרשה.

- א. יוסף שולח את אחיו ליעקב
- ה. פגישת יעקב ויוסף
- י. התוודעות יוסף לאחיו
- ס. פגישת יעקב ופרעה
- פ. יהודה מתעמת עם יוסף
- מ. פירוט יורדי מצרים
- מ. יעקב מתבשר אודות יוסף
- כ. יוסף מציג את אחיו לפרעה
- פ. התנהלות יוסף בשני הרעב
- ת. השי"ת מתגלה ליעקב

"-----"

שאלה לשולחן שבת

"זאת רכושם אשר רכשו בארץ כנען"

כתב רש"י: 'אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה, אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי וזהו אשר כריתי לי, העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול את אלו'. ויש לבאר מדוע יעקב היה צריך לקנות את חלקו במערת המכפלה בכסף מלא, ואילו יצחק לא מוזכר שקנה את חלקו את ישמעאל במערה שקנה אברהם אביהם?

מטרת השאלה הינה לעודד דיון סביב שולחן השבת. ניתן לשלוח את תשובותיכם למערכת (בצרוף מקורות, אם ישנם) ובלי"נ אכתוב מן התשובות בעוד כחודש.

פנינים

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני"

הטעמים על מילים אלה הם: 'קדמא ואזלא רביעי זרקא מונח סגול'. יהודה אמר לאביו: "אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחתאתי לך כל הימים" (מג,ט). ורש"י שם מבאר ע"פ המדרש: וחתאתי לך כל הימים - היינו לעולם הבא'. ועניין זה רמוז בטעמים הנ"ל: למה קדם ואזל ליוסף, הרביעי לבנים שהוא יהודה, הרי לכאורה היה על ראובן הבכור ליטול אחריות זו? אלא משום ש'זרקא מונח סגול', דהיינו שיהודה הוא זה שזרק את עצמו מלהיות מונח בתוך עם סגולה בעוה"ב, אם לא יביאהו אל אביו. (הגר"א)

"כה אמר בנך יוסף... רדה אלי אל תעמד"

פירושים שונים: א. יוסף ידע שיעקב לא ירצה להשתקע במצרים. לכן אמר לו שירד למצרים רק עד לסיום הרעב. המלה "תעמד" חסרה ו', כי הכוונה כך: רדה אלי עד "עת מד" כלומר היום אני בן שלשים ותשע, ותהיה כאן, במצרים, עד שאהיה בן ארבעים וארבע, שזוהי עת סיום הרעב. (אדרת אליהו) ב. המילה 'רדה' בגימטריא 209 כי כבר נחסרה שנה מ210 שנות השחייה במצרים כי לפני שנה ירדו השבטים בפעם הראשונה. ג. רד כעת, כי בארץ כנען לא תהיה לך עמידה שם, כמאמרם ז"ל שאם יעקב לא היה יורד מרצונו היה יורד כבול בשלשלאות של ברזל. ד. סופי תיבות 'הילד', שביקש לעורר רחמי אביו שירד לילדו, יוסף. או שרמז לו שנשאר צדיק כשהיה בילדותו.

"ובני דן חושים"

יש לבאר מדוע בחרה התורה להתנסח: "ובני דן חושים", בלשון רבים, הלוא היה לו רק בן אחד ומדוע לא כתבה ובלשון יחיד כפי שלכאורה יותר ראוי? ויש לומר: א. מדגיש שכל הבנים שהיו לו - לא היה אלא זה. (רד"ק) ב. היה לו בן בשם חושים שמת ונקרא אף אחיו שנולד לאחר מכן באותו השם. ג. היו שניים ואחד מת והשני היה חושים, וכאילו כתוב שמבני דן נותר רק חושים. (חזקוני) ד. גם לבן יחיד ניתן לקרוא בלשון רבים, כמו: "ובני פלוא אליאב" ועוד. ה. בני דן היו זריזים ואין למספרם סכום ולכן לא הזכיר שמותיהם. (יב"ע) (ע"פ תשובות הקוראים הנכבדים שליט"א לשאלה לשולחן שבת' תשפ"א)

מיוחד, מפתיע ומאתגר!

ניתן להשיג ב"מקרא" הוצאה לאור, ובטלפון: 052-7665775

ישנו ביקוש רב בבתי הכנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם. זו ההזדמנות שלכם ליזכות בהפצת תורה. ניתן לתרום: בהעברה לבנק לאומי (10) סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'ביין' 2. לשלוח שיק למערכת

חדש! ניתן להזמין חוברות של חומש בודד מתוך הספר כמזכרת מאירועים

חידון א' ת'

- התשובה לכל שאלה **מתחילה** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. יוסף שלח לאביו בר לחם ומזון כמשא עשר -
 - ב. מילה נרדף ל'בהמותיכם' בפרשה
 - ג. בארץ זו שיכן יוסף את משפחתו
 - ד. אביו של חושים
 - ה. "___ אבי חי?"
 - ו. "___ יעקב את פרעה"
 - ז. מבני יהודה
 - ח. ממתנות יוסף לאחיו
 - ט. יוסף שלח עגלות גם לנשים וה -
 - י. יעקב שלח אותו לפניו לארץ גושן
 - כ. את אדמתם יוסף לא קנה
 - ל. אביו של מררי
 - מ. מבני יוסף
 - נ. "איך אעלה אל אבי וה___ איננו איתי"
 - ס. מבני זבולון
 - ע. אותן שלח יוסף להביא בהן את אביו
 - פ. שם נולדו רוב בני יעקב
 - צ. בנימין בכה על ___ יוסף
 - ק. מבני לוי
 - ר. מבני בנימין
 - ש. מס' האנשים שירדו עם יעקב למצרים- ___ ו___
 - ת. מבני יששכר

חידון א' ת' הפוך

- התשובה לכל שאלה **מסתיימת** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. מבני ראובן
 - ב. יוסף שלח לאביו מכל ___ מצרים
 - ג. "___ ליבו כי לא האמין להם"
 - ד. מבני שמעון
 - ה. אחי יוסף היו אנשי ___
 - ו. "___ כל איש מעלי"
 - ז. יוסף ציוה את אחיו לא ___ בדרך
 - ח. בת אשר
 - ט. "___ יוסף את כל הכסף"
 - י. חמישה מבני גד
 - ך. מבני ראובן
 - ל. יוסף היה ה___ על כל ארץ מצרים
 - ם. יוסף קנה את המצרים ל___ לפרעה
 - ן. מבני בנימין
 - ס. נגמר
 - ע. מבני בנימין
 - ף. מה נגמר למצרים?
 - ץ. מבני יהודה
 - ק. מה יוסף לא יכל לעשות, עד שפרץ בבכיות רמות?
 - ר. מלאכה שלא הייתה בשני הרעב
 - ש. יוסף חוקק שיתנו כשיעור זה מס לפרעה
 - ת. יוסף השאיר למצרים מתבואתם, 4 ___

ואלה שמות

"ותחי רוח ישראל אביהם"

אלו שמות וכינויים יש לרוח הקודש? (התשובות התשובות)

מן המדרש

כתיב (ישעיה סה,כה) "זאב וטלה ירעו כאחד ואריה כבקר יאכל תבן" בא וראה כל מה שהכה הקדוש ברוך הוא בעולם הזה, מרפא אותן לעתיד לבא. העורים מתרפאים, שנאמר "אז תפקחנה עיני עורים". והפסחים מתרפאים, שנאמר: "אז ידלג כאיל פסח. ותרזן לשון אלם", וכשם שאדם הולך כך הוא בא. הולך עור ובא עור. חרש ובא חרש. אלם ובא אלם. כשם שהוא הולך לבוש, כך הוא בא לבוש. ממי את למד? משמואל, שראה אותו שאול. מהו אומר לאשה, "מה תארו?" ותאמר (ש"א כח,יד): "איש זקן והוא עוטה מעיל", שכך היה לבוש, שנאמר (שם ב,יט): "ומעיל קטן תעשה לו אמור". ולמה כשם שהאדם הולך, כך הוא בא? שלא יאמרו כשהם חיים לא ריפאן, משמתו ריפאן הקב"ה ואחר כך הביאן?! דומה שאינן אותן, אלא אלו אחרים הם. אמר הקדוש ברוך הוא: אם כן, יעמדו כמו שהלכו, ואח"כ אני מרפא אותן. למה? (ישעיה מג,ג): "לפני לא נוצר אל", ואני מרפא אותן, ואף החיות מתרפאות, שנאמר (שם סה,כה): "זאב וטלה ירעו כאחד", הכל מתרפאים. מי שהביא מכה על הכל אינו מתרפא, אלא: "ונחש עפר לחמו". למה? שהוא הוריד הבריות לעפר. (ע"פ מ"ר)

מילה בפרשה

**נכד יעקב כך הצהיר,
לא אעלה עוד בשביל,
המתחיל ונגמר בעיר,
המוצפת נחושת ובדיל.**

המונח המבוקש הינו מילה
בת 3 אותיות המופיעה בפרשה.
אשר כל שורה בחידה
רומזת להקשר שונה שלה.
(יתכן כתיב חסר וחילופי אותיות
בעלי הגיה דומה)

התשובה תתפרסם אי"ה בגליון הבא

שעשועי דאורייתא

"ויגש אליו יהודה"

על מי עוד כתוב בתורה שהוא ניגש?

* * * *

מצאו נא בפרשה:

1. פסוק בן שלוש מילים.
2. את המספר 5 חמש פעמים.
3. שני יחידים שמתייחסים אליהם בלשון רבים.
4. חמש מילים רצופות שמסתיימות באות י'.

מצאו נא בהפטרה:

5. ארבע מילים רצופות המתחילות באות א'.
6. מילה בת 9 אותיות.

ושפני טמוני חול

איזה אדם בחומש בראשית, מובא במדרש שגילה את

כל שערו, ומתי?

* * * *

"והיה כראותו כי אין הנער ומת"

יש לבאר שיהודה אמר ליוסף שיתכן שאם נספר לאבינו את האמת שבנימין גנב, יבליג על רגשותיו ויסקים לכך שראוי הוא לעונש, לפי שאבא הוא צדיק גדול ואיש אמת. אולם, חוששני שלא תהיה לנו בכלל האפשרות לספר לו את הדבר הזה, כי לכשיראה אותנו חוזרים בלי בנימין, - 'והיה כראותו כי אין הנער' מיד ימות מגודל הצער, בטרם נספיק לספר לו את סיבת הדבר. (המגיד מדובנא)

"זיכרון" סימן

גימטריאות ורמזים לכירת מספר פסוקי הפרשה

בפרשת ויגש מסופר על איחוד יוסף עם משפחתו, וכספפרו ליעקב כתוב: "ויפג לבו כי לא האמין להם".
בפרשת ויגש ישנם 106 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילה:
"האמיין" = בגימטריא = 106

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: מה ההפך מ'אברך'? - ויקראו לפניו אברך, אב בחכמה ורך בשנים. אבל נבוכדנאצר נקרא (ראה ירמיה נא, כז) "טפסר" - טפש בחכמה ושר בשנים'. (ילקוט"ש) **לסדר את הפרשה** - "כי אם תם הכסף". **חידון א' ת'** - אתונות, בעירכם, גושן, דן, העוד, ויברך, זרח, חליפות, טף, יהודה, כהנים, לוי, מנשה, נער, סרד, עגלות, פדן ארם, צווארי, קהת, ראש, שישים ושש, תולע. **חידון א' ת' הפוך** - פלוא, טוב מצרים, ויפג, אוהה, מקנה, הוציאו, לרגזו, שרח, וילקוט, ערי חגי שוני ארודי אראלי, חנוך, מושל, עבדים, נעמן, אפס, בלע, כסף, פרץ, להתאפק, קציר, חומש, ידות. **שעשועי דאורייתא** - על אברהם, על יעקב מספר פעמים, ועל אנשי סדום, השבטים ובני גד וראובן כתוב ויגשו. 1. "ובני דן חשים". 2. "ועוד חמש שנים", "כי עוד חמש שנים", "וחמש חליפות", "חמישה אנשים", "אדמת מצרים לפרעה לחמש". 3. חושים: "ובני דן חושים", דינה: "בנותיו". 4. "ימי שני חיי אבתי בימי". 5. "אתם אחד אל אחד". 6. "ובשקוציהם". **ואלה שמות** - משל, מליצה, חידה, דיבור, אמירה, תפארת, ציווי, משא, נבואה, חיזיון (אדר"ג) **מילה בפרשה מקץ** - באות. "בחשאי הן מתקרבות" - הן באות, "ברצון עז למרק לבבות" - ברצון באות כמו: 'באות נפשך', "אז בסימן טוב ויפה" - בסימן באות, "שתו בכף ואף בפה" - כף ופה שתיהן אותיות (כ' ופ') ולכן: 'כף' ו'בפה' באות. **טמונות בפרשה** - 1. "ענייכם רואות" (מה, יב) 2. "אל תרגזו בדרך" (מה, כד) 3. "ויתום הכסף" (מז, טו) 4. "חבר" (מז, יז) 5. ג+שן= "ארץ גשן" (מז, לד) 6. "חליפות" (מה, כב) 7. "אין חריש" (מה, ו) 8. "נבהלו מפניו" (מה, ג) 9. "וישמע בית פרעה" (מה, ב) 10. לוגו העיר: "אין חריש" (מה, ו) 11. "לחם לפי הטף" (מז, יב) 12. "ישית ידו על עיניך" (מז, ד) 13. "ועתה כבאי אל עבדך" (מד, ל) 14. שני צווארים (של גיטרה) "צואריו" (מה, יד) 15. "יין ישן נושן" (רש"י מה, כג) 16. "וקחו... ואת בתיכם" (מה, יח) 17. "ימין" (מז, י) 18. "בשבר אשר הם שוברים" (מז, יד) **טמונות בהפטרה** - 1. "ורועה אחד" (כד) 2. "ובניהם ובני בניהם עד עולם" (כה) 3. "ומלך אחד" (כב) 4. חיבור שני העצים ביד בתחילת ההפטרה. **שאלה לשלחן השבת וישלח** - שאלנו: מדוע יעקב, שלקח את אלהי הנכר ובמקום לבטלם לכאורה כדין, בחר לטמון אותם בקבורה מתחת לעץ האלה, ומדוע לא ביער את העבודה זרה כדינה? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. באמת הגויים ביטולם קודם לכן, ורק טמנם מצד טהרת הקודש. (רמב"ן) 2. לא היה לו פנאי לבטלה כדינה. (רבינו בחיי) 3. האלה עצמה הייתה ע"ז ורצו לבטל הכל ביחד. (פנים יפות) 4. השאירו מפני פיקוח נפש שמא יאספו עליהם האומות על מעשה שכם, ושיוכלו להוכיח להם שלא התגירו אנשי העיר באמת, והפרו את תנאם, כי עדיין היו להם ע"ז בידם. (מושב זקנים)

ניתן להשיג את העלון:

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.
ב: 'לדעת', 'אידישער וינקל' (באידיש) ו'דרשו'.
בירושלים: בחנות 'פיצוחי בית ישראל' רח' בית ישראל 1, ובמערכת.

© כל הזכויות שמורות לאהרן בין.
ניתן לשלוח תגובות, רעיונות והערות למערכת:
קויפמן 17, ירושלים
temunabaparashah@gmail.com

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת.
מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

שיר השירים אשר לשלמה

קווים לדמותו ופרקים ממסכת חייו

של הגאון המופלא

מופת לדור

בגדלות והרבצת תורה וכל מעלות האדם

ובקבלת הייסודים שנים רבות

הגאון רבי מרדכי שלמה ברמן זצלה"ה

ראש ישיבת פוניבז'

ובעל ספרי אשר לשלמה

גלב"ע א' טבת תשס"ה

הרה"ג ישי לטר

לאחר השואה וחורבן היכלי התורה באירופה, הלב הפועם עבר לעולם התורה בישוב החדש בא"י אשר היה בראשית דרכו. גולת הכותרת של התבססותו, היתה הקמת ישיבת פוניבז' ע"י הרב זצ"ל בשנת תש"ד. מתוך כל הדמויות שישבו על ספסליה, היה ללא ספק הגאון רבי שלמה ברמן זצ"ל, אשר פקיע שמיה כהעילוי בה"א הידיעה וכמובחר שבמובחרים. כשרונותיו העילאיים ועמלו בתורה יחד עם אישיותו הטובה והמטיבה, בצירוף התקרבותו היתירה לראשי הישיבה ולחזו"א, ולאחר מכן לחמיו הסטייפלר, הקנו לו עטרה של שלימות שאין כמוה. מסלול גידולו הביא אותו משלב של תלמיד מובהק לרבותיו, למעיין נובע מצד עצמו, בהרבצת תורה בישיבה ומחוצה לה במתיקות נפלאה, וגם בכתב בספרי אשר לשלמה. הצטיין גם בחסדים והטבה לאין שיעור לכל אדם, וכל המידות ששיבחו חכמים. בשלב מסוים ביקשו רבותיו למלא שליחויות שונות בנושאים ציבוריים שהיה דרוש להם דמות של ת"ח פיקח גדול דעה. וילך האיש הלך וגדול, והכל ידעו כי עתיד הוא לישוב בכותל המזרח של גדולי וזקני ישראל. אלא שבשנות החמישים לחייו תקפה אותו מחלה קשה שהלכה והחמירה, ומאז עד סוף ימיו הלך גופו ודעך והיכולות ניטלו ממנו אט אט, כולל כח הדיבור, כשהכל רואים בעיניים כלות ס"ת שרוי בצער נורא, מבלי יכולת להמשיך ללמד ולהשפיע. כוחותיו הנפלאים נעקדו על מזבח הייסורים לכפרת הדור, בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד. במאמר זה נלקטו קורות חייו, עובדות והנהגות, מתוך הספרים של בני משפחתו ותלמידיו בקובץ 'עלי יגון - אשר לשלמה', וכן מתוך המאמר המרכזי לזכרו מאת רבי מרדכי מנחם וינגרט במאסף ישורון יז.

בתל אביב של מעלה

רבי שלמה נולד ברוסיה בשנת תר"צ, ועלה עם משפחתו לא"י בשנת תרצ"ד. אביו הגאון רבי יצחק יהודה היה שקדן נפלא ואיש קדוש שראשו מגיע השמימה.

בתל אביב של אותם הימים התרכזו משפחות חרדיות רבות אשר נקבצו מכל הגלויות. היו בה חסידים בני פולין וגליציה, וחניכי הישיבות מליטא ורוסיה. בחינוך הילדים התאחדו כולם ושלחו את ילדיהם לת"ת וישיבה של הרה"ח ר' שאול ברוק זצ"ל, אשר הקים וניהל את ת"ת וישיבת חב"ד בת"א.

אל החיידר של ר' שאול נשלח שלומ'ה הצעיר

60 דפי גמרא עם המהרש"א. החינוך ליראת שמים היה בדרכים מיוחדות, חיזקו בקרבם של הילדים את הרגשת הזכות הגדולה של מי שחי חיים יהודיים אמיתיים ואינו מתבייש ח"ו מפני המלעיגים. בגיל י"א למד אצל רבי שלום נח ברזובסקי (לימים האדמו"ר מסלונים), שניהן כמגיד שיעור מומחה לגמרא. בשנתו הי"ב למד בשיעורו של רבי דוד פוברסקי.

בשנה שלאחר הבר מצוה שמע את שיעוריו של המנהל רבי שאול, ותמיד סיפר עליו שהיה ת"ח מופלג וצדיק מאד. "באותה שנה למדנו גם חסידות ונבחנו אצלו על כל ספר ה'תניא' בעל פה".

לקנות תורה. לימים סיפר על רמת הלימודים הגבוהה שהיתה בת"ת, וכי ב'זמן' אחד הם למדו

עילוי שלא היה בדור הקודם

בחודש כסליו תש"ד הוקמה ישיבת פוניבז'. ראש הישיבה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל החל באמירת שיעורים לקבוצה של שבעה בחורים. שיעוריו המיוחדים היו כאבן שואבת למיטב הנוער של בני התורה בישוב החדש. בניסן תש"ד כבר מנתה הישיבה כחמשים בחורים. לקראת אלול תש"ד סיכם הרב מפוניבז' עם רבי דוד פוברסקי שיבוא לכהן כראש ישיבה. כ'נדוניא' הביא עמו הגר"ד את בנו ר' ברוך דב ואת תלמידו החביב 'שלומקה'.

כבן י"ד היה בהגיעו לישיבה החדשה, ומיד תפס את מקומו כאחד מן המצוינים ביותר. באחת מדרשותיו של הרב מפוניבז' בפני נדיבים, התמוגג בדבריו ואמר שזכתה ישיבת פוניבז' המתחדשת בא"י שיהיו בה תלמידי חכמים שאינם נופלים במדרגתם מבחירי תלמידי הישיבות בליטא. "ולא עוד, אלא אפילו יש לנו עילויים שלא היו כמותם בדור הקודם. הנה שלומקה שלנו, והוא רק בן ט"ו, והוא גדול מגדולים וטובים".

תלמיד אמיתי

את כל הגאונות שלו הוא השקיע גם בלהיות תלמיד. ומצא בכל אחד מה לקבל ממנו. זכורני כשבאתי לישיבה קיבל אותי רבי דוד פוברסקי ודיבר אודות החשיבות של השיעורים, וסיפר שכשסיים רבי שלמה ברמן את תקופת השיעורים הוא היה מאלה שהיו צריכים לגרש אותם מהשיעור... (רבי יצחק הקר)

גם לאחר שנעשה מרביץ תורה, ראה את עצמו כתלמיד לרבנותיו. כשנחלה ונחלש לקח את כל כתביו ובמאמץ גדול טרח לכתוב בראש כל מחברת "רוב הדברים הם ממה ששמעתי או ע"פ יסודות ששמעתי מפי מורי ורבנותי שליט"א, ומקצתם ממה שחנני השי"ת".

ושמואל בקוראי שמו

אחד הרשמים החזקים שהשפיעו עליו ביותר, היה השיעור הראשון ששמע מרבו הגדול הגר"ש רוזובסקי זצ"ל. לימים סיפור שלא הבין את הנאמר, אבל היה מוקסם כולו מההתלהבות והשמחה בשעת השיעור. "הרגשתי שכולו אומר תורה, וכי השיעור הוא דבר נפלא מאד, ומרוב תשוקה החלטתי להתאמץ ולהבין ולדעת". ידידו רבי יעקב אדלשטיין הוסיף לספר: "הוא אמר שראשו

'מתפוצץ' מהשיעורים של רבי שמואל. הוא שומע ושומע אך אינו מצליח לרדת לעומקן של דברים. כל יום אחר הצהריים הוא ניגש לר' שמואל וביקש שישביר לו שנית את החידושים. רבי שלמה אמר: "האמת שגם אז לא הבנתי ולא ירדתי לעומקם של דברים, אבל התענגתי לשמוע את רבי שמואל בהרצאת הדברים, כמו מנגינה נפלאה המושכת את הלב, וא"א להתנתק ממנה".

מוליך לחופה את בנו הגר"ח"פ יחד עם הגר"ב"ד פוברסקי

מיום שזכה לאורו של רבי שמואל, דבק בו ובתורתו. לאחר השיעור התיישב ללבן את הסוגיא מחדש לפי דברי רבי שמואל. בהספדו אמרו עליו "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהבה ר' שלמה את תורת ר' שמואל, בוז יבוזו לו".

חתונה או שיעור

סיפור מפורסם שנשנה בפי רבים מהספדנים: כאשר נועדה להתקיים חתונת בת דודו עם הגר"ר אליהו מיישקובסקי נתקבצו ובאו לכפר חסידים כל גדולי התורה, שכן החתונה גם כללה הכרתו כמרא דאתרא. היה מתבקש שיסע ר' שלמה לחתונה, אך לא נתרצה משום שבכך יפסיד את שיעורו היומי של ר' שמואל. גם נסיונות השכנוע של המשגיח ר' אבא גרוסברד לא הועילו, ורק לאחר שהובטח לו שראש הישיבה יחזור במיוחד עבורו על כל השיעור, הסכים להשתתף בחתונה.

לאחר אירוסיו עם בת אחותו של החזו"א, הורה לו שלא ימשיך ללון בביתו, וימצא לו מקום אחר. במשך אותה תקופה גר במעונו של רבו הגר"ר. לאחר פטירתו זכה התלמיד להיטמן לידו.

רמב"ן ע"פ מכתב מאליהו

שיעור פרטי בלימוד חומש בראשית עם פירוש הרמב"ן היה לו ולגר"ד פוברסקי (יבלח"ט) עם המשגיח הגרא"א דסלר. במשך שנה תמימה עסקו במכמני מעשה בראשית ועניני בריאת העולם. הם הספיקו להגיע עד לאחר חטא אדה"ר וגירושו מגן עדן.

מחייב את העילויים

המהר"ם שיק אמר כי הוא מחייב את הראשים הקשים. אבא מחייב את העילויים ובעלי הכשרונות, שהרבה פעמים סומכים על כשרונותיהם, ולא כן אבא שעם כל גדלותו בתורה לא נתעצל או נסתפק במועט אלא הוסיף והוסיף יגיעה ועמל. (בנו רבי יוסף)

בדרך כלל, החכם הגדול קשה לו מאד לירד מדרגתו הגבוהה אל האנשים הפשוטים הרחוקים מהבנתו המופלאה. וענין זה יש לראות אצל מו"ר זצ"ל שעל אף גדלותו וחכמתו, מ"מ טרח בשיעוריו להסביר ולבאר עבור צעירי התלמידים ועבור בעלי בתים ברחבי הארץ. והיה האדם הגדול הזה מאזין ומקשיב לבחור צעיר ולא מגלה כלל קוצר רוח כמידת ההקשבה. (רבי דניאל גינזבורג)

כאב את בנו גידלני וחינכני

הקירבה הנפלאה שזכה אצל החזו"א, בהיותו לן בביתו כל לילה במשך שש שנים רצופות, אין לה אח ורע. "כאב את בנו גידלני וחינכני", כותב רבי שלמה על החזו"א. ואכן מכל התיאורים עולה כיצד החזו"א לקח אותו כ"פרויקט" להצמיחו ולגדלו בלי לעשות לו 'הנחות', כיאה לעילוי שעדין לגדולות.

לינה בראשו של מזבח

בן י"ד היה כשהגיע לראשונה לישון בביתו של מרן, היה זה בעקבות בקשת החזו"א מהפוניבז' רב שישלח לו בחור לישון איתו. הרב בחר את שלומקה. בתחילה הוא סירב מרוב מורא ופחד מגדול הדור. לבסוף הסכים.

כשהגיע בלילה הראשון ביקשו החזו"א לומר דבר חידוש ממה שחידש באותו יום. ענה לו הנער שאין לו מה לומר. אמר לו החזו"א כי בלי דבר חידוש אינו יכול ללכת לישון, וכך חזר כמה פעמים עד שפרץ הנער בבכי. אמר לו החזו"א: אם כן, תאמר משל אחרים, ואמר לו ד"ת של הרש"ש.

בבוקר שאלו החזו"א בחיך "האם היה נורא כ"כ..." ומיד הוסיף וביקש שיבוא עוד לילה. ומאותו היום, במשך שש שנים רצופות, ישן לילה לילה במחיצת גאון ישראל.

ומאז כל לילה, לא עלה על יצועו בטרם הרצה בפני החזו"א דבר חידוש "שהרי אי אפשר לישון בלא חידוש". באחד הלילות כששב לבית החזו"א אמר לחזו"א שאין לו טיפת כח לומר ד"ת. ענה לו החזו"א כי הדקות של לימוד לאחר לימוד י"ח שעות ברציפות, שבהם האדם חלוש, הם הזמנים היותר רצויים ואהובים לפני המקום.

באחד הלילות כשהגיע לשינת הלילה, ביקש ממנו החזו"א ללמוד עמו בחברותא את אחד הסימנים בורה דעה, העוסק בהלכות אחד מאיברי הגוף, והסביר שבאו לבקש על חולה באותו איבר, "וודאי שתהא לו זכות לרפואתו, כשנלמד את התורה של הענין".

החזו"א הביא ממנו דברים בספרו, וקלסם: כך כתוב בחזו"א או"ח סי' קכד פסחים דף כט: "והרמ"ש שיחי' השיב דיכול לצרף שאר חפץ של הקדש עם החמץ ולפדותו בפרוטתו, ושי"י (-ושפתים ישק)". וכן הוא מובא בחזו"א סנהדרין. [ופעננו הר"ת שהכוונה אליו, אושר ע"י הגר"ק]

סטירה מהחזו"א

פעם נתן לו החזו"א מחברת ואמר לו שיכתוב סיכום של דינים העולים מהסוגיא דמומין בריש פרק המדיר. לאחר שכתב את מה שעלה בידו ברוב עמל ויגיעה, הוסיף החזו"א נקודות נוספות ותבע ממנו לחשבן גם אותם.

שאל רבי שלמה את החזו"א, למה כשנקרע העירוב באמצע השבת יוצאים להכריז שלא לטלטל, הרי גם אם יטלטלו אי"ז אלא מתעסק, והוי מתעסק בדרבנן. וסיפר שבמקום תשובה, נתן לו החזו"א כמין סטירה (מהגרא"ל).

חזק ואיתן בלי זקן

אחיו רבי חיים ברמן שליט"א סיפר כי החזו"א לא אמר לרבי שלמה לגדל זקן, ואביו של ר"ש, נכנס לחזו"א ושאלו מדוע לא אומר לבנו לגדל זקן? והשיב לו: הוא חזק ואיתן ביסודות של יראת שמים.

משום מעשה שהיה

לאחר שש שנים במחיצת החזו"א, נתן בו את עיניו לבת אחותו, בתו של הסטייפלר. לא

מפני הכשרונות ועומק לימודו בלבד, אלא מפני מעשה שהיה, כפי שסיפר מרן הגר"ק זצ"ל: דודי החזו"א היה רגיל להשכים בבוקר לתפילת ותיקין, אבל הורה לר' שלומק'ה להתפלל בישיבת פוניבז'. יום אחד כשחזר החזו"א מהתפילה מצא את הנער שוכב על מיטתו ואינו קם. ניגש החזו"א להעירו ונגע בקצה המקל שבידו על כתפו של הבחור. אך "אין קול ואין עונה". התבונן החזו"א סביבו וגילה כי קערת המים שרגיל היה ר' שלמה להניח סמוך למיטתו, אינה במקומה, וכיון שלא רצה להטריח את החזו"א להביא עבורו את המים, עשה עצמו כישן ולא הגיב לקריאתו של החזו"א. השילוב המיוחד של הקפדה הלכתית עם הנהגת עדינות ופיקחות שלא להטריח את החזו"א, הפליאו את החזו"א והוא סיפר את הדברים לאחותו. "הוא כלי יקר וכדאי לחשוב עליו לשידוך". וכן הוה.

ההלך אי"ש

כאשר דיבר בו החזו"א נכבדות עבור אחותו, כתב את שבחיו במכתב נלהב. רבי שלמה החביא את המכתב כל ימיו ולא ראה אותו איש עד לאחר מותו, והדפיסוהו בניו בהקדמת אשר לשלמה שיצא לאור אחר פטירתו:

"הוא מורם מרבבות איש. הוא מוקסם בפליאות חכמתו בעומק חכמת התלמוד. כאשר פותח פיו הוא מפיך חינו מכל שומעיו. ומושך אליו עבותות אהבה מכל סביביו, הוא כבר נודע בין החיים לאיש מופת. נוסף לחכמתו בתלמוד משכיל בכל דרכיו בת שחוק תמידי על שפתיו ומקבל כל אדם בפנים יפות... מהידועים לנו אין מי שאפשר להשוות לו".

חננא דבי נשיאה

אהבת נפש אהב הסטייפלר את חתנו. הוא ראה בו אדם שלם, הראוי להנהיג את הכלל, בתורתו ובפקחותו. הוא סמך עליו בכל ענין, בפסקי הלכה ובדברים של ציבור. לצורך הכרעות ציבוריות היה מתיעץ עמו ושומע ממנו את המתרחש.

רואים את הקולות

ישנו תיאור מלבב של הגרמ"מ שולזינגר על הריתחא דאורייתא בין שני אריות אלה:

היה מגיע חננא דבי נשיאה מורנו ורבנו הגאון חמדת ישראל רבי מרדכי שלמה, והיה נעשה

ריתחא דאורייתא. וכל העם רואים את הקולות. זכורני פעם אחת שהסטייפלר אמר יסוד עם המתיקות שלו, עם ההסברה של ה'קהילות יעקב', עם כל ההבנה, ור' שלמה אינו מעיז לענות כנגדו, אולם הנה הוא מוציא גמרא עבודה זרה פותח בדף מ"ח ע"ב ומצביע שם על התוס'. היו שני רגעים של שתיקה, ואח"כ הסטייפלר חושב ואומר: "אפשר ליישב כך...", בתוך רגע כמימריה שולף רבי שלמה מהארון שו"ע הלכות פסח ומראה באצבע על שורה בפמ"ג, ואחר כך הוציאו רמב"ם ומשנה למלך, והיו הדברים מאירים ושמיים כנתינתם מסיני... תוך כדי כך נכנס אל החדר הדוד הגדול, הגר"ק שליט"א, וכשאנו מלחשים לו במה עוסקים אריות התורה הללו, מיד הוא מגיב: "הלא שני דרכים הם בתוספות יומא דף נ"ט ע"ב..."

בערב האחרון של הסטייפלר, בהיותו עדיין בהכרה, נכנס ר' שלמה לביקור חולים אצל חותנו. בכוחות אחרונים אמר מרן: שנינו חולים וזקוקים לרחמי שמים, בוא ונתפלל יחד...

בעילום שם

ספרו הנפלא אשר לשלמה נודע כמי ששופך אור בכל נושא, ומעמיד את הנקודה המרכזית של הסוגיא באופן נהיר.

סיפר בנו הגר"ח פ: למרות שכ"כ נהנו מתורתו שאלתי אותו מדוע לא כתב את שמו על הספרים שכתב, והוא ענה לי בזה"ל, שלכתוב שם אפשר רק כשהתורה היא טובה ואפשר לחתום עליה, וזה מי יודע אם זה טוב, ורק בתור הערה לאחרים שיתעוררו ואולי יוציאו מזה דברים טובים, לכן אני כותב את הספר בתור הערה וע"ז אסור לכתוב שם, ועל הספר הראשון שכתוב שם הוא מפני שזה כתב חמי (בעל הקה"י) בכתב ידו ולא יכולתי לסרב, אבל על האחרים כבר לא כתבתי.

רק טובת התלמידים

כשהחליט להפסיק לומר שיעור עקב מחלתו, שאלתי אותו הרי אתה יודע שזה לא טוב לבריאות שלך, והוא ענה שיותר מכך, הוא יודע שיתכן שאם יפסיק, תוך תקופה קצרה כבר לא יוכל לקום מהכסא, אבל אדם נברא בעולם לא לעסוק לתועלת עצמו אלא רק את חובתו בעולמו, וכעת חובתי לא לומר שיעור, כיון שכך טובת התלמידים ומה שיהיה איתי יהיה. (בנו הגר"ח פ)

פעם אמר לו החזו"א קושיא ותירוץ, ושאלו אם יודע היכן הם כתובים ומי אמרם. השיב בשלילה. אמר לו החזו"א: שמעתי אותך מדבר באמצע השינה, והסיתי את אזני ושמעתי ממך את הקושיא והתירוץ!

וגם בשנים מאוחרות, העיד בנו הגר"ח"פ: מעשים בכל יום שהיינו רואים באמצע הלילה את אבא קם ממיטתו בזריזות נוטל את ידיו וכותב איזה שורות של ד"ת וחוזר לשנתו.

אך טוב וחסד

להלן מה שסיפר בנו הגר"ח"פ בהספדו אודות מידת ההטבה הנפלאה שהיתה מנת חלקו:

מימי לא ראיתי שסירב לאדם שביקש ממנו טובה, אף שזה היה יכול להיות עשרות בקשות ביום.

התלמידים סיפרו בימי השבעה שתמיד כשדיברו בלימוד, התלמיד הוא היה זה שאמר טוב ומדבר בדברי טעם. תמיד לתת לשני הרגשה טובה.

סיפר לי אחד כי לפני שנים רבות כשאבא למד בישיבה עם אחד בעל כשרון מופלג, ראה שנכנס בחור חדש לישיבה ואין לו חברותא, מיד הציע לו להצטרף כשלישי ללמוד עמו למרות הקושי שבדבר.

כשהיינו הולכים עמו ברחוב היינו אני ואחי בודקים לראות אם יש אדם אחד שאבא לא מקדים בשלומו בחיך והארת פנים, ולא מצאנו. לכל אחד היה עושה כך, אמנם בני ברק היתה קטנה יותר, אבל בכל זאת רואים את מעלת ההטבה והחסד שהיו בו בלא קץ וגבול.

כל בחור בישיבה שביקש ללמוד אתו, היה לומד אתו, עשר דקות, רבע שעה, אבל מקדיש לו זמן. היה בחור בישיבה שלא התנהג כ"כ כשורה, והיה מעל ארבע שנים בישיבה. וסיפר שכשנכנס לישיבה אבא הבחין בו וניגש אליו ואמר לו כל יום נלמד עשר דקות אחרי מנחה, וסיפר הבחור כי כך למדו מעל ארבע שנים וזה מה שהחזיק אותו.

היה אדם אחד שלא היה שפוי בדעתו, שהיה נטפל אליו ואוכל אצלו כל יום. בהזמנות אחת לא הגיע כמה ימים, אבא הלך עם עוד אדם אחד לביתו של אותו מסכן. כשהתקרבו לדלת אמר השני שאינו יכול להתקרב מפני הריח הנורא

שהיה שם. אבא פרץ את הדלת ונכנס לבית, היהודי שכב מלא טינוף, ואבא מילא אמבטיה לבד ורחץ אותו והלביש אותו, ואח"כ ניקה את כל הבית. אז קרא לשני שבא אתו ואמר לו, יש כבר ריח טוב בבית בוא תיכנס ונגמור לסדר את הבית.

"מה אוכל לעזור לך?"

סיפורים נוספים:

פעמים רבות ראוהו עומד בתור במשרדי העיריה להשתדל עבור אחרים.

העידו השכנים שפעמים רבות נעמד בצדי הרחוב והמתין לבואם של תינוקות של בית רבן, והעבירם את הכביש מצד לצד. ובמיוחד בימי החורף, כשהגשם יורד, השתדל לדאוג לפעוטות שלא ירטבו.

בשנות חוליו הראשונות עלה פעם מביתו לישיבה להתפלל בליל יו"ט, והנה בדרכו עומד יהודי ומבקש שיבואו להשלים מנין בבית כנסת ספרדי סמוך. נעמד רבינו לציידו וביקש מהעוברים והשבים להכנס ולהתפלל עמו, כשהוא מוותר על התפילה בישיבה.

כשנסתלק בדמי ימיו גיסו רבי שאול ברזם, הלך במשך תקופה לביתה של הרבנית ודיבר על לבה לנחמה מייגונה.

אחד הבחורים רץ ברחוב ר' סעדיה גאון, לצד ביתו המתין רבנו ועצרו: "רציתי לדעת אם קרה משהו, שאוכל לעזור לך".

אמונה טהורה

הטהרה באמונה היתה כ"כ חזקה, כשישב שבעה על אמו והיה מאד חלש, ביקש ממני עזרה לקום ולצאת לחדר השני, וכשיצא אמר שכיון שישבו שם אנשים ואמרו שמהמדע יש הוכחות שיש רבנו של עולם, ואינני יכול לשבת בחדר שמחפשים ראיות שיש בורא עולם, ואף שלא דיברו כפירה אלא אמונה. (בנו הגר"ח"פ)

בלא טענות וטרוניות

מכח אמונתו התמימה זכה לעבור את שנות מקום מנוחתו בבית העלמין העתיק בחברון

הסבל בלא טענות וטרוניות, וכמו שאמר הכתוב וצדיק באמונתו יחיה. וכשנפגש פעם עם חולה אחר שסבל, אמר לו: החיים הם מתנה, ועל מתנות לא מתלוננים. וסיפר תלמיד שהיה מתייעץ עמו הרבה, שהמשפט האחרון ששמע

מפיו היה: מה שה' עושה הוא טוב. (בנו רבי יוסף)

יזל מים מדליו

לא רק בישיבה הרביץ תורה, אלא בכל מיני שיעורים לקהלים שונים. אם זה בירחי כלה לבעלי הבתים, וכן בערים שונות, אליהן היה נוסע באוטובוס וברכבת.

היה אומר שיעור בליל ש"ק אחרי הסעודה, והיה צריך להזדרז מאד בסעודה, ולא ויתר על השיעור אפילו כשהיו של' זכר בבית, ואע"פ שבשיעור הזה היו תקופות של מתי מספר של שומעים, היה יקר בעיניו עד מאד.

לאחר שנכנס בעול נשיאות צא"י לקח על עצמו שיעור נוסף בבית הכנסת דברי שיר, ואמר אז לבנו כי כיון שיש לו עוד מפריעים הרי שהוא צריך מחייב חדש. והקפיד שהשיעור לא יהיה בסדרי נשים נזיקין אלא בסדר מועד כדי להוסיף עוד ועוד דביקות בתורה.

הוא לא הכין שיעורים מתוך מחברות, רק פתח את הגמ' ולמד פשוט, גמ' עם ניגון, ותוך כדי הלימוד הגיעו הקושיות והעינים עד שיצא שיעור שלם. (חתנו רבי קלמן אדלר)

'אני אתן לך הלואה'

פעם אחת היה בחנות חליפות ושמע שאחד הקונים מבקש לשלם בתשלומים והמוכר נטרצה באופן שהיה בו העלאת המחיר. פנה אליהם רבנו ובמתק לשונו הסביר את חשש איסור הריבית שבקנייה זו, ומיד הציע את הפתרון. הוא ילווה לקונה את כל הסכום והוא ישלם לו בתשלומים במשך הזמן. וכל זאת כדי שלא ייכשל מישהו באיסור ריבית.

פן יעירונו בנו

לאחר תאוונה שנהרגו בה כמה בחורים והיה חשש נתוחי מתים, פנו אל ר' שלמה באמצע הלילה שיפעל בענין. הוא רץ בזריזות לישיבה וחיפש את אחד הבחורים שאביו היה מעסקני הציבור, וביקש ממנו לפנות לאביו שיטפל בדבר. בתוך לחץ הפעילות לא שכח לומר לאותו בחור: "כשאתה מצלצל לבית אביך, תבקש מבחור אחר שיחייג את המספר, ואח"כ תדבר אתה.. שהרי מחויבי כיבוד אב שלא תעירונו משנתו... ויהי לפלא בעיני הנוכחים, עד כמה גדולה שימת הלב ודקדוק ההלכה שלו, אפילו בשעה שכזו.

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה!?

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

יח"צ

פרסום

הפצה

הדפסה

עיצוב נריכות

עימוד

עריכה

הקלדה

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • www.tzufbooks.co.il • zuf@zuf.co.il